

TC.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BİLİM DALI

KUR'AN'DA BEŞİR KAVRAMI

Abdüselam PORSNOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Doç. Dr. Harun ÖĞMÜŞ

Konya - 2013

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdusselam PORSNOK		
	Numarası	078106021017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Tefsir		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ		
Tezin Adı	Kur'an'da Besir Kavramı			

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan *Kur'an'da Besir Kavramı* başlıklı bu çalışma *02.../09.../2013* tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı Danışman ve Üyeler

Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ

Prof. Dr. Adil Yılmaz

İmza

[Handwritten Signature]

KONYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER
ENSİTİTUSU

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdusselam PORSNOK		
	Numarası	078106021017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Harun ÖĞMÜŞ		
Tezin Adı	Kur'an'da Beşîr Kavramı			

**PORSNOK, Abdusselam, Kur'an'da Beşîr Kavramı, Yüksek Lisans Tezi,
Danışman: Doç. Dr. Harun ÖĞMÜŞ**

ÖZET

Yüce kitabımız Kur'an, mesajını insanlara ulaştırırken temel kavramları araç edinmiştir. Kur'an'da sözlük anlamlarından farklı olarak, çeşitli yan anlamlar kazanan 'Beşîr', bu temel ve önemli kavramlardan birisidir.

Kelime olarak müjdecî, sevindirici haber getiren, güler yüzlü ve sevecen kimse anlamına gelen beşîr; başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere, müjdeyi tebliğ eden, aleme müjdeler getiren, Allah'a iman edip onun hüküm ve emirlerine itaat edenlere verilecek mükâfatları bildiren anlamında bütün peygamberler için kullanılan sıfatlardan birisidir. Beşîr olan peygamberler, umutlarını kaybetmiş olan insanlara hakikat kapılarını açan, Allah'ın rahmet ve yardımını ve nihayette de cenneti müjdeleyen elçilerdir. Aynı şekilde müminlere Allah'ın rahmet ve yardımını, ahirette de ebedi saadet yurdu cenneti müjdeleyen Kur'an-ı Kerim'in sıfatlarından birisi beşîrdir.

Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram
Yeni Yol /Meram /KONYA
Tel: 0 332 324 7660 Faks: 0 332 324 5510 Web: www.konya.edu.tr E-Posta:sosbil@konya.edu.tr

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bu sebeple din eğitimcileri ve toplumda dini vazifeleri yürütenler, peygamberlerin ve Kur'an'ın davetteki müjde metodunu iyi anlamalı, inananlara verdikleri müjdeleri çok iyi bilerek hareket etmeli ve bunu tam manasıyla uygulamalıdır.

Anahtar Kelimeler

Beşîr, Büşra, Nezîr, Peygamber, Cennet, Rahmet.

SUMMARY

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdusselam PORSNOK		
	Numarası	078106021017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Harun ÖĞMÜŞ		
Tezin Adı	Kur'an'da Beşîr Kavramı			

PORSNOK, Abdusselam, The Beşîr concept in Kur'an, Master's degree thesis, Advisor: Assoc. Doc. Dr. Harun ÖĞMÜŞ

SUMMARY

Our holy book Kur'an uses basic concepts as instrument when it sends message to people. The Beşîr, which is carrying a different mean as in dictionary, is one of the basic and most important concepts in Kur'an.

The Beşîr, which means a person who herald, genial and affectionate, is an adjective that using for firstly Prop. Muhammad, then for all prophets who notifies the evangels, brings evangels to people and tells about reward which will be given to people who faits and obey the orders and rules of Allah. The Beşîr prophets are heralds who opens gate of truths, ushers in mercies, helps and for sure, the heaven of Allah to people who lost their hopes. At the same time, The Beşîr is one of the adjectives of Kur'an-ı Kerim which tells to faithful people about the helps and mercies of Allah and the heaven which home of the happiness and lasts for forever.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

So, the religion trainers and the people who fulfills the mission of religion, must understand well the evangel methods of invitation in Kur'an-ı Kerim and they must move with knowing the evangel who given to faithfull people. And they must apply them strictly.

KEY WORDS;

Beşîr, Büşra, Nezîr, Prophet, Heaven, Mercy

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin

Adı Soyadı *Abdusselam PORSNOK*

Numarası *078106021017*

Ana Bilim / Bilim Dalı *Temel İslam Bilimleri / Tefsir*

Programı Tezli Yüksek Lisans Doktora

Tezin Adı *Kur'an'da Beşir Kavramı*

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin (İmzası)
(İmza)

Sosyal Bilimler Enstitüsü Mezuniyet Dilekçe Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdusselam FORSNOK
	Numarası	078106021017
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Tefsir
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ
Tezin Adı	Kur'an'da Besir Kavramı	

Kimliği belirtilen danışmanı bulunduğum öğrencim, tez savunma sınavına girerek başarılı olmuş ve istenen düzeltmeleri tamamlamıştır. Mezuniyet işlemlerinin yapılabilmesi için gereğini saygılarımla arz ederim.

Önemli Not:

Bu, belge, jüri tarafından istenen değişikliklerin tamamlandığını kontrol etmek amacıyla
(Danışmanın önerisi doğrultusunda)
Yüksek Lisans'ta danışman hariç en az 1 Jüri Üyesi,
Doktorada ise danışman hariç en az 2 Jüri Üyesi tarafından imzalanmalıdır

Jüri Üyesi
Adı Soyadı
İmzası

Jüri Üyesi
Adı Soyadı
İmzası

Jüri Üyesi
Adı Soyadı
İmzası

Danışman
Adı Soyadı
İmzası

Prof. Dr. Adil YAVUZ

Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ

Uygundur.
Ana Bilim Dalı Başkanı
Adı Soyadı İmzası

Prof. Dr. Mahmut YEŞİL Y.

Eki :

Mezuniyet için istenen belgeler

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Uzmanlık Alan Dersi Değerlendirme Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdüsselam PORSNOK		
	Numarası	078106021017		
	Anabilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir		
	Danışmanı	Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ		
	Tez Konusu	Kur'an'da Beşir Kavramı		
Program türü	Yüksek lisans	☒	Doktora	☐

Danışmanı bulunduğum öğrenci ile ilgili Uzmanlık Alanı Dersinin/ Derslerinin değerlendirme sonucu aşağıdaki gibidir. Gereğini saygı ile arz ederim.

Değerlendirme Ölçütleri	Ödev	☐	Çeviri	☐	Çalışma Raporu	☐	Diğer	☐
-------------------------	------	--------------------------	--------	--------------------------	----------------	--------------------------	-------	--------------------------	-------

Uzmanlık Alanı Dersi Değerlendirme Sonucu	Başarılı	☐	Başarısız	☐
---	----------	--------------------------	-----------	--------------------------

Öğretim Üyesinin Öğrenci hakkındaki Görüşü	
--	--

Danışman
Adı Soyadı ve İmzası

Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ

Uygundur
Anabilim Dalı Başkanı
Adı Soyadı İmzası

Prof. Dr. Mahmut YEŞİL Y

KONYA

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ

Mezuniyet ve İlişik Kesme Formu

Öğrencinin	Adı Soyadı	Abdusselam PORSNOK		
	Numarası	078106021017		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Tefsir		
	Danışmanı	Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ		
	Programı	Yüksek Lisans	☒	Doktora
Kimliği belirtilen öğrencinin ilişığının kesilmesinde bir sakınca yoktur				
		Onaylayanlar		
Necmettin Erbakan Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü Adı Soyadı İmza				
Adres: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fak. A1-Blok 42090 Meram Yeni Yol /Meram /KONYA				
Not: Bu bölüm Tezli Yüksek Lisans ve Doktora öğrencileri tarafından onaylatılması gerekmektedir.		Tarih:		
Necmettin Erbakan Üniversitesi Kütüphane ve Dökümantasyon Daire Başkanlığı Adı Soyadı İmza Adres: K.Ü. Kütüphane		Hişya İLSELEN Tarih: 27 09.2013		

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

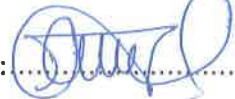
TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10014672
Yazar Adı / Soyadı	ABDUSSELAM PORSNOK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 50728025908
Telefon	5360660741
E-Posta	a.porsnok@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Kur'an'da Beşîr Kavramı
Tezin Tercümesi	The Beşîr concept in Kuran
Konu	Din
Üniversite	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tefsir Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	150
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. HARUN ÖĞMÜŞ 59704098226
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	0 ay süre ile 04.09.2013 tarihine kadar kısıtlı

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

04.09.2013

İmza:

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10014672
Yazar Adı / Soyadı	ABDUSSELAM PORSNOK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 50728025908
Telefon	5360660741
E-Posta	a.porsnok@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Kur'an'da Beşir Kavramı
Tezin Tercümesi	The Beşir concept in Kuran
Konu	Din
Üniversite	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tefsir Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	150
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. HARUN ÖĞMÜŞ 59704098226
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	0 ay süre ile 04.09.2013 tarihine kadar kısıtlı

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

04.09.2013

İmza:

T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10014672
Yazar Adı / Soyadı	ABDUSSELAM PORSNOK
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 50728025908
Telefon	5360660741
E-Posta	a.porsnok@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	Kur'an'da Beşir Kavramı
Tezin Tercümesi	The Beşir concept in Kuran
Konu	Din
Üniversite	Necmettin Erbakan Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	
Anabilim Dalı	Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı
Bilim Dalı	Tefsir Bilim Dalı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2013
Sayfa	150
Tez Danışmanları	DOÇ. DR. HARUN ÖĞMÜŞ 59704098226
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	0 ay süre ile 04.09.2013 tarihine kadar kısıtlı

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi tarafından çoğaltılması veya yayımının tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, internet dahil olmak üzere her türlü ortamda çoğaltılması, ödünç verilmesi, dağıtımı ve yayımı için, tezimle ilgili fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere hiçbir ücret (royalty) talep etmeksizin izin verdiğimi beyan ederim.

NOT: (Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.)

04.09.2013

İmza:

İÇİNDEKİLER

Özet.....	III
Summary.....	IV
Önsöz.....	V
Kısaltmalar.....	VII
GİRİŞ	1
1. Kur'an'ı Anlamada Kavramların Önemi.....	1
2. Konulu Tefsir Metodu.....	6

BİRİNCİ BÖLÜM

BEŞİR VE TÜREVLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Beşir Kavramı.....	14
2. Kur'an'da Beşir Kavramının Kullanımı.....	19
2.1. Şekilsel Kullanım.....	19
2.2. Anlamsal Kullanım.....	23
2.2.1. Müjde (بُشْرَى), Müjdelemek (الْبِشَارَةُ), Müjdeci (مُبَشِّرٌ - مُبَشِّرٌ)...	24
2.2.2. İnsan, İnsanoğlu (بَشَرٌ).....	34
2.2.3. Cinsi Münasebet Kurmak (الْمُبَاشَرَةُ).....	37
2.2.4. Sevinmek, Neşelenmek.....	40
3. Beşir'e Eş ve Yakın Anlam İfade Eden Kavramlar.....	43
3.1 Mübeşşir.....	43
3.2 Tûba.....	45
4. Beşir'e Zıt Anlam İfade Eden Kavram: Nezîr ve Münzir.....	47

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERLER VE BEŞİR SIFATI

1. BÜTÜN PEYGAMBERLERİN SIFATI OLARAK BEŞİR	55
1.1. Peygamberlik ve Peygamberlerin Ortak Özellikleri.....	56
1.2. Peygamberlerin Davetinde Müjde Metodu.....	64
1.2.1. Herhangi Bir Ücret ve Karşılık Talep Etmemeleri.....	67
1.2.2. İnsanları İnanmaları için Zoramamaları.....	70
1.2.3. Hikmetle ve Güzel Öğütlerle Davet etmeleri.....	72
1.2.4. Yumuşak Davranmış ve Tatlı Söz Söylemeleri.....	76

1.3. Peygamberlerin İnananlara Verdiği Müjdeler.....	79
1.3.1. Allah'ın Rahmeti.....	82
1.3.2. Cennet Nimetleri.....	89
2. SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED'İN (s.a.v.) SIFATI OLARAK BEŞİR.....	103
2.1. Kur'an'da Hz. Muhammed (s.a.v.) için Kullanılan Bazı İsim ve Sıfatlar.....	103
2.2. Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Gelişini Müjdeleyen Haberler.....	108
2.3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Beşîr Sıfatının Tezahürleri.....	116
2.3.1. Rahmet Peygamberi Olması.....	117
2.3.2. Ümitvar ve Ümit Bahşedici Olması.....	127
2.4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam Ümmetine Verdiği Bazı Müjdeler.....	131
SONUÇ.....	138
KAYNAKLAR.....	144

PORSNOK, Abdusselam, Kur'an'da Beşîr Kavramı, Yüksek Lisans Tezi,
Danışman: Doç. Dr. Harun ÖĞMÜŞ

ÖZET

Yüce kitabımız Kur'an, mesajını insanlara ulaştırırken temel kavramları araç edinmiştir. Kur'an'da sözlük anlamlarından farklı olarak, çeşitli yan anlamlar kazanan 'Beşîr', bu temel ve önemli kavramlardan birisidir.

Kelime olarak müjdecî, sevindirici haber getiren, güler yüzlü ve sevecen kimse anlamına gelen beşîr; başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere, müjdeyi tebliğ eden, aleme müjdeler getiren, Allah'a iman edip onun hüküm ve emirlerine itaat edenlere verilecek mükâfatları bildiren anlamında bütün peygamberler için kullanılan sıfatlardan birisidir. Beşîr olan peygamberler, umutlarını kaybetmiş olan insanlara hakikat kapılarını açan, Allah'ın rahmet ve yardımını ve nihayetinde cenneti müjdeleyen elçilerdir. Aynı şekilde müminlere Allah'ın rahmet ve yardımını, ahirette de ebedî saadet yurdu cenneti müjdeleyen Kur'an-ı Kerim'in sıfatlarından birisi beşîrdir. Bu sebeple din eğitimcileri ve toplumda dini vazifeleri yürütenler, peygamberlerin ve Kur'an'ın davetteki müjde metodunu iyi anlamalı, inananlara verdikleri müjdeleri çok iyi bilerek hareket etmeli ve bunu tam manasıyla uygulamalıdır.

Anahtar Kelimeler

Beşîr, Büşra, Nezîr, Peygamber, Cennet, Rahmet.

PORSNOK, Abdusselam, The Beşîr concept in Kur'an, Master's degree thesis, Advisor: Assoc. Doc. Dr. Harun ÖĞMÜŞ

SUMMARY

Our holy book Kur'an uses basic concepts as instrument when it sends message to people. The Beşîr, which is carrying a different mean as in dictionary, is one of the basic and most important concepts in Kur'an.

The Beşîr, which means a person who herald, genial and affectionate, is an adjective that using for firstly Prop. Muhammad, then for all prophets who notifies the evangels, brings evangels to people and tells about reward which will be given to people who faits and obey the orders and rules of Allah. The Beşîr prophets are heralds who opens gate of truths, ushers in mercies, helps and for sure, the heaven of Allah to people who lost their hopes. At the same time, The Beşîr is one of the adjectives of Kur'an-ı Kerim which tells to faithful people about the helps and mercies of Allah and the heaven which home of the happiness and lasts for forever. So, the religion trainers and the people who fulfills the mission of religion, must understand well the evangel methods of invitation in Kur'an-ı Kerim and they must move with knowing the evangel who given to faithfull people. And they must apply them strictly.

KEY WORDS;

Beşîr, Büşra, Nezîr, Prophet, Heaven, Mercy

ÖNSÖZ

Yaratılan binlerce canlı içerisinde akıl ve şuur sahibi olan ve aynı zamanda Allah'ın (c.c.) yeryüzünde halifesi olma şerefini üzerinde taşıyan yalnızca insandır. Cenab-ı Hakk, onu her dönemde kendisine muhatap kabul etmiş, bu önemli görev ve pâyeyi değişik zamanlarda hatırlatmış ve bunun insanlara ulaştırılması için de farklı zaman ve mekânlarda peygamberlere "sahifeler" ve "kitaplar" inzal buyurmuştur. Son olarak Hz. Muhammed'e (s.a.v.), bütün kitapları özetleyen, doğrulayan, bütün zaman ve mekânlara yetecek ölçülere sahip olan özellikleriyle Kur'ân nâzil olmuştur. Kur'ân, kâinat kitabının bir tercümesi, insanlığın terbiyecisidir. İnsanlığı mutluluğa götüren hakîki yol göstericidir.

Kur'an-ı Kerim baştan sona okunduğunda, en küçük birimi olan harflerin, harflerden oluşan kelimelerin, kelimelerden oluşan cümlelerin, uzun ve kısa ayetlerin ve bu ayetlerin oluşturduğu pasajların başlı başına görevler yüklendiği görülür. Kur'an'da çok çeşitli ve farklı konulara yer verilmiştir. Her konunun diğer konularla bağlantılı yönleri vardır. Bir konuyu anlamak, diğer konuyu anlamayı kolaylaştırmaktadır. Mesela anlatılan bir kıssadan birçok konuya kaynaklık teşkil edecek bilgilere ulaşılabilmektedir.

Bu ilâhi mesajda karşımıza çıkan konulardan ve dikkat çekici kavramlardan birisi de müjdecî anlamına gelen beşîrdir. Beşîr, Kur'an-ı Kerim'de başta Hz. Muhammed (s.a.v.) olmak üzere peygamberlerin ve bizzat Kur'an'ın ismi veya sıfatı olarak kullanılmıştır. Kur'an'da peygamberlerin tebliğ görevinin özünde müjdeleme ve uyarının olduğu görülür. Hem peygamberler, hem de ilahi kitaplar, müjdeleme ve uyarda dengeli bir yol izlemiştir.

Bu çalışmanın ana gayesi, Kur'ân çerçevesinde peygamberlerin beşîr yani müjdecî yönlerini ön plana çıkarmak, gönderilişlerinin insanlık için büyük bir lütuf olduğunu ve insanlara hep kurtuluş ümidi aşıladıklarını vurgulamak, özellikle de bunu Hâtemü'l-Enbiyâ olan Hz. Muhammed (s.a.v.) ile somutlaştırmak ve din davetçilerinin bu faaliyetlerini yürütürlerken peygamberlerin bu yönlerini gözardı etmemelerinin davalarının başarısında hayati bir önem taşıdığına işaret etmektir.

Çalışmamız, bir giriş, iki bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında Kur'an'ı anlamada kavramların önemi ve konulu tefsir metodu ile ilgili bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde beşir kavramının lügat anlamı ifade edildikten sonra Kur'an'daki şekilsel ve anlamsal kullanımı analiz edilmiştir. Ayrıca beşir kavramına yakın ve zıd anlamlı olan kavramlara değinilerek daha iyi anlaşılması hedeflenmiştir. İkinci bölümün ilk kısmında her biri birer beşir yani müjdecî olan peygamberler hakkında bilgi verilmiş ve özellikle bu yönleri tahlile tabî tutulmuştur. İkinci kısımda ise son peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu yönü değişik başlıklar altında izah edilmeye çalışılmıştır. Sonuç bölümünde ise genel bir değerlendirme yapıldıktan sonra islam davetçilerinin irşad görevlerini ifa ederken peygamberlerin bu yönlerini ele almaları gerektiği anlatılarak konu toparlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamda bana her konuda yardımcı olan değerli danışman hocam Sayın Doç. Dr. Harun ÖGMÜŞ beyefendiye en derin şükranlarımı sunuyorum.

Abdüsselam PORSNOK

Konya- 2013

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
Ank.	:	Ankara
AÜB.	:	Ankara Üniversitesi Basımevi
bk.	:	Bakınız
(c.c.)	:	Celle Celâlûhu
çvr.	:	Çeviren
DİA	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB.	:	Diyanet İşleri Başkanlığı
Fak.	:	Fakülte
FÜİFD	:	Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
İst.	:	İstanbul
İA	:	İslam Ansiklopedisi
İSAM	:	İslam Araştırmaları Merkezi
md.	:	Maddesi
r.a.	:	Radiyaallahu anhu
(s.a.v.)	:	Sallallahu aleyhi ve selem
s.	:	Sayfa
sy.	:	Sayı
TDVY	:	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TDKB	:	Türk Dil Kurumu Bımevi
thk.	:	Tahkik
trc.	:	Tercüme eden
trs.	:	Tarihsiz
vd.	:	Ve devamı
Yay.	:	Yayınları

GİRİŞ

1. Kur'an'ı Anlamada Kavramların Önemi

İnsanların birbirleriyle iletişim kurmak, anlaşmak, konuşmak ve tanışmak için başvurdukları dil, “Allah Âdem’e bütün isimleri öğretti”¹ ayetinde işaret ettiği gibi geçmişi insanlık tarihi ile eş değer bir işaret ve sesler sistemidir. İletişim, birlikte yaşamamanın temelidir. İletişim olmazsa insanlar bir araya gelerek toplum oluşturamazlar. Anlaşma olmadan toplumdan söz edilemez. Anlaşmak için de anlatmaya ihtiyaç vardır. İşte dil, bir topluma mensup fertlerin, anlama aracı olarak müşterek söz ve işaretlerini kullanmalarından meydana gelen bir sistemdir.² İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını anlatmak için kullandıkları her türlü işaret ve özellikle ses işaretleri dizgesidir.³ İnsanı hayvanlardan ayıran en önemli özelliklerden biri olan dil, bir arada yaşamak durumunda olan insanların, birbirleri arasındaki etkileşimleri sonucunda doğan sosyal bir gerçekliktir. Meramını başkalarına anlatmak isteyen toplum üyesi, dile başvurmak zorunda kalır. Bu müşterek işaret sistemine başvurulmadıkça iki kişi arasında anlaşma mümkün değildir.⁴

Dil, fiziki yapısı itibariyle harf, kelime ve cümlelerden meydana gelir. Bunun yanında kelimeler mânâ yönünden terimler ve kavramlar şeklinde iki farklı gruba ayrılır. Terim, bilim ve sanat kavramlarından birini anlatan kelime⁵ olup istilah kelimesinin müradifidir. Kavram ise, bir şey hakkında sahip olunan umumî fikir, genel düşünce, mefhum, kavrayış, zihin veya düşünce tarafından kavranmış şeydir.⁶ Bir fikri, bir düşünceyi, bir sistemi anlatmak için kullanılan; o fikrin o düşüncenin ve o sistemin ifade edilmesinde önemli olan ve başrolü oynayan sözcüklerdir.⁷

¹ Bakara 2/31.

² Izutsu, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (trc: Süleyman Ateş), A.Ü.B., Ank., 1975, s. 174.

³ TDK, *Türkçe Sözlük*, TDKB., 5. Baskı, Ank., 1969, s. 202.

⁴ Izutsu, *a.g.e.*, s. 174

⁵ TDK, *Türkçe Sözlük*, *a.g.e.*, s. 728

⁶ Doğan, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yay., 1. Baskı, Ank., 2001, s. 318.

⁷ Izutsu, *a.g.e.*, s. 276.

Kelime ve ifadeler, odak ve anahtar kavramlar, bir dilin temel yapı taşları olup, kültür, medeniyet ve düşünce sistemleri açısından çok önemlidir.⁸

Kavramlar, düşüncemizin ve dünya görüşümüzün kalıba dökülmüş ifadeleridir. Onlarla konuşur, onlarla anlaşırız. İnsanlarla tanışmanın ve bilişmenin araçlarıdır onlar. Dilin ifadeye dökülüşü, kelimelerin ilimde, edebiyatta ve inanç dünyasında yeniden canlanışıdır kavramlar. Onları anlamak ve yerli yerinde kullanmak insandaki iç dengenin korunmasını sağlar. Onlar üzerinde ortak anlayışa ulaşmak, kişiler ve toplumlar arasındaki uyumu çoğaltır, zenginleştirir.

Kavram kargaşası zihinsel ve toplumsal gevşemelere ve çalkantılara yol açar. Kavram üzerindeki anlaşmazlıklar kuşaklar ve sınıflar arasındaki mesafeyi artırır. Bu kavram kargaşası dini tanımada, onu anlamada ve ifade etmede olursa sıkıntının boyutları daha da büyük olur. Allah'ın Dinini yanlış anlamak, eksik tanımak, onu eksik yaşamaya sebep olur. Bunun da zararları sayılamayacak kadar çoktur.⁹

Bir metni anlama ve anlamlandırmada kelime ve ifadelerin doğru ve gerçek anlamlarının bilinmesi önemli bir husustur. Bu durum dini metinler ve kutsal kitaplar için daha da büyük bir önem ve öncelik arz etmektedir.¹⁰ Zira kutsal metinlerin, gönderildiği insanlara vermek istediği mesaj, varlık ve evrene bakışı kavram kalıpları içerisinde takdim edilmektedir. Başka bir ifadeyle dildeki sonsuz mucize olan ilahi mesaj tüm muhatablarına kavram örgüsü içinde sunulmaktadır.¹¹

Yüce Allah'ın, beşeriyetin dünya ve ahiret saadetini sağlamak için indirdiği, kıyamete kadar değişmeden ve fakat değişik yorumlara açık olarak hayatiyetini sürdürecektir olan en son kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Bu nedenle Allah (cc) yüce kitabında, insanlığın yararına olan şeyleri emir ve tavsiye etmiş, zararlı olan şeyleri de yasaklamıştır. Bizim için bu kadar büyük bir önemi olan Kur'an'ı anlamak, önce onun sunulduğu ve kabı mesabesindeki dilini anlamakla mümkündür. Sözelimi,

⁸ Yılmaz, Hasan, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, Kurav Yay., 1. Baskı, Bursa, 2007, s. 131.

⁹ Ece, Hüseyin K, *İslamın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İst., 2000., s. 11.

¹⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 131.

¹¹ Yılmaz, Hasan, "Kur'an'ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme", *Ankara Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, Erzurum, 2004., sy. 22, s.229.

bir insan, varlığının özünü oluşturan ‘ruh’u ve onu başkalarından ayıran bir takım şahsi özellikleriyle insansa da, öncelikle onu karşıdakine tanıtan, varlığının ayrılmaz boyutu olan dış görünümüdür. Boyu, beden yapısı, yürüyüşü, yüzü gözü ve kaşıyla başkaları arasında seçilen bir insanın bu dış yapısını attığımızda, onu tanımak için kendisine ulaşacağımız yolu ve asıl varlık özüne gireceğimiz kapıyı kaybetmişiz demektir. O halde insanı tanımak için önce onu ‘zahiri’ özellikleriyle bilmemiz gerekir. Aynen bunun gibi, Kur’an’ın dili ve bu dilin ifade vasıtası olan harfler, kelimeler ve cümleler onun zahiri yanını oluşturduğundan, ancak bu yanını tanıdıktan sonra onun asıl özüne inmek mümkün olabilir.¹²

Kavramlar objektif dış dünyaya ait nesnelere zihindeki tasavvurları olup içerikleri çok çeşitli ve zengin anlam katmanlarına sahip birer mana kozasını çağrıştırmaktadır. Yüce kitabımız Kur’an, mesajını insanlara ulaştırırken temel kavramları araç edinmiştir. Bu sebeple Kur’an’ın kainat tasavvurunu doğru bir biçimde anlayabilmek için mana kozaları mesabesindeki bu kavramları ve Kur’an’i siyapta kazandıkları anlam alanlarını sahil olarak belirlemek gerekmektedir.¹³ Bu kavramların daha sağlıklı ve doğru bir şekilde anlaşılması, Kur’an’ın daha iyi idrak edilmesine yardımcı olduğu gibi onun yanlış anlaşılmasını da asgari düzeye indirecektir. Kur’an kavramlarının birçoğu tarihi akış içerisinde çeşitli mahalli kültürlerin etkisiyle asıl anlamından koparılıp bir takım düşüncelerin ifade vasıtası yapılmış ve hayata bu şekliyle geçirilmiş, bu durum Müslüman fert ve toplumların hayatında gerçeklik ve olumluluğu içeren İslami kavramların, bulanması ve zayıflaması sonucunu doğurmuştur.

Kur’an’da kullanılan kelime ve kavram hazinesi, geçtikleri ayetlerde temel sözlük anlamlarından farklı olarak çeşitli yan anlamlara da delalet etmektedir. Bazı kelimeler, Kur’an düşünce sistemi içerisinde esas sözlük anlamlarından kuvvetli izafi manalar ve yepyeni içerikler kazanmaktadır. Dolayısıyla bu kavramları sadece Arap dili ve gramer kaidelerine dayanarak anlamlandırmak isabetli bir yöntem

¹² Ünal, Ali, *Kur’an’da Temel Kavramlar*, Nil Yay., 2. baskı, İst., 2001, s. 10.

¹³ Yılmaz, “Kur’an’ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, s. 229.

olmayacaktır.¹⁴ Zira bir ayetteki temel kavramların iyi anlaşılabilmesi o kavramın sıyâk ve sibâkının çok iyi tahlil edilmesine bağlıdır. Aslında bu durum sadece Kur'an'daki kavramlar için değil, herhangi bir yazı ya da makalede geçen kavram ve kelimeler için de geçerlidir. Gerçekten “şu âyet veya âyetin şu bölümü, bizim görüşümüzün doğruluğunu gösterir”, yahut “şu kelimeden şöyle bir hüküm çıkarabiliriz” gibi ifadelerle, Kur'an'ın küçük birimlerini fikri bütünlükten mücerret olarak değerlendirmek, sıyâk- sibâkın göz ardı edilmesinde en büyük faktörlerden biri olmuştur. Ne yazık ki gerek tefsir kitaplarında, gerekse kelâm ve İslam Hukukuna dair kitaplarda bu tür değerlendirmeler çok geçmektedir. İhtilafları körükleyen en büyük âmillerden birinin bu sıyâk-sibâk çerçevesini dikkate almama hatası olduğu ortadadır.¹⁵ Mesela bir ayeti kerimede şöyle buyruluyor: “ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ” “(Ve deyin ki:) Tat bakalım. Hani sen kendince üstündün, şerefliydin!”¹⁶ Bu ayetteki “الْكَرِيمُ” ve “الْعَزِيزُ” kelimeleri hakiki anlamlarında değil, istihza yoluyla mecaz anlamlarında kullanılmışlardır. Bunu, ayetin sevk edildiği ibareler bütünü içerisinde anlamaktayız. Çünkü adı geçen surenin 43. ayetinden itibaren, hep günahkârların cehennemdeki durumlarından bahsedilmektedir. Bu sebeple, Allah'ın, “الْكَرِيمُ , الْعَزِيزُ” gibi sıfatlarla söz etmesini, sıyâk-sibâk çerçevesi içinde hakikat olarak almamız mümkün görünmemektedir.

Kur'an'ın içinde geçen kavramların değişik türevleri ile de olsa, Kur'an'ın değişik yerlerinde sık sık tekrar edildiğini müşahede ederiz. Kur'an'ın hiçbir ifadesi abes olmadığı için şüphesiz bu tekrarlar çok büyük bir önemi haizdir. İlk bakışta bir kavramın tek bir anlamı olduğu ve geçtiği her yerde aynı anlamın kastedildiği sanılabilir. Ancak Kur'an'ın kültürüne vâkıf olundukça ve Kur'an tüm muhteviyatıyla ele alındıkça durumun böyle olmadığı ve Allah'ın o kavramı ayet içinde kullanmasında büyük incelikler ve hikmetler olduğu rahatlıkla görülecektir. Kur'an tekrar tekrar okununca, en küçük birimi olan harflere, kelimelere, yan cümlelere, ana cümlelere ve bu ayetlerin oluşturduğu daha büyük pasajlara kadar her Kur'an parçasının başlı başına görevler yüklendiği gibi, Kur'an bütünlüğü

¹⁴ Yılmaz, “Kur'an'ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, s. 229.

¹⁵ Albayrak, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yay., 4. Baskı, İst., 1998, s. 46.

¹⁶ Duhan 44/49.

içinde, birbiriyle bağlantılı bir yapı oluşturduğu gözlenir.¹⁷ Bu durumu Elmalılı Hamdi Yazır Fatiha suresinin altıncı ayetini tefsir ederken şu şekilde ifade etmiştir: “Kur’ân’ı anlamak isterken kelime ve terkiplerinin bütün inceliklerini gözetmek gerekir. Hikmette (ilimde) tesadüf yoktur. Hakim-i Mutlak’ın her seçiminde tercihe sebep olan bir hikmeti vardır. Bundan dolayı, hikmet sahibi olan dilediğini yapan Allah’ın sözünün ve kelimelerinin özellikleri hep hikmete dayalı bir seçme eseri olacağından mesela ‘tarîk’ (yol) demeyip de ‘sırat’ demesi, ‘müstevî’ (düz) demeyip de ‘müstakim’ demesi, doğrudan doğruya düşünülecek ve mânâları ona göre düşünülecek birer hikmeti de ihtiva ederler. Kur’ân ise bir hakîm (hikmet dolu) kitaptır. *“Bu kitabın indirilmesi her şeye galip hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafından dır.”*¹⁸ Bunun için önce kelimelerin mânâlarını iyice tespit etmek, ikinci olarak yerlerinde lafız veya mana yönünün ilgili olabileceği kelimeler ve mânâları ile karşılaştırma yapmak, üçüncü olarak terkip şekillerini, siyâk ve sibâk üzerinde düşünmek, dördüncüsü bunlardan asıl kastedilen mana ile süsleyici unsurları birbirinden ayırmak lazımdır.”¹⁹

Yine Kur’an üzerine semantik çalışmalarıyla tanınan Japon asıllı Prof. Dr.Toshihiko İzutsu bu konuyla ilgili olarak şöyle der: “Kur’an’da kelimeler arası ilişki de son derece ilgi çekicidir. Mesela, Allah, Selam, Nebî, İman gibi çok önemli Kur’an sözlerini toplayıp, Kur’an’da ne anlam verdiklerine bakmakla mananın kavranabileceği zannedilir. Fakat hakikatte mesele, öyle sanıldığı kadar basit değildir. Çünkü bu kelimeler, Kur’an’da birbirinden ayrı, yalın halde bulunmazlar. Her birinin ötekiyle yakın bir ilişkisi vardır. Bu kelimeler, muşahhas anlamlarını, birbirleriyle olan bu ilişki sisteminden alırlar. Diğer bir ifadeyle bunlar, kendi aralarında büyük-küçük çeşitli gruplar teşkil ederler ve birbirlerine muhtelif yollarla bağlanırlar. Bu suretle sonunda gayet düzenli bir bütün, son derece karışık kavramsal bir münasebet ağı kurarlar. İşte önemli olan husus, bu anlam sistemini yakalamaktır.”²⁰ Sonuç olarak deriz ki, Kur’ânî kavramlar önyargılardan uzak, doğru bir metod kullanılarak, diğer kavramlarla ilişkileri düşünülerek bir bütünlük

¹⁷Albayrak, *a.g.e.*, s. 22.

¹⁸Zümer, 39/1.

¹⁹Yazır, Elmalılı Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, 3. Baskı, İst., 1979, I, 122.

²⁰Izutsu, *a.g.e.*, s. 15-16

içinde ele alındığında en doğru bir şekilde tefsir edilip yorumlanabilir. Dolayısıyla Kur'an'ı doğru ve iyi anlayabilmek için önce onda geçen kavramları doğru bir şekilde bilmek gerekmektedir.

2. Konulu Kavram Tefsiri

İnsan ve cinlerin yaratılış hikmeti Kuran'da şu şekilde beyan edilmiştir: “*Ben cinleri ve insanları, ancak bana ibadet etsinler diye yarattım.*”²¹ Bu sebeple Müslümanlar bu yaratılış amaçlarına uygun bir hayat sürmek ve Allah'ın onlardan talep ettiği şeylerin şuurunda olmak gayesiyle Kur'an'ı en iyi şekilde anlama yollarını araştırmışlar, çeşitli metotlarla bu mucize kelamı tefsir etmişler ve bunu hayatlarının en önemli prensiplerinden biri haline getirmişlerdir. Hiç şüphesiz bir Müslümanın en iyi bilmesi gereken kitap, dininin ana kitabı olan Kur'an-ı Kerim'dir. Nitekim Yüce Allah, Kur'an'da sık sık onun okunmasını, anlaşılmasını ve üzerinde düşünülmesini istemektedir.²² O bakımdan her Müslümanın kendi çapında bir Kur'an kültürüne sahip olması mutlaka gereklidir. Bununla birlikte günümüz insanı hayatını kazanmak, çocuk çocuğunu geçindirmek için hayli çalışmak zorunda olduğundan çok meşgul durumdadır. Böyle olunca, onun, Kur'an-ı Kerim'i, bir mealden de olsa, başından alıp sonuna kadar okuması pratikte pek mümkün olmamaktadır.²³ İşte tefsir çalışmaları içinde çok özel bir konuma sahip olan konulu tefsir araştırmaları günümüz insanının ihtiyacına paralel olarak ortaya çıkmıştır. Bir konuda yoğunlaşmanın çok yaygın olduğu günümüzde konulu tefsire duyulan ihtiyaç ve faydalar, artmaktadır. Birçok insanın Kur'an tefsirini baştan sona okuyacak ve inceleyecek vakti ve imkanı olmadığı farkında olan müfessirler bu sebeple insanların Kur'an'ı en azından konu konu öğrenmelerini sağlamak gayesiyle bu metoda yönelmişlerdir. Zira Kur'an-ı Kerim, her çağın gerekli kıldığı kültür ve yeniliklere en iyi şekilde cevap verebilecek mucizevî ve evrensel bir hazine olup, insanların sürekli yenilenen ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte indirilmiştir. Önemli olan bu ilahî mesajı müfessirlerin insanlara doğru aktarabilmesidir. Konu ile ilgili olarak Şa'ra'vî şöyle der: “Kur'an bir mucize

²¹Zariyat 51/56.

²²Bkz. Sad 38/29; Kamer 54/17,22,32,40; Muhammed 47/24; Nisa 4/82; Bakara 2/219,242,266; Nahl 16/44; Enbiya 21/10; Haşr 59/21; Zuhuruf 43/3.

²³Güngör, Mevlüt, *Kur'an Araştırmaları I*, Bayrak matbaası, İst., 1995, s. 15-16.

olduğuna göre meydan okuması da sürekli olacaktır. O indiği dönemde belğatıyla Araplara meydan okumuştur. Ne var ki İslam, bütün beşeriyetin dinidir. O halde, indiği dönemde Arap olmayanlara da, sonraki nesillere de meydan okuması gerekir. Değilse mucize oluşunun bir anlamı kalmaz.²⁴

Konulu tefsirin Arapça karşılığı “*et-Tefsiru’l- Mavdi*”dir. Bu bir sıfat tamlaması olduğu için önce bu tamlamayı oluşturan ögelerin tanımlanması daha sonra bütünsel tanımının yapılması gerekir.

Tefsir, kelime olarak “f-s-r” kökünden gelir ve beyan etmek, aıklamak²⁵ ve bir Şeyden makul anlamın ortaya çıkarılması gibi anlamlara gelir.²⁶ Terim olarak ise tefsir; Kur’an’ın manasını beyan ve izahına dair olan ilimdir.²⁷

Konu ise, sözlükte bir Şeyi koymak, yerleştirmek, borcu vs. kaldırmak gibi manalara gelen “*وضع*”kökünden gelir.²⁸

Konulu tefsir metodu, Kur’an’da herhangi bir konu ile ilgili bütün ayetleri toplayarak, bunları mümkün olduğunca sıraya koyup, ilmi bir incelemeye tbi tuttuktan sonra, Yüce Allah’ın o konu ile ilgili muradını toplu bir Şekilde ortaya koymaya çalışan bir tefsir metodudur.²⁹ Konulu tefsir metodunun bugünkü manası ve adıyla ilk defa içinde bulunduğumuz asırda ortaya çıktığını görüyoruz. Böyle bir tefsir metodunun doğuşuna, bazı msteşiklerin bu asırda Kur’an’la ilgili olarak ileri sürdükleri bir takım Őüpheler vesile olmuştur. İslam alimleri, Kur’an’daki kıssalar, tekrarlar, bazı itikadi esaslar ve hukuki hükümlerle ilgili olarak ortaya atılan bu iddiaları cevaplandırmak maksadıyla her konuyla alakalı ayetlerin

²⁴Şa’râvî, Muhammed Mtevell, *Kur’an Mucizesi*, (trc: Sait Şimşek), Esra Yay., 1.Baskı, İst., 1995, s. 156-161.

²⁵İbn Manzur, Ebu’l-Fadl Cemaluddin Muhammed İbn Mkerrem, *Lisan’l-Arap*, Dâru Sâdır, 1. Baskı, Beyrut, 1990, V, 55.

²⁶el-İsfehn, Râğıb, *el-Müfredat fi Garibi’l-Kur’an*, Thk. Muhammed Seyyid Keylani, Dâru’l-Ma’rife, Beyrut, s. 380.

²⁷Keskiođlu, Osman, *Nzlundan Günümüze Kur’an-ı Kerim Bilgileri*, TDVY, 3. Baskı, Ank., 1993, s. 119.

²⁸İbn Manzur, *a.g.e.*, VIII, 396-397.

²⁹Gngr, *a.g.e.*, s. 12.

tamamını toplayıp inceleyerek iddiaları çürütmüşler ve böylece bu konularda müstakil eserler vermişlerdir.³⁰

Konulu tefsir metodunun en yeni tefsir metodu olmasıyla birlikte temelde, Kur'an'ın indirildiği ilk asırdan beri mevcut olduğunu görmekteyiz. Yani bir konu hakkındaki ayetleri araştırmak, anlamlarını bir araya getirmek ve onları birbirleriyle yorumlamak o zamanlarda da bilinen bir husustu. Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri ve fakihlerin fikhî bir konu ile ilgili ayetleri tek konu altında toplamaları, mesela abdest ve teyemmümle ilgili ayetleri taharet bölümü altında toplayarak o ayetlerden ilgili hükümleri çıkarmaları, işte tüm bunlar ilk aşamadaki konulu tefsir çeşitlerinden sayılabilir. Nitekim Rasulullah'da (s.a.v.) kendisine sorulan bazı ayetlerin yorumunda Kur'an'ın Kur'an'la tefsiri yöntemine başvurmuştur. Bu konuda bir örnek verelim: Abdullah b. Mes'ut rivayet ediyor: *“İnananlar ve imanlarına bir zulüm bulaştırmayanlar”*³¹ ayeti inince insanlara bu zor geldi ve Rasulullah'a gelip: -“Ya Rasulullah! Hangimiz kendisine zulmetmez ki?” dediler. O da: - *“Oradaki zulüm kavramı anladığınız şekilde değil. Siz Salih kul Lokmân'ın sözüne kulak vermediniz mi? “..Çünkü şirk büyük bir zulümdür.”* dedi.³²

Buna benzer örnekler hadis kaynaklarımızda çokça mevcuttur. Daha sonraları konulu tefsir çalışmaları değişik bir yöneliş ve boyut kazanmış, Kur'an'daki kelimeleri, kavramları ele alan, birbirleriyle karşılaştıran ve anlamlarını ortaya koyan eserler te'lif edilmiştir. Mesela Süleyman el-Belhî'nin (ö. H. 150/767) *“el-Eşbâh ve'n-Nezâir fi'l-Kur'an”* isimli kitabı buna örnek gösterilebilir. Yine bunun yanı sıra, sadece dilsel yönle yetinmeyen, ayrıca aynı başlık altına gelebilecek ayetleri derleyen tefsir çalışmaları da doğmuş, bu çeşit çalışmalar günümüze kadar devam etmiştir. Mesela *‘Kur'an'da İnsan’* veya *‘Kur'an'da Ahlak’* gibi çalışmalar buna örnek gösterilebilir.³³

³⁰ Güngör, a.g.e., s. 13.

³¹ En'am 6/82.

³² Buharî, “Enbiya” 10; Müslim, “İman” 56. Fethullah Sa'îd Abdüs-Settar, *el-Medhal ile't-Tefsiri'l-Mevdûi'*, Dâru't-Tıbaa' ve'n-Neşru'l-İslâmiyye, 1. Baskı, Kahire, 1986, s. 20.

³³ Mustafa, Müslim, *Kur'an Çalışmalarında Yöntem*, (trc: Salih Özer), Fecr Yay., 2. Baskı, Ank., 1998, s. 27-30.

Konulu tefsirde müfessir bir konuyu ele alır, ilgili ayetleri bir araya getirir ve Kur'an'ın o konuyu nasıl değerlendirdiğini ifade etmeye çalışır. Bu tefsir akımı, atomcu (teczîî) tefsircilerin yaptığı gibi Kur'an'ın tamamını ayet ayet tefsir etmeye çalışmaz. Aksine inançla, toplumla, evrenle yahut da hayatla ilgili konulardan birini ele alarak Kur'an'ı bu açıdan etüde tabi tutar, araştırır, açıklamalarını bu yönde yoğunlaştırır. Bu metot, ayetlerdeki özel anlamların sınırlandırılıp belirlenmesine kapsam ve içeriklerine derinlemesine nüfuz edilmesine muhtaçtır.³⁴

Kur'an'da anlatılan konular genelde muhtelif surelerin içine serpiştirilmiştir. Kuran okuyan bir kimsenin bu konuya ait bilgileri birleştirip bir sonuca varması kolay değildir. Mesela şefaathat konusunu zikredelim. Birçok ayette Allah'tan başka hiç kimsenin şefaathat edemeyeceği bildirilir. Bu ayetlerden birinde şöyle buyrulur: “*De ki: Bütün şefaathat Allah'ındır.*”³⁵ Aynı şekilde başka bir ayette de şöyle buyrulmaktadır: “*Kendilerinin, O'ndan başka ne dostları, ne de şefaathatçıları vardır.*”³⁶ Sadece bu ayetleri okuyan bir kimse, ahiret gününde Allah'tan başka hiç kimsenin şefaathat edemeyeceği neticesine varabilir. Halbuki başka bir takım ayetlerde, Allah'ın kendilerine izin verdiği bir takım kimselerin de şefaathat edeceği açık bir şekilde ifade edilmektedir. Mesela bir ayette “*O gün Rahman'ın izin verip sözünden hoşlandığı kimseden başkasının şefaathatı fayda vermez.*”³⁷ buyrulmuştur. Demek ki O'nun hoşlandığı ve izin verdiği kimseler şefaathat edebilecektir. Şu halde Kur'an'da bahsi geçen bir konu hakkında, kesin ve isabetli bir söz söyleyebilmek için o konu ile ilgili bütün ayetleri göz önünde bulundurmak gerekir.³⁸ Demek ki konulu tefsir metodu Kur'an'la ilgili konuların okuyucunun önüne konulmasına olanak sağlamakta ve onun konu hakkında yanlış bir sonuca varmasını engellemektedir.

Konulu tefsirin önemi dört madde de özetlenebilir:

³⁴ Arslan, Gıyaseddin, “Tefsir Çalışmalarında Konulu Tefsirin Önemi”, FÜİFD., sy. II, Elazığ, 1997, s. 185,186.

³⁵ Zümer 39/44.

³⁶ En'am 6/51.

³⁷ Tâhâ 20/109.

³⁸ Güngör, a.g.e., s. 17-18-19.

1- Toplumların yenilenen ihtiyaçları, insanla ilgili alanlarda yeni düşüncelerin ortaya çıkması ve modern bilimsel teori alanlarının gittikçe genişlemesi karşısında sağlıklı bakışlar ve çözümler önerebilmek, ancak Kur'an'ın konulu tefsirine başvurmakla mümkündür.

2- Bir konuyu incelemek için seçmek, ona ilişkin bilgileri derlemek, ona ilişkin ayetlerin sebab-i nüzulünü öğrenmek, konunun bazı yönlerini ele alan ayetlerin aşamalarını belirlemek ve zahiren çatışanlarını yorumlamak konunun incelenmesine ilmi bir atmosfer katmaktadır. Zira konu bilgi bakımından zenginleştirilmiş ve konunun ana hatları ortaya çıkarılmıştır.

3-Araştırmacı konulu tefsir vasıtasıyla, orjinallikleri hiç tükenmeyen Kur'an'ın i'cazına ilişkin yeni boyutlar ortaya çıkarır.

4-Kur'an incelemelerini seviyeli ve kaliteli hale getirmek ve yörüngelerini düzeltmek.³⁹

Konulu tefsir çeşitleri de kısaca şöyledir:

1- Kuran'da geçen bir lafzın ele alınıp incelenmesi şeklinde olan konulu tefsir. Bu çeşit tefsire "*Garibu'l-Kur'an*" ve "*Eşbâh ve'n-Nezâir*" kitapları girer.

2-İnsanla, yaşama ya da evrenle ilgili herhangi bir konunun Kur'an'ın bakış açısıyla değerlendirilmesi şeklinde olan konulu tefsir. En meşhur konulu tefsir budur. Nitekim "*I'cazü'l-Kur'an*", "*en-Nasih ve'l-Mensuh fi'l-Kur'an*", ve "*Ahkamu'l-Kur'an*" gibi kitaplar bu çeşit tefsire âlimlerin ne kadar önem verdiklerinin canlı örneğidir.

3- Bir sure içinde geçen bir konunun o surenin temel hedefi ekseninde değerlendirilmesi şeklinde olan konulu tefsir. Mesela surenin tefsirine başlamadan önce onun hedeflerini ve temel esaslarını, kimliğini ve diğer surelerden farklı

³⁹Mustafa, Müslim, *a.g.e.*, s. 33-35.

özelliklerini ortaya koymaya çalışan Seyyid Kutub'un "*Fî Zilâli'l-Kur'an*" isimli tefsiri buna çok güzel bir örnektir.⁴⁰

Konulu Tefsir Metodu" Kur'an'da yer almış konuları değişik yönleriyle ve özellikle günümüze bakan taraflarıyla işlemeyi hedeflediği için günümüzde müfessirlerin ona yönelmesinin birçok ihtiyaç ve faydaları vardır. Artık ilmi araştırmalar bir konu etrafında yapılmakta ve okuyucu en tatminkâr cevabı bu tip çalışmalarda bulmaktadır. Konulu tefsir metodu sayesinde okuyucu, Kur'an'ın bir kavramı nasıl enine boyuna incelediği ve insanlığa eksiksiz olarak nasıl sunduğu gerçeğine ulaşacak ve özellikle müsteşriklerin "Kur'an 'da çok sayıda ayet tekrarı vardır" iddiasının asılsız olduğunu fark edecektir. Yine Kur'an'da değişik yerlerde zikredilen, aynı konu ve aynı kavram etrafında dönen ayetlerin birbiriyle irtibatı sağlanarak konu bütünlüğünün ortaya çıkması sağlanacak, ele alınan konunun tafsilatıyla incelenmesi sonucunda, Nasih-Mensüh, Esbab-ı Nüzul ve benzeri konuların ele alınması ile Kur'an kültürünün zenginliği ortaya çıkacaktır.

Kur'an'ı anlama, anlamlandırma, tefsir etme ve yorumlama yöntemlerinden biri de konulu tefsirin bir alt çeşidi olan kelime ve ifadelerle yönelik kavram tefsiridir. Çalıştığımız konu olan 'Kur'an'da Beşir Kavramı' bu konulu tefsir çeşidine girmektedir. İslam dünyasında Kur'an ve tefsir araştırması yapılan çevrelerde konulu-kavramsal tefsir yönelişi ve yöntemine giderek artan bir ilginin var olduğu ve yorum temayüllerinin bu yöne doğru bir seyir takip ettiği dikkat çekmektedir.⁴¹

Kavram tefsirini; Kur'an'da pek çok surede çeşitli ayetler veya ayet grubu çerçevesinde yer alan bir kelime veya ifadeyi, odak ve anahtar bir kavram ya da ilgili konuyu, Kur'an'ın genel ve özel bütünlüğü içerisinde değerlendirip bir araya getirerek ilgili bütün ayetleri, kuşatıcı ve kavrayıcı -genellemeci değil- bir bakış açısıyla, onların içerisinde yer aldığı ayetlerin mümkün olduğu ölçüde nüzul sırasını, ait olduğu en geniş anlamıyla tarihsel, toplumsal ve metin bağlamında, odak ve anahtar kavram ya da konuyla bağlantılı olarak ilk ve sonraki tüm

⁴⁰ Müslim, Mustafa a.g.e., s. 39-47

⁴¹ Yılmaz, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, s. 137.

muhataplarına sunmak istediği tümel dünya görüşünü, kainat tasavvurunu, ilgili geleneksel ve çağdaş bilimsel disiplinlerden de azami ölçüde istifade ederek anlama, tefsir edip yorumlama etkinliği olarak tanımlamak mümkündür.⁴²

Konulu kavram tefsirinin merhaleleri kısaca şu şekilde belirlenebilir: Araştırmacı öncelikle bir konuyu, kelime ve ifadeyi, kavramı belirlemelidir. Zira konulu kavram tefsiri yönteminde ilgili konuyu, kavramı ve sureyi ya da sureleri tayin ve tesbit etmek, çok önemli ve öncelikli bir husustur ve araştırmacının ilk merhalesini oluşturmaktadır. Daha sonra belirlediği ilgili kavram ve konuyu, Kur'an'ın genel ve özel bütünlüğü, ayet ya da ayet grupları çerçevesi içerisinde araştırmaya ve değerlendirmeye başlayarak, ilgili bütün türevleri ve ayetleri bir bütün olarak derli toplu bir şekilde bir araya getirmeli ve konunun alt elemanlarını ve parçalarını ve çeşitli yönlerini bir araya getirip topladığı bütün ayetler ışığında tespit etmelidir. İlgili bütün ayetlerin ait oldukları ayet ve sıyâk-sıbâk çerçevelerini, tarihsel, toplumsal, metinsel bütün bağlamlarını, metni çevreleyen iç ve dış bütün anlam ve anlama unsurlarını, ayetlerdeki edebi ifade özellik ve niteliklerini ciddi bir şekilde inceleyip çözümlenmelidir. Son tahlilde ise, ilgili konu ve kavramla alakalı klasik ve çağdaş bilimsel disiplinlerin, anlama, anlamlandırma ve yorumlama yöntemlerinin ulaştıkları sonuçlardan, ayrıca İslam tefsir ve te'vil geleneğindeki ve modern dönemdeki Kur'an tefsir ve yorum külliyyatından da seçmeci, bugün için pratik bir değeri olmayanları açıklayıcı ve eleştireci yaklaşımlarla azami ölçüde istifade ederek konulu kavram tefsiri ve yorumu faaliyetini gerçekleştirmelidir. İşte bu şekilde araştırma ve inceleme yapılan kavram tefsirini, çağdaş tefsir örnekleri ve çalışmaları olarak değerlendirmek mümkündür.⁴³

Sonuç olarak deriz ki; konulu tefsir metodu ve onun bir alt çeşidi olan kavram tefsiri, Kur'an konularının daha detaylı ve geniş bir şekilde incelenmesine imkân verecektir. Çünkü genel bir tefsirde, müfessir bir konu etrafında ne kadar derinleşirse derinleşsin, müstakil bir çalışmada olduğu kadar fazla detaya inemeyecek, inse bile bu sefer de ayetler arasındaki mesafe açılacağından sözü fazla uzatmakla suçlanacaktır. Ayrıca o, böyle bir şeyi yapmaya kalkışsa ne zaman

⁴² Yılmaz, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, s. 144.

⁴³ Yılmaz, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, s. 147-148.

yapacaktır? Çünkü aynı konu müteaddit defalar karşısına çıkacaktır. Bu tefsir metodunun bir avantajı da müellife, ele aldığı konu ile ilgili mütehasıslara veya en azından onların eserlerine başvurma imkânı vermesidir. Zaten bu, konulu tefsir metodunun başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için yerine getirilmesi gereken bir husustur. Genel bir tefsir yazan bir müfessirin de bütün bunları Kur'an konuları için yapması teknik olarak mümkün değildir.⁴⁴ Konulu tefsir çeşidini konu, kavram, kelime ve ifade bağlamı, diğer tefsir çeşitlerini de yer bağlamı tefsir olarak değerlendirmek mümkündür. Bir diğer anlatımla, konulu tefsir yönteminde, ilgili konu-kavram ve olgudan hareket ederek nassa ulaşıp anlam verilmeye çalışılırken; geleneksel diğer tüm tefsir çeşitlerinde ve yöntemlerinde ise, ilişkinin boyutu yön değiştirmekte ve nasta hareketle ilgili konuya, kavrama, kelime ve ifadeye bir anlam verilmeye çalışılmaktadır.⁴⁵ Elbette ki bütün müfessirler ve Kur'an araştırmacılarının hedefi, hangi metod olursa olsun, kendine mahsus bir üslubü, nazmı ve edebi yönü olan, fesahat ve belâğatın zirvesinde bulunan ve en önemlisi de beşer sözü olmayan Kur'an-ı Kerim'in insanlara doğru bir şekilde anlatılmasıdır.

⁴⁴ Arslan, *a.g.e.*, s. 200.

⁴⁵ Yılmaz, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, s. 140-141.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEŞİR VE TÜREVLERİNİN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1. Beşir Kavramı

Beşir kavramı temel olarak deriyi soymak⁴⁶, birini sevinçli bir haberle müjdelemek⁴⁷, müjdelenmek ve sevindirmek⁴⁸, güler yüzle karşılamak⁴⁹ ve bir şeyin güzelliğiyle ortaya çıkması⁵⁰ gibi anlamlara gelen b-ş-r fiil kökünden türemiş bir sıfat-ı müşebbehedir. Çoğulu ‘büşera’ olan beşir; müjdeleyen,⁵¹ müjdeyi başkalarına ulaştıran,⁵² güzel yüzlü ve sevecen insan,⁵³ iyi ya da kötü bir haberi ulaştıran⁵⁴ güzel kimse⁵⁵ demektir. Ancak kötü haber getirenden ziyade sevinçli haber getiren kimse için kullanılır.⁵⁶ Bu kavram; beşer, mübeşşir, mübâşir, mübâşeret ve büşra gibi kelimelerle aynı köktendir.

B-ş-r fiilinden türeyen kelimelerin Arap dilinde kazanmış olduğu anlamları şu şekilde sıralayabiliriz:

a- B-ş-r fiilinden türeyen ‘beşr’ kelimesi, soymak, bıyığı derinin yüzeyi görünecek derecede kısaltmak gibi anlamlara gelir.⁵⁷ Araplar haşeratın ve

⁴⁶ el-Cevheri İsmail b. Hammad, *es-Sıhah, Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-Arabiyye*, Dâru'l-İlm, 4. Baskı, Beyrut, 1990, III, 152. Ayrıca bk. İbn Faris, Ebu'l-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya, *Mu'cem Makayisu'l-Luğa*, (thk. Abdusselam Muhammed Harun), Daru'l-Fikr, 1979, I, 251; Râgıb, *a.g.e.*, s. 48; İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 61.

⁴⁷ Cevheri *a.g.e.*, III,152. Ayrıca bk. Râgıb, *a.g.e.*, s. 48; İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 62; el-Fîrûzâbâdî, Muhammed b. Ya'kub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, (H. 817), Müessesetür-Risale, 8. Baskı, Beyrut, 2005, s. 351.

⁴⁸ İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 61. Ayrıca bk. Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351.

⁴⁹ Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351. Ayrıca bk. er-Râzi, Muhammed b. Ebi Bekr, *el-Muhtârû's-Sıhah*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1986, s. 22.

⁵⁰ İbn Faris, *a.g.e.*, I, 251.

⁵¹ Cevheri *a.g.e.*, III,153. Ayrıca bk. Râgıb, *a.g.e.*, s. 48; Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 350.

⁵² Muhammed, İsmail İbrahim, *Mu'cemu'l-Alfâz ve'l-A'lâm el-Kur'âniyye*, Dâru'l-Fikr el-Arabiyye, Kahire, trs., s. 66.

⁵³ Cevheri, *a.g.e.*, III, 153. Ayrıca bk. İbn Faris, *a.g.e.*, I, 251; İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 63; Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 350.

⁵⁴ İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 62.

⁵⁵ Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 350.

⁵⁶ Recep Abdulcevad İbrahim, *Mu'cem u'l-Mustalahati'l-İslamî fi'l-Misbâhi'l-Munîr*, Dâru'l-Âfâk el-Arabiyye, 1. Baskı, Kahire, 2002, s. 30-31.

⁵⁷ Râgıb, *a.g.e.*, s. 48. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 60; Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 350.

böceklerin toprağın üstündeki nebatâtı yiyip bitirmesi, onu sanki kendi derisiymiş gibi soyup üzerinde bir şey bırakmaması anlamında bu kelimeyi kullanır.⁵⁸

b- B-ş-r fiilinden türeyen ‘el-beşeretü’ kelimesi insanın baş, yüz ve bütün vücudunu saran derinin görünen dış tabakası ve saçın çıktığı yer⁵⁹ gibi anlamlara gelir. Derinin altına ise ‘el-edemetü’ denilmiştir.⁶⁰ Toprağın üstünde bitkilerin görünen kısmına Araplar ‘beşeretü’l-ard’ tabirini kullanırlar.⁶¹ ‘Beşeretun’ kelimesinin çoğulu ‘beşer’ ve ‘ebşâr’ dır.⁶²

‘Beşer’, insan⁶³, halk, insanlar⁶⁴ demektir. Hz. Adem’e insanlığın babası anlamına gelen ‘Ebu’l-Beşer’ denilmiştir.⁶⁵ Müennes, müzekker, tekil ve çoğul için bu şekilde kullanılır.⁶⁶ Bir ayette tesniye olarak şu şekilde gelmektedir:

فَقَالُوا أَأُنُومِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا

“Bizim gibi iki insana mı inanacağız?”⁶⁷

İnsana beşer denmesinin sebebi, kılları altında derisinin olduğu gibi görünmesinden dolayıdır. Oysa hayvanlar böyle değildir. Onların derisi yün, kıl ve tüy ile kaplıdır. Kur’an’da insanın dış görünüşü, fiziki yapısı ile ilgili her şey için ‘beşer’ kelimesi kullanılmaktadır.⁶⁸ Bir ayette şöyle buyrulmaktadır:

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا

“İnsanı sudan yaratan O’dur.”⁶⁹

c- B-ş-r fiilinden türeyen ‘bişr’, güler yüz, güler yüzlü ve sevecen olmak,⁷⁰ yüzde beliren mutluluk ifadesi⁷¹ gibi anlamlara gelir.

⁵⁸ İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 60.

⁵⁹ Cevheri, *a.g.e.*, III, 152. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 60.

⁶⁰ Râgıb, *a.g.e.*, s. 47.

⁶¹ Cevheri, *a.g.e.*, III, 152.

⁶² Râgıb, *a.g.e.*, s. 47. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 60; Recep Abdulcevad İbrahim, *a.g.e.*, s. 31.

⁶³ Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 350.

⁶⁴ Cevheri, *a.g.e.*, III, 152. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 59.

⁶⁵ Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351; Recep Abdulcevad İbrahim, *a.g.e.*, s. 31.

⁶⁶ Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 350.

⁶⁷ Mu’minun 23/47.

⁶⁸ Râgıb, *a.g.e.*, s. 47. Ayrıca bk. Ünal, *a.g.e.*, “Beşer, İnsan, Adem”, s. 250.

⁶⁹ Furkan 25/54.

d- B-ş-r fiilinden türeyen ‘mübâşeret’, iki derinin birbirine temas etmesi,⁷² kadınla cimâ’ etmek, iki kişinin tek elbise içinde olması,⁷³ kocanın hanımıyla cinsi ilişkiye girmesi veya ona temas etmesi demektir. Şu ayette cimâ’ manasında kullanılmıştır:⁷⁴

فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ

“Artık onlara yaklaşabilirsiniz.”⁷⁵ Ve :

وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ

“Mescidlerde itikafa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın.”⁷⁶ Bu ayet inmeden önce kişi itikafta olduğu halde camiden çıkar ve hanımıyla cinsi ilişkiye girerdi.⁷⁷

Şu hadis-i şerifte ise mübâşeret, mülânese yani dokunmak manasında kullanılmıştır:⁷⁸

أَنَّهُ كَانَ يُفَبِّلُ وَيَبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ

“Rasulullah (s.a.s.) oruçlu olduğu halde hanımını öper ve onlara dokunurdu”⁷⁹

Mübâşeret aynı zamanda bir işi bizzat üstlenmek,⁸⁰ bizzat kendisi hazır bulunup yapmak⁸¹ manalarını da içerir. Böyle kişiye ‘mübâşir’ denir.⁸²

⁷⁰ İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 61, 63. Ayrıca bk. Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351; Râzi, Muhammed b. Ebi Bekr, *a.g.e.*, s. 22.

⁷¹ Râgıb, *a.g.e.*, s. 47.

⁷² Râgıb, *a.g.e.*, s. 48.

⁷³ Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351.

⁷⁴ Râgıb, *a.g.e.*, s. 48.

⁷⁵ Bakara 2/187.

⁷⁶ Bakara 2/187.

⁷⁷ Taberî, Ebu Ca’fer Muhammed b. Cerir, *Camîu’l-Beyân an te’vili âyi’l-Kur’an*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin), Daru Hicr, I. Baskı, Kahire, 2001, III, 269.

⁷⁸ İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 61.

⁷⁹ Müslim, “Sıyam”, 65; Ebu Davud, “Savm”, 34.

⁸⁰ Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351.

⁸¹ İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 61.

⁸² Cevherî, *a.g.e.*, III, 152.

e- B-ş-r fiili, her şeyin ilk görünümü, ilk işaretleri, en başı gibi manaları içerir.⁸³ Araplar, sebze, ot ve diğer bitkiler toprağı yarıp görünmeye başlayınca ‘ebşeretü’l-ard’;⁸⁴ hurma ağacının ilk meyveleri belirince ve sabahın ilk ışıkları ve aydınlığı belirince de ‘tebâşîr’ tabirini kullanırlar.⁸⁵ Yani toprak ürünü, gün aydınlığı, hurma da meyvelerini müjdeledi. Yine ‘tebâşîr’ tabiri yüzde beliren mutluluk ifadesi için kullanılmaktadır.⁸⁶

f- B-ş-r fiilinden türeyen ‘Büşra’ ismi müjde anlamına gelmektedir.⁸⁷ Bir ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır:

يَا بُشْرَى هَذَا غُلَامٌ

"Müjde! İşte bir oğlan"⁸⁸

Bir kimseye güzel bir haber yani müjde verildiğinde o kişinin mutluluğu yüzünden okunur. Zira insan mutlu olduğunda içindeki kan tıpkı suyun ağacın içinde yayıldığı gibi vücudunda bir anda yayılır.⁸⁹

Yağmuru müjdelediği için rüzgarlara ‘Büşra’ ve ‘mübeşşirât’ kelimeleri kullanılmıştır.⁹⁰ Mübeşşirât kelimesi ayrıca şu hadisi şerifte salih rüyalar anlamına gelmektedir:

انقطع الوحي ولم يبق الا المبشرات وهي الرؤيا الصالحة التي يراها المؤمن او ترى له

“Vahiy kesilmiştir. Geriye mübeşşirât kalmıştır ki o da müminin uykusunda gördüğü veya kendisine gösterilen salih rüyalardır.”⁹¹

Yine müjde manasına gelen ‘bişâret’ temelde güzel ve mutlu bir habere verilen isim⁹² olmakla birlikte kötü veya şerli bir şeye izafe edildiğinde kötü ve

⁸³ İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 63. Ayrıca bk. Râzi, Muhammed b. Ebi Bekr, *a.g.e.*, s. 22.

⁸⁴ Cevherî, *a.g.e.*, III, 152. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 60; Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351.

⁸⁵ İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 62-63. Ayrıca bk. Râzi, Muhammed b. Ebi Bekr, *a.g.e.*, s. 22.

⁸⁶ Râgıb, *a.g.e.*, s. 49.

⁸⁷ İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 62. Ayrıca bk. Râzi, Muhammed b. Ebi Bekr, *a.g.e.*, s. 22; İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 62.

⁸⁸ Yusuf 12/19

⁸⁹ Râgıb, *a.g.e.*, s. 48.

⁹⁰ Cevherî, *a.g.e.*, III, 153. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, IV, 62.

⁹¹ Buhari, “Tabir”, 5 ; Ebu Davud, “Edep”, 88.

şerli bir haberi vermek anlamına gelmektedir.⁹³ Mesela Kur'an'da bu anlamı destekler mahiyette:

فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

“Onlara can yakıcı bir azabı müjdele.”⁹⁴ buyrulmuştur.

g- B-ş-r fiilinden türeyen ‘beşaret’ kelimesi güzellik demek olup⁹⁵ ‘güzel adam’ anlamında Araplar ‘Raculün beşîrun’⁹⁶ güzel deveye ise ‘nâkatun beşîratun’ derler.⁹⁷

B-ş-r fiil kökünden türeyen kelimeler dilimizde geçmiştir. Mesela insanların bütününe içine alan topluluk ve insanlık anlamında ‘beşeriyet’⁹⁸ kelimesi; insana has, insanla ilgili anlamında ‘Beşeri’ kelimesi kullanılmıştır. Yine ‘Beşeriyat’ insanlık ilmi, antropoloji⁹⁹ ; ‘beşâret’ müjde, muştı, iyi haber¹⁰⁰ sevinç ve memnuniyet¹⁰¹; ‘beşâretli’ ise müjdelenmiş ve müjdeli kişi¹⁰² demektir.

Bütün bu açıklamalardan sonra diyebiliriz ki beşîr ve onun türevleri olan kavramlar genelde müjde, sevinç, güzel haber getiren, güler yüzlü insan, bir şeyin ilk görünümü gibi anlamları ihtiva etmektedir.

Beşîr kavramı terim olarak müjdeyi tebliğ eden¹⁰³, aleme müjdeler getiren¹⁰⁴ anlamında Hz. Peygamber (s.a.v.) için kullanılan sıfatlardan birisidir.¹⁰⁵ Allah’a iman edip onun hüküm ve emirlerine itaat edenlere verilecek mükâfatları bildiren ve müminleri cennet nimetiyle müjdeleyen peygamberler de “Beşîr” sıfatıyla

⁹² Râgıb, *a.g.e.*, s. 49. Ayrıca bk. Fîruzâbâdî, Muhammed b. Yâkub, *Basâiru Zevi't-Temyiz fî Latâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, (thk. Muhammed Ali Neccar), Lecnetu İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, 3. Baskı, Kahire, 1996, II, 200.

⁹³ Cevheri, *a.g.e.*, III, 153. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 61.

⁹⁴ Tevbe 9/34

⁹⁵ Cevheri, *a.g.e.*, III, 153. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 63.

⁹⁶ Cevheri, *a.g.e.*, III, 153.

⁹⁷ İbn Manzur, *a.g.e.*,IV, 63.

⁹⁸ Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Mas Matbaacılık, 2. Baskı, İst., 2006, I, 344.

⁹⁹ Doğan, *a.g.e.*, s. 96.s. 96.

¹⁰⁰ Doğan, *a.g.e.*, s. 96.

¹⁰¹ Ayverdi, *a.g.e.*,I, 343.

¹⁰² Ayverdi, *a.g.e.*,I, 343.

¹⁰³ Muhammed İsmail İbrahim, *a.g.e.*, s. 66.

¹⁰⁴ Ayverdi, *a.g.e.*,I, 344.

¹⁰⁵ Önkal, Ahmet, “Beşir”, *DİA*, TDVY., İst., 1993, VI, 551.

muttasıftırlar. Ayrıca bu kavram Hristiyan Araplarda ‘İncil yazan veya Hristiyanlık akidelerini telkin eden’ demektir. Şark şehirlerinde mühim bir haber öğrenildiği zaman (hükümdar değişmesi veya yeni bir valinin tayini gibi), hükümet makamları ile alakası olan kimseler sokaklara yayılırlar ve kapı kapı dolaşarak hadiseyi haber verirler, buna mukabil kendilerine cüz’i bir bahşiş verilir.¹⁰⁶ Hristiyanların kutsal kitabı İncil müjde anlamına gelir. Ayrıca Hristiyanlıkta evanjelizasyon kelimesi, İslami bir terim olan tebşîrin karşılığıdır.

2. Kur’an’da Beşîr Kavramının Kullanımı

2.1. Şekilsel Kullanım

Beşîr kavramının aslı olan b-ş-r kökünden türeyen kelimelerin Kur’an’daki kullanım alanı oldukça geniştir. Kur’an’da b-ş-r ve türevleri yüz on yedi ayette tam yüz yirmi iki defa tekrarlanmaktadır.¹⁰⁷ Beşîr sıfatı şeklinde ise dokuz defa tekrarlanmakta olup tamamında zamire bitişmeksizin kullanılmıştır.¹⁰⁸ Ayrıca yapı itibariyle yetmiş beş yerde¹⁰⁹ isim sigasında, kırk yedi yerde de¹¹⁰ fiil olarak gelmiştir. Beşîr kavramının kökü olan ‘b-ş-r’ kökünden türeyen kelimeler Kur’an-ı Kerim’de şu kalıplarda gelmektedir:

¹⁰⁶ Huart, C.L., “Beşîr”, *İslam Ansiklopedisi*, M.E.B. Basımevi, trs., II, 572-573.

¹⁰⁷ Toplam 117 ayette geçen b-ş-r ve türevleri Hicr 15/54, Zümer 39/17, Maide 5/19 ve Bakara 2/187’de ikişer defa tekrar ediliyor.

¹⁰⁸ Mâide 5/19; A’raf 7/188; Hud 11/2; Yusuf 12/96; Bakara 2/119; Sebe’ 34/28; Fâtır 35/24; Fussilat 41/4.

¹⁰⁹ B-ş-r’nin isim sigasında geçtiği ayetler: Zümer 39/17; A’raf 7/57; Furkan 25/48; Neml 27/63; Bakara 2/97,219,213; Âl-i İmran 3/47,79,126; Enfal 8/10; Yunus 10/64; Hud 11/69; Hud 11/27,74; Yusuf 12/19; Nahl 16/89,102,103; Furkan 25/22,54; Neml 27/2; Ankebut 29/31; Zümer 39/17; Ahkaf 46/12; Hadid 57/12; Mâide 5/19; A’raf 7/188; Hud 11/2; Yusuf 12/31,96; Sebe’ 34/28; Fâtır 35/24; Fussilat 41/4; İsrâ 17/94,105; Furkan 25/56; Ahzab 33/45; Fetih 48/8; Saff 61/6; Nisa 4/165; En’am 6/48; Kehf 18/56,110; Rum 30/46; Abese 80/39; Maide 5/18; En’am 6/91; İbrahim 14/10,11; Hicr 15/33; Meryem 19/17,20,26; Enbiya 21/3,34; Mü’minun 23/24,33,34,47; Şuara 26/154,154; Rum 30/20; Yasin 36/15; Fussilat 41/6; Şura 42/51; Teğabun 64/6; Müddessir 74/25,29,31,36; Hicr 15/28; Sad 38/71; Kamer 54/24.

¹¹⁰ B-ş-r’nin fiil sigasında geçtiği ayetler: Hicr 15/53,54,55,67; Saffat 101,112; Hud 11/71; Zariyât 51/28; Meryem 19/7,97; İsrâ17/9; Kehf 18/ 2; Şura 42/23; Âl-i İmran 3/21,39,45,170,171; Tevbe 9/3,21,34,111,112,124; Bakara 2/25,155,187,223; Nisa 4/138; Yunus 10/2,87; Hacc 22/34,37; Ahzab 33/47; Zümer 39/17,45; Saff 61/13; Lokman 31/7; Yasin 36/11; Casiye 45/8; İnşikâk 84/24; Nahl 16/58,59; Zuhuf 43/17; Fussilat 41/30; Rum 30/48.

a. Beşîr: Be-şi-re mazi fiilinden sıfat-ı müşebbehe olan bu kelime Kur'an'da sekiz ayette dokuz defa geçer.¹¹¹ Biri hariç olmak üzere hepsi nekre olarak kullanılmıştır.¹¹² Bir ayette şöyle buyruluyor:

إِن أَنَا إِلَّا نَذِيرٌ وَبَشِيرٌ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ

“Ben sadece, inanan bir milleti uyaran ve müjdeleyen bir peygamberim.”¹¹³

b. Ebşir: İf'al babının emir fiili olarak bir ayette geçer.

وَأَبشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ

“Size söz verilen cennetle sevinin”¹¹⁴

c. Yestebşiru: İstif'al babının muzari fiili olarak altı ayette geçer.

وَيَسْتَبشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ

“Arkalarından kendilerine ulaşamayan kimselere müjde etmek isterler.”¹¹⁵

d. İstebşere: İstif'al babının emir fiili olarak bir ayette geçer.

فَاسْتَبشِرُوا ببيعكم

“Yaptığınız alışverişe sevinin.”¹¹⁶

e. Müstebşir: İstif'al babının ism-i faili şeklinde bir ayette geçer.

ضاحكةٌ مُستبشرةٌ

“Gülmekte ve sevinmektedir”¹¹⁷

f. Tubâşiru: Mufâale babının muzari fiili şeklinde bir ayette geçer.

وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ

¹¹¹ Maide 5/19 ayetinde iki defa tekrarlanmıştır.

¹¹² Yusuf 12/96 ayetinde marife olarak gelmiştir.

¹¹³ A'raf 188.

¹¹⁴ Fussilat 41/30.

¹¹⁵ Âl-i İmran 3/170. Ayrıca bk. Âl-i İmran 3/171; Tevbe 9/124; Hicr 15/67; Rum 30/48; Zümer 39/45.

¹¹⁶ Tevbe 9/111.

¹¹⁷ Abese 80/39.

“Mescidlerde itikafa çekildiğinizde kadınlarınıza yaklaşmayın.”¹¹⁸

g. Bâşir: Mufaale babının emir fiili şeklinde bir ayette geçer.

فَالآنَ بَاشِرُوهُنَّ

“Artık onlara yaklaşabilirsiniz.”¹¹⁹

h. Buşr: Fu’l vezninde mastar olan bu kelime üç ayette geçer.

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

“Rahmetinin önünde, müjdeci olarak rüzgarları gönderen Allah'tır.”¹²⁰

1. Büşrâ: Fu’lâ vezninde mastar olan bu kelime onbeş ayette geçer.

وَهَدَىٰ وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ

“Yol gösterici ve inananlara müjdeci olarak...”¹²¹

i. Beşer: Fe’elun vezninde isim olup otuzaltı ayette geçer.¹²²

قَالَتْ رَبِّ أَنَّىٰ يَكُونُ لِي وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ

“Rabbim! Bana bir insan dokunmamışken nasıl çocuğum olabilir? demişti.”

123

j. Beşerêni: Beşer isminin tesniyesi şeklinde bir ayette geçer.

¹¹⁸ Bakara 2/187.

¹¹⁹ Bakara 2/187.

¹²⁰ A’raf 7/57. Ayrıca bk. Furkan 25/48; Neml 27/63.

¹²¹ Bakara 2/97. Ayrıca bk. Âl-i İmran 3/126; Enfal 8/10; Yunus 10/64; Hud 11/69, 74; Yusuf 12/19; Nahl 16/89, 102; Furkan 25/22; Neml 27/2; Ankebut 29/31; Zümer 39/17; Ahkaf 46/12; Hadid 57/12.

¹²² Âl-i İmran 3/47,79; Maide 5/18; En’am 6/91; İbrahim 14/10,11; Hicr 15/33; Nahl 16/103; Kehf 18/110; Meryem 19/17,20,26; Enbiya 21/3,34; Mü’minun 23/24,33,34; Şuara 26/154,154; Rum 30/20; Yasin 36/15; Fussilat 41/6; Şura 42/51; Teğabun 64/6; Müddessir 74/25,29,31,36; Hud 11/27; Yusuf 12/31; Hicr 15/28; İsrâ 17,94; Furkan 25/54; Sad 38/71; Kamer 54/24.

¹²³ Âl-i İmran 3/47. Ayrıca bk. Âl-i İmran 3/79; Maide 5/18; En’am 6/91; İbrahim 14/10,11; Hicr 15/33; Nahl 16/103; Kehf 18/110; Meryem 19/17,20,26; Enbiya 21/3,34; Mü’minun 23/24,33,34; Şuara 26/154,154; Rum 30/20; Yasin 36/15; Fussilat 41/6; Şura 42/51; Teğabun 64/6; Müddessir 74/25,29,31,36; Hud 11/27; Yusuf 12/31; Hicr 15/28; İsrâ 17,94; Furkan 25/54; Sad 38/71; Kamer 54/24.

أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا

“Bizim gibi iki insana mı inanacağız?”¹²⁴

k. Beşşere: Tef’il babının mazi fiili olarak beş ayette tekrarlanmıştır.

فَبَشِّرْ نَاهَا بِإِسْحَاقَ

“Ona Yakub’u müjdeledik”¹²⁵

l. Buşşira: Beşşere mazi fiilinin meçhul sigasında üç ayette kullanılır.

وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ

“Aralarından birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir.”¹²⁶

m. Yübeşşiru: Tef’il babının muzari fiili olarak altı ayette tekrarlanmıştır.

أَنَّ اللَّهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيَىٰ

“Allah sana Yahya’yı müşdeler”¹²⁷

n. Beşşir: Tef’il babının emir fiili olarak ondokuz ayette geçer.

وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ

“İnananlar ve yararlı işler yapanlara, kendilerine altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele.”¹²⁸

o. Mübeşşir: Tef’il babının ism-i faili şeklinde beş ayette geçer.

وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا

¹²⁴ Mü’minun 23/47.

¹²⁵ Hud 11/71. Ayrıca bk. Hicr 15/55; Saffat 37/101,112; Zariyât 51/28.

¹²⁶ Nahl 16/58. Ayrıca bk. Nahl 16/59; Zuhruf 43/17.

¹²⁷ Âl-i İmran 3/39. Ayrıca bk. Âl-i İmrân 45; Tevbe9/21; Hicr 15/53,54; İsrâ17/9; Kehf 18/ 2; Şura 42/23.

¹²⁸ Bakara 2/25. Ayrıca bk. Bakara 155,223; Âl-i İmran 3/21; Nisa 4/138; Tevbe 9/3,34,112; Yunus 10/2,87; Hacc 22/34,37; Ahzab 33/47; Zümer 39/17; Saff 61/13; Lokman 31/7; Yasin 36/11; Casiye 45/8; İnşikâk 84/24.

“*Seni de yalnız müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdik.*”¹²⁹

ö. Mübeşşirât: Mübeşşir ism-i failinin cemi müennes salimi şeklinde bir ayette kullanılır.

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ يُرْسِلَ الرِّيَّاحَ مُبَشِّرَاتٍ

“*Rüzgarları müjdeciler olarak göndermesi, O’nun varlığının belgelerindendir*”¹³⁰

p. Mübeşşirûn: Mübeşşir ism-i failinin cemi müzekker salimi şeklinde dört ayette kullanılır.

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ

“*İnsanlar bir tek ümmetti. Allah peygamberleri müjdecî ve uyarıcı olarak gönderdi*”¹³¹

Yaptığımız bu tesbitler gösteriyor ki Beşîr ve türevleri Kur’an’ın içerisinde oldukça geniş bir kullanıma sahip olup değişik ayet ve surelere serpiştirilmiş bir durumdadır.

2.2. Anlamsal Kullanım

Beşîr kavramı ve aynı kökten türeyen kelime ve fiillerin Kur’an bağlamı içinde kazandığı anlam ile sözlük anlamları birbirine oldukça yakındır. Kur’an’daki bütün kullanımlarında Beşîr kavramının müjdecî, müjdeyi ulaştıran, güzel bir haberi bildiren gibi anlamları ihtiva ettiğini görmekteyiz.¹³² Yine müjde, sevinmek, iyi haber vermek, kötü bir haberi bildirmek,¹³³ insan, kadın ile erkeğin cima’ etmesi; aynı kökten türeyen diğer isim ve fiillerin Kur’an’da kullanılan diğer manalarıdır.

¹²⁹ İsra 17/105. Ayrıca bk. Furkan 25/56; Ahzab 33/45; Fetih 48/8; Saff 61/6.

¹³⁰ Rum 30/46.

¹³¹ Bakara 2/213. Ayrıca bk. Nisa 4/165; En’am 6/48; Kehf 18/56.

¹³² Râgıb, *a.g.e.*, s. 48. Ayrıca bk. Ahmet Muhtar Ömer, *El-Mu’cemu’l-Mevsûl li Elfâzi’l-Kurâni’l-Kerim*, Müessesetu Sutûru’l-Ma’rife, 1. Baskı, Riyad, 2002, s. 93.

¹³³ Ahmet Muhtar, Ömer, *a.g.e.*, s. 93.

Beşîr ve türevlerinin Kur'an'da hangi manalarda kullanıldığının daha iyi anlaşılması gayesiyle, müfessirlerin bu konudaki görüşlerine müracaat ederek konuyu madde madde tahlil etmeye çalışalım:

2.2.1. Müjde (بُشْرَى), Müjdelemek (الْبِشَارَةُ), Müjdecî (بُشَيْرٌ - مُبَشِّرٌ)

Beşîr ve türevlerinin lügat açısından en fazla, sevinci ortaya çıkaran haber¹³⁴ anlamına gelen, müjde, müjdelemek, güzel haber iletmek, güzel gün ve nimetlerin önceden haberini vermek gibi manaları ihtiva ettiğini yukarıda anlatmıştık. Aynı şekilde Kur'an'da da yoğunluklu olarak bu manada kullanılmıştır. Şimdi Kur'an'ın müjde ya da müjdecî olarak tarif ettiği konulara kısaca temas edelim:

Kur'an'da rüzgârların, Allah'ın rahmetiyle yere indiği için genelde rahmet olarak nitelendirilen yağmurun¹³⁵ habercisi olmalarından dolayı üç ayette müjde oldukları bildirilmiştir.¹³⁶ Fakat bazı ayetlerde de azap veya azabın habercisi olarak gelmiştir.¹³⁷ Rüzgar manasına gelen 'rîh' kelimesi Kur'an'da rahmet ve yağmurun müjdecîsi manasında geldiğinde çoğul olarak; azap manasında geldiğinde de tekil olarak kullanılmıştır.¹³⁸ Abdullah b. Ömer (r.a) şöyle demiştir: *Rüzgar sekiz şekildir; dördü azap, dördü rahmettir. Azap olanlar: Kâsîf, âsîf, sarsar, akîm. Rahmet olanlar da: nâşîrât, mübeşşîrât, mürselât, zâriyattır.*¹³⁹

Konumuzla ilgili bir ayette şöyle buyruluyor:

وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَّاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ

“Rahmetinin önünde, müjdecî olarak rüzgarları gönderen Allah'tır. Rüzgarlar, yağmur yüklü bulutları taşıdığında, onu ölü bir memlekete gönderir, su indirir ve onunla her türlü ürünü yetiştiririz; ölüleri de bunun gibi diriltip, çıkarırız; belki bundan ibret alırsınız.”¹⁴⁰ Ayette geçen rahmetten kasıt en büyük,

¹³⁴ er-Râzî, Fahrüddin, *Mefatihü'l-Gayb*, Daru'l-Fikr, I. Baskı, Beyrut, 1981, II, 138.

¹³⁵ Fîruzâbâdî, *Basâiru Zevi't-Temyîz*, III, 56.

¹³⁶ Araf 7/57; Furkan 25/48; Neml 27/63.

¹³⁷ Âl-i İmrân 3/117; Zariyat 51/41; Hakka 69/6; Ahkaf 46/24.

¹³⁸ Fîruzâbâdî, *Basâiru Zevi't-Temyîz*, III, 107. Ayrıca bk. İbn Atiyye, Ebu Muhammed Abdulhak, *el-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsiri Kitabi'l-Azîz*, Daru İbn Hazm, Beyrut, trs., s. 1385.

¹³⁹ Yazır, *a.g.e.*, III, 2197.

¹⁴⁰ A'raf 7/57.

en kalıcı ve faydalı nimet olan yağmurdur. Çünkü rüzgarlar bulutları sürüklerler.¹⁴¹ Zira Şura suresi 28 ve Rum suresi 50. ayetlerde de yağmur rahmet olarak nitelendirilmiştir. “*Rahmetinin önünde*” ifadesi Furkan suresi 48 ve Nemi suresi 62. ayetlerde de aynı şekilde kullanılmış olup hepsinde de rüzgarın yağmuru müjdelediği ifade edilmiştir. Bunun delili ise “*Rüzgarları müjdeciler olarak göndermesi...*”¹⁴² ayetidir.¹⁴³

Bir başka ayette şöyle buyruluyor: “*O'nun âyetlerinden biri de (şudur): Rüzgârları (yağmurun) müjdecileri olarak gönderir ki size rahmetinden biraz tattırsın, gemiler buyruğuyla yürüsün ve siz O'nun lütfundan arayasınız da (verdiği nimetlere) şükredesiniz.*”¹⁴⁴ Bu ayette, gönderdiği rüzgâr ile yağmur yağdırmanın, denizlerde gemileri yürütenin Allah olduğu, insanların yararına bu düzeni kuran Allah'a şükretmek gerektiği anlatılıyor. Burada yağmurun müjdecileri olarak nitelenen rüzgârın iki yararı sayılmıştır: Biri yağmur bulutlarını getirmesi, diğeri de gemileri yürütmesidir. Yüce Allah, suların buharlaşmasından oluşan bulutları, rüzgâr vasıtasıyla istediği yörelere sürer. Yağmur getiren rüzgâr belli olur. İnsanlar, yağmurun müjdecisi olan bu rüzgârların esmesinden sevinirler. Yağmur Allah'ın rahmetidir. Çünkü bitkiler onunla yetişir. Özellikle suyun olmadığı çöllerde, dağlarda yağmur yağmazsa yeşillikten eser kalmaz.

Rüzgârın bulutları ve gemileri yürütmesi, Allah'ın yarattığı yasaların sonucudur. Yelkenli gemiler de rüzgârın esmesiyle gider. İnsanlar, su üstünde akıp giden gemilerle uzak yerlere seyahat eder, yüklerini taşır, ticaret yaparlar. Allah'ın nasip ettiği kazancı elde ederler. Elbette bu nimetleri kendilerine lütfeden Allah'a

¹⁴¹ez-Zemahşerî, Muhammed b. Ömer, *Keşşaf*, Mektebetü'l-Ubeykân, 1. Baskı, Riyad, 1998, II, s. 451. Ayrıca bk. İbn Kesir, İsmail b. Ömer, *Tefsiru'l-Kurani'l-Azîm*, Daru Taybe, 2. Baskı, Riyad, 1999, III, s. 430; Şeyhzâde, Muhammed b. Muslihiddin, *Haşiyetü Muhyiddin Şeyh Zade ala Tefsiri Kadı Beydavi*, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan, 1999, IV, 238.

¹⁴² Rum 30/46.

¹⁴³ el-Beğavî, Ebu Muhammed Hüseyin, *Meâlimu't-Tenzil*, Daru İbn-i Hazm, 1. Baskı, Beyrut, 2002, s. 468.

¹⁴⁴ Rum: 84/46.

şükretmeleri gerekir. Bütün bunları yapan Allah'a ortaklar koşmak, O'na saygısızlık, nimetlerine karşı nankörlüktür.¹⁴⁵

Günümüzde insanlar rüzgarları bir enerji kaynağı olarak kullanmakta, sert ve sürekli estiği yerlerde rüzgar santralleri vasıtasıyla kendisinden elektrik enerjisi üretmektedirler. Daha sonra gelecek olan ilâhî rahmeti haber veren bir elçi veya bir melek gibi olan rüzgarlar kim bilir ileride daha neleri insanlığa müjdelemeye devam edecektir!

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in, bizzat Kur'an'ın içinde geçen sıfatlarından ikisi müjde ve müjdecî anlamına gelen Büşra ve beşîr dir.¹⁴⁶ Fussilat suresinde Yüce Rabbimiz şöyle buyuruyor: “*Bu Kitap, merhametli olan Allah katından indirilmedir; bilen bir millet için müjdecî (Beşîr) ve uyarıcı olmak üzere Arapça okunarak, ayetleri uzun uzun açıklanmıştır.*”¹⁴⁷ Ayette geçen beşîr ve nezîr Kur'an'ın iki sıfatıdır.¹⁴⁸ Ayrıca “*İndirilen*”den maksat Kur'ân-ı Kerîm'dir.¹⁴⁹ Beşîr, bir kimseye onu sevindirecek bir haberi getiren; nezîr ise korkutucu bir haberi veren demektir. Kur'an-ı Kerim, müminlere müjde veren ayetleri ihtiva ettiği için Beşîr'e; kafir ve isyankarları azapla korkutan ayetleri ihtiva ettiği içinde Nezîr'e benzetilmiştir.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Ateş, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, İst., Kuba Yay., Kur'an Bilimleri ve Araştırma Vakfı, trs., XXIV, 129.

¹⁴⁶ Kur'an bilimleri konusunda iki önemli eser yazan ez-Zerkeşî (v. 794) ve daha sonra es-Suyutî (v. 911) (Zerkeşînin eseri, *el-Burhân fi Ulûmi'l-Kurân*; Suyutînin eseri ise *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kurân*), Kur'an'ı niteleyen elli beş isimden sözeder. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Kitab, kelam, nur, hüda, rahmet, Furkan, şifa, mev'ıza, zikir, hikmet, hakîm, müheymin, mübarek, beyan, ilim, hak, tezkire, Büşra, nezîr, mecid, Beşîr, aziz, suhuf. (Bk. Suyutî, Celaluddin, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kurân* (thk. Şuayb Arnavut), Müessesetu'r-Risaleti Nâşirûn, 1. Baskı, Beyrut, 2008, s. 114.)

¹⁴⁷ Fussilat 41/2-4.

¹⁴⁸ es-Sa'lebî, Ebû İshak Ahmet, *el-Keşf ve'l-Beyân*, (thk. Ebu Muhammed b. Âşûr), Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 2002, II, 486. Ayrıca bk. İbn Atiyye, *a.g.e.*, s. 1646; Nesefî, Ebu'l-Bereket Abdullah b. Ahmet, *Mederiku'tenzil*, Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1. Baskı, Beyrut, 1998, III, 225; Mahalli, Celaluddin Muhammed; Suyutî, Celaluddin Abdurrahman, *Tefsiru'l-İmameyni'l-Celaleyn*, Daru İbn-i Kesir, Dimaşk, 1986, s. 477; Ebus-Suud, Bin Muhammed el-Ammadi, *İrşadu Akli's-Selîm ila Mezeye'l-Kitabi'l-Kerim*, (thk. Abdulkadir Ahmet Ata), Mektebetü Riyad el-Hadise, Riyad trs., III, 67; İbn Âşur, Muhammed Tâhir, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, Daru't-Tunusiyye li'n-Neşr, Tunus, 1984, XXIV, 229.

¹⁴⁹ el-Mâverdî, Ali b. Muhammed, *en-Nüketu ve'l-Uyûn* (*Tefsiru'l-Mâverdî*), Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, trs., V, 167. Ayrıca bk. İbn Kesir, *a.g.e.*, VII/161.

¹⁵⁰ İbn Âşur, *a.g.e.*, XXIV, 232.

Kur'an'ın büşrâ yani müjde olduğunu ifade eden diğer bir ayette şöyle buyruluyor: “De ki, ‘Cebrail'e düşman olan kimse Allah'a düşmandır’, çünkü O, Kuran'ı Allah'ın izniyle kendinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdeci (büşra) olarak senin kalbine indirmiştir.”¹⁵¹ Büşrâ, büyük bir hayrın meydana geleceğine delalet eden bir kelimedir.¹⁵² Kuran'ın hidayet ve müjde oluşu sadece müminlere has kılınmıştır. Zira başkaları ona karşı kördürler.¹⁵³ Bu ayet ayrıca ‘Cebrail sadece savaş ve şiddeti indiren bir melektir’ diyen Yahudilere karşı bir reddiye niteliğinde olup, dediklerinin aksine onun hidayet ve müjdeyi indiren bir melek olduğu vurgulanmıştır.¹⁵⁴ Yine Yahudiler Kuran'ın ancak ilham kaynaklı olup, ibareleri Hz. Muhammed (s.a.v.) tarafından uydurulan bir kelimede olduğunu iddia ediyorlardı. Allah (cc) bu ayette Kur'an'ın zahırî ve batınî bir mucize niteliği taşıdığını, kendisinin onu Kur'an ve Kitab olarak isimlendirdiğini ve Cebrail vasıtasıyla indirildiğini ifade buyurmuştur.¹⁵⁵ Şöyleki, her kim Cebrail'e düşman ise şunu iyi bilsin ki, o Cebrail, bu Kur'an'ı kendiliğinden değil, Allah'ın izniyle indirmektedir. Üstelik ondan evvel gönderilmiş olan bütün ilâhî kitapları tasdik edip destekleyici, onlar gibi rahmet ve hatta müminlere onlardan da fazla hidayet ve müjde olarak indirmektedir. Şu halde Cebrail'e düşmanlık etmek, Allah'a, Allah'ın kitaplarına, müminlere olan hidayete ve müjdelere düşman olmaktır. Zira her kim Allah'a, meleklerine, resullerine ve bilhassa Cebrail ile Mikail'e düşman olursa iyi bilsin ki, Allah da kâfirlere düşmandır. Yani onların belalarını verecektir; onları yaşatması, onlara mühlet ve fırsat vermesi onlar için bir nimet değildir, sadece ve sadece talihsizliktir. Ancak tevbekâr olurlar da inananlar arasına katılırlarsa, o zaman söz konusu hidayet ve müjdeden onlar da faydalanır, nimete ererler.¹⁵⁶

¹⁵¹ Bakara 2/97. Ayrıca bk. Nahl 16/89,102; Neml 27/2; Ahkaf 46/12.

¹⁵² Râzî, *a.g.e.*, III, 213.

¹⁵³ Âlûsî, Ebu'l-Fadl Şihabud-Din, *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kurani'l-Azîm*, Dâru İhyâu't-Turâs, Beyrut, trs., I, 333.

¹⁵⁴ Neseî, *a.g.e.*, I, 114. Ayrıca bk. el-Merâğî, Ahmed Mustafa, *Tefsîru'l-Merâğî*, Şeriketu Mekteb ve Matba'a Mustafa el-Bânî ve Evlâduhu, I. Baskı, Mısır, 1946, I, 167-168.

¹⁵⁵ Âlûsî, *a.g.e.*, I, 333.

¹⁵⁶ Yazır, *a.g.e.*, I, 434.

Fîrûzâbâdî (ö. 817/1414) müjdenin Kur'an'da on iki ayrı vecihte kullanıldığını, on iki insan grubuna on iki müjdenin verildiğini söyler ve bunları özetle şöyle sıralar¹⁵⁷:

1. Allah'a yönelenlerin hidayete erecekleri müjdelenmiştir.¹⁵⁸

2. Allah'a gönül vermiş ihlaslı kulların Allah tarafından hıfz ve gözetim altında oldukları müjdelenmiştir.¹⁵⁹

3. İstikamet üzere yaşayanlar meleklerin dostluğuyla müjdelenmiştir.¹⁶⁰

4. Müttakiler, başarı ve himaye ile müjdelenmiştir.¹⁶¹

5. Allah'tan korkanlar mağfiret ve korunma ile müjdelenmiştir.¹⁶²

6. Allah yolunda cihad edenler, rızâ-ı ilâhî ve yardımla müjdelenmiştir.¹⁶³

7. Günahkarlar, rahmet ve Allah'ın affıyla müjdelenmiştir.¹⁶⁴

8. İtaatkar kullar cennet ve mutlulukla müjdelenmiştir.¹⁶⁵

9. Müminler, kaşılıksız kazanç ve şefaitle müjdelenmiştir.¹⁶⁶

10. İnkarcılar azab ve ceza ile müjdelenmiştir.¹⁶⁷

11. Sabredenler, Allah'tan bir mağfiret ve rahmetle müjdelenmiştir.¹⁶⁸

12. Ârifler, Allah'la buluşma ve rü'yet ile müjdelenmiştir.¹⁶⁹

¹⁵⁷ Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, II, 200-202.

¹⁵⁸ Zümer 39/17.

¹⁵⁹ Hac 22/34.

¹⁶⁰ Fussilât 1/30.

¹⁶¹ Yunus 10/63-64.

¹⁶² Yasin 36/11.

¹⁶³ Tevbe 9/60-61.

¹⁶⁴ Hicr 15/49-56.

¹⁶⁵ Bakara 2/25.

¹⁶⁶ Yunus 10/2.

¹⁶⁷ Nisa 4/138; Âl-i İmrân 3/21.

¹⁶⁸ Bakara 2/155.

¹⁶⁹ Ahzab 33/47.

Muhtevasında birçok temel konuyu içeren Kur'an-ı Kerim'in indiriliş amacı insanların inançlarını düzeltmek, ahlâkını güzelleştirmek, dünya hayatlarını düzene koymak; Allah'ın rızasına uygun bir dünya hayatından sonra onlara ebedi saadetlerini kazandırmaktır. Kuran, inananları delaletten koruyup hidayete götüren ve onlara cenneti müjdeleyen son ilahi mesajdır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar, yararlı iş yapan müminler, Allah'a iman edip mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler, sabredenler, Allah'a tevbe eden, ruku ve secde ederek uygun olanı buyurup fenalığı yasak edenler ve Allah'ın yasalarını koruyan müminler, Allah anıldığı zaman kalpleri titreyen, kendilerine verilen rızıktan infak eden, Allah'a gönül vermiş olan kimseler, iyilik yapanlar, şeytana ve putlara kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenler ve en güzel söze uyanlar, Rahmândan korkan kimseler, Rabbim Allah'tır deyip doğrulukta devam edenler, Allah'ın veli kulları ve nefsinin ıslah eden kimseler... İşte bu sayılanları müjde kitabı olan Kur'an, içinde temelli kalacakları bir mükafatı¹⁷⁰, cennet bahçelerini¹⁷¹, Allah'ın rahmet ve yardımını, kalıcı nimetlerle dolu ve altından ırmaklar akan cenneti¹⁷², Allah'a kavuşmayı¹⁷³, yüksek makamları¹⁷⁴, yakın bir zaferi¹⁷⁵, bağışlanma ve cömertçe verilecek bir sevabı¹⁷⁶ vaat etmiştir. Yine Kur'an-ı Kerim, Müminlerin tevbelerinin kabul edileceğini¹⁷⁷, tevbe ettikleri takdirde kötülüklerinin iyiliklere çevrileceğini¹⁷⁸, Allah'ın iman edenlere güç ve iktidar vereceğini¹⁷⁹ ve batılı yok edip İslam dinini üstün kılacağını¹⁸⁰, kendi dinine yardım edenlere dünyada ve ahirette yardım edeceğini¹⁸¹ müjdeler. Görüldüğü gibi Kur'an'ın müjde metodunda ana hedef muhatabı sevindirmek, özendirmek, teşvik etmek ve böylece geleceğe dönük olarak onun zihnini terbiye etmek ve olumlu davranışa hazırlamaktır.

¹⁷⁰ Kehf 18/2.

¹⁷¹ Şûra 42/22-23.

¹⁷² Tevbe 9/20,21; Bakara 2/25; Fussilât 41/30; Hadîd 57/12.

¹⁷³ Bakara 2/223.

¹⁷⁴ Yunus 10/2.

¹⁷⁵ Saff 61/13.

¹⁷⁶ Yasin 36/11.

¹⁷⁷ Maide 5/39.

¹⁷⁸ Furkan 25/70.

¹⁷⁹ Nur 24/55.

¹⁸⁰ Tevbe 9/33; İsrâ 17/81; Mümin 40/51.

¹⁸¹ Muhammed 47/7; Rûm 30/47.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'de doğacak çocukla ilgili haberler 'müjdelemek' masdarıyla gelmiştir. Müjde anlamına gelen *büşra* isminin üç ayette çocuk kelimesi yerine kullanıldığını¹⁸², sekiz ayette de çocuğun doğacağı haberini müjdelemek anlamında b-ş-r kökünden türeyen fiillerin geçtiğini görüyoruz¹⁸³. Demek ki insanın kendisi de bir müjdedir.¹⁸⁴ Konu ile ilgili ayetler incelendiğinde kendilerine çocuk müjdesi verilen kimselerin çocuk özlemi içindeki peygamberler olduklarını ve müjdelenen çocuklarında ileride peygamberlik makamına gelecek olan kimseler olduklarını görüyoruz. Mesela Hud suresinin 69. Ayetinde şöyle buyruluyor: “*And olsun ki, elçilerimiz müjde(Büşra) ile İbrahim'e geldiler. 'Selam sana' dediler, 'Size de selam' dedi, hemen kızartılmış bir buzağı getirdi.*” Ayetteki elçilerden kasıt meleklerdir ve bu meleklerden birisi Cebrail'dir.¹⁸⁵ Melekler Hz. İbrahim'in eşi olan Sare'den doğacak çocuğun müjdesiyle gelmişlerdir¹⁸⁶. Müjdelenen bu çocuk İshak'tır. Bir görüşe göre getirilen müjde Lut kavminin helak haberidir denilse de doğru olan ilk görüştür.¹⁸⁷ Zira Hz. İbrahim'e uzun süredir özlemine çektiği çocuk haber verilerek sevindirilmiş, sonraki ayette de asıl konu olan Lut kavminin helakına geçilmiştir. Yine Saffat suresinin 101. Ayetinde şöyle buyrulmuştur: “*İste o zaman biz onu(İbrahim'i) uslu bir oğul ile müjdeledik.*” Ayette müjdelenen çocuğun kim olduğu noktasında farklı görüşler vardır.¹⁸⁸ Taberî'ye göre müjdelenen çocuk İshak¹⁸⁹, İbn-i Kesir'e göre ise İsmail'dir. Zira İsmail, Müslümanların ve Ehl-i Kitab'ın ittifakıyla Hz. İbrahim'e müjdelenen ilk çocuktur.¹⁹⁰

Her insanda, bu dünyada kendi nesebini ve zürriyetini devam ettirmek için fitrî bir arzu vardır. Kur'ân-ı Kerîm, genel olarak insanların Allah'tan "kusursuz, iyi

¹⁸² Hud 11/69,74; Ankebût 29/31.

¹⁸³ Saffat 101,112; Hud 11/71; Zariyat 51/28; Hicr 15/53; Meryem 19/7; Âl-i İmran 3/39,45.

¹⁸⁴ Bayraklı, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı yay., 2. Baskı, İst., 2001, I, 73.

¹⁸⁵ Taberî, *a.g.e.*, XII, 465.

¹⁸⁶ Ebus-Suud, *a.g.e.*, III, 67.

¹⁸⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 332.

¹⁸⁸ Detaylı bilgi için bk. Semerkandî, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, *Tefsiru's-Semerkandî (Bahru'l-Ulûm)*, (thk. Adil Ahmed Abdulmevcûd; Ali Muhammed Muavvad; Zekeriya Abdulmeccid), Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1993, III, 119.

¹⁸⁹ Taberî, *a.g.e.*, XIX, 578.

¹⁹⁰ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 27.

bir çocuk" talep ettiklerini bildirmektedir.¹⁹¹ Aynı şekilde bazı peygamberlerle salih kulların, Allah'ın kendilerine iyi bir nesil, temiz bir soy ve soylarından O'na kulluk eden milletler vermesi için dua ettikleri bilinmektedir.¹⁹² İnsanın çocuklara duyduğu derin sevginin ondaki fitrî duygulardan biri olduğunu açıklayan Kur'ân-ı Kerîm¹⁹³, bu eğilimi son derece tabii karşılayarak bütün müslümanların dualarında Allah'tan, kendilerine göz nuru olacak eşler ve çocuklar vermesini niyaz etmelerini ister¹⁹⁴. Böylece insandaki neslini devam ettirme arzusu, İslâm'ın çizdiği sınırlar içerisinde kişinin kendisine ve bütün insanlığa faydalı olacak bir faaliyete kaynaklık yapar.¹⁹⁵

Çocuğun erkek mi kız mı olduğuna bakmaktansa onun Allah tarafından verilen bir nimet olduğunu düşünmek gerekir. Zira Allah (cc) ayette de işaret ettiği üzere bazı kimselere erkek, bazılarına kız çocuğu verirken bazılarını ise kısır kıldığını haber vermiştir.¹⁹⁶ Çocuğu veren ve hangisinin anne-baba hakkında hayırlı olduğunu bilen Allah Teâlâ'dır. Peygamberimiz (s.a.v.) bir hadisinde “Allah'tan korkun ve çocuklarınız arasında adil olun” buyurarak konunun önemine işaret etmiştir¹⁹⁷. Kuran-ı Kerim, cahiliye döneminde bazı kimselerin, kendilerine kız çocukları olduğu haberini kötü müjde olarak karşılayıp bunu bir utanç vesilesi olarak algılamalarını eleştirmektedir. “Aralarından birine bir kızı olduğunu müjdelendiği zaman içi gamla dolarak yüzü simsiyah kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden, halktan gizlenmeye çalışır; onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün? Ne kötü hükmediyorlar!”¹⁹⁸ Onlara göre bu çok kötü bir müjdeydi. Bir önceki ayette müşrikler kendilerince daha değersiz olan kızları Allah'a nisbet etmişlerdir. Onlar kızları kendilerine yakıştırmıyorlar, erkekleri tercih ediyorlardı. İşte bu düşüncedeki müşriklere kız çocuklarının olduğu müjdelenince moral bozukluğundan yüzleri simsiyah kesiliyor, içinde buldukları şiddetli kederden dolayı kin ve öfke doluyorlardı. Artık iki şeyden birini tercih

¹⁹¹ Araf 7/189,190.

¹⁹² Bakara 2/128, Âl-i İmran 3/35,38, İbrahim 14/35,40.

¹⁹³ Âl-i İmran 14.

¹⁹⁴ Furkan 25/74.

¹⁹⁵ Hökelekçi, Hayati, “Çocuk”, *DİA*, VIII, 355.

¹⁹⁶ Şura: 42/49,50.

¹⁹⁷ Buhari, “Hibe”, 12.

¹⁹⁸ Nahl 16/58,59. Ayrıca bk. Zuhuf 43/17.

etmek durumundaydılar: Ya o kız çocuğunu yanlarında bırakacaklar, ama bunu yaparken ona değer vermeyecekler, onunla ilgilenmeyecekler ve mirastan dahi onu mahrum bırakacaklar; ya da diri diri toprağa gömecekler.¹⁹⁹ Câhiliye Arapları erkekler doğduğu, kızlar da öldüğü zaman ebeveyni tebrik edecek düzeyde ileri gitmişlerdi²⁰⁰ ve kız çocuklarını iki nedenle istemezlerdi: İlki geçim sıkıntısı, ikincisi de namus anlayışları. Kız çocukları, Türkçe'deki meşhur deyimiyile "kaşık düşmanı" olarak telakki edilirdi. Daha önemlisi, ardı arkası kesilmeyen kabileler arası savaşlarda kız ve kadınların esir düşmeleri ve câriye olarak tutulmaları, alınıp satılmaları, namusuna çok düşkün olan Câhiliye Arabı için son derece onur kırıcı bir durumdu ve bu yüzden toplumda kız çocuğuna sahip olmak bir utanç nedeni olarak algılanıyordu; aslında sevinmek gerektiği için 59. âyette "*müjde*" kelimesiyle ifade edilen böyle bir doğum haberi alan baba, tam tersine üzüntüye boğuluyordu.²⁰¹

“Tebşîr”; müjdelemek, muştı vermek, sevindirici bir haberin sonucunu bildirmek olmasına rağmen Kur’an’da bu kelime, istiâre yoluyla, alaylı bir şekilde inkarcılara azabın müjdelenmesi, üzücü bir haberi ve elem verici bir sonucu bildirmek anlamında da kullanılmaktadır.²⁰² Buradaki istiâre, inkarcıların alacağı en iyi haberin, başlarına gelecek azap olduğunu ifade etmek anlamında olup²⁰³ muhtemelen bu şekildeki kullanım kınama ve azarlama içindir. Mutlak manada kullanıldığında tebşîr; iyi ve hayırlı işler için; inzar ise bunların dışındakiler için kullanılır.²⁰⁴ Ancak inkarcılar ve münafıklar, Allah’ın ayetlerine rağmen kendi hevalarına uyararak yaptıklarından memnundurlar. İnanıqları şeylerin doğru olduğunu, yaptıkları amellerin yanlış olmadığını zannederler. Öyleyse onlara da Allah’ın azap müjdesi verilmelidir. Allah’a isyanı inanç haline getiren, kendini yaratana gözardı eden azgın zalimlere Kur’an, ‘elim bir azabı’ müjdelemektedir.²⁰⁵

¹⁹⁹ Merâğî, *a.g.e.*, XIV, 97.

²⁰⁰ Canan, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi (Kütüb-ü Sitte)*, Akçay Yay., Ulm/Almanya, 2003, I, 310.

²⁰¹ Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2. Baskı, Ank., DİB. Yay., 2006, III, 410.

²⁰² Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, II, 201. Ayrıca bk. Önkal, ‘Beşir’ *DİA*, VI, 551; Ece, “Beşir” *a.g.e.*, s. 79.

²⁰³ Râğîb, *a.g.e.*, s. 48. Ayrıca bk. Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, II, 201.

²⁰⁴ İbn-i Fâris, *a.g.e.*, I, 251.

²⁰⁵ Ece, “Beşir” *a.g.e.*, s. 79-80.

Konu ile ilgili ayetleri incelediğimizde inkarcılar²⁰⁶, münafıklar²⁰⁷, Allah'ın yolundan saptırmak isteyenler²⁰⁸, Allah'ın ayetlerini dinlemesine rağmen ona aldırış etmeyen yalancı ve günahkar kişiler²⁰⁹, ahirete inanmayanlar²¹⁰, Allah'ın ayetlerini inkar edenler, haksız yere peygamberleri öldürenler ve insanlar içinde adaleti emredenleri öldürenlerin²¹¹ elim ve şiddetli bir azapla müjdelendiklerini görmekteyiz. Âli İmran suresinin 21. Ayetinde şöyle buyruluyor: “*Allah'ın ayetlerini inkar edenlere, haksız yere peygamberleri öldürenlere, insanlardan adaleti emredenleri öldürenlere elem verici bir azabı müjdele*”. Ayette geçen müjdele manasındaki بَشِّرْهُمْ (beşşirhum) fiili, ‘alaycı bir edayla onları uyar’ manasında kullanılmıştır.²¹² *Tebşîr*, hakiki manası itibariyle, haberdar edilen kimsenin sevinmesine sebep olacak bir haberi ulaştırmak demektir. Fakat burada hakiki manasının zıddı anlamında kullanılmıştır. Zira müjdele fiiliyle elim bir azabın gerçekleşeceği bildirilmiştir. Böyle bir durum ise haberdar edilen kimselerin üzülmelerine sebep olur. Gerçek mananın zıddı kastedilerek yapılan bu kullanım belagatçılar tarafından ‘istiâre’ sayılır ve ‘tehekküm’ olarak isimlendirilir.²¹³ Son dönem müfessirlerinden Muhammed Reşid Rıza bu ayetin yorumunda şöyle der: ‘Bu ayette özellikle Yahudiler kastedilmiştir. Çünkü Yahudiler Hz. Musa (as)’dan Hz. Muhammed’e (s.a.v.) kadar Allah'ın ayetlerini inkar etmede ve peygamberleri öldürmede çok aşırıya gitmişlerdir.²¹⁴ Ayette geçen ‘*adaleti emredenler*’, Allah'ın emrettiği ve yasakladığı şeyler hususunda adaletli davrananlar, Yahudileri Allah'ın peygamberlerini öldürmekten ve Allah'a isyan etmekten alıkoymaya çalışan kimselerdir.²¹⁵ Bunlar adaleti faziletlerin ruhu olarak görmüş olup irşad ve hidayete davet etmede peygamberlerden sonra gelirler.²¹⁶

Kur'an-ı Kerim'de, müjdeleyici, güzel haberi tebliğ edici manalarında

²⁰⁶ Tevbe 9/3; İnşikâk 84/24.

²⁰⁷ Nisa 4/138.

²⁰⁸ Lokman 31/7.

²⁰⁹ Casiye 45/8.

²¹⁰ İsra 15/9-10.

²¹¹ Âl-i İmran 3/21.

²¹² İbn Âşur, *a.g.e.*, III, 207.

²¹³ İbn Âşur, *a.g.e.*, III, 207.

²¹⁴ Muhammed Reşid Rıza, *Tefsiru'l-Menâr*, Dâru'l-Menâr, 2. Baskı, Kahire, 1947, III, 262.

²¹⁵ Taberi, *a.g.e.*, V, 291-292.

²¹⁶ Muhammed Reşid Rıza, *a.g.e.*, III, 262.

kullanılan beşir ve mübeşşir kavramlarını peygamberlerin bir sıfatı olarak ayrı bir başlık altında inceleyeceğimiz için burada ayrıca bir açıklama ihtiyacı duymuyoruz.

2.2.2. İnsan, İnsanoğlu (بَشَر)

Beşîr ve türevlerinin sözlük anlamlarını açıklarken beşer kelimesinin derinin görünen üst tabakası ve saçın çıktığı yer anlamına gelen ‘el-beşeretü’ kelimesinin çoğulu olduğunu ve insan, ademoğlu, insanlar ve insan türü gibi manaları ihtiva ettiğini izah etmiştik.

Kur’an’da tam otuz yedi defa tekrarlanan beşer kelimesinin geçtiği ayetler incelendiğinde onun yaratılış aşamalarına dikkat çekilerek fiziki olarak topraktan²¹⁷, çamurdan²¹⁸ ve sudan²¹⁹ var edilmiş ve içinde ruh bulunan²²⁰ bir varlık olduğu, yiyip içen²²¹, derisi, teni ve dokunma duyusu²²², konuşma ve öğretme kabiliyeti olan²²³, bunun yanında sınırlı bir güce sahip²²⁴, ölümlü²²⁵ ve ölüm sonrasında da hesaba çekilip ameline göre karşılığını bulacak olan²²⁶ bir varlık olduğu sonucu çıkmaktadır. Beşer olanlar fiziki özellik ve ihtiyaçlarına göre birbirlerine benzerler²²⁷ ve yeryüzüne dağılıp yayılmışlardır.²²⁸

Sözlük anlamından da anlaşılacağı üzere beşer tabiri, insan hakkında, onun maddi yönü ve dış görünüşüyle ilgili olarak kullanılır. Zira Kur’an’da insanın bedeni ve dış kısmının nazar-ı itibara alındığı her yerde beşer kelimesi kullanılmakta,²²⁹ onun varlıklar içinde dış yapısı ve genel fiziki özellikleri nedeniyle vurgulanan zâhirî yanı ön plana çıkarılmaktadır. Sözgelimi, hayvanı dıştan

²¹⁷ Rum 30/21.

²¹⁸ Sad 38/71; Hicr 15/28, 33.

²¹⁹ Furkan 25/54.

²²⁰ Hicr 15/28.

²²¹ Muminun 23/33.

²²² Âl-i İmran 3/47; Meryem 19/20; Müddessir 74/29.

²²³ Nahl 16/103.

²²⁴ İsra 17/90-93.

²²⁵ Enbiya 21/34.

²²⁶ Maide 5/18.

²²⁷ İbrahim 14/10.

²²⁸ Rum 30/21.

²²⁹ Râgıp, *a.g.e.*, s. 47. Ayrıca bk. Şahin, Hasan, “Beşer”, *Kur’an-ı Kerim Ansiklopedisi*, Erciyes Üni. İlahiyat Fak. Aile ve Kültür Kitaplığı Yay., İst., 1988, I, 53; Şamil İA, “Beşer”, Şamil Yay., İst., 1990, I, 229.

hayvan yapan, bitkiyi bitki yapan bir takım özellikler olduğu gibi, insanı da dış görünümü itibarıyla insan yapan nitelikleri vardır ki, işte bu nitelikleriyle insan beşerdir.²³⁰

Mesela “İnsanı (beşeri) sudan yaratarak, ona soy sop veren O'dur. Rabbin, her şeye gücü yetendir”²³¹ ayetinde sudan yaratılan insanın bedeni ve dış kısmı olduğu için beşer sözü kullanılmıştır.²³² Burada kastedilen suyu alimler genelde meni olarak tefsir etmişlerdir.²³³ Ama ‘sudan yaratarak’ ifadesiyle insanın asli yaratılışına işaret edildiği de söylenmiştir. Çünkü canlı olan her bir mahluk sudan yaratılmıştır.²³⁴ Her canlının sudan yaratılmış olmasının yanı sıra, insan da iki şekilde sudan yaratılmıştır. Biri, suyun yeryüzündeki, hatta tüm görünür âlemdeki varlıkların temel kaynağını oluşturması ve özellikle topraktan meydana gelen tüm yaratıkların ancak suyla hayat bulmaları bakımından, diğeri de içinde insanın tohumunu barındıran meninin de su kabul edilmesi sebebiyledir. İnsanın, beşeri yapısı ve yaratılışı gereği karşıt cinsiyle birleşip üremesi, akrabalık bağı kurması, çocuk yapması onun beşerî özelliğini yansıtır.²³⁵ Ayette, insanlar arasındaki nesep ve sıhriyet bağının da ilâhî kudretin bir delili olarak gösterilmesi ve hemen ardından Allah'ın üstün kudretinin hatırlatılması son derece anlamlıdır. Çünkü bu, insanın uygarlık kuran bir varlık oluşuna işaret eder. Nitekim uygarlık önce nesep ve sıhriyet ilişkisiyle başlar. Allah sayısız psikolojik, sosyal, ekonomik ilişkilerin de temeli olan bu iki bağdan insanlığı mahrum bıraksaydı insanın diğer hayvanlardan farkı kalmazdı.²³⁶ İnsanın beşer olarak nesep ve sıhr kılınması, karşıt cinsiyle birleşip üremesi, çocuklar ve kan yakınları sahibi olması onun beşerî yönüdür. Yine,

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِّنْ صَلْصَالٍ مِّنْ حَمَإٍ مَّسْنُونٍ

²³⁰ Ünal, “Beşer, İnsan, Adem”, *a.g.e.*, s. 250.

²³¹ Furkan 25/54.

²³² Şahin, “Beşer”, *a.g.e.*, I, 53.

²³³ Semerkandî, *a.g.e.*, II, 463. Ayrıca bk. Bağavî, *a.g.e.*, s. 930; İbn Kesîr, *a.g.e.*, VI, 117.

²³⁴ Kurtubî, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki), Müessesetü'r-Risâle, I. Baskı, Beyrut, 2006, XV, 451-452.

²³⁵ Şamil İA, “Beşer”, I, 229.

²³⁶ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 131.

“Rabbin meleklere: *"Ben, balçıktan, işlenebilen kara topraktan bir insan(beşer) yaratacağım. Onu yapıp ruhumdan üflediğimde ona secdeye kapanın"* demişti”²³⁷ ayetinde de beşerin maddi yönü ve şekli sözkonusu edilmiş, insanın çamurla özdeşleşen bedensel yanının beşerî yanı olduğu açıklanmıştır.

Kur'an Hz. Muhammed'in (s.a.v.) diliyle, insanların beşeriyette (bedenli ve dış görünüşe sahip olmak bakımından) eşit olduklarını, fakat yüksek bilgilere ve iyi işlere sahip olup olmadıklarına göre aralarında bir takım üstünlük derecelerinden söz edileceğini bildiriyor: *"Ben de sizin gibi bir beşerim; ilâhınızın bir tek ilâh olduğu bana vahyolunuyor."*²³⁸ Yani şahsiyet ve yaratılış itibarıyla sizin gibi bir beşerim.²³⁹ Ancak Allah (cc) nübüvvet ve hikmet vererek bazı kullarını üstün kılar. Bana vahiy gelmeseydi sizi davet etmezdim.²⁴⁰ İbn Abbas'ın (Ö. 68/687) şöyle dediği nakledilmiştir: Allah (cc), Rasulünün (s.a.v.), insanlara karşı büyüklük taslamasını önlemek için ona tevazuyu öğretmiş ve şöyle bir ikrarda bulunmasını istemiştir: *'Ben de sizin gibi bir insanım. Sadece bana vahiy verildi ve Allah onunla bana ikram etti.'*²⁴¹ İlim, hikmet ve diğer bazı güzel işler gibi manevî açıdan beşer olan insanlar arasında farklar vardır. Peygamberleri diğerlerinden ayıran, vahiy ve hikmettir. Beşerin zirvesindeki isim olan Hz. Muhammed (s.a.v.) bile bir insandır. Allah'ın bütün ilmini kuşatması mümkün değildir. O, sadece kendisine vahyedilenleri bilir.

Beşer olan yani bir bedene sahip insanı haddi aşmaktan koruyan, onun akli, bilgileri ve gönderilen kitaptır.²⁴² Bu sayılanlar insanın beşer yanına değil iç yanına aittir. Öyleyse beşeri insana çeviren şey, ona Allah tarafından verilen ruhtur. Allah beşerle doğrudan değil, ruh aracılığıyla ilgi kurar. Ruh Allah'ın bir elçisidir ve vahye mazhar olan da odur. *"Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderir; izniyle, dilediğini vahyeder. Doğrusu O yücedir, Hakim'dir."*²⁴³ Dolayısıyla beşer kelimesi insan kelimesine göre daha

²³⁷ Hicr 15/28-29. Ayrıca bk. Sad 38/71; Rum 30/21.

²³⁸ Kehf 18/110; Şahin, "Beşer", *a.g.e.*, I, 54.

²³⁹ İbn Atiyye, *a.g.e.*, s. 1050.

²⁴⁰ Bağavî, *a.g.e.*, s. 1147.

²⁴¹ Bağavî, *a.g.e.*, s. 796.

²⁴² Âl-i İmran 3/79.

²⁴³ Şura 42/51.

geneldir. Her insan beşer olmakta eşittir. Fakat her beşer insanı bütün özellikleriyle temsil etmeyebilir. Kur'an'da emirlere, yasaklara, ibretlere, haberlerle bilgi vermeye hep insan muhatap tutulmuştur. “*Ey İnsanlar*” ifadesi kullanılmasına karşılık “*Ey Beşer*” sözüne Kur'an'da rastlanmaz.²⁴⁴ Kur'an'da genelde bütün insanların beşer olup, çamurdan yaratıldığı, fakat meleklerin ancak Adem'in önünde secde ettiği belirtilir.²⁴⁵ Demek ki, meleklerin secde ettiği beşer değil, kendisine bir takım manevi özellikler bahşedilmiş olan Adem'dir.

Beşer yönüyle insan Kur'an'da zayıf, cahil, zalim, nankör, unutkan, azgın, aceleci, dünyaya düşkün, hırslı, kıskanç ve cimri bir varlık olarak ifade edilse de insaniyeti yönüyle, Allah'ın mesajını taşıma ve o mesajın temsilcisi olma üstünlüğüne sahiptir. Allah ona kendi ruhundan üflemiş ve ona doğru ile yanlışı öğretmiştir. O, başıboş yaratılmamış, göklerin, yerin ve dağların taşımaktan çekindiği emaneti yüklenmiş olan Allah'ın yeryüzündeki halifesi konumundaki bir varlıktır. İnsanın yukarıda saydığımız bu olumsuz niteliklerini bastırarak olan da, onun âdemiyyet yanı, batınî duyuları ve kalbidir. İnsan beşer olarak kalmamalı beşeriyetini âdemiyyetin emrine vererek, ilk yetkin halini kazanmaya çalışmalıdır. Kur'an'da, yetkin hale ahsen-i takvîm (en güzel kıvam, en güzel yaratılış) denirken, insanın bu yetkinlikten bütünüyle uzaklaşmış ve hayvanlaşmış beşeriyete yuvarlanmış haline de esfel-i sâfilin (alçakların alçağı) denilmektedir.²⁴⁶ Netice itibarıyla insanın beşeriyet yönü onun dünyevi yönüdür diyebiliriz. İnsanlar, kendilerini yalnızca beşer olarak görmemeli, beşeriyet ve âdemiyyetten oluşan bir varlık olduklarını unutmamalıdır.

2.2.3. Cinsi Münasebet Kurmak (المُبَاشَرَةُ)

Yukarıda da ifade edildiği gibi B-ş-r fiilinin ‘müfâale’ babının mastarı olan *mübâşeret*, bir işi bizzat üstlenmek, iki derinin birbirine temas etmesi, kadınla cimâ’ etmek, iki beşer arasındaki yakınlık demektir ki, Bakara suresinin yüz seksen yedinci ayetinde fiil kipinde olmak üzere iki defa cima’ yani ‘cinsel ilişki’

²⁴⁴ Şahin, “Beşer”, *a.g.e.*, I, 54.

²⁴⁵ Bakara 2/34; A’raf 7/11.

²⁴⁶ Tin, 95/4-5; Ünal, Ali, “Beşer, İnsan, Adem”, *a.g.e.*, s. 254.

anlamında kullanılmıştır.²⁴⁷ Mübâşeret derisi, teni olan beşerin özelliklerindedir. Bir fıkıh terimi olarak mübâşeret, haksız fiille zarar arasındaki doğrudan ilişkiyi²⁴⁸; bir işi araya başkasının fiili girmeksizin bizzat yapmayı ifade eder.²⁴⁹

Konumuz ile ilgili olan Bakara suresinin 187. ayetinde şöyle buyrulmuştur: “*Oruç gecesinde kadınlarınızla birleşmek (refes) size helâl kılındı. Onlar sizin için elbisedir, siz de onlar için elbisesiniz. Sizin kendinize hıyanet etmekte olduğunuzu Allah bilmiş, tövbenizi kabul etmiş ve sizi bağışlamıştır. Şimdi artık onlarla birleşin ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin. Fecirden siyah ip beyaz ipten sizin için ayırt edilir hale gelinceye kadar yiyin ve için, sonra orucu geceye kadar tamamlayın. Mescidlerde ibadete çekilmişken kadınlarla cinsel ilişkide bulunmayın. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır; sakın bu sınırlara yaklaşmayın. Allah âyetlerini insanlar için işte böyle açıklar. Umulur ki sakınırlar.*” Bu ayette, biri Ramazan gecelerinde kişinin eşiyle cinsel birleşmede bulunabileceği (بِأَثَرُهُنَّ), diğeri de itikaf esnasında bu eylemin yasak olduğu (وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ) açıklanmaktadır ki her ikisinde de mübâşeret masdarından türeyen fiiller kullanılmıştır.

Vâhîdî'nin, (Ö. 468/1076) bu ayetin nüzul sebebi olarak serdettiği rivayetlerden bazıları özetle şunlardır.²⁵⁰

İbn Abbas, (ra) Yüce Allah'ın “*Oruç gecesinde kadınlarınızla birleşmek (refes) size helâl kılındı...*” ayeti ile ilgili şöyle demiştir: Oruç ilk farz kılındığı zaman oruç tutan kişi, yatsı namazını kıldıktan sonra artık yarın akşama kadar hanımına yaklaşamaz ve bir şey yiyip içemezdi. Sonra bazı Müslümanlar yatsı namazından sonra hanımlarına yaklaştılar ve yiyip-içtiler. Bunlardan biri Hz. Ömer'dir. Bu durumu Allah Rasulü'ne (s.a.v.) şikayet ettiler. İşte bu hadiseler üzerine bu âyet-i kerime nazil olmuştur.²⁵¹ Yine başka bir rivayette Berâ b. Âzib (r) şöyle demiştir: (Oruç ilk farz olduğu sırada) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sahabileri

²⁴⁷ Râgıp, *a.g.e.*, s. 48. Ayrıca bk. Ahmet Muhtar Ömer, *a.g.e.*, s. 93; Ünal, “Beşer, İnsan, Adem” *a.g.e.*, s. 251; Recep Abdulcevad İbrahim, *a.g.e.*, s. 31.

²⁴⁸ Yıldız, Kemal, ‘Mübâşeret’, *DİA*, XXXI, 429.

²⁴⁹ Döndüren, Hamdi, ‘Mübâşeret’, *Şamil İA.*, IV, 314.

²⁵⁰ el-Vâhîdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed, *Esbabu Nuzulu'l-Kur'an*, Dâru'l-Miyâm, (thk. Mahir Yasin el-Fahl), 1. Baskı, Riyad, 2005, s. 158-160.

²⁵¹ Taberî, *a.g.e.* III, 236.

arasında bir kimse oruç tutar da iftar zamanında iftar edemeden uyursa, o kimse artık ikinci gün akşam oluncaya kadar bir şey yiyemezdi. Nitekim Ensâr'dan Kays b. Sırme'nin başına böyle bir şey gelmiş, durum Hz. Peygamber'e iletilince Bakara suresinin 187. Ayeti nazil olmuştur.²⁵²

Ebû İshâk Amr b. Abdillâh şöyle demiştir: Ben Berâ ibn Âzib (ra)'den işittim: Ramazân orucu indiği zaman sahâbîler Ramazânın hepsinde kadınlara yaklaşmıyorlardı. Birtakım erkekler ise kendi nefislerine hıyanet ediyorlardı. Müteakiben Allah: “ *Sizin kendinize hıyanet etmekte olduğunuzu Allah bilmiş, tövbenizi kabul etmiş ve sizi bağışlamıştır. Şimdi artık onlarla birleşin ve Allah'ın sizin için yazdığını isteyin...*” âyetini indirdi.²⁵³

Refes'in cima' olduğunda ittifak eden cumhur, ayette iki defa geçen mübâşeretin de cima' manasına geldiğini söylemişlerdir.²⁵⁴ Mücâhid, (Ö. 104/722) bazı hadislerde cinsel birleşme dışındaki öpme ve sarılma manasında kullanılan²⁵⁵ mübâşeretin Allah'ın Kitabında sadece cima' manasında kullanıldığını söyler.²⁵⁶

Daha önceden Ramazan gecelerinde karı ile koca arasındaki cinsel ilişkiyi yasaklayan ya da mübah kılan açık bir emir olmadığı için, müslümanlar bunun helâl olup-olmadığını net olarak bilmiyorlardı. Bu ayetle Allah, kesin bir şekilde Ramazan gecelerinde bunu helâl kıldığını haber vermiştir. Çünkü karı ile koca arasındaki ilişki, elbiselerle beden arasındaki ilişki gibidir. Nasıl bu ikisi birbirine çok yakın, uygun ve aralarında hiçbir şey yoksa, aynı şekilde karı ve koca birbirleriyle çok yakın ilişki içindedirler ve birbirleri için karşılıklı birer sükûnet ve mutluluk kaynağıdır.²⁵⁷ Bu yüzden Ramazan gecelerinde dahi olsa bu ilişkinin koparılması gerekir. Ancak ibadet ve Allah'a yakınlık maksadıyla camide durmak anlamına gelen itikaf sırasında cinsel ilişki bu ayetle yasaklanmıştır. Zira bu ayet inene kadar kişi itikafa giriyor sonra çıkıp hanımıyla cinsel ilişkide

²⁵² Buhârî, “Savm”, 15.

²⁵³ Buhârî, “Tefsir”, 27.

²⁵⁴ Râzî, *a.g.e.*, V, 116.

²⁵⁵ Bk. Buhârî, “Savm”, 23; Ebu Davud, “Savm”, 34.

²⁵⁶ Taberî, *a.g.e.* III, 244.

²⁵⁷ Mevdûdî, Ebu'l Al'â, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yay., 2. Baskı, İst., 1995, I, 190-191.

bulunabiliyordu.²⁵⁸

Orucu bozan şeylerden biri de cinsi münasebettir. Bir ay boyunca oruç tutacak müslümanlara geceleride bu durum yasak olsaydı çok zor olacak ve ailevi münasebetler açısından bir takım sıkıntılarla karşılaşılacaktı. Allah (cc), müminlere bir lutufta bulunmuş ve Ku'an'da sadece cinsel ilişki anlamında kullanılan mübaşeret Ramazan gecelerinde helal kılmıştır.

2.2.4. Sevinmek, Neşelenmek

B-ş-r kökünün *if'al* ve *istif'al* vezni, fiil ya da ism-i fail olarak özellikle 'be' harf-i ceriyle kullanıldığında müjdeye sevinmek, mutlu olmak ve neşelenmek²⁵⁹ gibi manalara gelir ki Kur'an-ı Kerim'de de aynı şekilde kullanılmıştır.²⁶⁰ Mesela Tevbe suresinin 111. Ayetinde şöyle buyruluyor: *"Allah şüphesiz, Allah yolunda savaşmış, öldüren ve öldürülen müminlerin canlarını ve mallarını Tevrat, İncil ve Kuran'da söz verilmiş bir hak olarak cennete karşılık satın almıştır. Verdiği sözü Allah'tan daha çok tutan kim vardır? Öyleyse, yaptığınız alışverişe sevinin; bu büyük başarıdır."* Akabe biatının yapıldığı gece Abdullah b. Revâha (r.a.) Allah Rasûlü'ne (s.a.v.): Rabbin ve kendin için dilediğini şart koş, demişti. Allah Rasûlü: *'Rabbim için O'na ibâdet etmenizi ve O'na hiç bir şeyle ortak koşmamanızı şart koşuyorum. Kendim için de canlarınızı ve mallarınızı nelerden koruyorsanız, beni de ondan korumanızı şart koşuyorum'*, buyurmuştu. Onlar : Bunu yaparsak bizim için ne var? diye sorduklarında Hz. Peygamber: *'Cennet'*, buyurmuştu. Onlar : Kazançlı bir alış-veriş. Bu alış-verişi bozmayız ve bozulmasını istemeyiz, dediler. Bunun üzerine : *'Muhakkak ki Allah, mü'minlerin mallarını ve canlarını, karşılığı cennet olmak üzere satın almıştır...'* âyeti nazil olmuştur.²⁶¹ Nakledilen bu konuşmanın anılan Akabe görüşmeleri sırasında cereyan etmiş olması muhtemel olmakla beraber, âyetin içeriği ve bağlamı Tebük Seferi'ne yakın bir tarihte indiği kanaatini güçlendirici niteliktedir ve daha Mekke dönemindeyken indiğini kabul etmeye elverişli görünmemektedir. Nitekim bazı müfessirlere göre ayet, Tebük

²⁵⁸ Taberî, *a.g.e.* III, 269. Ayrıca bk. Şeyhzâde, *a.g.e.*, II, 460.

²⁵⁹ Cevheri, *a.g.e.*, III, 152, 153. Ayrıca bk. Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351.

²⁶⁰ Ahmed Muhtar Ömer, *a.g.e.*, s. 94.

²⁶¹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 218.

seferine katılmayan münafıkların kabahatlarını ve suçlarını ortaya koyan ayetlerden sonra gelmiş ve Tebuk seferine katılanlara teşvik olarak cihadın faziletini ve hakikatını ifade etmiştir.²⁶²

Ayette “*Kim Allah'tan daha çok ahdini yerine getirebilir?*” denildikten sonra hemen devamında: “*Öyleyse yaptığınız alış-verişe sevinin. En büyük kurtuluş işte budur.*” buyrulmuştur. İşte bu ahdin gereğini yerine getiren, bu ahbine vefa gösterenler buna mukabil kazanmış oldukları büyük kurtuluş ve devamlı nimete sevinirler.²⁶³

Konumuz olan ayette, Allah ile kulları arasındaki ilişkinin doğasını belirleyen İslam inancı görüşü, bunu bir ‘mukavele’ olarak tanımlamaktadır. Bu keyfiyet, inancın, sadece metafizik bir kavram olmayıp, aslında, hayatlarını ve mallarını Allah'a satmak karşılığında, ölüm sonrası hayatta da Allah'ın kendisine cennet vereceği vaadini kabul etmek suretiyle kul tarafından yapılan bir mukaveledir.²⁶⁴ Ayetin son kısmında böyle davrananların yaptıkları alışverişe sevinebilecekleri vurgulanmıştır. Çünkü onlar fani olanı bâki karşılığında satmışlardır.

Konumuzla ilgili diğeri ayet ise şudur: “*Rabbimiz Allah'tır*” deyip sonra da doğrulukta devam edenler, onları, melekler, ölümleri anında: “*Korkmayınız, üzülmeyiniz, size söz verilen cennetle sevinin.*”²⁶⁵ Ayette ‘doğrulukta devam edenler’ olarak tercüme edilen *istikamet*, kelime olarak, eğriliği olmayan dümdüz yol²⁶⁶, ikrardan yani kabulden sonra sabit kalmak ve yan çizmemek anlamına gelir.²⁶⁷ İstikamet üzere yürüyenlerin kim oldukları ile ilgili alimler genel olarak onlar, Allah için Allah'ın itâatıyla dosdoğru yolda yürüyen, iman ettikten sonra tekrar putlara tapmayan, Allah'tan başka her şeyden yüz çevirenler, Allah'ın farzlarını yerine getirmek suretiyle dosdoğru bir istikâmet tutturana, ameli ve dini

²⁶² Râzî, *a.g.e.*, XVI, 204. Ayrıca bk. İbn Âşur, *a.g.e.*, II, 37; Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 64.

²⁶³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 218.

²⁶⁴ Mevdûdî, *a.g.e.*, II, 274, 275.

²⁶⁵ Fussilat 41/30.

²⁶⁶ Râgıb, *a.g.e.*, s. 418.

²⁶⁷ Neseî, *a.g.e.*, III, 235.

sırf Allah'a tahsis edip ihlaslı hareket eden kimselerdir demişlerdir.²⁶⁸ Yüce Allah müminlerin en temel niteliklerini iki maddede özetlemiştir: Allah'ı rab tanımak ve dosdoğru çizgide yaşamak. Sahabilerden biri Peygamberimize gelerek ‘Yâ Rasûlallah! Bana İslâmı öylesine tanıtt ki, onu bir daha senden başkasına sormaya ihtiyaç hissetmeyeyim’, diye sorunca Rasûlullah (s.a.v.) ona şöyle cevap vermiştir: “*Allah’a inandım de, sonra da dosdoğru ol!*”²⁶⁹ İstikamet, hâlis bir tevhid inancına dayanmalıdır. Temelinde tevhid bulunmayan istikametten söz edilemez. Hayata istikâmet veren Allah’ın birliği inancıdır. Fakat şunu da belirtelim ki, tevhid inancına sahip olan herkes, dürüst bir hayata sahiptir de denilemez. Çünkü istikâmet, tevhid’in zarûfî neticesi değil, aksine tevhid, istikametın vazgeçilmez ön şartıdır.

Meleklerin bu şekilde iman edip istikametten ayrılmayan kimseler üzerine ne zaman indikleri ile ilgili farklı görüşler olmasına rağmen ağırlıklı görüş bu olayın ölüm sırasında gerçekleştiğidir.²⁷⁰ Buna göre melekler inerler ve onlara gelmekte olduğunuz âhiret işlerinden korkmayın, dünyada geride bırakmış olduğunuz oğullara, ailelerinize, mallarınıza ve borçlarınıza üzölmeyin. Biz bu işler için arkanızda halefler bıraktık. “*Size vaadölanan cennetle sevinin.*” derler ve onlara kötölüklerin sona erdiğini, onlar hakkında hayırların meydana geldiğini müjdelerler.²⁷¹ Aynı surenin 25. âyetinde inkarcılara sapkınlıklarını arttıran kötü dostların musallat edildiğı bildirilmişti. Burada ise müminlerin üzerine, onlara müjdeler getiren meleklerin inmesinden söz edilmektedir. Demek ki melekler, sadece ahirette değil, dünya hayatında da müminlerin dostu olabilmektedir. Bazı melekler, “*Rabbimiz Allah’tır*” dedikten sonra bu inanç çizgisini sürdüren ve hayatını bu inanca uygun eylemlerle bezeyen insanların iyiliklerini arttırmalarına yardımcı olmakta; bu suretle ilâhî inayetin melekler vasıtasıyla müminler üzerine

²⁶⁸ Neseffî, *a.g.e.*, III, 235. Ayrıca bk. İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 175,176; Yazır, *a.g.e.*, VI, 4200.

²⁶⁹ Müslim, “İman” 62; Tirmizî, “Zühd” 61; İbni Mâce, “Fiten” 12.

²⁷⁰ Taberî, *a.g.e.*, XX, 426. Ayrıca bk. Yazır, *a.g.e.*, VI, 4200; Komisyon, *Kur’an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 707.

²⁷¹ Neseffî, *a.g.e.*, III, 235. Ayrıca bk. İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 177; es-Sâbûnî, Muhammed Ali, *Safvetü’l-Tefâsîr*, Dâru’l-Kurân-i’l-Kerîm, 4. Baskı, Beyrut, 1981, III, 122.

inmesi süreklilik kazanmaktadır.²⁷² Yüce Allah, meleklerin bu yardımını inananlara bir müjde ve kalplere tatmin vesilesi olarak göndermiştir.

3. Beşîr'e Eş ve Yakın Anlam İfade Eden Kavramlar

3.1. Mübeşşir

Mübeşşir; müjdeleyen, müjdeyi başkalarına götüren, iyi ya da kötü bir haberi ulaştıran kimse demek olan beşîr ile eş anlamlıdır.²⁷³; Tekil ve çoğul olarak Kur'an'da on defa tekrarlanan bu kelime tekil olarak dört defa Peygamberimiz (s.a.v.)²⁷⁴, bir defa da Hz. İsa için²⁷⁵; çoğul olarak da dört defa bütün peygamberler için²⁷⁶, cemi müennes salim şeklinde de bir defa yağmur getiren rüzgar anlamında kullanılmıştır.²⁷⁷ Fîruzâbâdî (ö. 817/1414) Mübeşşir kavramının Kur'an'da, bütün peygamberler için, Hz. İsa'nın Hz. Muhammed'i (s.a.v.) müjdelemesi ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) günahkarlara Allah'ın rahmetini müjdelemesi olmak üzere üç yerde kullanıldığını ifade eder.²⁷⁸ Bu kelimenin, kullanıldığı on ayetin dokuzunda *nezîr* ve *münzir* ile birlikte gelmesi, Peygamberlerin iman edip salih amel işleyenlere Allah'ın rızası ve nimetlerle dolu cenneti haber veren müjdeciler; ama aynı zamanda küfre ve günahlara dalanları cehennemle korkutan uyarıcılar olduklarını göstermektedir. Ancak her ne kadar peygamberlerin 'nezîr/uyarıcı' sıfatları olsa da, onların müjdeleyici özellikleri önceliklidir. Zira bir arada kullanıldıkları bütün ayetlerde önce mübeşşir/müjdecî vasıfları zikredilmiştir. Râzî (ö. 606/1210), "*Allah peygamberleri müjdecî (mübeşşir) ve uyarıcı olarak gönderdi*"²⁷⁹ ayetini tefsir ederken müjdeleme ve uyarmanın, bütün peygamberlerin ortak vasıfları olduğunu belirttikten sonra şöyle demektedir: "Bu ayette Allah'u Teâlâ müjdecilik vasfını uyarıcılık vasfından önce getirmiştir. Çünkü müjdelemek, sağlığı koruma yerine geçer; inzâr ise, hastalığı giderme yerine geçer. Bizzat maksut olan, hiç şüphesiz ikinci değil, birincidir. Bundan dolayı, onun daha önce

²⁷² Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 707.

²⁷³ Râgıb, *a.g.e.*, s. 48. Ayrıca bk. Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 351; Râzî, Ebu Bekir, *a.g.e.*, s. 22.

²⁷⁴ İsrâ 17/105; Furkan 25/56; Ahzab 33/45; Fetih 48/8.

²⁷⁵ Saff 61/6.

²⁷⁶ Bakara 2/213; Nisa 4/165; En'am 6/48; Kehf 18/56.

²⁷⁷ Rum 30/46.

²⁷⁸ Fîruzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, II, 206-207.

²⁷⁹ Bakara 2/213.

zikredilmiş olması gerekir.”²⁸⁰ Mübeşşir Peygamberlerin en önde gelen sıfatlarından, tebşîr ise onların en önemli görevlerindedir.

Peygamberimizin mübeşşir olduğunu ifade eden bir hadis şöyledir: Atâ b. Yesâr şöyle nakleder: Amr îbn Âs'ın oğlu Abdullah'a rastladığımda dedim ki: Bana Rasûlullah'ın Tevrat'taki vasıflarını anlat. O; peki, dedi. Allah'a andolsun ki Hz. Peygamber Tevrat'ta aynen Kur'an'daki vasıflarıyla tavsif edilmiştir: “*Ey Peygamber, Biz seni muhakkak şâhid, müjdeci (mübeşşir) ve uyarıcı olarak gönderdik.*” Seni ümmîlerin bekçisi olarak gönderdik. Sen benim kulum ve rasûlümsün. Sana Mütevekkil adını verdim. Sen ne dik başlı ve sertsin, ne de ağırsın. Ne sokaklarda gezersin, ne de kötülüğü kötülükle savarsın. Sen affeder bağışlarsın. Çarpık milletler *Lâ ilahe illallah* deyinceye kadar Allah senin ruhunu kabzetmez. Sen o sapık toplumların kör gözlerini açarsın, sağır kulaklarını işittirirsin ve hatalı kalplerini uyarırsın.²⁸¹

Mübeşşir kelimesinin geçtiği bazı ayetler şunlardır: “*Biz peygamberleri ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz,*”²⁸² “*Biz seni şahit, müjdeci, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'na çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir.*”²⁸³ “*Peygamberlerden sonra, insanların Allah'a karşı bir hüccetleri olmaması için, gönderilen müjdeci ve uyarıcı peygamberlerden bir kısmını daha önce sana anlatmış, bir kısmını da anlatmamıştık.*”²⁸⁴ “*Peygamberleri ancak müjdeci ve uyarıcı olarak gönderiyoruz. Kim inanır ve nefsini ıslah ederse onlara korku yoktur, onlar üzülmeyeceklerdir.*”²⁸⁵

İnsan bu dünyadaki amellerinden dolayı ya ödülü, ya da cezayı hak eder. İyi işler yapanların müjdeli haberlere, mükâfatlara, iyi sonuçlara kavuşması, suç işleyenlerin cezaya çarptırılması aklın gereğidir. Kur'an ayetleri incelendiğinde bütün peygamberlerin insanları Allah'a inanmaya davet ederken bu iki şeyi kullandıkları görülür. Peygamberler insanları inanmaları için zorlamamışlardır.

²⁸⁰ Râzî, *a.g.e.*, VI, 15.

²⁸¹ Buhari, “Buyû” 50.

²⁸² Kehf 18/56.

²⁸³ Ahzab 33/45.

²⁸⁴ Nisa 4/165.

²⁸⁵ En'am 6/48.

Onların vazifesi acı ve tatlı sadık haberler vermek, kavimlerini sevindirecek şeyleri haber verip müjdelemek ve zarar verecek şeyleri haber verip korkutmak ve sakındırmak, itaatları ve itaatların sevabını, günahları ve günahların cezasını haber vermek ve tebliğ etmektir.²⁸⁶ Onların, âyetler ve mucizeler indirmeye güçleri yoktur. Bu, Allah'ın meşietine, emrine ve hikmetine bağlıdır. Onlar, Allah'a itaat edenlere mükâfaat olduğunu müjdeleyip, isyan edenlere de, ilahî cezanın varlığını haber veren ve korkutan kimselerdir. Kim, onların sözlerini tutar ve kalbin işi olan iman ile bedeninin işi olan "ıslahı" (güzel hal ve işleri) yerine getirirse, onlar için hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olacak değildir.²⁸⁷ Peygamberler bu vazifelerini yaptıktan sonra da artık Allah'a karşı insanların mazeret göstermeye vesile olacak hiçbir delili, bir tutanağı olmayacaktır. Azabı gördükleri zaman: "*Bize bir elçi gönderseydin de böyle alçak ve rezil olmadan önce senin âyetlerine uysaydık*"²⁸⁸ diye mazeret göstermeye hakları kalmayacaktır.²⁸⁹

Müjdeleme ve uyarma öyle kolay bir iş değildir. Zira Ahzab suresi 46. Ayette bu görevin (بِإِذْنِهِ) "*O'nun izni ile*" şeklinde kayıtlı olması, onun Allah tarafından özellikle yardım olmayınca yapılamayacak gayet zor bir iş olduğuna işaret eder.²⁹⁰ Peygamberlerin insanları müjdelemelerindeki gerçek amaçları onların bununla sevinmelerini, yaptıkları amellerin boşa gitmediğinden emin olmalarını sağlamak, Allah yolunda çektikleri sıkıntılardan dolayı yüreklerinin daralmasını, uğradıkları mahrumiyetten dolayı esef etmelerini önlemek ve vadedilen ödüllere kavuşmak için de daha çok çalışmalarına vesile olmaktır.²⁹¹

3.2 Tûba

Kur'an-ı Kerim, iman edip salih amel işleyenleri çeşitli mükâfatlarla müjdelerken bazen bu müjdeyi tek bir kelime ile ifade eder. Bunlardan biri (طُوبَى) Tûba'dır. Tûba, t-y-b kökünden türemiş olup 'ne mutlu, müjde, göz aydınlığı,

²⁸⁶ İbn Kesir, *a.g.e.*, III, 258. Ayrıca bk. Yazır, *a.g.e.*, III, 1935; Mevdûdî *a.g.e.*, I, 435; Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 406.

²⁸⁷ Râzî, *a.g.e.*, XII, 241.

²⁸⁸ Tâhâ, 20/134.

²⁸⁹ Yazır, *a.g.e.*, III, 1524.

²⁹⁰ Yazır, *a.g.e.*, VI, 3911.

²⁹¹ Bakara 2/25; Tevbe 9/112; Yunus 10/2,78; Ahzâb 33/47; Saff 61/13; Zümer 39/17.

güzellik, hayır' gibi anlamlara gelir ve "Tayyibetun"un cemisi; "atyabu" nun müennes şeklidir.²⁹² Zemaşerî (ö. 538/1143) Tûba'nın 'Tâbe' kökünden masdar ve Büşra ve Zülfa vezninde olduğunu belirtir.²⁹³ Araplar birine 'müjdeler olsun' dedikleri zaman bu kelimeyi kullanırlar.²⁹⁴ Tûba, duyu organlarının ve nefsin lezzetli ve hoş bulduğu²⁹⁵, her şeyin en güzeli²⁹⁶, çirkin ve kötü olan şeylerin zıddı²⁹⁷ anlamındaki tayyib ile aynı köktendir ve cennette bulunan bir ağacın da ismidir.²⁹⁸ Ebu Saîd el-Hudrî'nin rivayet ettiği bir hadis şöyledir: Bir adam: Ey Allah'ın elçisi, seni gören ve sana îmân edene müjdeler olsun, demişti. Allah Rasûlü: "*Beni gören ve bana îmân edene müjdeler olsun. Sonra müjdeler, sonra müjdeler olsun, sonra müjdeler olsun, sonra beni görmediği halde bana îmân edene müjdeler olsun, sonra beni görmediği halde bana îmân edene müjdeler olsun*", buyurdu. O adam Allah Rasûlüne: Tûbâ nedir? diye sorunca şöyle cevap verdi: "*Cennette yüz senelik yol uzunluğunda bir ağaçtır. Cennet halkının elbiseleri onun kabuklarından çıkar.*"²⁹⁹ Tûba'nın ayrıca Habeş ve Hind dilinde bizzat cennetin ismi olduğu anlatılmaktadır.³⁰⁰

Tûba kelimesi terim olarak, iman eden ve sâlih amel işleyenlere dünyada verilecek güzel bir hayatı, âhirette ise içinde sürekli kalacakları güzel bir yurdu ve bu yurtda yaşayacakları mutlu hayatı ifade etmektedir.³⁰¹ Kuran'da sadece bir ayette geçer: "*Onlar ki, iman etmişler ve salih ameller işlemişlerdir, ne mutlu onlara, varacakları yer de ne güzeldir!*"³⁰² Ayetteki "Tûba lehum" deyimini, tıpkı "selamün aleyküm" gibi bir dua cümlesidir. Buna göre anlamı, 'hoş olasınız, hoş olunuz' demektir.³⁰³

²⁹² Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 110. Ayrıca bk. Recep Abdulcevad İbrahim, *a.g.e.*, s. 191.

²⁹³ el-Kâsımî, Muhammed Cemaluddin, *Mehâsinu't-Te'vil (Tefsiru'l-Kasimi)*, (thk: Muhammed Fuad Abdulbâki), Daru İhyâu Kutubu'l-Arabiyye, 1. Baskı, 1957, I, 3677.

²⁹⁴ İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 564.

²⁹⁵ Râgıb, *a.g.e.*, s. 309.

²⁹⁶ Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 110.

²⁹⁷ İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 563.

²⁹⁸ Râgıb, *a.g.e.*, s. 309. Ayrıca bk. İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 564.

²⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III/71 (11696).

³⁰⁰ İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 565. Ayrıca bk. Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 110.

³⁰¹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 289.

³⁰² Ra'd 13/29.

³⁰³ Nesefî, *a.g.e.*, II, 154.

Görüldüğü üzere Tûba tıpkı Büşra gibi hayırlı ve güzel bir haberi bir başkasına bildirirken kullanılan bir kelimedir.

4. Beşîr'e Zıt Anlam İfade Eden Kavram: Nezîr ve Münzir

Nezîr, vacip (gerekli) olmayan bir şeyi kendine vacip kılmak, adamak, bir şeyi bilmek ve ondan sakınmak gibi manalara gelen n-z-r fiil kökünden türemiş olup³⁰⁴; korkutmak, uyarmak, korkutucu şeyleri haber vermek gibi anlamlara gelen inzardan sıfat-ı müşebbehedir. Çoğuluna 'nüzur' denir.³⁰⁵ İnzâr, sadece korkutucu şeyler için kullanılır³⁰⁶ ve müjdelemek anlamına gelen tebşîrin zıddıdır.³⁰⁷ İnzâr işini yapan, yani bir tehlikeyi haber vererek başkasını uyaran kimse ya da nesneye nezîr veya münzir denir. Nitekim kabile çatışmalarının yoğun olduğu cahiliyye döneminde, baskına gelen düşmanları görerek kabilesini bundan haberdar eden kimseye nezîr denmiş; hatta "*Ben çıplak nezîrim*" sözü, o zamanda beri Araplar arasında bir darb-ı mesel haline gelmiştir. Ebû Tâlib bu sözün söyleniş sebebini açıklarken şöyle der: "Kişi, baskıncıların, aniden kabilesine karşı saldırıya geçtiklerini görüp de kavmini bundan haberdar etmek istediği zaman elbiselerini soyup bunlarla işaret vererek baskına uğradıklarını bildirirdi. Daha sonra bu, darb-ı mesel haline geldi". Ebû Hanife, avı uyardığı için, yayın tınlama sesine *nezir* demiştir. Bazı dilciler ağarmış olan saça da aynı şekilde nezîr tabirini kullanmışlardı.³⁰⁸

Allah (cc), her ümmete bir nezir göndermiştir.³⁰⁹ Bütün peygamberler sadece birer müjdecî ve uyarıcı olarak gönderilmişlerdir.³¹⁰ Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.), bütün insanlar için müjdecî ve uyarıcıdır.³¹¹ Nezir kelimesi, adak anlamına gelen 'nezz' ile aynı kökten gelir.³¹² Bütün peygamberler hayatlarını Allah'a adayan ve her anlarını insanları uyarmakla geçiren kimselerdir. Rasulullah

³⁰⁴ Râgıb, *a.g.e.*, s. 487. Ayrıca bk. İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, 200; Recep Abdulcevad İbrahim, *a.g.e.*, s. 275.

³⁰⁵ Râgıb, *a.g.e.*, s. 487. Ayrıca bk. İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, 201.

³⁰⁶ İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, 202. Ayrıca bk. Râzî, Ebu Bekir, *a.g.e.*, s. 272.

³⁰⁷ Râgıb, *a.g.e.*, s. 487.

³⁰⁸ İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, 201, 202.

³⁰⁹ Fatır 35/24.

³¹⁰ Bakara 2/213; En'am 6/48; Kehf 18/56.

³¹¹ Sebe' 34/28.

³¹² Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, IV, 34.

efendimizin (s.a.v.) isimlerinden biri nezîrdir.³¹³ Sekiz yerde beşîr ile birlikte olmak üzere Kuran'da kırkdört defa tekrarlanan bu kelime, iki ayet hariç hep peygamberlerin bir sıfatı olarak kullanılmıştır.³¹⁴

Nezirin eşanlamlısı³¹⁵ olan münzir ise, Adamak ve sakınmak anlamındaki 'n-z-r' kökünden türeyen bir kelimedir ve 'Allah'ın azabından, cezanın şiddetinden korkutan ve haber veren' anlamında ism-i faildir.³¹⁶ Beşîr ve mübeşşir, müjdeci demek olduğu gibi; nezîr ve münzir de tehlike haberiyle korkutan haberci, Peygamber, Resul demektir.³¹⁷ Çoğulu 'nuzur' olan bu kelime, düşmanlar ve diğer tehlikeli şeyler hususunda araştırma yapıp kendi kavmini onlar hakkında haberdar edip uyarın³¹⁸, okun atıldığı sırada çıkardığı ses ve ihtiyarlığın alameti olan beyazlanan saçlar içinde kullanılmıştır.³¹⁹ Kur'an'da yirmi ayette ism-i fail, beş ayette de ism-i meful şeklinde gelmiştir.³²⁰ Bu ayetlerin dördünde mübeşşirle birlikte geçen münzir kelimesi³²¹, genelde peygamberlerin, özellikle de Hz. Peygamber'in vasfı olarak kullanılmıştır: "*Aralarından bir uyarıcının (münzir) gelmesine şaşmışlardı. İnkarcılar: 'Bu, pek yalancı bir sihirbazdır; tanrıları tek bir tanrı mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir' demişlerdi*"³²², "*De ki: 'Ben sadece bir uyarıcıyım (münzir). Gücü her şeye yeten tek Allah'tan başka tanrı yoktur*'"³²³, "*Kafirler, Aralarından bir uyarıcının (münzir) gelmesine şaşılar da: 'Bu şaşılacak bir şey; öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman dirilecek miyiz? Bu, ihtimali olmayan bir dönüşür' dediler.*"³²⁴

³¹³ Kastalânî, Ahmed b. Muhammed, *İlahi Rahmet Hazreti Muhammed (SAV), (Mevâhibü Ledünniyye)*, (Trc. Şair Abdülbaki, sadeleştiren İ. Turgut Ulusoy), Hisar Yay., İst., 1984, I, 211.

³¹⁴ Nezir kelimesinin Beşîr kelimesiyle birlikte kullanıldığı ayetler: Maide 5/19 (iki defa); A'raf 7/188; Hud 11/2; Sebe' 32/28; Fatır 35/24; Fussilat 41/4; Fetih 48/8.

³¹⁵ Râgıb, *a.g.e.*, s. 487. Ayrıca bk. Râzî, Ebu Bekir, *a.g.e.*, s. 272.

³¹⁶ Râgıb, *a.g.e.*, s. 487.

³¹⁷ Yazır, *a.g.e.*, V, 3565.

³¹⁸ İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, 202.

³¹⁹ Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 481.

³²⁰ Muhammed Fuad Abdülbâki, *Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfâzi'l-Kurâni'l-Kerîm*, Daru'l-Hadîs, Kahire, 1364, s. 693.

³²¹ Münzir kelimesinin mübeşşir ile birlikte kullanıldığı ayetler: Bakara 2/213; Nisa 4/165; En'am 7/48; Kehf 18/56.

³²² Sad 38/4.

³²³ Sad 38/65.

³²⁴ Kaf 50/2. Münzir kelimesinin peygamberlerin bir sıfatı olarak kullanıldığı diğer bazı ayetler: Naziat 79/45;

Hız. Peygamber (s.a.v.) "*Biz seni ancak müjdeleyici ve korkutucu olarak gönderdik.*"³²⁵ gibi âyetlerle bilindiği üzere hem mübeşşir (müjdecisi), hem münzir (korkutucu) dir. Allah Teâlâ'nın hem rahmetinin müjdecisi, hem azabının habercisidir.³²⁶

Münzir kelimesi bir ayette çoğulu 'munzirîn' şeklinde Allah'ın bir sıfatı olarak kullanılmıştır: "*Ha, Mim. Apaçık olan Kitap'a and olsun ki, Biz onu, mübarek bir gecede indirdik. Doğrusu Biz, insanları uyarmaktayız.*"³²⁷ Allah'ın sıfatı olarak münzir, kullarına fayda ve zarar veren şeyleri bildiren, inkar ve isyan edenlerin akibetinin kötü olduğunu haber vererek onları bu davranışlardan sakındıran ve azabı ile korkutan demektir. Kitapları da peygamberleri de nezir/münzir olarak gönderen Allah'tır.³²⁸ Bu, Allah'ın kullarına olan merhametinin sonucudur.³²⁹

Dîn dilinde inzâr; Cenâb-ı Allah'ın, kitapları ve peygamberleri vasıtasıyla insanları inkar, şirk, nifak ve isyan gibi, ilahi azaba ve cehenneme girmeye sebep olacak her türlü inanç, söz, fiil ve davranışlardan sakındırması, gelecek tehlikeyi önceden bildirmesi, böylece onları iman, ibadet ve taate yöneltmesidir.³³⁰ İnzâr görevini ifa etmeleri sebebiyle peygamberlere de nezîr-münzir denir.³³¹ Bununla birlikte esasen peygamberlerin en önemli görevi olan inzâr, bazı ayetlerde Allah'a ve Kur'an'a nisbet edilmiştir.³³² Allah'ın inzâr edici olması, insanların davranışlarından haberdar olduğunu ve onların doğru yolu bulmaları için her türlü vesileyi yarattığını gösterir. Müslümanların bir savaş durumunda hep birden cepheye gitmemeleri, bir kısmının geride kalarak dinî konularda derinleşmeleri ve cepheden dönenleri aydınlatıp uyarmalarını emreden âyetten³³³ anlaşılacağı gibi din

³²⁵ Furkan, 25/56.

³²⁶ Yazır, *a.g.e.*, V, 3565.

³²⁷ Duhan 44/1-4.

³²⁸ En'am 6/48; Furkan 25/1, Kehf 18/1-2.

³²⁹ Karagöz, "Münzir", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 499.

³³⁰ Karagöz, İsmail, "İnzâr", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, DİB Yay., Ankara 2006, s. 319.

³³¹ Erboğa, "İnzâr", *Şamil İA*, III, 167.

³³² İnzârın Allah'a nisbet edildiği ayetler: Duhan 44/3; Mülk 67/17; Kamer 54/16, 18, 21, 30, 37, 39; Müm'in 40/15; Nebe' 78/40; Kehf 18/4. İnzârın Kuran'a nisbet edildiği ayetler: Furkan 25/1; Ahkaf 46/12.

³³³ Tevbe 9/122.

âlimleri de peygamberler gibi inzârla görevlidir.³³⁴ İnzâr, hayatî önemi olan bir haberin herkese açıkça duyurulması olup belirli muhataplarla sınırlı değildir. Bu görev tüm insanlara yöneliktir.

Kuran'da genelde inzâr ve tebşîr birlikte kullanılmakla birlikte, yüz otuz defa geçen inzâr ve türevlerinin tebşîr ve türevlerinden daha fazla oluşu dikkat çekicidir. Ancak bunu, ilâhî rahmetin gazabını geçtiğine ve her şeyi kuşattığına ilişkin müjdeleri, ayrıca cennet tasvirlerinin cehennem tasvirinden daha çok olduğu hususunu dikkate alarak değerlendirmek gerekir. İnkarcıların çok olmasına bağlı olarak inzârın da fazla tekrarlanması tabii karşılanmalıdır.³³⁵

İnsanlar, cehalet içinde atalarından öğrendikleri inançları sürdürebilmektedir. Böylece yanlış inançlar, insanın doğasına ters olan uygulamalar kuşaklar boyu devam edebilmektedir. Bu yüzden "Âlemlerin Rabbi" olması hasebiyle kullarını en iyi tanıyan ve onlara nasıl hitab edilmesi gerektiğini en iyi bilen Allah Teâlâ, insanlık tarihi boyunca, hak yoldan saparak şirk ve inkâr bataklığına saplanan kavimleri inzar etmeleri için, zaman zaman 'nezîr/münzirler göndermiş ve bunların uyarılarına kulak asmayanları, kendilerinden sonrakilere ibret olacak şekilde cezalandırmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerîm'de şöyle buyrulur: "*Görmedin mi, Rabbin ne yaptı Âd kavmine; ülkelerde benzeri yaratılmamış olan İrem'e; vadilerde kayaları yontan Semûd'a; kazıklar sahibi Fir'avn'a! ki, hepsi ülkelerinde azgınlık ederek fesadı yaymışlardı. Bunun için Rabbin onların üstüne azap kamçısı yağdırdı*"³³⁶. Hz. Muhammed (s.a.v.) nezîr/münzir olan bütün elçilerin sonuncusudur. "*Ey Peygamber, gerçekten biz seni bir şahit, bir beşir (müjde verici), bir nezîr (korkutucu-uyarıcı) olarak gönderdik. Ve kendi izniyle Allah'a çağıran ve nur saçan bir çerağ (ışık kaynağı) olarak gönderdik.*"³³⁷ ayetinden bunu anlıyoruz. Böylece Peygamberimiz Cenâb-ı Hakk'ın: "*Ey örtüye bürünen! Kalk inzâr et*"³³⁸ buyruğuyla inzar görevine başlamış ve "*Sen ilk olarak en yakın*

³³⁴ Hökelekli, Hayati, "İnzâr", *DİA*, XXII, 358.

³³⁵ Hökelekli, "İnzâr", *DİA*, XXII, 358.

³³⁶ Fecr 89/6-14.

³³⁷ Ahzab 33/45-46.

³³⁸ Müddessir, 74/12.

hısımlarını inzâr et!"³³⁹ emri uyarınca önce yakın hısımlarını uyarmıştır.³⁴⁰ Rivayete göre bu ayet nazil olunca, Hz. Peygamber (s.a.v.) Safa tepesine çıkıp "Ya sabahâ!" diye nida etmiş, bunun üzerine insanların kimileri kendileri gitmiş kimisi de elçisini göndermişti. Halkın toplandığını gören Allah elçisi; "Ey Abdülmuttalib oğulları! Ey Fihri oğulları! Ey Lüeyy oğulları! Şu dağın eteğinde size saldırmak isteyen bir süvari birliği var, desem beni tasdik eder misiniz?" diye sorar. Onlar da "evet" derler. Bunun üzerine; "Ben sizi önümdeki azabla uyarın bir nezîrim" der. Ebû Leheb: "Bundan böyle hüsranda olasın!" diye beddua eder.³⁴¹

Bundan sonra Rasulullah (s.a.v.) hayatının sonuna kadar, inzâr görevini eksiksiz bir şekilde yapmıştır. Bir yandan müşrikleri hak yola davet ederek inanmayanları ahiret âzabıyla inzar etmiş, diğer yandan kendisine inananları, her türlü günaha karşı uyarmıştır. Bu tür inzârlar Kur'an'da büyük bir yer tutar: "Ey ehl-i kitap! Peygamberlerin arası kesildiğinde, size açıklayıp duran elçimiz gelmiştir. Tâ ki; Bize ne müjdeci ne de uyarıcı gelmedi, demeyesiniz. İşte size hem müjdeci hem de uyarıcı gelmiştir. Allah her şeye kâdirdir"³⁴². "Eğer yüz çevirirlerse de ki; İşte sizi Âd ve Semûd'u çarpan yıldırım gibi bir azabla inzâr ettim"³⁴³. "Sizi, yakın gelecekteki azabla uyardık. O gün kişi, elleriyle sunduğuna bakar. Kâfir de; Keşke toprak olaydım, der".³⁴⁴

Bütün peygamberler kavimlerini tevhide davet etmiş, bunu yapmadıkları takdirde onları cehennemle, azapla, ateşle ve Allah'ın yakalamasıyla uyarışlardır: "Allah kullarından dilediğine buyruğunu bildirmek için meleklerini vahiyle indirerek şöyle der: "İnsanları uyarın ki, Benden başka tanrı yoktur. Benden sakının."³⁴⁵, "Âd milletinin kardeşi Hud'u an; ondan önce ve sonra, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin" diyen nice uyarıcılar gelip geçmişken, Ahkaf bölgesindeki milletini uyarış "Doğrusu sizin için, büyük günün azabından

³³⁹ Şuarâ, 26/214.

³⁴⁰ Erboğa, "İnzâr", Şamil İA, III, 167.

³⁴¹ Buhari, "Tefsir" 2.

³⁴² Mâide 5/19.

³⁴³ Fussilet, 41/13.

³⁴⁴ Nebe', 78/40. Erboğa, "İnzâr", Şamil İA, III, 168.

³⁴⁵ Nahl 16/2; Ahkaf 46/21.

*korkuyorum" demişti.*³⁴⁶, *"Sizi alevler saçan ateşle uyardım"*³⁴⁷, *"İnkâr edenler, bölük bölük cehenneme sürülür. Oraya vardıklarında kapıları açılır; bekçileri onlara: "Size içinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi" derler. "Evet geldi" derler. Lakin azap sözü inkarcıların aleyhine gerçekleşir.*³⁴⁸ Bu inzar çeşidinde inançsız ve günahkâr insanlara âhîret gününde kendilerini bekleyen şiddetli azap hatırlatılıp cehennem tasvirleri yapılmakta, böylece gerçek azabı tatmadan önce psikolojik azab gözler önüne serilmektedir. Peygamber Efendimize de insanları uyarırken en etkili inzar vasıtasının Kur'an olduğu bildirilmiştir: *"Bu Kur'an bana, sizi ve ulaştığı kimseleri uyardım için vahyolundu"*³⁴⁹, *"Sana bir Kitap indirildi. Onunla insanları uyarman ve inananlara öğüt vermen için kalbine bir darlık gelsin."*³⁵⁰, *"Bu Kur'an, onunla uyarılsınlar ve tek bir Tanrı bulunduğunu bilsinler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye insanlara tebliğ edilmiştir"*³⁵¹

İslâm, iyilik yapıp kötülükten kaçınmayı ve Allah'a teslim olarak bütün davranışlarda ilâhî emirlere uymayı amaçlayan bir dindir. İman, vasıtasız olarak yaşanan ve derin bir iç tecrübeye dayanan bağımsız bir yöneliştir. Uyarmanın gayesi patolojik korku ve dehşete sevk etmek değil; aksine önceden varılan bir anlaşmanın gereği olarak muhatabın üstlendiği şerefli görev ve sorumluluğu ona hatırlatmaktan ibarettir.³⁵² Bu bakımdan inanmaları için insanlara baskı yapılması kabul edilemez. *"Dinde zorlama yoktur"*³⁵³ âyeti bu esası açıkça dile getirir. İlâhî mesajı insanlara tebliğ etmek için görevlendirilen Resûl-i Ekrem'e bu yönde Kur'an-ı Kerîm'de birçok ikazın yapıldığını görmek mümkündür. *"Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi mutlaka inanırdı. O halde sen inanmaları için insanları zorlayacak mısın!"*³⁵⁴ mealindeki âyet, imanın kişinin iradesine bağlı olduğunu ve Peygamber'in insanlara baskı yapma yetkisine sahip bulunmadığını

³⁴⁶ el-Ahkâf, 46/21.

³⁴⁷ Leyl 92/14.

³⁴⁸ Zümer 39/71. Ayrıca bk. Sad 38/65; Fussilet 41/13; Nebe' 78/40; En'am 6/130; İbrahim 14/44; Nuh 71/1; Sebe' 34/46; Kamer 54/36.

³⁴⁹ En'am 6/19;

³⁵⁰ A'raf 7/2.

³⁵¹ İbrahim 14/52. Ayrıca bk. Meryem 19/97; Secde 32/3, Enbiya 21/40; Şura 42/7; En'am 6/51.

³⁵² Topaloğlu, Bekir, "Cennet", *DİA*, VII, 377.

³⁵³ Bakara 2/256.

³⁵⁴ Yunus 10/99.

belirtmektedir.³⁵⁵ Çünkü bütün uyarılara rağmen, inkârcılar ve inanmak istemeyenler yine de inanmazlar. Bir inancı kesinlikle benimsemiş olan insanların vicdanlarını etkilemek kolay değildir. İnzâr edilsin veya edilmesin ilâhî davete karşı katı bir tavır takınacak, karanlığı aydınlığa tercih edecek ve uyarılara kulak asmayacak insanlar daima olacaktır.³⁵⁶ Peygamberler ancak Kur'an'a uyan, görmeden Allah'tan korkan ve namazını kılanları uyarabilir.³⁵⁷

Netice olarak, şaşırın, hata eden ve azgınlaşan insanlığın daima uyarılması görevi kıyamete kadar devam edecektir. Onların kurtuluşları, peygamber olmasalar da peygamberlerin vazifesini üstlenen nezir/münzirlerin davetine kulak vermeleriyle, onları anlamalarıyla ve gereğini yapmalarıyla mümkündür. Bu ulvi vazifeyi icra edecek olan kimselerin, peygamberlerin davet metodundaki en önemli iki nokta olan müjde ve uyarıyı çok iyi bilmeleri gerekir. Zira insanları güzele, doğruya yönlendirirken kullanılacak tebliğ ve eğitim metodu çok önemlidir. İnzâr, kişide korku uyandırarak onun dinin hedeflerine uygun davranışlara yönelmesini amaçlayan davet yöntemidir. Ancak bu tek başına değil, insan tabiatındaki arzu ve isteklere hitap etmek suretiyle dinî ilgi uyandırmayı amaçlayan özendirme (tebşîr) ile birlikte kullanılır.³⁵⁸ Zaten İslam tebliğinin esasını ise inzar ve tebşîr meydana getirir. Kur'an'ın ön gördüğü ve bütün peygamberlerin uyguladığı tebliğ yöntemi işte budur. Modern psikolojide de bu metod ödül ve ceza metodu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bundan dolayı iyiliği emredip ve kötülükten nehyederken hem sevgiyi ve teşviki içeren tebşirden; hem korkuyu harekete geçiren inzardan yerine göre yararlanmak temel hedeftir. Çünkü teşvik veya korkutma, insanları harekete geçiren ve onları doğruya motive eden iki faktördür. Hz. Peygamberin şahsiyeti ve mümin insan yetiştirme modeli dikkate alındığında sevgi ve rahmet, ümit ve güven yönünün öne çıktığı görülür. Tebliğ işini yapan insanların inzar edeyim derken insanları umutsuzluğa düşürmemeleri, Allah'ın pişmanlık duyan kullarına af ve mağfiret ile muamelede bulunacağını, suçlarına samimiyetle tövbe edenlerin tövbelerini kabul edeceğini müjdeleyerek onları ümitlendirmeleri çok önemlidir.

³⁵⁵ Hökelekli, "İnzar", *DİA*, XXII, 358.

³⁵⁶ Bakara 2/6; Yunus, 10/101; Mülk 67/8-9.

³⁵⁷ Yasin 36/11; Fatır 35/18.

³⁵⁸ Hökelekli, "İnzar", *DİA*, XXII, 358.

İKİNCİ BÖLÜM

PEYGAMBERLER VE BEŞİR SIFATI

1. BÜTÜN PEYGAMBERLERİN SIFATI OLARAK BEŞİR

Peygamberler açısından Yüce Allah'ın dinini tebliğ ederken iki temel nokta daima ön plandadır. Yüce Allah Peygamberleri, iyi olanlara müjde vermeleri ve insanları kötülüğün akıbeti konusunda uyarmaları için göndermiştir. Bu nedenle peygamberler, Kur'an-ı Kerim'de 'beşîr' ve 'nezîr' olarak nitelenmişlerdir.³⁵⁹ Dolayısıyla Kur'ân-ı Kerîm'e göre inzar ile birlikte peygamberlerin iki temel sıfatından birisi, tebşîr yani müjdelemektir. Hemen ifade edelim ki müjdeleme ve uyarma ifadelerinin birlikte kullanıldığı ayetlere bakıldığında müjde ifadesinin uyarıdan önce zikredilmiş olduğunu görürüz.³⁶⁰ Bu da peygamberlerin müjdeleme vasıflarının uyarıcı olma vasıflarından daha baskın olduğunu gösterir.

Kur'ân'da tebşîr görevini yerine getiren peygamberi ifade etmek için, beşîr ve mübeşşir kelimeleri kullanılmaktadır. Beşîr Kuran'da dokuz yerde geçer. Bunlardan altı yerde peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)³⁶¹, birinde bütün peygamberler,³⁶² birinde de Kuran'ı Kerim kastedilmiştir.³⁶³ Bir ayette de Hz. Yusuf'un gömleğini Mısır'dan getirip babası Hz. Yakub'a ulaştıran kişi için 'beşîr' kelimesi kullanılmıştır.³⁶⁴ Aynı anlamı taşıyan mübeşşir kavramı, Kur'an'da hem peygamberimiz hem de diğer peygamberler için kullanıldığından beşîr ve mübeşşir Hz. Muhammed (s.a.v.) ile birlikte bütün peygamberlerin ortak vasfı olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla beşîr ve mübeşşir peygamberlerin sıfatı, tebşîr ise onların görevidir denilebilir. Bu yönleriyle peygamberler îmân edip sâlih amel işleyen insanları Allah'ın rızası, cennet ve nimetleriyle müjdelerler. Kurân-ı Kerîm'de Hz. Muhammed (s.a.v.) ve diğer peygamberler için daha çok "müjdeleyici ve uyarıcı" (beşîr ve nezîr) kavramları kullanılması müjde ve rahmetin esas

³⁵⁹ Şimşek, M. Said, *Kur'an'ın Ana Konuları*, Beyan Yay., 2. Baskı, İst., 2001, s. 99.

³⁶⁰ Furkan 25/56; Fâtır 35/24; Ahzab 33/45, 47.

³⁶¹ Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanıldığı ayetler: Bakara 2/119; Maide 5/19; A'raf 7/188; Hud 11/2; Sebe' 34/28; Fâtır 35/24.

³⁶² Maide 5/19.

³⁶³ Fussilet 41/4.

³⁶⁴ Yusuf 12/96.

olduğunu ortaya koymaktadır.³⁶⁵ Peygamberler, insanların en umutsuzluğa ve zulme battığı çağlarda varlıklarıyla müjde olan hakikat kahramanlarıdır.³⁶⁶

Yüce Allah'ın ilâhî vahyini insanlara tebliğ etmek, peygamberlerin ortak görevi ve sorumluluğudur.³⁶⁷ Bunu yaparken insanları inanma ve ibadetleri yapma konusunda zorlama gibi bir yetkileri yoktur.³⁶⁸ İşte beşîr sıfatının bir gereği olarak peygamberler görevlerini ifa ederken nefret ettirmeden, hikmetle, yumuşaklık ve nezaketle davetlerini yaparlar. Kolaylaştırmak, sevinç ve mutluluk dağıtmak her peygamberin sünnetidir. Onlar insanları inanmak için zorlayıp baskı kuran kimseler değil, sadece iman edilmediğinde azabı haber veren, iman edildiği takdirde de cennetle müjdeleyen kimselerdir.

Bu kısa izahatın ardından peygamberlerin beşîr sıfatının daha iyi anlaşılmasını sağlamak gayesiyle önce peygamberlik ve peygamberlerin ortak özelliklerinden bahsetmek, ardından da peygamberlerin tebliğinde müjde metodunu ve inananlara verdikleri müjdeleri ayrı başlıklar altında değerlendirmek istiyoruz.

1.1. Peygamberlik ve Peygamberlerin Ortak Özellikleri

Hiç şüphesiz ki Yüce Allah akıl ve irade ile donattığı insanı, en mükemmel sûrette³⁶⁹ yaratmış ve ona hiçbir varlığa vermediği değeri vermiştir. İnsanoğlu Yüce Allah'ı yeryüzünde temsil edecek,³⁷⁰ Allah adına yeryüzünde bir hayat kuracak, orayı imar edecek yegâne varlıktır. Ancak her yaratılan varlık gibi insan da yaratan varlığa muhtaçtır. Allahu Teala lütfuyla bu kainatta insanın bütün ihtiyaçlarını gidermektedir. Her yeni doğan çocuk, görmesi için gözler, koklaması ve nefes alması için burun, dokunması için eller, duyması için kulaklar, yürümesi için ayaklar ve düşünmesi için akılla donatılmış olarak dünyaya gelir. İnsanın fiziki olarak ihtiyaç duyduğu her şey mükemmel bir şekilde kendisine bahşedilmiştir. Ayrıca hayatta kalması ve büyümesi için bütün maddi şartlar emrine amade

³⁶⁵ Topaloğlu, "Cennet", *DİA*, VII, 377.

³⁶⁶ Çetinkaya, Bayram Ali, "Beşîr 'Müjdelenen-Müjdeleyen/Müjdecî'", *Diyanet Aylık Dergi*, Nisan 2011, sy. 244, s. 35.

³⁶⁷ Mâide 5/ 67; Nûr 24/54; Ankebût 29/18.

³⁶⁸ Bakara 2/256; Gâşiye 88/22; Kaf 50/45.

³⁶⁹ Tîn Suresi 95/4.

³⁷⁰ Bakara 2/30.

kılınmıştır. Acaba insanın ihtiyaçları bununla sınırlı mıdır? İnsan nedir ve niçin yaratılmıştır? Ona her türlü güç ve imkanı kim ve niçin sağlamıştır? Hayatın asıl gayeleri nelerdir ve nasıl elde edilebilir? Akıl, insana maddi ihtiyaçlarını sağlayan Allahu Teala'nın, insanın en önemli ve en hayati ihtiyacı olan hayatın gayesi ile ilgili konuları ihmal edeceğine inanmayı reddediyor. Elbette ki onun maddî ihtiyaçları yanında manevî ihtiyaçları da, onu ve onun yaşayacağı evreni yaratan varlık tarafından düşünülecektir. İşte bu sebeple Allah kendisini bilmesi ve anlaması için derin görüş ve saf sezgi kuvvetine sahip üstün yetenekli kişiler görevlendirmiştir. Bu kişiler Allah'ın peygamberleri ve elçileridir.³⁷¹ Peygamberlerin gönderilişi Allah'ın kullarına rahmeti ve onlara en güzel lütuf ve ihsanıdır. Peygamberlerin insanlara Allah'ın rahmeti ile müjdeleyici, azabı ile korkutucu olarak gönderilmeleri³⁷², onların hidayet kandilleri, fazilet nişaneleri ve insanlık semasında parlayan yıldızlar olarak, alemde hayır yollarını göstermeleri, insanları saadete ulaştırmaları, onları şirk ve putperestliğin kirlerinden korumaları, böylece onları kemale erdirmeleri içindir.³⁷³

Allah'ın kulları arasından seçtiği ve vahye mazhar kılarak emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmak üzere görevlendirdiği Allah elçisine peygamber denir.³⁷⁴ Allah'ın insanlara gönderdiği bu elçilere Kur'an-ı Kerim, 'nebi' veya 'rasul' kelimelerini kullanmaktadır. Nebi, Arapça n-b-e veya n-b-v kökünden türemiştir.³⁷⁵ Eğer n-b-e kökünden türemişse nebi'nin anlamı Allah'tan haber veren kimse³⁷⁶; n-b-v kökünden türemişse yüce mertebeye sahip kimse demek olur.³⁷⁷ Rağıb el-İsfehani'ye (ö. 502/1108) göre nebi'nin hemzesiz olarak kullanımı hemzeli kullanımından daha sahihtir. Çünkü her haber getiren yüce bir makama sahip değildir.³⁷⁸ Alimlerin çoğu da bu görüştedir. Ancak şunu da vurgulamak gerekir ki

³⁷¹ Afzalurrahman, *Siret Ansiklopedisi*, (trc. Tercüme Kurulu), İnkılab Yay., 2. Baskı, İst., 1996, VI, 14-15.

³⁷² En'âm 6/48 - 49.

³⁷³ es-Sâbüni, Muhammed Ali, *Peygamberlik ve Peygamberler*, (Çvr. Suat Cebeci, Bilal Delile), Kültür yay., İst., trs., s. 25-26.

³⁷⁴ Kılavuz, Ahmet Saim, "Peygamberlik", *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Vakfı yay., İst., 1997, III, 560.

³⁷⁵ İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 162 ve aynı eser XV, 302.

³⁷⁶ İbn Manzûr, *a.g.e.*, I, 162.

³⁷⁷ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XV, 302.

³⁷⁸ Râğıb, *a.g.e.*, s. 482.

peygamberin yüce bir mertebeye sahip olması, kuşkusuz Allah'ın elçisi olması, yani Allah'tan haber getirmesi sebebiyledir.³⁷⁹

Peygamberi ifade eden ikinci kelime olan rasul ise Arapça 'teenni ile, yavaş yavaş gönderilmek' gibi anlamlara gelen 'risl' kökünden türemiştir. Rasul, kelime olarak hem gönderilen mesaj hem de gönderilen elçi demek³⁸⁰ olup; yeni bir kitap ve yeni bir şeriatle insanlara gönderilen peygambere denir.³⁸¹

Istılahi olarak nebi ve rasul'ün aynı anlama geldiğini düşünen alimler olduğu gibi bazıları ise şöyle bir fark olduğunu söylemişlerdir: Nebi, "Allah'ın kulları arasından seçerek yeni bir şeriat vermeden, ilâhî bilgileri vahyetmek suretiyle, bir topluluğa ya da bütün insanlığa gönderdiği peygamber³⁸²; Rasul ise "Allah'ın vahyettiği ilahi emir ve bilgileri tebliğ etmekle yükümlü olan ve kendisine bir kitap ve şeriat verilen peygamber" demektir.³⁸³ Nebi, rasule nisbetle daha genel bir kavramdır. Dolayısıyla her rasul nebidir fakat her nebi rasul değildir. Nebilerin son bulması rasullerin de son bulması anlamına gelir. Nitekim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) için hem nebi hem de rasul sıfatı birlikte kullanılmıştır.³⁸⁴ Resûl ya da nebî olsun Yüce Allah'ın bütün peygamberleri, O'nun mesajlarını bütün insanlara ulaştırmak, iman edip iyi işler yapanları müjdelemek, inkar edip kötü işler yapanları da uyarmak için görevlendirilmiş elçilerdir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de "*Biz, peygamberleri ancak müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak göndeririz. Kim iman eder ve kendini düzeltirse onlara korku yoktur. Onlar üzüntü de çekmeyeceklerdir. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, yoldan çıkmalarından dolayı onlar azap çekeceklerdir.*"³⁸⁵ buyrulmuştur.

Peygamberlere iman, imanın altı esasından biridir. Peygamberlere iman demek, insanlara doğru yolu göstermek için, Allah tarafından seçkin kimselerin gönderildiğine, bu kimselerin Allah'tan getirdiği bütün bilgilerin gerçek ve doğru

³⁷⁹ Şimşek, *a.g.e.*, s. 98.

³⁸⁰ Râgıb, *a.g.e.*, s. 190. Ayrıca bk. İbn Manzûr, *a.g.e.*, XI, 281, 283.

³⁸¹ Kılavuz, "Peygamberlik", *a.g.e.*, III,560.

³⁸² Yavuz, Salih Sabri, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yay., İstanbul, trs., s. 14.

³⁸³ Yavuz, *a.g.e.*, s. 14.

³⁸⁴ Ahzab 33/40.

³⁸⁵ En'âm 6/48 - 49.

olduğuna inanmak demektir. Yüce Allah her müslümana, aralarında herhangi bir ayırım yapmadan bütün peygamberlere inanmayı farz kılmıştır.³⁸⁶ Bu sebeple peygamberlerin bir kısmına inanıp, diğerlerini tasdik etmemek küfür sayılmıştır.³⁸⁷ İslam akaidine göre bütün peygamberler Allah'ın elçileridir. Onlar arasında ayırım yapmak, kimine inanıp kimini inkar etmek, İslam inancıyla bağdaşmaz. Allah'ın elçileri olan peygamberlerin hepsine inanmayan kimseler, gerçekte Hakk'ı inkar etmiş olurlar. Çünkü elçiye itaat, Hakk'a itaattir. Elçiyi inkar da onu göndereni inkar anlamı taşır. Elçilerin adı değişebilir ama yüklendikleri görev aynıdır.³⁸⁸ Bu sebeple Allah, her müslümana aralarında herhangi bir ayırım yapmadan bütün peygamberlere inanmayı farz kılmıştır. Hal böyle olmakla birlikte, onların peygamberliklerini tasdik ettikten sonra aralarında derece farklılığının bulunabileceği de kabul edilir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: *“İşte bu peygamberlerden bir kısmını diğerlerinden üstün kıldık. Allah onlardan bir kısmı ile konuşmuş, bazılarını da derecelerle yükseltmiştir...”*³⁸⁹

İlahi dinlerde Allah'a inanmanın yanında Allah elçilerine inanmak da önemlidir. Çünkü peygamberlik ilahi dinler için temel ayırt edici özelliktir. Peygamberliği bu kadar önemli kılan, bu dinlerin ilahi bilgiye dayanmasıdır. Dinin inanç ve ibadet esasları ancak peygamber sayesinde bilinir ve öğrenilir. Peygamberlik yok sayıldığı takdirde din diye bir kurumdan bahsedilemez. Bunun sebebi, ilahi dinin peygamberin getirdiği haberdan ibaret olmasıdır. İslam'dan önce gelmiş olan hak dinlerdeki bozulma, peygamberlik kurumunun tahribiyle başlamıştır. Geçmişten günümüze İslam'a yönelik düşmanca tavır içerisinde olan kimseler, öncelikle ve özellikle Hz. Peygamber'i hedef seçmişlerdir. Çünkü onlar Hz. Peygamber'i yıprattıkları oranda İslam'a zarar vereceklerini düşünmektedirler.³⁹⁰

³⁸⁶ Bakara 2/285.

³⁸⁷ Nisa 4/150-151. Klavuz, *İlmihal*, Ank., DİB. Yay., 2006, I, 106.

³⁸⁸ Ateş, *a.g.e.*, XVI, 536.

³⁸⁹ Bakara 2/253. Klavuz, “Peygamberlik”, *a.g.e.*, III, 563.

³⁹⁰ Karadaş, Çağfer, *İslama Giriş* (Temel Esaslar), DİB. Yay., Ank., 2008, s. 158-159-160.

Peygamberlik Allah vergisidir. Çalışıp çabalamakla peygamber olmak mümkün değildir. Allah, dilediği kimseyi bu iş için seçer³⁹¹ ve kimi seçeceğini de çok iyi bilir³⁹². Yani Yüce Allah, günahkar ve hafif meşrep birine peygamberliği vermeyeceği gibi, kişi ibadet ve taatle çok meşgul olmakla da peygamberlik mertebesine çıkmış olmaz. Bütün peygamberler Allah tarafından gönderildiklerine göre hepsi birbiriyle kardeş gibidirler. Enbiya suresinde muhtelif peygamberlerden bahsedildikten sonra şöyle denilir: “İşte bu sizin ümmetiniz bir tek ümmettir.”³⁹³ Bütün peygamberler hep aynı din ve ümmet birliğini sağlamak, aynı inancı yerleştirmek için gelmişlerdir. Bunların hepsi zincirin halkaları gibi birbirini tamamlamaktadır.³⁹⁴ Hepsinin getirdiği iman esasları aynıdır³⁹⁵. Bütün peygamberler aynı dini getirmişlerdir. Tamamı Allah’a kulluk etmeye yani tevhide çağırılmışlardır: “And olsun ki, her ümmete: ‘Allah’a kulluk edin, azdircılardan kaçının’ diyen peygamber göndermişizdir.”³⁹⁶ Peygamberlerin gönderdikleri din aynı olmakla birlikte günlük hayatla ilgili ahkam ve helal-haram konusunda birtakım değişik hükümler getirdikleri de olmuştur. Kuşkusuz bunlar, insanlığın tarih içerisinde geçirdiği farklı sosyal şartlar ve muhtemelen insan bünyesinde meydana gelen değişikliklerden dolayıdır.³⁹⁷

Hz. Adem ilk insan ve ilk peygamberdir.³⁹⁸ Hz. Adem’i takip eden asırlarda Yüce Allah ihtiyaca göre çeşitli yörelerde yaşayan insanlara elçiler göndermiş,³⁹⁹ emir ve yasaklarını bu yolla bizlere ulaştırmıştır. Peygamber gönderme Allah’ın değişmez kanunudur.⁴⁰⁰ Kur’an-ı Kerim’de çok az sayıda peygamberin adından bahsedilmiş, bunlar arasında da bazılarının kıssalarına yer verilmiştir.⁴⁰¹ Allah’ın gönderdiği peygamberlerin sonuncusu ise Hz. Muhammed (s.a.v.)’dir. Artık

³⁹¹ Cuma 62/4.

³⁹² En’am 6/124.

³⁹³ Enbiya 21/92.

³⁹⁴ Afzalurrahman, *a.g.e.*, VI, 23-24.

³⁹⁵ Bakara 2/285-286.

³⁹⁶ Nahl 16/36.

³⁹⁷ Şimşek, *a.g.e.*, s. 101.

³⁹⁸ Bakara 2/31,33; Âl-i İmran 3/33; A’raf 7/11; İsrâ 17/61; Kehf 18/50; Taha 20/116,177,120.

³⁹⁹ Nahl 16/36.

⁴⁰⁰ Bakara 2/87; Maide 5/15,19,32,70,75.

⁴⁰¹ Nisa 4/164-165. Aydemir, Abdullah, Ank., *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*, TDVY., Ank., 1990, s. 5.

bundan sonra ne yeni bir din ne de yeni bir peygamber asla gelmeyecektir.⁴⁰² Onun getirdiği hükümlerin tamamı, kıyamete kadar kalıcıdır. Diğer peygamberlerin getirmiş oldukları kitaplar tahrif edildikleri halde Kur'an-ı Kerim'in hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze gelmiş olması bunun delillerinden biridir. Ayrıca peygamberimizden sonra insanlığın sosyal hayatında, yeni bir peygamberin gelmesini gerektirecek önemli bir değişim olmamıştır.⁴⁰³

Peygamberlerin sayısı konusunda kesin bir bilgiye sahip değiliz. Çünkü Allah Teala “*And olsun ki, senden önce birçok peygamberler gönderdik; sana onların kimini anlattık, kimini anlatmadık*”⁴⁰⁴ mealindeki ayette bütün peygamberleri bize bildirmedini söyler. Nitekim “*Her millet içinde mutlaka bir uyarıcı (peygamber) bulunmuştur*”⁴⁰⁵ ayetinin açık ifadesine göre Allah her kavme peygamber göndermiştir. Ancak her millete peygamber gönderilmiş olması, her milletin her nesline peygamber gönderildiği şeklinde anlaşılmalıdır. Bazen iki peygamber arasında asırlar geçebilmektedir.⁴⁰⁶ Bazı hadislerde 124 bin veya 224 bin peygamber gönderildiğinden bahsedilir. Kur'an'da ise sadece 25 peygamber'in ismi vardır. Bunların 18'i En'am suresi 83-86. Ayetlerde, diğerleri ise çeşitli surelerde geçer.⁴⁰⁷ Bu peygamberlerin dışında Kur'an'da isimleri zikredilen Lokman (as), Zülkarneyn (as) ve Uzeyr (as)'ın, peygamber mi veli mi oldukları hakkında bilginler arasında görüş birliği oluşmamıştır.⁴⁰⁸

Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde vurgulandığı gibi peygamberler de insandır. Bir anadan ve bir babadan doğmuşlardır. Yemek, içmek, acıkmak, susamak, hastalanmak ve ölmek gibi biyolojik reaksiyonlar, gülmek, ağlamak, üzülme, sevinmek, acıkmak ve kızmak gibi psikolojik tecelliler, evlenmek, çocuk sahibi olmak, alışveriş yapmak vb. sosyal ilişki tarzları onlarda da görülmüştür. İş gücü sahibidirler. Belli bir zanaatle meşgul olabilirler. Hastalanır ve ölürlük. Bu gibi

⁴⁰² Ahzab 33/40; Âl-i İmran 3/85; Maide 5/3. Hz. Muhammed (SAV) ile peygamberliğin son bulduğuna dair bazı hadisler de vardır: Buhari, “Menakıb” 18; Müslim, “Fedail” 20-25.

⁴⁰³ Şimşek, *a.g.e.*, s. 101-102.

⁴⁰⁴ Mümin 40/78.

⁴⁰⁵ Fatır 35/24.

⁴⁰⁶ Şimşek, *a.g.e.*, s. 100.

⁴⁰⁷ Karadaş, *a.g.e.*, s. 158.

⁴⁰⁸ Kılavuz, “Peygamberlik”, *a.g.e.*, III, 565.

özellikler için peygamberler hakkında ‘caiz’ özellikler denmiştir.⁴⁰⁹ Bu konuda Kur’an’da birçok ayet vardır.⁴¹⁰ Peygamberler örnek kişilerdir. Onlar yaşayarak örnek olurlar. Bundan dolayı bütün peygamberler ilahi emirleri öncelikle kendileri yapmışlar, sonra bunu insanlara tavsiye etmişlerdir. Bunun için insanlardan bir karşılık da beklememişlerdir.⁴¹¹ Peygamberlerin insanlardan seçilmesinin hikmeti bu örnekliktir.⁴¹² Çünkü içlerinden kendileri gibi beşer olan peygamber, onların hissettiklerini hisseder, zevk aldıkları şeyden zevk alır, tecrübelerini değerlendirir, elem ve emellerini anlar, duygularını ve isteklerini bilir, ihtiyaçlarını farkeder... Bu yüzden onlara zayıf düşükleri vakit şefkat eder, eksikliklerini gördüğü zaman tamamlar, güçlenip kalkınmalarını ister, kendileriyle beraber merhale merhale ilerler, hakiki ihtiyaçlarına tesir teessürlerini ve bunlara nasıl karşılık verdiklerini bilir. Zira nihayet o da kendilerinden biridir. Hem onlar kendilerinden bir beşer olan peygamberi kolayca taklid ederek yaşantısını müşahede edebilirler ve peşinden gidebilirler. Ancak peygamber bir melek olmuş olsaydı, ne onun yaptıklarını taklid etmeyi düşünürler, ne de bu konuda bir gayret sarfederlerdi. Zira başından bilirdikleri, onun tabiatı kendi tabiatlarından çok farklıdır.⁴¹³ Ancak Allah (cc) peygamberleri insanlar arasından seçmekle, peygamber ile tebliğe muhatap olan insanlar arasında bir ilişki kurulmasını murad etmiştir. Allah (cc), aynı zamanda her millete daha iyi iletişim kursunlar diye kendi dillerini konuşan peygamberler göndermiştir.⁴¹⁴ Zira dilin içinde o dili konuşan insanların duygu, düşünce ve kültürleri gizlidir. Bununla birlikte peygamberler beşer olmalarına rağmen üstün meziyetlere sahiptirler. Akıl, zeka ve ahlaki davranışlarıyla üstün oldukları gibi fizyolojik ve biyolojik açıdan da mükemmeldirler. Ayrıca “*Senden önce de, kendilerine vahyettiğimiz adamlar gönderdik.*”⁴¹⁵ ayetine dayanarak alimlerin çoğunluğu, peygamberlerin hep erkeklerden seçildiklerini söylemişlerdir. Ancak bazı alimler, ayetin peygamberlerin büyük çoğunluğunun erkeklerden seçildiklerine

⁴⁰⁹ Taftâzânî, Sâdüddîn, *Şerhu'l-Mekasid*, (Thk. Dr. Abdurrahman Umeyr), Âlemu'l-Kütüb, Beyrut, trh., V,49. Ayrıca bk. Aydemir, *a.g.e.*, s. 8; Klavuz, “Peygamberlik”, *a.g.e.*, III, 561.

⁴¹⁰ Kehf 18/110; Enbiya 21/8; Furkan 25/20; Ra'd 13/38; Âl-i İmran 3/144.

⁴¹¹ Şuara 26/109, 127, 145, 164, 180.

⁴¹² Karadaş, *a.g.e.*, s. 161.

⁴¹³ Akgül, Muhittin, *Kur'an'da Hz. Muhammed'in (sav) Özellikleri*, Işık Yay., İzmir, 2010, s. 21-22.

⁴¹⁴ İbrahim 72/4.

⁴¹⁵ Enbiya 21/7.

işaret ettiğini ve kadınlardan da peygamberler gönderildiğini söylemişlerdir.⁴¹⁶ Peygamberlik ağır ve oldukça güç bir görevdir. Yaratılışı itibariyle zayıf olan kadın bu ağır yüke tahammül edemez. Çünkü bu yük, sürekli sabrı ve mücadeleyi ister. Bütün peygamberler tebliğ uğrunda çeşitli belalar ve sıkıntılara maruz kalmışlardır.⁴¹⁷ Davaları haklı olduğu halde, çok büyük çileler çekmişler ve ömür boyu bu çileli hayatları sürüp gitmiştir.⁴¹⁸

İnsan olmaları hasebiyle tıpkı hemcinsleri gibi yiyip-içen, uyuyan, çalışan, gezip-dolaşan ve hastalanıp zamanı geldiğinde ölen peygamberlerde, diğer insanlarda mevcut olmayan bir takım özellikler vardır ki bu özellikler onların en kamil ve yüce insan olduklarına ve Allah'ın yarattıkları arasında seçilmiş safvet sahibi olduklarına delalet eder. Bunlar her peygamberde bulunması gereken vacip özelliklerdir ve bunların zıddı olan durumlar peygamberler için imkansızdır.⁴¹⁹ Allah ile kulları arasında elçilik yapmak, O'nun emir ve yasaklarını kullarına ulaştırıp insanları aydınlatmakla görevli olan bu seçkin insanların üstün özelliklerle donatılmış olmaları doğaldır. Zira onlar insanlığın yol göstericileridir.⁴²⁰ Onları seçip görevlendiren Yüce Allah'ın bizzat kendisidir.⁴²¹

Her peygamberde insan olmanın ötesinde bulunması gerekli ve zorunlu olan, aynı zamanda onların nübüvvet iddialarının gerçek olduğunun kanıtı olan⁴²² bu vacip sıfatlar Diyanet İslam ilmihaliinde şu şekilde özetlenmiştir:

a. Sıdk: “Doğru olmak” demektir. Her peygamber doğru sözlü ve dürüst bir insandır. Onlar asla yalan söylemezler. Eğer söyleyecek olsalardı kendilerine inanan halkın güven duygusunu kaybederlerdi. O zaman da peygamber göndermekteki gaye ve hikmet gerçekleşmemiş olurdu. Sıdkın zıddı olan yalan söylemek (kizb), peygamberler hakkında düşünülemez. Bütün peygamberler peygamberlikten önce de sonra da yalan söylememişlerdir.

⁴¹⁶ Sabuni, *Peygamberlik ve Peygamberler*, s. 14. Ayrıca bk. Şimşek, *a.g.e.*, s. 103.

⁴¹⁷ Sabuni, *Peygamberlik ve Peygamberler*, s. 14.

⁴¹⁸ Hud 11/32; Hac 22/42; Sad 38/12; Şuara 26/105,116.

⁴¹⁹ Kılavuz, “Peygamberlik”, *a.g.e.*, III, 561.

⁴²⁰ En'am 6/90.

⁴²¹ Nahl 16/2.

⁴²² Ahatlı, Erdinç, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, DİB. Yay., Ank., 2007, s. 30.

b. Emanet: “Güvenilir olmak” dernektir. Peygamberlerin hepsi emin ve güvenilir kişilerdir. Emanete asla hainlik etmezler. Bu konuda bir âyette şöyle buyrulur: “*Bir peygamber için emanete hıyanet yaraşmaz*”⁴²³ Emanet sıfatının zıddı olan hıyanet, onlar hakkında düşünülmesi imkânsız olan bir sıfattır.

c. İsmet: “Günah işlememek, günahattan korunmuş olmak” demektir. Peygamberler hayatlarının hiçbir döneminde şirk ve küfür sayılan bir günahı işlemedikleri gibi özellikle peygamberlikten sonra kasten günah işlememişlerdir. İnsan olmaları sebebiyle günah derecesinde olmayan birtakım ufak tefek hataları bulunabilir. Ancak onların bu hatası yüce Allah'ın kendilerini uyarmasıyla derhal düzeltilir. Peygamberlerin bu tip küçük hatalarına “zelle” denilir. İsmetin karşıtı olan mâsiyetten (günah işlemek) Allah onları korumuştur. Peygamberler örnek ve önder kişiler oldukları için, konumlarını zedeleyecek davranışlardan da uzaktırlar.

d. Fetânet: “Peygamberlerin akıllı, zeki ve uyanık olmaları” demektir. Bunun zıddı olan ahmaklık peygamberlikle bağdaşmaz. Peygamberler zeki ve akıllı olmasalardı hitap ettikleri kişileri ikna edemezler, toplumsal dönüşümü sağlayamazlardı.

e. Tebliğ: “Peygamberlerin Allah'tan aldıkları buyrukları ve yasakları ümmetlerine eksiksiz iletmeleri” demektir. Tebliğin karşıtı olan gizlemek (kitmân) peygamberler hakkında düşünülemez. “*Ey peygamber, Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer yapmazsan Allah'ın elçiliğini tebliğ etmemiş olursun*”⁴²⁴ mealindeki âyet, bu sıfattan söz etmektedir.⁴²⁵

1.2. Peygamberlerin Davetinde Müjde Metodu

Davet kelimesi, çağırma ve seslenmek⁴²⁶ gibi manalara gelen ‘دَعَا’ fiil kökünden türemiş bir kelime olup, birini çağırma, namaza davet etmek, birinden yardım istemek, birini ziyafete çağırma, dua etmek, davet etmek, beddua etmek,

⁴²³ Âl-i İmran 3/161.

⁴²⁴ Maide 5/67.

⁴²⁵ Kılavuz, *İlmihal*, a.g.e., I, 109-110.

⁴²⁶ Râgıb, a.g.e., s. 169.

bir dine, inanca, faaliyete katılmaya çağırarak⁴²⁷ ve yemin etmek⁴²⁸ gibi manaları ihtiva eden bir mastardır. Kur'an-ı Kerim'de, 'دَعَا' maddesi, Allah'tan yardım ve mağfiret dilemek, ibadet etmek, dua etmek, yalvarmak, bir işe şevk ve teşvik etmek, yardım istemek, dava ve söz gibi anlamlarda kullanılmıştır.⁴²⁹ Metod (methode) kelimesi ise Fransızcadan dilimize girmiş olup, yol, usul ve yöntem demektir.⁴³⁰ Metod her ilmin temelidir. Methodsuz ilim hayatiyetini idame ettiremez. Bizzat Cenab-ı Hak, davetçilere metodik çalışmayı emretmektedir: “*Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış*”⁴³¹

Dini bir terim olarak davet, insanları Allah'ın birliğine çağırarak ve dini insanlara anlatarak benimsetmeye çalışmaktır.⁴³² Başka bir ifadeyle davet, Allah'ın peygamberine verdiği herşeyi tasdiklemeye ve emirlerini itaate teşvik etmektir.⁴³³ Davet, irşad ve va'zı, nasihat ve tavsiyeyi, talim ve terbiyeyi, emr bi'l-ma'ruf ve nehy ani'l-münker'i inzar ve tebşiri, hisbe ve tebliği içine alan şümüllü bir mana taşır.⁴³⁴ Allah yoluna davet, dinin hayatıdır. Çünkü din, davetle gelişir ve davetle yaşamaya devam eder. Davetin amacı, insanların doğru inanıp doğru yaşamalarına yardımcı olmak; hedefi de dini ilkelerin ve değerlerin insanlar tarafından kabul edilmesini ve uygulanmasını sağlamaktır. Mahiyet itibariyle tebliğin devamı veya eş anlamı olarak insanları Hakk'a çağırarak için kullanılan 'davet', Kur'an'da 41 yerde geçmektedir.⁴³⁵ Kur'an'da Allah'a ve İslam'a davet emri, tebliğ ve davet kelimelerinin dışında inzar kelimesiyle de değişik kalıplarla verilmiştir.⁴³⁶

Yüce Allah'ın yaratıcı varlık olarak mesajlarını, yarattığı insanlara iletmesi rahmetinin bir gereğidir. Aksi takdirde hayatın bir anlamı, yaratılışın bir gayesi olmazdı. Zira insan başıboş yaratılmamıştır.⁴³⁷ Bu sebeple insanların arasından seçtiği elçilere mesajlarını ulaştırmış ve onlardan da insanlığı bilgilendirmelerini

⁴²⁷ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XIV, 257-262. Ayrıca bk. Râzî, Ebubekir, *a.g.e.* s. 86.

⁴²⁸ Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1283.

⁴²⁹ Râgıb, *a.g.e.*, s. 169-170.

⁴³⁰ Ertürk, Ahmet Çetin, *Genç Sözlük*, Kalkan Matbaacılık, 6. Baskı, Ank., trs., s. 252.

⁴³¹ Nahl 16/125. Ayrıca bk. Ankebut 29/ 46; Yusuf 12/108.

⁴³² Saka, Şevki, *Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, 2. Baskı, İst., 1991, s. 28.

⁴³³ Muhammed Hüseyin, *Da'vetü'n-li'llah*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1984, s. 22.

⁴³⁴ Önkâl, Ahmet, *Rasulullah'ın İslam'a Davet Metodu*, Esra yay., 10. Baskı, Konya, 1995, s. 23.

⁴³⁵ Karaman, Fikret, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, DİB. Yay., 2. Baskı, Ank., 2010, s. 59.

⁴³⁶ Önkâl, *a.g.e.*, s. 24.

⁴³⁷ Kıyame 75/36.

istemmiştir. Bütün peygamberler, Allah'ın rahmet eseri olarak insanları hakka davet etmekle, onlara rahmeti müjdelemek ve azapla korkutmakla vazifeli seçkin kimselerdir. Bu onların ilk ve en önde gelen sorumluluklarıdır. Bu sorumluluk, bütün insanlığın hayat ve ölümünü, saadet ve ızdırabını, mükafat ve cezasını ilgilendiren bir sorumluluktur. Asırların yerleştiği küfür inancını ve toplum düzenini bozan kötü alışkanlıkları kaldırıp, onun yerine tevhid inancını ve toplumu yaşatan esasları koymak gibi çok ağır bir görevi üstlenmiş olan peygamberler insanlık tarihinde hiçbir beşere nasip olmayan inkılabı gerçekleştirmişlerdir. Peygamberlerin dine daveti neticesinde insanlar Yüce Allah'ı tanımışlar, inanç esaslarını, yapacakları ibadetleri öğrenmişler, ahlâki ilkeleri bilmişler, âhiret hayatı ve sorgusundan haberdar olmuşlar, doğru yolu bulmuş, helalleri ve haramları kavramışlardır. Bütün peygamberlerin risaleti için geçerli olan bu hususa dikkat çekmek için bazı ayet meallerini sıralayalım: *"And olsun ki Nuh'u milletine gönderdik. "Ey milletim! Allah'a kulluk edin, O'ndan başka tanrınız yoktur; doğrusu sizin için büyük günün azabından korkuyorum" dedi. Milletinin ileri gelenleri: "Biz senin apaçık sapıklıkta olduğunu görüyoruz" dediler. "Ey milletim! Bende bir sapıklık yoktur, ancak ben Alemlerin Rabbinin peygamberiyim, Rabbinin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakınmanızı ve böylece merhamete uğramanızı sağlamak üzere sizi uyarmak için aranızdan biri vasıtasıyla Rabbinizden size haber gelmesine mi şaşıyorsunuz?" dedi.*"⁴³⁸, *"Ey milletim! Ben beyinsiz değil, Alemlerin Rabbinin peygamberiyim. Size Rabbinin sözlerini bildiriyorum. Ben sizin için güvenilir bir öğütçüyüm; sizi uyarmak üzere, aranızdan bir adam vasıtasıyla Rabbinizden size bir haber gelmesine mi şaşıyorsunuz?"*⁴³⁹ Bu ayetlerde Hz. Nuh (as) ve Hz. Hud (as)'ın kavimlerini Allah yoluna nasıl davet ettikleri görülmektedir. Ayrıca A'raf suresinin 65. Ayetinden 163. Ayetine kadar olan bölümde, geçmiş peygamberlerin daveti hakkında geniş bilgiler bulunmaktadır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetiyle ilgili ilahi emirlerden bazıları ise şunlardır: *"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et, eğer bunu yapmazsan O'nun elçiliğini yapmamış olursun."*⁴⁴⁰,

⁴³⁸ A'raf 7/59-63.

⁴³⁹ A'raf 7/68.

⁴⁴⁰ Maide 5/67.

“Ey örtüye bürünen! Kalk da uyar. Rabbini yücelt.”⁴⁴¹, “Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış”⁴⁴²

Kur’an-ı Kerim’de peygamberlerle ilgili anlatılan kıssaların zikrediliş gayesi, davetin her sahası ve safhası için bütün davetçilere örnekler sunmak, metod ve programlar takdim etmek, onlara, nuruyla yollarını aydınlatacak ve hidayete götürecek kandiller sergilemek, önderler ortaya koymak olduğunu söyleyebiliriz.⁴⁴³

Bütün bu kıssalar incelendiğinde peygamberlerin, davetlerinde gereken her türlü metodu kullandıkları görülür.⁴⁴⁴ Peygamberlerin davet metodlarında görülen ortak noktaları şöyle sıralayabiliriz: Da’vete hazırlık, davete esastan başlama, gizli davet, aleni davet, davette hicret, hikmetle davet, güzel öğüt, mücadele ve münakaşa, yumuşak davranış ve tatlı söz, sert davranış, sabır ve mucize.⁴⁴⁵ Buna daveti karşılıksız yapmayı ve herhangi bir ücret istememeyi de ekleyebiliriz. Bizler burada çalışmamızın maksadını aşmaması için sadece peygamberlerin davet metodlarında onların beşîr/mübeşşir sıfatlarının tezahürü olan yönlerinden maddeler halinde bahsetmek istiyoruz:

1.2.1. Herhangi Bir Ücret ve Karşılık Talep Etmemeleri

Gönderildikleri kavimleri Hakk’a davet edip onları şirk bataklığından kurtararak imanın nuruna ulaştırmak için bütün hayatlarını bu uğurda sarfeden peygamberlerden hiçbiri, bu vazifelerinin mukabilinde her hangi bir dünyevi ücret veya karşılık talep etmemişlerdir. Her peygamber, bu hitapla kavimlerinin karşısına çıkmıştır. Çünkü onların vazifesi nasihattir. Nasihatın ise samimi olması ancak tamahkar olmamakla mümkündür. Nasihatın içinde insanların şüphe ettiği bir durum var olduğu sürece ondan fayda hasıl olmaz.⁴⁴⁶ Nitekim Allah’a davet eden kişi bundan dünyevi bir karşılık ummadığı sürece yaptığı davetin tesiri kalplere

⁴⁴¹ Müddessir 74/1-3.

⁴⁴² Nahl 16/125.

⁴⁴³ Önkal, a.g.e., s. 67.

⁴⁴⁴ Bak. Hud 11/32; Nuh 71/5-10.

⁴⁴⁵ Önkal, a.g.e., s. 69-83.

⁴⁴⁶ Neseфі, a.g.e., II, 22.

nüfuz eder.⁴⁴⁷ Eğer peygamberler davalarında samimi olmayıp yalancı olsalardı bunca zahmete ve sıkıntıya katlanmaları karşılığında mutlaka para, mal, mülk, şöhret ve buna benzer menfaatler beklerlerdi. Oysa onlar hiçbir konuda zorluk çıkarmadıkları gibi bu konuda da müjdecî sıfatlarının bir tezahürü olarak insanların elindeki mallara göz dikmemişler, mükafatlarını sadece Allah'tan beklemişlerdir. Bunun anlamı şudur: Onlar dünyevi hiçbir menfaate rağbet etmemişler, ahiretteki mükafatı dünyevi menfaate tercih etmişlerdir. Dünyevi bir menfaat yerine ahiret sevabını tercih etmek kadar, inançsızların peygamberler hakkında uydurdukları töhmeti nefyeden daha etkili başka bir yol yoktur.⁴⁴⁸ Peygamberlerin bu hususiyetlerini ortaya koyan bazı ayetler şunlardır: "*Nuh: Ey milletim! Rabbimin katından bir delilim bulunsa ve bana yine katından bir rahmet vermiş de bunlar sizden gizlenmiş olsa, söyleyin bana, hoşlanmadığımız halde zorla sizi bunlara mecbur mu ederiz? dedi. Ey milletim! Buna karşılık ben sizden bir mal da istemiyorum. Benim ücretim Allah'a aittir.*"⁴⁴⁹, "*Ad milletine kardeşleri Hud'u gönderdik. Şöyle dedi: Ey milletim! Allah'a kulluk edin. O'ndan başka tanrınız yoktur; yoksa sadece yalan uyduran kimseler olursunuz. Ey milletim! Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak beni yaratana aittir. Akletmez misiniz?*"⁴⁵⁰, "*Kardeşleri Salih onlara: "Allah'a karşı gelmekten sakınmaz mısınız? Doğrusu ben size gönderilmiş güvenilir bir elçiyim; artık Allah'tan sakının ve bana itaat edin. Ben buna karşı sizden bir ücret istemiyorum; benim ecrim ancak Alemlerin Rabbine aittir.*"⁴⁵¹ Kuran'da Nuh (as), Hud (as), Salih (as), Lut (as) ve Şuayb (as)'ın şahsında bütün peygamberlerin bu yolu izledikleri şüphe götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada Hz. Muhammed (s.a.v.) için özel bir açıklama yapmamız gerekir ki her konuda olduğu gibi bu konuda da zirve peygamber kendisidir. Sad suresinin 86. Ayetinde efendimize hitaben şöyle buyrulmuştur: "*De ki: Buna karşılık sizden bir ücret istemiyorum. Kendiliğimden bir şey iddia eden kimselerden de değilim.*"⁴⁵² Hz. Peygamber'in biricik görevi budur, bundan başka bir gayesi yoktur. O, davetine karşılık kişisel bir amaç, bir

⁴⁴⁷ Râzî, a.g.e., XVIII, 11.

⁴⁴⁸ Zemahşerî, a.g.e., III, 207.

⁴⁴⁹ Hud 11/28-29.

⁴⁵⁰ Hud 11/51.

⁴⁵¹ Şuara 142-145. Ayrıca bk. Şuara 106-109, 127, 164, 180.

⁴⁵² Ayrıca bk. En'am 7/90; Furkan 25/57; Sebe' 34/47; Yasin 36/21; Sad 38/86; Şuara 42/23.

çıkar beklemez ve beklememiştir; tek beklediği şey, insanların özgür kararlarıyla Allah yolunu seçip bu yolda yürümeleridir.⁴⁵³ Sevgili peygamberimizin bu emri tam manasıyla yerine getirdiği ile ilgili birçok rivayet mevcuttur. Mesela Hayber'in fethinde Hz. Peygamber, Hz. Ali'ye şöyle demişti: “*Onları(düşmanları) İslam'a çağır ve üzerlerine vacip olan ilahi hakları onlara söyle. Allah'a yemin ederim ki, Allah'ın bir kimseye senin sayende hidayet vermesi, senin için kırmızı develere malik olmandan daha hayırlıdır.*”⁴⁵⁴ Bu tavsiyeyle efendimiz Hakk'a davet etmenin karşılığındaki büyük mükafatın, maddi bir karşılık değil, Allah katındaki manevi mükafat olduğunu ortaya koymuştur. Peygamberimizin samimiyetini idrak edemeyen bazı müşrikler, O'nu davetten vazgeçirmek için bazı cazip teklifler yapmışlardır. Utbe b. Rabîa bunlardan biridir. Bir gün Peygamberimize gelerek “*Yeğenim, sen bizdensin, kavmimiz içindeki yerin ve soyun malumdur. Ama kendi milletine büyük bir fenalık yapmaktasın. Topluluğumuzu dağıttın, gençlerimizi aldattın, dinimizi ve tanrılarımızı ayıpladın geçmişlerimize küfrettin. Beni iyi dinle! Sana kabul edebileceğin bazı teklifler söyleyeceğim*” dedi ve sonra şöyle devam etti: “*Yeğenim, şu yaptığın şeylerle istediğin mal-mülk ise sana istediğin kadar mal toplarsın, bizden daha çok malın olur. Eğer istediğin şeref ve şan ise, seni başımıza geçiririz ve hepimiz emrine uyarız.*”⁴⁵⁵ Müşriklerin Ebu Talib'i aracı yaparak efendimize yaptıkları benzer bir teklife verdiği cevap, bu konuda sözün bittiği yer anlamına gelir: “*Ey amca! Allah'a yemin ederim ki, Güneşi sağıma, Ayı'da soluma koysalar, Allah başarıya ulaştırıncaya veya bu uğurda ölüp gidinceye kadar, bu işi terketmem.*”⁴⁵⁶

Görüldüğü gibi Peygamberlerin davet ve tebliğlerindeki ölçü sadece Allah rızasıydı. Övgü ve methedilmeyi beklemeden, ahiret sevabını Allah'tan umarak çalışmışlardır.⁴⁵⁷ Bu hizmeti sırtlayan bütün davetçiler bu konuda peygamberleri örnek almalı ve görevlerine karşılık bir ücret istememelidir. Nitekim davet, ücretle yapılırsa, karşı taraftaki etkisini kaybeder ve ücret karşılığı yapılan bir iş durumuna

⁴⁵³ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 133.

⁴⁵⁴ Buhari, “*Kitabu'l-Fadail*” 9; Müslim, “*Kitabu'l-Fadail*” 34.

⁴⁵⁵ İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, (Thk. Mustafa es-Seka ve Arkadaşları), el-Matbaatü'l-Halebi, Mısır, 1375/1936, I, 313.

⁴⁵⁶ İbn Hişam, *a.g.e.*, I, 284-285.

⁴⁵⁷ Karaman, *a.g.e.*, s. 36.

düŖer. Davetçi yaptığı davet karŖılıđında bir iltifat, bir teŖekkür beklememeli, sevabını ahirette almak üzere sadece Allah'tan ummalıdır. Kazanç veya menfaat beklemek ya da bunları arzulamak suretiyle Allah'ın rızası dıŖında bir niyetle yapılacak davet, o davetin yapısını bozan ve onu geçersiz kılan bir davranıŖtır.

1.2.2. İnsanları İnanmaları için Zorlamamaları

Yukarıda da ifade edildiği gibi davet kelimesi genellikle "insanları Hakk'a ve dinin ilkelerini uygulamaya çağırarak" anlamında kullanılır. Kur'an'da da insanlar, "imana, İslam'a, Allah yoluna, Allah'ın kitabına, hakka, hayra, kurtuluŖa, hayat kaynağına ve esenliğe"⁴⁵⁸ çağırılmıŖlardır. Her Ŗeyi yaratan, yoktan var eden, rızık verip yaŖatan Yüce Allah, elbette bütün insanların kendisini tanıyıp müslüman olmalarını ister. Ancak bütün bunlara rağmen, insanların iman etmeleri için zor kullanmaz, kullanılmasına da müsaade etmez. Çünkü Allah katında makbul olan din, her hangi bir baskı veya menfaat söz konusu olmadan, kiŖinin kendi hür iradesiyle, aklı ve gönlü yatkın bir Ŗekilde, severek kabul ettiği dindir. Ancak bu Ŗekilde kabul edilen bir din, sırf Allah rızası için kabul edilmiŖ olur. Zira insanlar hür iradeli yaratıldığı için, zor ve Ŗiddet kullanarak hiçbir kimsenin aklı veya kalbine bir Ŗey sokmak mümkün değildir.⁴⁵⁹ İman kalbin tasdikidir, bildirilenin doğru olduğuna insanın içten kanaat getirmesi ve inanmasıdır. Bu inanma ancak serbest irade ile karar vermeye ve tercih etmeye dayanır. Ayrıca kalbin ve zihnin içinde olup bitenleri baŖkasının bilmesi mümkün olmadığından, zora mâruz kalan kimsenin 'inandım' demesi halinde bunun içteki duruma uygun olup olmadığı kontrol edilemez. Bir kimse ne zorla inandırılabilir ne de zor altında inandığını söyleyenin içtenliğine güvenilebilir.⁴⁶⁰

Davet, kesinlikle zorlama demek değildir. İslam ahlakı, baskı ile yapılan bir daveti, insanın kiŖiliđinin bir ihlali olarak görür. Kur'an bu sebeple davette ikna metodlarının kullanılmasını tarif eder.⁴⁶¹ "*Rabbin dileseydi yeryüzündekilerin hepsi*

⁴⁵⁸ Hadid 57/8; Saf 61/7; Nahl 16/125; Al-i İmran 3/14,104; Ra'd 13/14; Mü'min 40/41; Enfal 8/24; Muhammed 47/35.

⁴⁵⁹ Çelik, İbrahim, *Kur'an IŖıđında HoŖgörü ve Ŗiddet*, KiŖisel Yay., İst., 2001, s. 69.

⁴⁶⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 402.

⁴⁶¹ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 82.

*mutlaka inanırdı. O halde sen inanmaları için insanları zorlayacak mısın!*⁴⁶² mealindeki âyet, imanın kişinin iradesine bağlı olduğunu ve Peygamber'in insanlara baskı yapma yetkisine sahip bulunmadığını belirtmektedir.⁴⁶³ Burada Allah'ın insanoğluna bahsettiği, kendisine inanıp inanmama özgürlüğüne atıf vardır. Yoksa tüm insanları mü'min ve itaatkar kullar olarak yaratması ve yeryüzünde hiçbir asi veya kafir kul bırakmaması işten bile değildi.⁴⁶⁴

Din kavramını ister 'inanç' olarak alalım, ister 'hayat tarzı' olarak alalım, onun İslâm ve iman adına hiç kimseye zorla kabul ettirilmesi söz konusu değildir.⁴⁶⁵ Dinin özelliği, zorlamak değil, bilakis zorlamadan korumaktır. Bundan dolayı İslâm dininin gerçekten hakim olduğu yerde zorlama bulunmaz veya bulunmamalıdır. Zorlama ile itikat (iman) mümkün değildir. Zorlama ile gösterilen iman, gerçek iman değil, zorlama ile kılınan namaz, namaz değildir. Zorlanan kimsenin açığa vuracağı iman, Allah yanında gerçek iman olmaz. Zorlama ile gerçek bir dindar kazanılmaz.⁴⁶⁶

Peygamberlerin tamamı beşir/mübeşşir olmaları hasebiyle insanları inanç noktasında kesinlikle zorlamamışlar, hatta bu konuda Allah tarafından uyarılmışlardır. "*Elçinin görevi sadece açıkça duyurmaktır.*"⁴⁶⁷ gibi pek çok âyet, Peygamberin görevinin, insanları zorlayarak yola getirmek değil, gerçekleri duyurmak olduğunu bildirmektedir. Bunlar, vicdan özgürlüğünün en güzel kanıtlarıdır.⁴⁶⁸ Peygamber insanların vekili değildir.⁴⁶⁹ Yani onun, insanların sorumluluğunu bizzat yüklenmek veya onları ilâhî hükümlere zorla inandırmak gibi bir görevi yoktur.⁴⁷⁰ Her devirde peygamberler gelerek, bu ilahi tebliği tazelemişler, zamanla unutulmuş, perdelenen hakikatleri yeniden akılların anlayacağı şekilde açıklayıp gitmişlerdir. Fakat hiçbir peygamber, tebligatını yaparken, insanlara zorla benimsetme cihetine gitmemiştir. Bir bakıma akli şaşırtıcı olan mucizeler bile,

⁴⁶² Yunus 10/99.

⁴⁶³ Hökelekli, Hayati, "İnzar" *DİA*, XXII, 358.

⁴⁶⁴ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 83.

⁴⁶⁵ Mevdûdî, *a.g.e.*, I, 202.

⁴⁶⁶ Yazır, *a.g.e.*, II, 860, 861.

⁴⁶⁷ Ankebût: 85/18; Nûr: 102/54.

⁴⁶⁸ Ateş, *a.g.e.*, V, 169.

⁴⁶⁹ Zümer 39/41.

⁴⁷⁰ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, IV, 620.

tamamen susturucu, herkesi kabule zorlayıcı olmamıştır. Söz gelişi, Hz. Musa'nın asası, sihirbazların göz bağlayıcı iplerini yutarak, hilelerini iptal ettiği zaman sihirbazlar: "*Harun ve Musa'nın Rabbine inandık*" diye imana gelirken, Firavun: "*Bu hepinize sihir öğreten büyüğünüz*"⁴⁷¹ diyebilmiş, küfrüne devam edebilmiştir. Demek ki peygamber ve kitap göndermekten ilâhî kasıt zorla değil, hoşnutlukla olgunluğa erdirmektir.⁴⁷² Kaf suresinin 45. Ayetin de Peygamber Efendimize Allah'ın tehdidinden korkacak kimselere Kur'an ile vaaz ve nasihat etmesi emredilmiştir. Böylece onların kıyamet gününün dehşetinden korunmaları ve Allah'a yönelmiş bir kalp ile huzuruna gelerek, selam ile ebedilik yurduna girmeye çalışmaları sağlanacaktır.⁴⁷³ Nitekim baskı ve zorlama sonucunda gösterilen iman, kişiyi Allah'a yönelmiş selim bir kalp sahibi yapmaz.

1.2.3. Hikmetle ve Güzel Öğütle Davet Etmeleri

Arapça ıslah etmek gayesiyle bir şeyi yasaklamak, bir şeyi sağlamlaştırmak gibi anlamlara gelen h-k-m (حَكْم) kökünden türemiş bir mastar olan hikmet; En üstün bilgiye dayanarak her şeyin en güzelini bilmek, ilim ve akla dayanarak gerçeği tesbit etmek demektir.⁴⁷⁴ Allah'a nisbetle hikmet, eşyayı bilmek ve onu kusursuz bir biçimde yaratmak; insana nisbet edildiğinde ise varlıkları gerçek mahiyetiyle bilmek ve bu bilgiye uygun hayırlar işlemektir.⁴⁷⁵ Hikmet, beyyine ve burhan, delil ve hüccetlere mebni, akla ve düşünceye hitap etme olup Allah'ın peygamberlerine bir lütfudur.⁴⁷⁶ Zira hikmetle hareket eden, işlerin zahirinden ziyade hakikatine vakıf olan ve ona göre bir hüküm çıkaran kişidir. Hikmet, kişinin tebliğ sırasında dikkatli ve basiretli olması, bunu körü körüne yapmamasıdır. İhtiva ettiği anlamlar açısından zengin bir kavram olan hikmet, Kur'an'da ve hadislerde farklı anlamlar aldığı gibi felsefe, kelam, tasavvuf, fıkıh vb. alanlarda da özel manalar kazanmıştır.⁴⁷⁷ Kuran'ı Kerim'de, genelde kitap ile birlikte zikredilen hikmetin birçok ayette Allah tarafından öğretilen, indirilen ve verilen bir lütuf

⁴⁷¹ Taha, 71.

⁴⁷² Yazır, *a.g.e.*, V, 3619.

⁴⁷³ Yazır, *a.g.e.*, VI, 4523.

⁴⁷⁴ Râgıb, *a.g.e.*, s. 127. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, XII, 140.

⁴⁷⁵ Râgıb, *a.g.e.*, s. 127.

⁴⁷⁶ Önkâl, *a.g.e.*, s. 74.

⁴⁷⁷ Koç, Ahmet, *Kur'an'da İnsan ve Hz. Muhammed*, Rağbet Yay., İst., 2005, s. 153-154.

olduğunun ifade edilmiş olması aslında onun kesbi değil de vehbi olduğunu ortaya koyar.⁴⁷⁸ Bu sebeple denilebilir ki, Allah yoluna hikmetle davet etmek için davetçinin herşeyden önce bu iş için yetenekli olması lazımdır. Mev'ıza ise v-a-z (وَعظ) kökünden türemiştir ve korkutarak uyararak, gelecekte karşılaşılabilecek şeyleri nasihat etmek, kalpte rikkat oluşturacak şekilde sevaba ve hayra teşvik, ceza ile sakındırmak gibi anlamları ihtiva eder.⁴⁷⁹ "Mev'ıza", kişinin muhatabını sadece mantikî ikna metotlarıyla değil, aynı zamanda duygularını harekete geçirmek suretiyle inandırmaya çalışmasıdır. Güzel öğüt demek olan 'mev'ıza-i hasene', Allah'ın varlığını ortaya koyan ve Kur'an'da zikredilen güzel ibarelerdir.⁴⁸⁰

Bütün peygamberler, muhataplarının durumlarına göre, onları etkileyecek akli delilleri sunarak ve ne olursa olsun hep güzel öğütlerle kalplerini yumuşatarak Allah'ın yoluna davet etmişlerdir. Bu onların beşir sıfatlarının bir tezahürüdür. En'am suresi 89. Ayette Allah-ü Teala'nın bütün peygamberlere hikmet verdiği beyan edilir. Peygamberlerin bu davet metodu Peygamberimizin şahsında şu ayette belirtilmiştir: *"Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır; onlarla en güzel şekilde tartış; doğrusu Rabbin, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir."*⁴⁸¹ Allah, peygamberine, insanları bu üç yoldan, yani hikmet, güzel öğüt ve en güzel bir biçimde mücadeleden birisiyle davet etmesini emir buyurmuştur. Ayette üç yoldan bahsedilip her biri diğerine atfedildiği için, bunların birbirinden başka yollar ve metodlar olması gerekir. Herhangi bir görüş ve inanca davet, sağlam delile (hüccet) dayanmalıdır. Bütün deliller genellikle üç başlık altında toplanır: 1) Tartışmasız doğru bilgi ve inanç sağlayan kesin delil. Âyetteki hikmetle kastedilen bu delildir, bütün bilgi derecelerinin en yükseği de budur; 2) Kesin bilgiye değil, zannî işaretlere ve ikna gücüne dayalı deliller. Güzel öğütle de bu kastedilmiştir; 3) Bir gerçeği kanıtlamaktan çok, rakibi susturup tartışmadan çekilmesini sağlayan deliller. Buna da cedel denir. Ancak ayette *"Rabbinin yoluna hikmetle ve güzel Öğütle davet et"* buyurulmakla, davetin asıl metodunun bu iki delile

⁴⁷⁸ Bakara 2/129,151,231,251; Âl-i İmran 3/48, 164; Nisa 4/54, 113; Maide 110.

⁴⁷⁹ Râgıb, *a.g.e.*, s. 527. Ayrıca bk. İbn Manzur, *a.g.e.*, VII, 466.

⁴⁸⁰ Koç, *a.g.e.*, s. 156.

⁴⁸¹ Nahl 16/125.

dayanması gerektiği ortaya konmuştur.⁴⁸² İslâm alimlerinin önemli bir kısmı cedelin temelinde ne pahasına olursa olsun rakibi susturmak gibi bencil bir duygu gördükleri için bu yöntemi her zaman ahlâkî bulmamışlardır. Ayette tartışmanın en güzel yöntem ve üslûpla yapılması şartının getirilmesi de bu hassasiyeti yansıtmaktadır.⁴⁸³

Bütün peygamberler, rakip, muhasım ve muhataplarının durumlarına göre önce onların akıllarını erdirmeye uğraşmışlar ve deliller serdetmişlerdir. Ancak, delil ve hüccetlerin değerlendirilmesi belli bir kapasite ve akli safiyet ister. Avâmm-ı nastan bir kimse, sıralanan deliller karşısında hiçbir şey anlamadan şaşırıp kalacaktır. İşte o zaman bu insanların anlayabileceği bir lisanla ve ruhlarına hitap ederek nasihatte bulunmak, güzel güzel öğütler vermek gerekli olur. Yerine göre korkutmak (inzar), yerine göre müjdelere vermek (tebşîr) icabeder. Peygamberlerin muhatapları arasında Cenab-ı Hakk'ın mühür vurduğu inançsızlar vardır ki bunlar her türlü delil ve beyyineyi, apaçık gerçekleri gördükten sonra bile diretecekler, karşı koyacaklar ve Allah'ın nurunu söndürmek için uğraşıp duracaklardır.⁴⁸⁴ Hak ve hakikatleri savunmak, gerçeğin ortaya çıkmasına vesile olmak, muhatabın olumlu yönde etkilenmesini sağlamak için mücadele edilmesi bütün peygamberlere verilmiş bir görevdir.⁴⁸⁵ Böyleleriyle mücadele ve münakaşalarında peygamberler, en güzel ve en iyi üslup ve metodları seçmiş, aşırı davranmamış, onların seviyesizliğine asla düşmemişlerdir. Mesela Firavun'un Hz. Musa'ya (as) karşı tavrını ve Hz. Musa'nın ona cevabını ele alalım. Firavun Musa (as)'a çok menfi tavırla konuşmuş, ancak Musa (as), ona öyle davranmamıştır: *“Firavun: ‘Alemlerin Rabbi de nedir?’ dedi. Musa: ‘Kesin olarak inanacaksınız, bilin ki O göklerin, yerin ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir’ dedi. Yanında bulunanlara: ‘İşitmiyor musunuz?’ dedi. ‘O sizin de Rabbiniz, önce geçmiş atalarınızın da Rabbidir’ dedi. Firavun, çevresindekilere: ‘Size gönderilen peygamberiniz şüphesiz delidir’ dedi. Musa: ‘Eğer akledebilen kimselerseniz bilin*

⁴⁸² Râzî, a.g.e., 140,141.

⁴⁸³ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 453.

⁴⁸⁴ Önkâl, a.g.e., s. 74,75.

⁴⁸⁵ Hud 11/32.

ki O, doğunun, batının ve ikisinin arasında bulunanların Rabbidir' dedi."⁴⁸⁶ Hz. Musa (as) ile Firavun arasındaki bu konuşmadan bir peygamberin karakteri, mütekebbir ve zalim bir kralinkinden rahatlıkla ayırdedilebilir. Hz. Musa (as), Firavun'la arasında geçen bütün bu konuşma süresince, soğukkanlı, düşünceli ve nazikti. Hislerine ve öfkesine kapılıp hiçbir suretle kaba söz ve davranışta bulunmamıştır. Bu, inatçı, kavgacı ve küfürbaz despot bir insana karşı güzel mücadelenin mükemmel bir örneğidir.⁴⁸⁷ Yine Hz. İbrahim'in kavmiyle ilişkilerinde hikmetle, güzel öğütle ve en güzel mücadeleyle davranmanın örneklerini görmek mümkündür. Hz. İbrahim (as) kafirlerden geri kalarak irili-ufaklı, taştan-tahtadan bir sürü putu elinde baltayla yerle bir eder. Sadece en büyüklerini bırakır ve baltayı onun boynuna asar. Müşrikler döndükleri zaman gördükleri manzara, onlar açısından fevkalade müthiştir ve ilahlarına bunu yapan mutlaka zalimlerdenidir. Şüphelenilen tek şahıs İbrahim'dir. O, getirilir ve topluluk karşısında sorguya çekilir. İbrahim (as)'ın cevabı gayet yerinde, ibretli ve düşündürücüdür: "*Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorlarsa onlara sorun*" Herkes kendi nefesine yönelir ve asıl zalimlerin kendileri olduğunu anlar.⁴⁸⁸ Fakat bunu ilan edivermek, imanı kabul edivermek kolay değil!. Ve mücadelesinden galip çıkan İbrahim (as), her şeye rağmen yine de ateşe atılır. Cenab-ı Hakk'ın lütuf ve keremiyle o, ateşten kurtulmuştur. Kendini ilah ilan eden Nemrud, Hz. İbrahim: "*Benim Rabbim hem öldürür hem de diriltir*" derken "*Ben de diriltir ve öldürürüm*" demektedir. Böyle azgın bir müşrike kelime ve harfleri boğazına tıkayacak bir cevap gereklidir ve Hz. İbrahim (as), en güzel cidalde gerekeni yapar ve "*Allah güneşi doğudan getiriyor. Haydi sen de onu batıdan getir*" deyiverir. Artık kafir, donakalmıştır ve verilecek hiçbir cevabı yoktur.⁴⁸⁹

Hz. Muhammed'de (s.a.v.) daima bu davet metodunu uygulamış, tebliğin, dinleyenlere yük olmamasına özen göstermiştir. Davetinin ilk başlangıcında insanlara hitap etmeye başlarken '*Ey halkım!*' derdi. Bu hitap onlarla karşılıklı münasebetleri ve yakınlığı hatırlatıyor bu yüzden insanlar çağrıldıkları hususları

⁴⁸⁶ Şuara 26/23-28.

⁴⁸⁷ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 88-89.

⁴⁸⁸ Enbiya 21/58-67.

⁴⁸⁹ Bakara 2/258; Önkâl, *a.g.e.*, s. 75,76.

hemen reddetmiyorlar ve dikkatlice düşünüyorlardı. Hz. Muhammed (s.a.v.), devrinin devlet başkanlarına, kabile reislerine ve pek çok kişiye İslam'a davet için mektuplar göndermiştir. Bu mektuplarda, onların itibarlarını ve statülerini göz önünde tutmuştur. Mesela Rum kralı Hirakl'e bu mektuplardan birisini gönderdiğinde ona, '*Rum Kralı Hirakl'e*' diye hitap ederek onun Rum İmparatorluğunun başı olduğunu dikkate almıştır.⁴⁹⁰

Görüldüğü gibi peygamberler, en zalim insanlarla bile mücadele ederken, her türlü aşırılık ve seviyesizlikten kaçınmışlar, ahlak ve âdap ölçülerine uymayan davranışlardan uzak durmuşlar, insanları kırmadan, gönüllerini hoş edecek ifadelerle onları ikna yolunu tercih etmişlerdir. Demagoji, diyalektik ve felsefi üsluba hiç iltifat etmeyip muhataplarını abes şeylerle meşgul etmemişlerdir.

1.2.4. Yumuşak Davranmış ve Tatlı Söz Söylemeleri

Yumuşak söz ve tatlı dil, fikir ve inançları değiştirebilecek, insanları en çok etkileyebilecek ve onların gönüllerini en çok kazanabilecek hususların başında gelmektedir. Yumuşak sözlü insanlar, toplum içinde sıcak ve yakın bir ilgiye mazhar olurlar ve her zaman sevilirler. "Tatlı söz, yılanı deliğinden çıkarır" diye dilimize yerleşmiş bir atasözü vardır. Zîrâ yumuşak söz ve güler yüz, insanın gönlüne, kalbine ve ruhuna daha munis gelir. Bu sebeple güzel söz ve yumuşak bir üslup, en katı insanlar üzerinde bile etkili olmakta ve onların yumuşamasını sağlamaktadır.⁴⁹¹ Tatlı ve güzel sözler kalplerdeki yaraları iyileştirir, katılıkları giderir ve onları sevgi ve saygı etrafında toplar.⁴⁹² Gerçekten de yumuşak davranış ve tatlı söz, insan kalbine etki eden, onu rikkat ve harekete getiren mühim bir psikolojik unsur durumundadır. Dava ve ideallerin neşrinde başvurulacak yegane müessir metot olarak, güzellik ve tatlılıkla iknayı görmek gerekir. Bizzat günümüz hadiseleri doğrulamıştır ki baskı ve terör, düşünce ve fikirler üzerinde kurulan tahakküm, ancak anarşi ve huzursuzluk doğurmakta, haklı veya haksız bir davanın neşrine imkan tanımamaktadır. Bu durumu yakinen bilen peygamberler, her şeyden

⁴⁹⁰ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 89-90.

⁴⁹¹ Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhyau Ulumu'd-din*, el-Matbaatu'l-Osmaniyye, 1. Baskı, Mısır, 1289, II, 289.

⁴⁹² Saka, *a.g.e.*, s. 175.

evvel bu metot ve yolu takip etmişlerdir. Hepsinin yumuşaklık, tatlı söz ve güzellikle iknayı uyguladıklarını, bütün insanlara merhamet ve şefkat duygusuyla hareket ettiklerini, rahatlıkla söyleyebiliriz.⁴⁹³

Kur'an-ı Kerim, kafirlere peygamberler vasıtasıyla yapılan inzar (uyarı, ihtar) kıssalarıyla doludur. Fakat onların hiç biri inkar edicilerin alaylı sözlerine ve hakir gören davranışlarına karşı kötü söz kullanmamışlardır.⁴⁹⁴ Mesela Yüce Allah, Hz. Musa ile Hz. Harun'u ilahlık taslayan Firavun'u davete gönderirken onlara şöyle demişti: “*Firavun'a gidin, doğrusu o azmıştır. Ona yumuşak söz söyleyin, belki öğüt dinler veya korkar.*”⁴⁹⁵ Görüldüğü gibi Yüce Allah, Hz. Musa ve kardeşini Firavun'a gönderirken onlara yumuşak söz söylemelerini emretmektedir. Yüce Allah tarafından verilen bu emir, bir Müslüman'ın düşmanına olan tutumunu belirlemede temel kriter olarak dikkat çekmektedir.⁴⁹⁶ Ayetteki ‘*kavl*’ kelimesi söz⁴⁹⁷; ‘*leyyin*’ kelimesi ise, sertliğin zıttı yani yumuşaklıktır.⁴⁹⁸ ‘*Kavlen leyyinen*’, yumuşak, ince, şefkat ihtiva eden söz demek olup,⁴⁹⁹ muhatabı korkutmamak ve dinlemesini sağlamak için başta teşvik edici sözler söylemek, sonra da uyarı ve cezayı yumuşak ifadelerle anlatmaktır. Bazı mutasavvıflar bu ayeti yorumlarken şöyle demişlerdir: Ya Rabbi! Bu sana düşman olana karşı yumuşaklığıdır. Ya sana dost olana karşı yumuşaklığın nasıl olur?⁵⁰⁰

Yumuşak söz ve tatlı dil sadece Hz. Musa ve kardeşine ait bir tutum değil bütün peygamberlerin Hakk'a davet metotlarının genel karakteristik özelliğidir. Çünkü peygamberlerin, Hakk'a davetlerinden maksat büyüklük taslamak, fayda vermeyen sert ve kaba sözler sarf etmek, muhatabı kırmak ve incitmek değil, muhatapta hidâyet ışığının uyanmasına vesile olmaktır.⁵⁰¹ Ayette “*kavlen leyyinen*” ifadesinin kullanılması, Firavun'a karşı hem nasıl konuşulacağına hem de nasıl

⁴⁹³ Önkal, *a.g.e.*, s. 76,77.

⁴⁹⁴ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 88.

⁴⁹⁵ Taha 20/43,44.

⁴⁹⁶ Can, Ali, “İslama Davette Kavlı-ı Leyyin ve Mülâyemet Esası”, *Yeni Ümit, Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, İst., sy.: 93, (Temmuz, Ağustos, Eylül 2011 sayısı), 2011, s. 37.

⁴⁹⁷ Râgıb, *a.g.e.*, s. 410.

⁴⁹⁸ İbn Manzur, *a.g.e.*, XIII, 394. Ayrıca bk. Râzî, Ebu Bekir, *a.g.e.*, s. 255.

⁴⁹⁹ Semerkandî, *a.g.e.*, II, 344.

⁵⁰⁰ Mâverdî, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *en-Nuket ve'l-Uyun (Tefsiru'l-Mâverdî)*, Dârul-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, trs., III, 404.

⁵⁰¹ İbn Âşur, *a.g.e.*, XVI, 225.

davranılacağına ışık tutmaktadır. Zira hükümdarları yumuşak sözle ikna etmek, katı sözle ikna etmekten daha kolaydır.⁵⁰² Buna göre Hz. Musa'ya emredilen tebliğ metodundan anlaşılın, Allah'a davet konusunda kabalık ve sertliğin terk edilerek yumuşak söz ve şefkate mutlaka yer verilmesidir. Bir tarafta insanların en azgın ve kibirli olanı, diğer tarafta da Allah tarafından insanlar arasından seçilmiş, mertebesi en yüksek kul bulunmaktadır. Durum böyle olmasına rağmen Yüce Allah, Hz. Musa'ya, Firavun'la konuşurken yumuşaklıkla ve nezaketle davranmasını emretmektedir.⁵⁰³ Burada dikkati çeken önemli bir husus, Kur'ân'ın düşünmeyi, Allah'tan korkmayı "kavl-i leyyin"e bağlamasıdır. Bu yaklaşım mefhum-u muhalifiyle ele alınacak olursa, "Sertlikle üzerine giderseniz ne düşünür ne de haşyet duyar." mânâsını çıkarmak mümkündür. İslâm alimlerinin bu âyet etrafında yaptıkları yorumlardan hareketle tebliğde bulunan insanların yani tebliğ erlerinin, muhatapları kim olursa olsun hatta Firavun, Nemrut, Şeddad gibi kalb ve kafaları imana kapalı ve küfre programlanmış insanlar bile olsa, anlatacakları hususları yine "kavl-i leyyin" ile anlatmaları gerektiği sonucuna varılabilir. Sözünü ettiğimiz çerçevede bir Peygamber'den amansız bir düşmanı karşısında en öncelikli ve en önemli görevlerinden biri olan risalet vazifesini yerine getirirken bile yumuşak ve hoşgörülü olması isteniyorsa, risalet görevi dışındaki ferdî ve sosyal hayat alanlarında diğer insanlarla ilişkilerinde mülayemet, incelik, şefkat ve hoşgörü gibi pozitif değerlere yer vermesi ve bunları esas alması evleviyetle gerekmektedir.⁵⁰⁴

A'raf suresinde Hz. Nuh ve Hz. Hud'un kıssaları incelendiğinde de kavimlerinin kendilerine zalimane ve alaysı bir üslup kullanmalarına rağmen, onların cevaplarında çok nazik ve mu'tedil oldukları görülür: "*(Nuh) 'Ey milletim! Bende bir sapıklık yoktur, ancak ben Alemlerin Rabbinin peygamberiyim, Rabbinin sözlerini size bildiriyor, öğüt veriyorum. Sizin bilmediğinizi Allah katından ben biliyorum. Sakınmanızı ve böylece merhamete uğramanızı sağlamak üzere sizi uyarmak için aranızdan biri vasıtasıyla Rabbinizden size haber gelmesine mi şaşıyorsunuz?' dedi.*"⁵⁰⁵

⁵⁰² Semerkandî, *a.g.e.*, II, 344.

⁵⁰³ İbn Kesir, *a.g.e.*, V, 294.

⁵⁰⁴ Can, *a.g.e.*, s. 37,38.

⁵⁰⁵ A'raf 7/61-63.

Netice olarak vurgulamak gerekir ki yumuşak söz ve yumuşaklık, insanların gönüllerinde daha çok tesir uyandırmakta ve genel olarak daha faydalı neticeler doğurmaktadır. Bütün peygamberler, tıpkı Hz. Musa ve Hz. Harun gibi peygamberlik makamlarına yaraşır bir şekilde muhatapla konuşurken -düşman bile olsa- son derece tatlı ve yumuşak bir hitap seçmişlerdir. Nitekim Kur’ân, Hz. İbrahim’in sıfatlarını anlatırken mealen; “*Doğrusu İbrahim çok içli, yumuşak huylu ve kendini Allah'a vermiş bir kimse idi.*”⁵⁰⁶ buyurarak bu hususa dikkatleri çekmektedir. Bütün peygamberler Hz. İbrahim’in sahip olduğu sıfatları haizdir. Bu onların beşir sıfatlarının bir gereğidir.

1.3. Peygamberlerin İnananlara Verdiği Müjdeler

Allah’ın gönderdiği bütün dinlerin ana hedefi insanın mutluluğu ve kurtuluşudur. Bu dinleri insanlara tebliğ etmekle memur olan peygamberler, insanları ikna etmek, iyi şeylere teşvik etmek, olumlu davranışları sevdirmek, doğru olan şeylerin yapılmasını sağlamak için çeşitli metodlar kullanmışlar, böylece onların hiç bir takıntı, pazarlık, şüphe ve tereddüt olmadan Hakk’ı kabul etmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Peygamberlerin davet vazifesinde kullandıkları en önemli metotlardan biri, insanları iyi bir sonuçla, yüzü ak eden bir kazançla, yüreğe sevinç veren bir ödülle muştulamaktır. Çünkü muhataba; “eğer inanırsan, Allah’ın emrettiği gibi yaşarsan, iyilik yaparsan ödülü hak edersin” tarzındaki teşvikler onun motivasyonunu sağlar. Zira sadece dini konularda değil herhangi bir işte bile kişi bir şeye emek verirken onun maddi veya manevi karşılığını alacağını düşünür. Yaptığının mükâfatını göreceğinden emin olan bir kimse önündeki işe bir kat daha sarılır. Bu her insanın fitratında vardır. Bu yüzden Kur’an’da pek çok ayet, insanları, yapacakları iyi işler ve ibadetler karşılığında mükâfat ile müjdelemektedir.⁵⁰⁷ Ayrıca Kur’an’da mükâfat ve güzel karşılık anlamında ceza kelimesi 17 yerde⁵⁰⁸, bu kelimedenden türemiş aynı anlamdaki diğer kullanımlar 34

⁵⁰⁶ Hud 11/75.

⁵⁰⁷ Zümer 39/34; Yusuf:12/22; Maide 5/9.

⁵⁰⁸ Bk. Âl-i İmrân 3/136; Maide 5/38; Kehf 18/88; Taha 20/76; Furkan 25/15; Secde 32/17; Sebe’ 34/37; Zümer 39/37; Ahkaf 46/14; Nevm 53/41; Rahman 55/60; Vakıa 56/24; İnsan 76/9,22; Nebe’ 78/26,36; Beyyine 98/8.

yerde⁵⁰⁹, ecr kelimesi ise 109 yerde geçmektedir.⁵¹⁰ Böylece Kur'an'da toplam 160 yerde mükâfattan bahsedilmektedir.

Gönderildikleri ümmetlere yaptıkları davet karşılığında onlardan bir ücret talep etmeyen, onları inanma noktasında zorlamayan, davetlerini güzel öğüt ve yumuşak sözle yapan Peygamberler, kendilerine inananları cennetle⁵¹¹, Allah'ın vereceği büyük mükâfatlarla⁵¹² Allah'ın rahmeti ve rızasıyla⁵¹³, müjdelemiştir. İnsanları inanmaya teşvik etmek amacıyla gelecek güzel gün ve nimetleri ümmetlerine haber vermek, bütün peygamberlerin vazifesidir. Peygamberlerin kavimlerini inanmaları için ikna etmeye çalışırken onlara bu tip haberleri verdiklerini görüyoruz. Mesela Kur'an'da Nuh ile, Ad ve Semud kavimlerine gönderilen peygamberlerin onlara şöyle dedikleri anlatılır: “*Onların peygamberleri: 'Gökleri ve yeri yaratan, günahlarınızı bağışlamaya çağıran ve bir süreye kadar size mühlet veren Allah'tan mı şüphe ediyorsunuz?' dediler.*”⁵¹⁴ Nuh (as), kavmini inanmaya ikna etmeye çalışırken inananların Allah'a kavuşacaklarını müjdelemiştir: “*(Nuh dedi ki): 'Ey milletim! Buna karşılık ben sizden bir mal da istemiyorum. Benim ücretim Allah'a aittir; inananları da kovacak değilim; çünkü onlar Rableriyle karşılaşacaklar; fakat ben sizi cahil bir millet olarak görüyorum.*”⁵¹⁵ Hud suresinin devamında Hz. Nuh (as), Allah'ın ğafur ve rahim olduğunu haber veriyor: “*Oraya binin; yürümesi ve durması Allah'ın ismiyledir, Rabbin bağışlar ve merhamet eder dedi.*”⁵¹⁶ Başka bir surede yine Nuh (as)'ın kavmine şöyle seslendiği haber veriliyor: “*Dedim ki: 'Rabbinizden bağışlanma dileyin; doğrusu O, çok bağışlayandır. Size gökten bol bol yağmur indirsin. Sizi, mallar ve oğullarla desteklesin; sizin için bahçeler var etsin, ırmaklar akıtsın.*”⁵¹⁷ Aynı şekilde Hz. Salih (as), kavmini davet ederken Allah'ın mağfîret sahibi olduğunu ve duaları kabul edeceğini müjdelemiştir: “*Semud milletine*

⁵⁰⁹ Bk. Âl-i İmran 3/145; En'am 6/84; Yusuf 12/22; Kasas 28/14; Saffat 37/80,105,110,121,131.

⁵¹⁰ Muhammed Fuad Abdülbâki, *a.g.e.*, s. 13-14.

⁵¹¹ Mâverdî, *a.g.e.*, I, 119. Ayrıca bk. İbn Kesîr, *a.g.e.*, I, 400.

⁵¹² Beğavî, *a.g.e.*, s. 60. Ayrıca bk. İbn Atiyye, *a.g.e.*, s. 187.

⁵¹³ Çetinkaya, *a.g.e.*, s. 35.

⁵¹⁴ İbrahim 14/10.

⁵¹⁵ Hud 11/29.

⁵¹⁶ Hud 11/41.

⁵¹⁷ Nuh 71/10-12.

kardeşleri Salih'i gönderdik. 'Ey milletim! Allah'a kulluk edin; O'ndan başka tanrınız yoktur; sizi yeryüzünde yaratıp orayı imar etmenizi dileyen O'dur. Öyleyse O'ndan mağfiret dileyin, sonra da O'na tevbe edin. Doğrusu Rabbim size yakın ve duaları kabul edendir' dedi."⁵¹⁸

Daha birçok ayette peygamberlerin kavimlerine inanmaları halinde onlara Allah'ın af, mağfiret, lütuf ve rahmetini, ebedi kurtuluşu, dünyevi güzellik ve rahmeti haber verdikleri bildirilir.⁵¹⁹ Bütün bu müjdeler onların beşîr/mübeşşir olduklarını ve insanları dine davet ederken tebşîr metodunu ne kadar çok kullandıklarını gösterir. Hem Peygamberimizin (s.a.v.) hem de kendisine gönderilen son ilahi mesaj Kur'an-ı Kerimin sıfatlarından birinin beşîr (müjdecî) olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Kur'an'ın büyük bir bölümü inananlar için Allah'ın rahmetini ve onlar için hazırladığı cennet nimetlerini müjdeleyen ayetlerden meydana gelir. Özellikle de peygamber efendimizin inananlara verdiği müjdeler Kur'an'da pek çok ayette geçmektedir. Bu müjdelerden bahseden bazı ayetler şunlardır: *"Ayetlerimize inananlar sana gelince: 'Size selam olsun' de. Rabbiniz, sizden kim bilmeyerek fenalık işler de arkasından tövbe eder ve nefisini düzeltirse, ona rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır. O, bağışlar ve merhamet eder.*"⁵²⁰, *"Biz seni şahit, müjdecî, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'na çağıran, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir. İnananlara, Rablerinden büyük bir lütuf olduğunu müjdele.*"⁵²¹, *"Sen ancak, Kuran'a uyan ve görmediği halde Rahman'dan korkan kimseyi uyurabilirsin. Artık o kimseyi, bağışlanma ve cömertçe verilecek bir ecirle müjdele.*"⁵²², *"Allah, inanıp yararlı işler işleyen kullarını bununla müjdeler. De ki: 'Ben sizden buna karşı yakınlarla sevgiden (veya Allah'a yaklaşmaktan) başka bir ücret istemem.' Kim güzel bir iş işlerse onun güzelliğini arttırırız. Doğrusu Allah bağışlayandır, şükriün karşılığını verendir.*"⁵²³, *"İnanan, hicret eden ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihat eden kimselere Allah katında en büyük dereceler vardır. İşte kurtulanlar onlardır. Rableri onlara katından bir*

⁵¹⁸ Hud 11/61.

⁵¹⁹ Neml, 27/45-47; A'raf 7/61-63,69,74; Hud 11/52.

⁵²⁰ En'am 6/54.

⁵²¹ Ahzab 45-47.

⁵²² Yasin 36/11.

⁵²³ Şura 42/23.

*rahmet, hoşnutluk ve içinde tükenmez nimetler bulunan cennetleri müjdeler. Doğrusu büyük ecir Allah katındadır.*⁵²⁴, *“İnananlar ve yararlı işler yapanlara, kendilerine altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele.”*⁵²⁵, *“Bundan başka, sevdiğiniz bir şey daha: Allah katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır. İnananlara müjde ver.”*⁵²⁶

Bununla birlikte Allah Rasulü (s.a.v.), imanın üstünlüğünü ifade buyurduğu birçok hadisi şerifte Allah'tan başka ilâh olmadığına şahadet edenleri⁵²⁷, kalbinde zerre miktarı iman bulunan kimseleri⁵²⁸, Rab olarak Allah'ı, din olarak İslâm'ı, Resûl olarak Hz. Muhammed'i seçenleri⁵²⁹, en son sözü Lâ ilâhe illallah olanları⁵³⁰ ve Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmadan ölenleri⁵³¹ cennetle müjdelemiştir.

1.3.1. Allah'ın Rahmeti

Rahmet kelimesi, iyilik, acımak, esirgemek, korumak, affetmek, bağışlamak, şefkat, lütuf, nimet vermek ve rikkat gibi manalara gelen (رَحِمَ) ‘r-h-m’ fiil kökünden türemiştir olup,⁵³² birine şefkat duymak, acımak, affetmek⁵³³ ve acınacak durumda bulunan kimseye yönelik yufka yüreklilik gibi anlamalara gelir. Bu kelime, bazen sadece yufka yüreklilik, bazen de sadece ihsan yani iyilik ve bağış anlamında kullanılır. Örneğin vefat eden biri için ‘Allah falan kişiye rahmet etsin’ denildiğinde bu mana kastedilir. Rahmet kelimesi, Yüce Allah'ın sıfatı olarak geldiğinde onunla yufka yüreklilik değil sadece ihsan kastedilir. Bu anlamda rahmet, Allah'tan olunca nimet ve lütuflar; insanlardan olunca yufka yürekliliktir.⁵³⁴ Dolayısıyla rahmet kelimesi insanlara nisbet edildiğinde daha çok duygusal bir anlam yüklenirken, Allah'a nisbet edildiğinde duygusal manada değil O'nun

⁵²⁴ Tevbe 9/20-22.

⁵²⁵ Bakara 2/25.

⁵²⁶ Saff 61/13.

⁵²⁷ Buhârî, “Enbiya” 47; Müslim, “İmân” 46; Tirmizî, “İmân” 17.

⁵²⁸ Tirmizî, “Sıfatu Cehennem” 10.

⁵²⁹ Ebu Dâvud, “Salât” 361.

⁵³⁰ Ebu Dâvud, “Cenâiz” 20.

⁵³¹ Buhârî, “Tevhid” 33; Müslim, “İman” 153; Tirmizî, “İman” 18.

⁵³² İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 230-233.

⁵³³ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 230. Ayrıca bk. Fîruzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1111.

⁵³⁴ Râgıb, *a.g.e.*, s. 191. Ayrıca bk. Fîruzâbâdî, *Basâiru Zevi't-Temyîz*, III, 53.

yarattıklarına in'am ve ihsanı, af ve mağfireti olarak anlaşılır.⁵³⁵ Yüce Allah'ın rahmeti, merhameti; bir kalb duygusu, psikolojik bir meyil mânâsına gelen bir iyilik duygusu değildir. İyiliği kasetmek veya sonsuz nimet verme mânâsındır.⁵³⁶ Türkçede merhamet, hem Allah'a hem insanlara; rahmet ise özellikle Allah'a nisbet edilerek kullanılmaktadır. Rahmetle aynı kökten türeyen (الرَّحْم) 'er-rahimu' kelimesi akrabalık bağı demektir.⁵³⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Yüce Allah'ın diliyle zikrettiği şu hadis bu anlamdadır: “*Yüce Allah rahim'i yarattığında ona şöyle dedi: Ben Rahmanım, sen de rahimsin. Senin ismini kendi ismimden türettim. Seni birleştireni ben de birleştiririm, seni keseni ben de keserim.*”⁵³⁸ Merhametle eş anlamlı olan rahmet kelimesi⁵³⁹, öncelikle Allah'ın bütün yaratılmışlara yönelik lütuf ve ihsanlarını ifade etmekte, bunun yanında insanlarda bulunan, onları hemcinslerinin ve diğer canlıların sıkıntıları karşısında duyarlı olmaya ve yardım etmeye sevk eden acıma duygusunu belirtmektedir.⁵⁴⁰ Dolayısıyla rahmet, acınan kimseye iyilik etme sonucunu doğuran acıma hissi şeklinde tanımlanır. Buna göre rahmet kavramının kapsamında hem acıma hem de iyilik ve ikramda bulunma vardır.⁵⁴¹

Kur'an-ı Kerim'de rahmet kök ve türevleri üç yüz yirmi defa geçmekte olup bunların iki yüz doksan ikisi bizzat Allah'a nisbet edilmektedir. Rahmet ise yüz on dört yerde kullanılmakta, bunlardan doksan ikisi zat-ı ilahiyeye izafe edilmektedir. Ayrıca 'r-h-m' kök ve türevleri yüz on dokuz yerde fiil kalıbında; elli yedi yerde 'rahman'; peygamber efendimize nisbet edilen bir yer hariç⁵⁴² yüz on dört yerde de 'rahim' ismi şeklinde yine Allah'a izafe edilerek gelmiştir. Cenab-ı Hak dört ayette 'erhamü'r-rahimin'⁵⁴³, iki ayette 'hayru'r-rahimin'⁵⁴⁴ ve iki ayette de 'zü'r-rahmeti'⁵⁴⁵ olarak nitelendirilmiştir. Denilebilir ki Kur'an'da belki de Allah'ın

⁵³⁵ Çağrıncı, Mustafa, “Merhamet”, *DİA*, XXIX, 184.

⁵³⁶ Yazır, *a.g.e.*, I, 33.

⁵³⁷ Razi, Ebu bekir, *a.g.e.*, s. 100.

⁵³⁸ Buhari, “Edep” 13.

⁵³⁹ Fîrûzâbâdî, *a.g.e.*, s. 1111.

⁵⁴⁰ Çağrıncı, “Merhamet”, *DİA*, XXIX, 184.

⁵⁴¹ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 600.

⁵⁴² Tevbe 9/128.

⁵⁴³ A'raf 7/151; Yusuf 12/64,92; Enbiya 21/83.

⁵⁴⁴ Müminun 23/109,118.

⁵⁴⁵ En'am 6/133, 147.

affedici ve merhamet sahibi oluşu en çok dile getirilen niteliklerindedir.⁵⁴⁶ Fîrûzâbâdî, (ö. 817/1414) Kur'an'da rahmet kavramının yirmi değişik manada kullanıldığını belirtir ve bunları özetle şöyle sıralar⁵⁴⁷: Kur'an-ı Kerim⁵⁴⁸, Hz. Muhammed (s.a.v.)⁵⁴⁹, Allah'a itaat ve iyiliğe ulaşmak⁵⁵⁰, nübüvvet⁵⁵¹, İslam ve iman⁵⁵², irfan nimeti⁵⁵³, isyandan koruma⁵⁵⁴, insan ve diğer canlılara verilen rızıklar⁵⁵⁵, yağmur damlaları⁵⁵⁶, bela ve imtihandan selamette olma⁵⁵⁷, cehennem ateşinden kurtuluş⁵⁵⁸, düşmanlara karşı yardım⁵⁵⁹, müminler arasındaki ülfet ve anlaşma⁵⁶⁰, Hz. Musa'ya indirilen kitap⁵⁶¹, Hz. İbrahim ve ev halkına sena ve övgü⁵⁶², Hz. Zekeriya'nın duasına icabet⁵⁶³, günahkarların affedilmesi⁵⁶⁴, rahatlık ve bolluk kapılarının açılması⁵⁶⁵, selamet ve güvenlik yurdu cennet⁵⁶⁶, rahman ve rahim olan Allah'ın sıfatı⁵⁶⁷.

Allah'ın af, merhamet ve mağfiret ile ilgili yirmi sekiz sıfatından ikisi Rahman ve Rahim'dir.⁵⁶⁸ Allah'ın (cc), kullarına olan af, mağfiret ve bağışını anlayabilmek için bu iki sıfatı bilmek gerekir. Cenâb-ı Hakk hem besmelede hem de Kur'an'ın bir çok ayetinde kendisini Rahman ve Rahîm olarak nitelemiştir. Öyle ki yüce kitabımız Kur'an, alemlerin Rabbi olan Allah'ın Rahman ve Rahîm olduğunu ifade eden ayetlerle başlar. Rahman ve Rahîm, rahmetten müştak iki

⁵⁴⁶ Yiğit, Yaşar, *En güzel Örnekten Rahmet Damlaları*, DİB Yay., 3. Baskı, Ank., 2010, s. 161.

⁵⁴⁷ Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, III, 55,56,57,58.

⁵⁴⁸ İsrâ 17/82.

⁵⁴⁹ Enbiya 21/107.

⁵⁵⁰ Âl-i İmran 3/159.

⁵⁵¹ Zuhruf 43/32.

⁵⁵² Bakara 2/105.

⁵⁵³ Hud 11/28.

⁵⁵⁴ Hud 11/43.

⁵⁵⁵ İsrâ 17/100.

⁵⁵⁶ Şûra 42/28.

⁵⁵⁷ Zümer 39/38.

⁵⁵⁸ Nur 24/10,14,20,21.

⁵⁵⁹ Ahzab 33/17.

⁵⁶⁰ Hadid 57/27.

⁵⁶¹ Hud 11/17.

⁵⁶² Hud 11/73.

⁵⁶³ Meryem 19/2.

⁵⁶⁴ Zümer 39/53.

⁵⁶⁵ Fatır 35/2.

⁵⁶⁶ Araf 7/56.

⁵⁶⁷ En'am 6/54.

⁵⁶⁸ Karagöz, İsmail, *Esmâ-i Hüsnâ (Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları)*, DİB Yay., Ank., 2007, s. 321-322.

isimdir.⁵⁶⁹ Rahman, en büyük, en üstün, sonsuz rahmet sahibi, rahmeti her şeyi kuşatan, benzeri ve dengi olmayan rahmet sahibi,⁵⁷⁰ en uzak geçmişe doğru bütün yaratılmışlara sonsuz ve sınırsız lütuf, ihsan, rahmet bahşeden demektir. Rahman, rahmetiyle muamele ederken buna mazhar olan varlığın hak etmesine, lâıyk olmasına bakmaz, bu sıfatın tecellisi yağmur gibi her şeyin üzerine yağar, güneş gibi her şeyi ısıtır ve aydınlatır.⁵⁷¹ Alimler, rahîm isminin aksine rahman isminin Allah'a has bir isim olduğunu, başkalarına bu ismin verilmesinin caiz olmadığını söylemişlerdir. Çünkü “*De ki: ‘İster Allah deyin, ister Rahman deyin, hangisini dersiniz deyin, en güzel isimler O'nundur’*”⁵⁷² ayetinde rahman ismi başka varlığa asla söylenmeyen Allah ismiyle denk zikredilmiştir.⁵⁷³ Râzi (ö. 606/1209), rahman ismini, kullardan bir benzerini yapması tasavvur olunamayan nimetler veren; Rahîm ismini ise, kullardan da benzerini yapması düşünülebilen şeylerle nimet veren şeklinde tanımlayarak iki isim arasındaki bu ince ayrıntıya temas etmiştir.⁵⁷⁴

Müşrikler rahmeti her şeyi kuşatmış olan ve âlemlere rahmet olmak üzere Hz. Peygamber'i ve Kur'an'ı gönderen yüce Allah'ın rahman ismini inkâr ediyorlar, "*Rahman da neymiş?*"⁵⁷⁵ diyerek bu isimde bir ilâh tanımadıklarını söylüyorlardı. Yani Allah'ı biliyor ama onu yanlış tavsif ediyorlar ve Kur'an'ın rahman ve rahim olduğunu tanıttığı Allah'a inanmıyorlardı.⁵⁷⁶ Nitekim Hudeybiye Musalahasında Allah Rasulü katibe "*Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla*" yaz deyince müşriklerin temsilcisi Süheyl b. Amr, "*Rahmanda neymiş, vallahi ben böyle bir şeyi bilmiyorum*" diye karşılık vermiş⁵⁷⁷ ve bu davranışıyla müşriklerin zihinlerinde mevcut olan Allah tasavvurunu ortaya koymuştur.

⁵⁶⁹ Cevheri, *a.g.e.*, VI, 207. Ayrıca bk. İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 231.

⁵⁷⁰ Kurtubî, *a.g.e.*, I, 160. Ayrıca bk. İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 231; Yazır, *a.g.e.*, I, 33; Ahmet Muhtar Ömer, *a.g.e.*, s. 203.

⁵⁷¹ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 59.

⁵⁷² İsrâ 17/110.

⁵⁷³ Râgib, *a.g.e.*, s. 191. Ayrıca bk. Kurtubî, *a.g.e.*, I, 163; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 231; Fîrûzâbâdî, *Besâiru Zevi't-Temyîz*, III, 53.

⁵⁷⁴ Râzî, *a.g.e.*, I, 237.

⁵⁷⁵ Furkan 25/60.

⁵⁷⁶ İbn Kesîr, *a.g.e.*, IV, 460. Ayrıca bk. Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 290.

⁵⁷⁷ Buhari, “Şurût” 15.

Kuran'da besmele dışında beş ayette rahman ile birlikte kullanılan rahim ismi⁵⁷⁸ Abdullah b. Abbas (ö. 68/687) ve bazı dilcilere göre rahman ile aynı manaya gelirse de⁵⁷⁹ alimlerin çoğunluğu iki ilahi isim arasındaki anlam farkları üzerinde durmuşlardır. Yaygın kanaate göre rahman dünya hayatında herkesi, rahîm ise ahirette sadece müminleri kapsayan ilahi rahmeti ifade eder.⁵⁸⁰ Buna göre Yüce Allah'ın, rahîm ismi sadece iman edip salih amel işleyenlere, muttaki ve iyilere yöneliktir. Allah, dünyada sadece müminlerin güzel amellerine sevap verir, ahiret nimetlerinden yararlandırır ve onları cennetine koyar. Nitekim Kur'an'da Allah, rahmetinin her şeyi kuşattığını beyan etmiş⁵⁸¹ ancak özel olarak rahmetinin müminlere has olduğunu "*İnananlara merhamet eden O'dur*"⁵⁸² ayetiyle beyan buyurmuştur. Ayrıca Cenab-ı Hakk, Kur'an'a sarılanlara, itaatkarlara, namaz kılanlara, Allah yolunda cihad edenlere, zekatını verenlere, musibetlere sabredenlere, muttakilere, salihlere, emr-i bi'l-ma'ruf ve nehy ani'l-münker yapanlara, muhsinlere, kötülüklerden korunanlara, okunan Kur'an'ı dinleyenlere, mallarından Allah yolunda infak edenlere ve ahiretten korkanlara rahmetiyle muamele edeceğini belirtmiştir.⁵⁸³ Peygamber efendimizde Allah'ın rahmetine mazhar olacakların ancak başkalarına merhamet edenler olduğunu birçok hadisinde beyan buyurmuştur.⁵⁸⁴ Mümin olmayanlar, Allah'ın rahman ismi gereği dünyadaki nimetlerden yararlanırlarsa da ahiretteki nimetlerinden mahrum kalırlar. Rahman ve rahim kelimelerinin bu anlamları sebebiyle Allah, dünya ve ahiretin, mümin ve kafir herkesin rahmanı, ahiretin ve müminlerin rahimi denilmiştir.⁵⁸⁵ Kısacası Kurtubi'nin de (ö. 671/1273) belirttiği⁵⁸⁶ gibi rahman, rahmetin bütün çeşitlerini ihtiva eden genel bir isimdir. Rahim ise sadece müminlere hastır. Allah, bütün yaratıklara yağmur, görülen ve görülmeyen nimetler vermekle rahmandır. Müminleri hidayete erdirme ve onlara lütfetmesiyle de rahimdir.

⁵⁷⁸ Fatiha 1/3; Bakara 2/163; Naml 27/30; Fussilat 41/2; Haşr 59/22.

⁵⁷⁹ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XII, 231. Ayrıca bk. Cevheri, *a.g.e.*, VI, 207.

⁵⁸⁰ Topaloğlu, Bekir, "Rahman" *DİA*, XXXIV/416.

⁵⁸¹ A'raf 7/156-157.

⁵⁸² Ahzab 33/43.

⁵⁸³ Bk. Nisa 4/175; Âl-i İmrân 3/132; Nur 24/56; Bakara 2/218; A'raf 7/156; Bakara 2/155-157; Hadid 57/28; Tevbe 9/71; A'raf 7/56; Mümin 40/7-9; A'raf 7/204; Tevbe 9/99; Zümer 39/9.

⁵⁸⁴ Bk. Buhari, "Tevhid" 2; "Cenaiz" 33; Ebu Davud, "Edep" 66.

⁵⁸⁵ Karagöz, "Rahim", *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 544.

⁵⁸⁶ Kurtubî, *a.g.e.*, I, 162.

Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın rahmetinin genişliğini ifade eden birçok ayet vardır. Mesela A'raf 156. Ayette: '*Rahmetim herşeyi kaplamıştır*'⁵⁸⁷ buyruluyor. Allah'ın rahmeti, Müslüman-kafir, itaatkar-isyankar herkesi kuşatmıştır. Hepsi de bu rahmet sayesinde Allah'ın nimetine nail olmuşlardır.⁵⁸⁸ O'nun rahmetinin sonu yoktur. Sadece insanları değil hayvanları kuşatan rahmeti sayesinde vahşi hayvan yavrusuna şefkat etmektedir.⁵⁸⁹ Bir kudsi hadiste '*Benim rahmetim gazabımı aşmıştır*' buyrulduğu gibi⁵⁹⁰ yine başka bir hadiste Rasulullah (s.a.v.), şöyle buyurmuştur: "*Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bunlardan birini insanlar, cinler, hayvanlar ve böcekler arasına indirmiştir. Onlar bu sebeple birbirlerini sever ve birbirlerine acırlar. Yabani hayvan yavrusuna bu sebeple şefkat gösterir. Allah, o doksan dokuz rahmeti kıyamet günü kullarına merhamet etmek için yanında alıkoymuştur.*"⁵⁹¹ Allah'ın kullarına olan merhametinin, kaybettiği çocuğunu aramaya koyulan annenin merhametinden çok daha fazla olduğunu ifade eden hadis⁵⁹² bizlere Allah'ın rahmetinin ne kadar geniş olduğunu sarih bir şekilde ortaya koymaktadır.

Allah Teala, kullarına karşı çok merhametlidir. Onlara ceza vermede acele etmez. Onların ibadetlerini ve tevbelerini kabul eder.⁵⁹³ Allah'ın rahmeti kulların günah ve hatalarını kuşatacak genişliktedir.⁵⁹⁴ Zira O (cc), "*rahmet etmeyi kendi üzerine almıştır*"⁵⁹⁵ buyurarak rahmeti kendi zatına gerekli kılmış⁵⁹⁶ ve kullarına rahmet edeceğini kesin bir şekilde vadetmiştir.⁵⁹⁷ Cenab-ı Hakk merhamet edenlerin en hayırlısıdır. Nitekim O'nun dışındaki herkes ancak, ya övülmek veya mükâfaat almak, ya da kalbindeki değersiz, önemsiz bir duyguyu gidermek için bağışlar. Ama Cenab-ı Hakk kullarının günahlarını, hiç bir karşılık ve menfaat elde etmek için değil, aksine fazl-ı kereminden dolayı bağışlar. Dolayısıyla Cenab-ı

⁵⁸⁷ Ayrıca bk. Mümin 40/7.

⁵⁸⁸ Zemahşerî, *a.g.e.*, II, 517.

⁵⁸⁹ Kurtubî, *a.g.e.*, IX, 350.

⁵⁹⁰ Buhari, "Bed'ul-halk" 1, "Tevhid" 55; Müslim, "Tevbe" 14-16.

⁵⁹¹ Buhârî, "Edeb" 19; Müslim, "Tevbe" 17, 19.

⁵⁹² Buhârî, "Edeb" 18; Müslim, "Tevbe" 22.

⁵⁹³ Kurtubî, *a.g.e.*, VIII, 330.

⁵⁹⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, VII, 131.

⁵⁹⁵ En'am 6/12.

⁵⁹⁶ Zemahşerî, *a.g.e.*, II, 328.

⁵⁹⁷ Nesefî, *a.g.e.*, I, 493.

Allah'ın mağfiret edenlerin en hayırlısı olduğu ortaya çıkar.⁵⁹⁸ Bütün insanları yaratan, yaşatan, sıhhat, akıl, irade ve rızık veren Allah'tır. Yüce Allah, dünyada insana emeğinin karşılığını verdiği gibi⁵⁹⁹, insanın emeği olmadan da bildiğimiz ve bilmediğimiz pek çok nimet de vermiştir. Dünyayı, içindekileri, oksijeni, suyu, güneşi, ayı, yıldızları, gezegenleri, ağaçları, bitkileri, geceyi ve gündüzü, birçok meyveyi, etinden, sütünden, yününden, derisinden ve gücünden yararlandığımız pek çok hayvanı ve daha nice nimetleri insan emeği olmadan bizlere veren rahmetin kaynağı Allah'tır.⁶⁰⁰ Cenab-ı Hakk, insana sayılamayacak kadar nimet vermiştir.⁶⁰¹ Yine insanın dünyada ve ahirette mutlu olmasını isteyen Yüce Allah, bunu sağlayacak yolu göstermek için peygamberler ve kitaplar göndermiştir.⁶⁰² İlahi kitaplar insanlar için bir rahmettir.⁶⁰³ Kur'an müminler için bir rahmettir.⁶⁰⁴ Peygamberimiz (s.a.v.), alemlere rahmet olarak gönderilmiştir.⁶⁰⁵ Böylece insanları tevhidine hidayet eylemiş, öfke ve azabına sebep olan hallerden de sakındırmıştır. Allah Teâlâ'nın kendine rahmeti yazmış olmasından dolayıdır ki, bu rahmeti, nimeti ve hürriyeti kötüye kullanıp, böylece Allah'tan yüz çeviren, Allah'ın fitratını değiştirmeye ve bozmaya kalkışan, âyetlerden ve delillerden uzaklaşan, kitapları yalanlayan ve peygamberlerle alay eden, özetle ilâhî ahlâkın zıddına, gazabı gerektirecek şeyleri benimseyenler hakkında ceza vermekte acele etmez, tevbe ve sığınmayı kabul eder.⁶⁰⁶

İşlemiş olduğu büyük günahlara rağmen, Müslümanın her ne olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmemesi gerekir. Çünkü Kur'an'da Allah'ın rahmetinden ümit kesmenin kafirlere ve sapkınlara has bir özellik olduğu ifade edilmiştir.⁶⁰⁷ Tarih boyunca Yüce Allah, haktan ve iyilikten uzaklaşan, bu suretle insanlık değerini de yitirmiş olan nice kavimlere, merhametinin eseri olarak

⁵⁹⁸ Razi, *a.g.e.*, XV, 22.

⁵⁹⁹ Necm 53/39.

⁶⁰⁰ Bakara 2/29; İbrahim 14/32-33; Lokman 31/30.

⁶⁰¹ İbrahim 14/34.

⁶⁰² Karagöz, *Esmâ-i Hüsnâ (Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları)*, s. 325; Karagöz, "Rahman" *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 545.

⁶⁰³ En'am 6/154; A'raf 7/52, 103; Hud 11/17.

⁶⁰⁴ Yunus 10/57; Nahl 16/89; İsrâ 17/82.

⁶⁰⁵ Enbiya 21/107.

⁶⁰⁶ Yazır, *a.g.e.*, III, 1886-1887.

⁶⁰⁷ Zümer 39/53; Yusuf 12/87; Ankebut 29/23; Hicr 15/56.

hallerini ıslah etmeleri için mühlet vermiş; en sonunda da kendilerini ıslah etmeyenleri ortadan kaldırarak yerlerine başka nesiller getirmiştir.⁶⁰⁸ Cenab-ı Hakk'ın hem ilahi kitaplarda hem de peygamberlerin diliyle cehennemden haber vermesi bile rahmetinin gereğidir. Alemde bulunan çile, belâ, elem ve bütün meşakkatler, her ne kadar görünürde kötü olsalar da gerçekte onların hepsi bir hikmete ve rahmete mebnidir. Çünkü tekliflerden maksat, ruhları bedene ait ilgilerden temizlemektir.⁶⁰⁹

Sonuç olarak Yüce Allah, kainattaki bütün varlıkların kendi rahmetinden pay aldıklarını ve liyakatlerine göre alacaklarını bildirmektedir. İnsan da dahil olmak üzere her varlık, var olmakla rahmete mazhar olmuştur. Zira Allah'ın mevcudatı yoktan var etmesi bile geniş rahmetinin ilk tezahürüdür.

1.3.2.Cennet Nimetleri

'Cennet', örtmek, gizli olmak, bir şeyin duyu organlarına saklı kalması anlamına gelen 'c-n-n' kökünden türemiştir. Sözlük anlamı, bitki ve ağaçlarıyla yeri kaplayıp örten bahçe veya bostan demektir. Çoğulu Cinân ve Cennât'tır. Aynı kökten gelen diğer kelimelerde de bir çeşit 'örtme, gizlilik' anlamları vardır. Mesela, aynı kökten gelen 'cenan', bedende gizlenmiş ruh, ve göğüste gizlenen kalptir, 'cinn', duyulardan gizlenmiş/saklanmış olan ruhanî varlık, 'cenin', toprak altındaki ölü yada anne karnındaki çocuk, 'cinnet', aklın kaybolması, gizlenmesi, 'mecnun' akli gitmiş demektir. Yine bedeni darbelere karşı gizleyip koruyan kalkana 'cunne' denir.⁶¹⁰ Kavram olarak 'Cennet', peygamberlerin davetine uyarak iman edip, dünya ve ahirete ait işleri, kulluk vazifelerini elden geldiği kadar güzel bir şekilde yapan temiz ve müttakî kişiler için hazırlanmış bir huzur ve saadet yurdudur.⁶¹¹ Cennet, Cenab-ı Hakk'ın emirlerine uymada hassasiyet gösterenlere verilen en büyük müjde, kullukta tembelliği olanlara yöneltilmiş en tesirli teşviktir. Cennete bu adın verilmesinin nedeni, ya -aralarındaki büyük farka rağmen-yeryüzündeki bahçeye benzetilmesi, ya da "Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için

⁶⁰⁸ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 473.

⁶⁰⁹ Râzi, *a.g.e.*, I, 238.

⁶¹⁰ İbn Fâris, *a.g.e.*, I, 421-422. Ayrıca bk. Râgıb, *a.g.e.*, s. 98-99; İbn Manzur, *a.g.e.*, XIII, 92,93,94.

⁶¹¹ Pasmaz, Durak, "Cennet", *Şamil İA*, I, 300.

*nice sevindirici ve göz kamaştırıcı nimetlerin saklı olduğunu hiç kimse bilmez.*⁶¹² ayetinde işaret edildiği şekilde nimetlerinin insanlardan gizlenmesidir.⁶¹³ Kuran-ı Kerim’de müfred, tesniye ve çoğul olarak 147 defa tekrarlanan cennet kelimesi bazen dünyadaki bahçeler anlamında, bazen de "el-Cennetü" şeklinde marifeli olarak ahiret yurdundaki ‘cennet’ anlamında kullanılmıştır.⁶¹⁴

Cennet inancı bütün hak dinlerde vardır. İster hak olsun, ister batıl olsun bütün inanç sistemleri bağlılarına böyle bir cenneti vadederler. İlkel dinlerde bile cennet hayatının dünyada veya gökteki bir yerde gerçekleşeceğine inanılır ve daha çok maddi unsurlarla tasvir edilir.⁶¹⁵ Bütün dinlerde cennet inancının olması, cennet olayının ilâhî kaynaklı olduğunu gösterir. Şüphesiz ki dünyada hiç kimse veya hiç bir kurum insanın yaptığı iyiliklere veya ibadet maksadıyla yaptığı hareketlere tam bir karşılık veremez. Bir dine inanan kimseler ibadetleri ya da iyilikleri, günün birinde karşılığını almak ümidiyle, en güzel mükâfat olan ‘cennet’ arzusuyla yaparlar. İnanıldığı ve önünde ibadet ettiği ilâhının, ya da ilâhların bunu kendisine vereceğine inanır. Bu arzu fitridir. İnsan, arzu ettiği halde elde edemediği en mutlu hayatı bir cennette yaşayacağını ümit eder. O hayatı elde etmek için çaba harcar.⁶¹⁶

İbn-i Abbas (ö.68/687), Kuran’da cennetin daha çok çoğul formu şeklinde cennetler olarak gelmesinin sebebini cennetin yedi tabaka olması olarak açıklar ki bunlar, Firdevs, Adn Cennet’i, Nâim Cennet’i, Daru'l-Huld, Me'va Cennet’i, Daru's-Selâm ve İlliyyûn’dur. Bu tabakalardan her birinde, müminlerin yaptıkları iyi işler karşılığında girecekleri veya yükselecekleri derece veya mertebeler vardır.⁶¹⁷ Her ne kadar İbn Abbas cennet’in tabakalarını yedi ile sınırlandırmışsa da, ayetlerden anlaşıldığına göre, Cennet’in birçok tabakası vardır. Tefsirciler bunların dışında Daru'l-Mukâme, Darü'l- Huld ve Hüsna’yı da cennetin tabakaları içinde değerlendirmişlerdir.⁶¹⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadiste Allah yolunda cihat

⁶¹² Secde 32/17.

⁶¹³ Râgıb, *a.g.e.*, s. 98. Ayrıca bk. Şeyhzâde, *a.g.e.*, I, 422.

⁶¹⁴ Yazır, *a.g.e.*, I, 274.

⁶¹⁵ Şahin, M. Süreyya, “Cennet”, *DİA*, VII/374.

⁶¹⁶ Ece, “Cennet”, *a.g.e.*, s. 106.

⁶¹⁷ Şeyhzâde, *a.g.e.*, I, 422.

⁶¹⁸ 1. *Nâim Cenneti*: Refah, huzur, mutlu hayat anlamına gelen nimet kelimesinden daha kapsamlı bir muhtevaya sahip olan nâim, insana mutluluk veren maddî ve manevî bütün güzellikleri ifade

edenlerin, cihatları sebebiyle Cennet'te yüz derece yükselecekleri, her derecenin arasının ise, yer ile gök arasındaki mesâfe kadar olduğunu haber vermektedir.⁶¹⁹ Başka bir hadiste de Allah yolunda savaşan mücâhidler için Cennet'te yüz derece hazırlandığını ve iki derecenin arasının yerle gök arası gibi olduğunu haber vermekte ve sözlerine devamla "*Allah'tan istediğiniz zaman Firdevs'i isteyin... Çünkü Firdevs, Cennet'in ortası ve Cennet'in en yükseğidir. Firdevs'ten Cennet nehirleri doğar.*" buyurmaktadır.⁶²⁰ Bu iki hadis bizlere cennetin birçok derece ve tabakadan oluştuğunu ifade etmektedir.

Cennet, iman edip salih amel işleyenlere, ahirette vadedilen nimet ve mükafat yurdu demektir.⁶²¹ Kur'an-ı Kerim'de özellikle cennete gireceklerin bu iki özelliği vurgulanmıştır. Mesela bu ayetlerden birinde şöyle buyrulmaktadır: "*İnananlar ve salih amel işleyenlere, altlarından ırmaklar akan cennetler olduğunu müjdele.*"⁶²² Ayrıca birçok ayette cennetliklerden bahsedilmiş, özellikle de müttakiler⁶²³, Allah'a ve peygambere inananlar⁶²⁴, mümin erkek ve kadınlar⁶²⁵, mallarını ve canlarını

etmektedir. Cennetu'n-Na'im 13 ayette geçmektedir : İnfitar 82/13; Mutaaffifin 83/22; Şuara 26/85 vd. 2. *Adn Cenneti*: İkamet etme, ikamet edilen yer demek olan adn, 11 ayette kullanılmıştır : Beyyine 98/8; Ra'd 13/23; Nahl 16/31 vd. 3. *Firdevs Cenneti*: Firdevs, cennetin tamamını ifade eden bir isim olabileceği gibi, onun ortası, en yüksek ve en değerli bölgesinin özel adı da olabilir. Peygamberimiz "*Cennet'te yüz derece vardır. Her bir derece arasındaki mesafe gökle yer arası kadardır. Cennetlerin en güzel ve yüksek dereceli olanı Firdevs Cenneti olup; Rahman'ın arşı bunun üzerindedir. Cennetlerin bütün nehirleri buradan fışkırır. Allah'tan Cenneti isteyeceğinizde Firdevs Cennetini isteyiniz.*" Buyurmuşlardır. (Bk. Buhârî, "Cihad" 4; Tirmizi "Sıfatu'l-cenne" 4) Firdevs iki ayette geçer : Kehf 18/107; Mü'minûn 23/11. 4. *Me'vâ Cenneti*: Me'vâ ikamet edilen ve sığınılan yer demektir. İki ayette geçmektedir: Secde 32/19; Necm 53/15. 5. *Hüsnâ*: İyilik yapanlara Allah tarafından daha büyük bir iyilikle karşılık verileceğini, ayrıca buna bir de ilave (ziyade) yapılacağını ifade eden Yunus 26. ayetindeki hüsnâ (daha güzel, daha iyi, en güzel, en iyi) kelimesinin cennet anlamına geldiği müfessirlerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir. (Bk. İbn-i Kesir, *a.g.e.*, IV, 262 ; Nesefî, , *a.g.e.*, II, 18). 6. *Darü's Selâm*: Maddî ve manevî âfetlerden, hoşa gitmeyen şeylerden korunmuş olma manasındaki selâm ile dâr/yurt kelimesinden oluşan bu terkip, iki ayette geçer : Yunus 10/25; En'am 6/127. 7. *İllyiyyûn* : En üst derece ve makam anlamında olup iki defa geçer : Mutaaffifin 83/18-19. 8. *Daru'l-Huld* : Ebediyet / sonsuzluk yurdu demektir. Bu tabir Kur'an'da iki ayette geçer : Fussilet: 41/28; Fatır: 35/35. 9. *Dârü'l-Mukame*: Asıl durulacak yer, ebedî ikamet edilecek yurt manasında olup bir ayette kullanılır: Fatır 35/35.

⁶¹⁹ Müslim, "İmâre" 116.

⁶²⁰ Buhârî, "Cihad" 4.

⁶²¹ Karaman, "Cennet" *Dini Kavramlar Sözlüğü*, s. 96.

⁶²² Bakara 2/25. Ayrıca bk. Kehf 18/107; Nisa 4/57; İbrahim 14/23; Sebe' 34/37; Bakara 2/82; Ankebut 29/58; Hacc 22/23; Şûra 42/22.

⁶²³ Hicr 15/45; Zümer 39/20,73; Âl-i İmrân 3/15,133; Meryem 18/63; Muhammed 47/15; Mürselât 77/41.

⁶²⁴ Nisa 4/13.

⁶²⁵ Tevbe 9/72; Hadid 57/12,21.

Allah yolunda feda edenler⁶²⁶, sabredenler⁶²⁷ ve iyilik yapanlar⁶²⁸ cennetlik olarak tavsif edilmişlerdir. Netice itibariyle Cennet yalnızca iman edip bu imanları gereği gibi yaşayanlar için hazırlanmıştır. Küfre düşenler ile İslâm'dan başka din seçenler bu mükâfatı hak edemezler.

Cennet, Allah'ın salih kulları için hazırladığı bir mutluluk yurdudur. Allah (cc) bütün insanları 'selâm' yurdu olan Cennet'e çağırmakta, müşrikler ve inkarcılara cennetin haram olduğunu bizlere haber vermektedir.⁶²⁹ Fakat hemen belirtelim ki Cennete giriş Allah'ın fazl ve keremiyle olur. Çünkü insanın geçici dünya hayatında yapmış olduğu salih ameller, ebedi Cennet hayatıyla mukayese bile edilemez. Fakat Yüce Allah, bu şekilde hareket edenlere lütfu ve keremiyle cenneti vadetmiştir. Bu ayetlerden birkaçı şöyledir: *“Muhakkak ki Allah, iman edip iyi davranışlarda bulunanları, zemininden ırmaklar akan Cennetlere koyar (idhal eder).”*⁶³⁰ *“İman edip de iyi işler yapanlar. Rablerinin izniyle içinde ebedi kalacakları ve zemininden ırmaklar akan Cennetlere idhal edileceklerdir.”*⁶³¹ *“Bunun üzerine Rableri, onların dualarını kabul etti. (Dedi ki) Ben, erkek olsun kadın olsun -ki hep birbirinizdensiniz- içinizden, çalışan hiçbir kimsenin yaptığını boşa çıkarmayacağım. Onlar ki, hicret ettiler, yurtlarından çıkarıldılar, Benim yolumda eziyete uğradılar, çarpıştılar ve öldürüldüler; and olsun, Ben de onların kötülüklerini örteceğim ve onları altlarından ırmaklar akan Cennetlere koyacağım. Bu mükâfat, Allah tarafındandır. Karşılığın güzeli Allah katındadır.”*⁶³²

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler Cennet'i çeşitli özellikleriyle insanlara tanıtmakla birlikte genelde İslâm âlimlerinin cennet tasviri hakkında benimsedikleri görüş, onun mahiyetinin bilinemeyeceği şeklindedir. Zira *“Yaptıklarına karşılık onlar için saklanan müjdeyi kimse bilmez”*⁶³³ ayetiyle *“Ben, sâlih kullarım için, hiçbir gözü görmeyen, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir beşer zihninin tasavvur*

⁶²⁶ Tevbe 9/20,111.

⁶²⁷ İnsan 76/12; Ra'd 23/24.

⁶²⁸ Maide 5/85.

⁶²⁹ Yunus 10/25; Maide 5/72; A'raf 7/40.

⁶³⁰ Hac22/23.

⁶³¹ İbrahim 14/23.

⁶³² Âl-i İmrân 3/195.

⁶³³ Secde 32/17.

edemeyeceği mutluluklar hazırladım”⁶³⁴ kudsî hadisi bu hususu açıkça belirtmektedir. Kısacası cennet, akla gelebilen ve gelemeyen saf nimetlerin, sevinçlerin ve mutlulukların yeridir.⁶³⁵

Dünya hayatında beş duyu ve akıl alanlarındaki idrakler, tabiat şartlarıyla kayıtlı olduğuna göre naslarda geçen tasvirleri aynı şartlar çerçevesinde veya hayal gücüyle geliştirerek algılamak gerekir. Nitekim bazı ayetlerde, cennet ve nimetleriyle ilgili dünya ve ahiret idrakleri arasında benzerliklerin bulunduğu ifade edilmiştir.⁶³⁶ Gerek cennet gerekse içinde bulunan şeyler öz ve yapı itibarıyla dünyada bilinen nesnelere farklıdır. Ancak insanların görmediği, bilmediği, tatmadığı, hayal bile edemediği şeyleri onlara anlatmanın tek yolu, bildikleri nesnelere isimlerini kullanmaktır. Allah Teâlâ da cenneti ve nimetlerini bildiğimiz isim ve kelimelerle, kavram ve tasavvurlarla ifade etmiştir. Arada bir benzerlik vardır, ancak asla biri diğeriyle aynı ve misli değildir.⁶³⁷ Gerçekte aralarında aynı şey olma bakımından büyük farklar vardır. Bu cümleden olarak biri saf olmayan, diğeri saftır; biri gaybe ait zevk, diğeri mahz-ı şühût (tamamen görme, görünme)dur. Dünyada bu rızık, bu semere gölgesi ile sırf ruhanî ve aklî olarak tadılır. Ahirette ise tam hakikati ile ayn-ı vücut (aynı varlık) olarak hakka'l-yakîn (gerçekliğinde şüphe olmayan) bir şekilde tadılır.⁶³⁸ Nitekim İbn Abbâs'ın (ö. 68/687) “*Cennette bulunan şeylerden hiç birisi dünyada bulunan şeylere benzemez, ancak isimleri benzer.*”⁶³⁹ sözü bu söylenenleri desteklemektedir. Kur'an-ı Kerim'de Cennetin tasviri mahiyetinde yer alan ayet-i kerimelerin sadece beşerin zihnine yakınlaştırmak için zikredildiği söylenebilir. Cennet tasviri içerisindeki misal olarak bağ, bahçe, nehir ve benzeri nesnelere insan tahayyülünün fevkinde olup insan onların güzelliğini hayal dahi edemez. Cennet hakkında verilen bilgilerin, insanların dünyada tanıdıkları eşyalara benzemesi ve dünyada gözlerinin önünde, bildikleri ya da tanıdıkları şeylerden olması insanların onlara kavuşma azmini

⁶³⁴ Müslim, “Cennet” 2-5.

⁶³⁵ Gazalî, Muhammed b. Muhammed, *Yeni İhyâü Ulumiddîn*, (Tehzib ve Tekmil, Abdulhâlık Duran), Hikmet Neşriyat, İst., 2002, s. 624.

⁶³⁶ Bakara: 2/25; Muhammed: 47/6. Topaloğlu, Bekir, “Cennet” *DİA*, VII, 378.

⁶³⁷ Komisyon, *Kur'an Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 91.

⁶³⁸ Yazır, *a.g.e.*, I, 276.

⁶³⁹ İbn Kesir, *a.g.e.*, I, 205.

arttıran bir durumdur. Çünkü onların zihninde hoşlarına giden ve güzel gördükleri bu gibi nesnelere ve nimetler tasavvur edilmeseydi, bilmedikleri nimetleri istemek onlara zor gelebilirdi.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan cennet tasvirleri içinde, onun göklerin ve yerin "arz"ı/genişliği kadar olduğu ifade edilmektedir.⁶⁴⁰ Fahreddin Râzî (ö. 606/1209) "*Rabb'inizin mağfiretine ve müttakiler için hazırlanmış, eni göklerle yer kadar olan cennete koşuşun*"⁶⁴¹ ayetini tefsir ederken bu genişlikten maksadın hakiki mana değil, mecazi mana olduğunu ve burada cennetin alabildiğine ve tasavvur edilemeyecek kadar geniş olduğunun anlatılmak istendiğini belirtmiştir.⁶⁴² Kur'an-ı Kerim'de cehenneme ait yedi kapının mevcudiyeti açıkça zikredildiği halde⁶⁴³ cennetin sadece kapılarının (ebvâb) bulunduğu ifade edilmiş ve sayıları hakkında herhangi bir işaretle bulunulmamıştır.⁶⁴⁴ Ancak, bazı hadis-i şeriflerde cennetin sekiz kapısı olduğu belirtilmektedir. Cennet kapılarının cehenneminkinden daha fazla ve cennetin tasavvur edilemeyecek kadar geniş olması, cennet ehlinin cehennemliklerden çok olacağını gösterir. Nitekim bir hadiste, cennete gireceklerin yerlerini aldıktan sonra orada yine boş yer kalacağı, bunun için Cenab-ı Hakk'ın yeniden bazı nesiller yaratıp cenneti dolduracağı ifade edilmiş⁶⁴⁵, başka bir hadiste de cennetteki bir kapının genişliğinin usta binicinin üç günde (veya üç ayda veya üç senede) gidebileceği mesafe kadar olduğu, ama buna rağmen cennetliklerin bu kapıdan sıkışarak girecekleri ve neredeyse omuzlarının kopup düşeceği beyan edilmiştir.⁶⁴⁶ Demek ki cennete giriş sırasında cennetlikler bir an önce bu nimetlere kavuşmak için acele edecekler ve bu sebeple kapıda bir izdiham yaşanacak ama içeri girdiklerinde cennetin çok geniş olduğunu göreceklerdir.

Genişliği yer ve gökler kadar olan Cennette her mü'mine bir mesken hazırlanmıştır. Kur'an-ı Kerim'in birçok ayetinde cennet hayatının önemli bir yerini oluşturan meskenlerden bahsedilmiştir : "*Fakat Rablerinden sakınanlara, üst üste*

⁶⁴⁰ Âl-i İmran: 3/133; Hadid: 57/21.

⁶⁴¹ Âl-İmrân, 3/133.

⁶⁴² Râzî, *a.g.e.*, VI, 6.

⁶⁴³ Hicr 15/44.

⁶⁴⁴ Zümer 39/73; Sad 38/50.

⁶⁴⁵ Müslim, "Cennet" 36. Topaloğlu, Bekir, "Cennet" *DİA*, VII, 379.

⁶⁴⁶ Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 14.

yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır."⁶⁴⁷ Hadislerde bu meskenlerden bahsedilirken onların dışarıdan içerisi içeriden de dışarısının gözüktüğü, içindeki kapları ve he türlü eşyasının gümüş ve altından olduğu belirtilmiştir.⁶⁴⁸ Fakat ayetlerde daha çok bu köşklerin altından ırmakların aktığı ifade edilir ki⁶⁴⁹ Elmalılı Hamdi Yazır bundan kastın cennetteki mertebeler olduğunu söyler.⁶⁵⁰ Kur'an'da ve hadislerde bu nehirlerin vasıfları da bildirilmektedir: "*Muttakilere vadolunan Cennetin durumu şöyledir: içinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttan ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır.*"⁶⁵¹ Cennette bulunan bir nehir ve aynı zamanda Kur'an'da bir surenin ismi olan Kevser, kenarları altın ve gümüş olup içe doğru meyilli, inci kubbelerle örtülü, çamuru kokulu misk, çakılları da inci ve cevher olan suyu da kardan daha beyaz ve baldan daha tatlı bir nehirdir.⁶⁵² Rasulullah (s.a.v.) kendisine Kevser hakkında soru soran birine şu cevabı vermişlerdir: "*O Allah'ın bana Cennet'te vereceği bir ırmaktır. Suyu süttan daha beyaz baldan daha tatlıdır. O nehirde bir takım kuşlar vardır ki boyunları deve boynuna benzer.*"⁶⁵³ Bir başka hadiste de Peygamberimiz Cennet'te su denizi, bal denizi, süt denizi ve şarap denizi olduğunu ve sonrada bunlardan nehirler fişkiracağını haber vermiştir.⁶⁵⁴ Bunun dışında Kur'an'da çağlayarak akan sular⁶⁵⁵ ile tatlı su pınarlarının bulunduğu ve cennetliklerin bu pınarlardan içecekleri belirtilmiştir.⁶⁵⁶

Başta da ifade ettiğimiz gibi sözlük manası ağacı çok olan bahçe olan cennette ağaç ve meyveler vazgeçilmez unsurlardır. Cennette gölgeleri cennetliklerin üzerlerine sarkmış ağaçlar, kolayca koparılabilen türlü meyveler, hurmalıklar, nar ağaçları, bağlar, dikensiz sedir ağaçları, salkımları sarkmış muz ağaçları, düzgün kiraz ağacı, ne çok sıcak ne de çok soğuk olan ve uzayıp giden

⁶⁴⁷ Zümer 39/20. Ayrıca bk. Sebe' 34/37; Saff 61/12; Tevbe: 9/72.

⁶⁴⁸ Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 3.

⁶⁴⁹ Bk. Taha 20/76; Tahrim 66/8; Bakara 2/25; Tevbe 9/100.

⁶⁵⁰ Yazır, *a.g.e.*, I, 275.

⁶⁵¹ Muhammed 47/15.

⁶⁵² Taberi, *a.g.e.*, XXIV, 680. Ayrıca bk. İbn Kesir, *a.g.e.*, I, 205.

⁶⁵³ Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 10.

⁶⁵⁴ Dârimî, "Rıkak" 112; Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 27.

⁶⁵⁵ Vâkıa 56/31.

⁶⁵⁶ Bk. Hıcr 15/45; Mürselât 77/41; Rahman 55/50, 66; Ğaşiye 88/12; İnsan 76/6,18; Mutaffifin 83/28.

gölgeliklerin bulunduğu çeşitli ayetlerde müjdelenmektedir. Kısacası cennetliklerin canlarının çektiği her türlü meyve orada bol bol mevcuttur.”⁶⁵⁷ Peygamberimiz (s.a.v.), Vakıa suresi 30. ayette işaret edilen ‘uzayıp giden gölgelikler’i tefsir sadedinde “Cennet’te öyle ağaçlar vardır ki binimli bir kişi onun gölgesinde yüz yıl yürür, sonuna varamaz.” buyurmuştur.⁶⁵⁸

İslâm dininin Allah’ın seçkin kullarına va’dettiği cennet nimetleri içinde insanın en çok arzuladığı ve sevdiği yiyecek, içecek ve giyim-kuşamlar da ayet ve hadislerde somut ifadelerle anlatılmış, cennet hayatı, gönlün çekeceği her türlü yemek ve eti, türlü kokulu içecekleri, temiz şarap ve çeşit çeşit tükenmez nimetleri içeren ve bütün bunlara zahmetsizce sahip olunacak bir mekân olarak tasvir edilmiştir. Cennetliklerin elbiseleri ince ve kalın halis ipekten,⁶⁵⁹ süsleri altın ve gümüştedir.⁶⁶⁰ Onların gözleri daima sürmeli olup, elbiseleri hiç eskimez.⁶⁶¹ Başlarında öyle bir taç vardır ki üzerindeki incilerin en değersizisi doğu ile batı arasını aydınlatacak kadar parlaktır.⁶⁶² Taktıkları bileziklerinden biri dünyaya görünse güneşin yıldızların ışığını silip süpürdüğü gibi o da güneşin ışığını silip süpürür.⁶⁶³ Kendilerine meyveler, içlerinin çekeceği et ve kuş eti verilecek olan cennetliklere⁶⁶⁴ sonunda misk kokusu bırakan bir içecek de vardır.⁶⁶⁵ Cennet içeceği, içildiği zaman sarhoş etmediği gibi ne baş dönmesi yapar, ne günah işlemeye iter, ne de saçmalatır.⁶⁶⁶ Ayrıca Cennet şarabında (dünya şarabı gibi) mide ızdırabı yoktur. Aldıkları gıdaların sindirimi hoş kokulu geçirti ve terden başka bir külfet getirmeyecektir.⁶⁶⁷ Cennetliklere hizmet etmek için ellerinde altın kadeh ve tepsiler olan inci gibi tertemiz ölümsüz gençler (vildan) dolaşır.⁶⁶⁸ Tüm bu rızıklar

⁶⁵⁷ Bk. İnsan 76/14; Rahman 55/68; Nebe’ 78/32; Nisa: 4/57 ; Vakıa 56/27-33; Duhan 44/55; Zuhruf 43/73.

⁶⁵⁸ Buhari, “Bed-ül-Halk” 8; Müslim, “Cennet” 1.

⁶⁵⁹ Kehf 18/31; Fatır 35/34; İnsân 76/21.

⁶⁶⁰ Kehf 18/21; Hac 22/23; Fâtır 35/33; İnsan 76/21.

⁶⁶¹ Tirmizi, “Sıfatu’l-Cenne” 8; Dârimî, “Rıkak” 17.

⁶⁶² Tirmizi, “Sıfatu’l-Cenne” 23.

⁶⁶³ Tirmizi “Sıfatu’l-Cenne” 7.

⁶⁶⁴ Tûr 52/21; Vakıa: 56/21.

⁶⁶⁵ Mutaffifin 83/25-26.

⁶⁶⁶ Vâkıa 56/19; Tûr 52/23; Saffât 37/45-47.

⁶⁶⁷ Buhârî, “Bed-ül Halk” 8; Müslim, “Cennet” 14-22; Tirmizi “Sıfatu’l-Cenne” 7.

⁶⁶⁸ İnsân 76/19; Zuhruf 43/71; Tur: 52/24.

orada ayaklarına gelecek, kendilerine bu konuda hiç bir zahmet ve güçlük dokunmayacaktır.⁶⁶⁹

Kur'an-ı Kerim'de cennet nimetlerinin ihtişamı sıralanırken bunlardan ikisi daha çok ön plana çıkar: Birincisi '*altından nehirler akan cennet*'tir. Bugün imkanı olan her insan denize nâzır yalı sahibi olmak ister. En değerli evler de zaten bunlardır. Çünkü balkonuna çıkıp oturduğu zaman karşısında bakanlara serinlik ve ferahlık veren deniz vardır. İkincisi ise '*tertemiz eşler*'. Cinsiyetin insan hayatında önemli bir yer tuttuğu şüphesizdir. Kur'ân-ı Kerim'de de vurgulandığı üzere⁶⁷⁰ karşı cinsler hayatlarını birleştirmekle bedenî ve ruhî tatmin bulmaktadırlar. Aynı tatminin uhrevî hayatta da devam etmesi tabiidir. Cennet tasviriyle ilgili çeşitli âyet ve hadislere göre cennette hem dünya kadınları hem de huriler bulunacaktır.⁶⁷¹ Dört ayette geçen '*Huri*'⁶⁷², kelime manası itibariyle gözlerinin beyazlığı saf, siyahlığı koyu olan kadın demek⁶⁷³ olup cennet kadınlarına verilen isimdir. Kur'an'da tarif edilen cennet kadınlarının dünya kadınlarından farklı olan önemli özelliklerinden birisi onların 'tertemiz' olmalarıdır. Kuran'da bu, "... *onda, onlar için tertemiz kılınmış eşler vardır...*"⁶⁷⁴ ifadesiyle belirtilmiştir. Elmalılı Hamdi Yazır, tertemiz eşler ifadesini şu şekilde açıklamaktadır: 'İman edip salih amel işleyenler için cennetlerde tertemiz, pak çiftler, eşler, yani erkekler için hanımlar, hanımlar için kocalar vardır. Ve bunların hiç birinde dünyadaki pisliklerden eser yoktur. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmişlerdir. O zevcelerde ne maddî olan kir, hayız ve nifas; ne de ahlâksızlık, geçimsizlik, biçimsizlik, münasebetsizlik olmadığı gibi kocalar da öyle pak ve tertemizdirler.'⁶⁷⁵ Genelde müfessirler tertemiz olmayı onların hayız, idrar, gâita, tükürük ve sümük gibi rahatsız edici ve kötü karşılanan şeylerden arınmış olmaları şeklinde anlamışlardır.⁶⁷⁶ Kısacası cennet kadınları her türlü fizyolojik arızalardan ve ruhî depresyonlardan tamamen uzak olacaklar, dünyada olduğu gibi sürekli temizlenmeye, bakım yapmaya gerek

⁶⁶⁹Hicr 15/48 ; Meryem 18/60-63; Müslim, Cennet 22.

⁶⁷⁰Rum 30/21.

⁶⁷¹Topaloğlu, Bekir "Cennet", *DİA*, VII, 382.

⁶⁷²Duhan 44/54; Tûr 52/20; Rahman 55/72; Vâkıa 56/22.

⁶⁷³İbn Manzûr, *a.g.e.*, IV. Ayrıca bk. 219; Râzi, Ebu Bekir *a.g.e.*, s. 67.

⁶⁷⁴Nisa 4/57. Ayrıca bk. Bakara 2/25; Âl-i İmrân 15; Nisa 4/57.

⁶⁷⁵Yazır, *a.g.e.*, I, 276.

⁶⁷⁶Râzi, *a.g.e.*, II, 142. Ayrıca bk. İbn Kesir, *a.g.e.*, I, 205.

duymayacaklardır. Nitekim "*Gerçek şu ki, Biz onları yeni bir inşa (yaratma) ile inşa edip yarattık.*"⁶⁷⁷ ayeti, kadınların cennete has üstün ve mükemmel özelliklere uygun bir şekilde yaratılacaklarını da ortaya koymaktadır.

Çeşitli âyet ve hadislerde cennet kadınlarının güzelliği, zarafeti ve çekiciliği konusundaki canlı tasvirler özetle şu şekildedir: Cennetlikler için pek çok güzelliklerle nitelenmiş tertemiz eşler bulunacaktır.⁶⁷⁸ Bakışlarını sadece eşlerine çevirmiş⁶⁷⁹ ve onlara sevgiyle tutkun⁶⁸⁰ iri gözlü,⁶⁸¹ göğüsleri henüz tomurcuklanmış ve yaşıt⁶⁸² olan bu kadınların huyları ve yüzleri güzeldir.⁶⁸³ Hem örtülü yumurta gibi (bembeyaz),⁶⁸⁴ hem de inci,⁶⁸⁵ yakut ve mercan gibi⁶⁸⁶ olan bu kadınlar çadırlar içinde korunmuşlardır⁶⁸⁷ ve sürekli bakire kalacaklardır.⁶⁸⁸ Bunlardan önce kendilerine ne bir insan, ne bir cin dokunmuştur.⁶⁸⁹ Orada her erkeğe 'zarif ve şeffaf tenli' iki kadın verilecek ve orada evlenmemiş hiç kimse kalmayacaktır.⁶⁹⁰

Cennete giren müminlerin oradaki hayatları melekler tarafından karşılanışları ve fiziki özellikleri de cennet tasviri içinde üzerinde durulması gereken bir konudur. Hz. Peygamber (s.a.v.), kıyamet günü cennet kapısını ilk olarak kendisinin çalacağını ve ondan önce bu kapının kimseye açılmayacağını haber vermiştir.⁶⁹¹ Müminler bölük bölük cennete girerken görevli melekler tarafından karşılanacak ve "*Selâm olsun sizlere! Saadetler içinde olun, bir daha çıkmamak üzere cennete buyurun!*"⁶⁹² diyeceklerdir. Girdikleri sırada etraflarına dolunay veya parlak

⁶⁷⁷Vakıa: 56/35.

⁶⁷⁸Bakara 2/25; Vâkıa 56/35-38; Saffat 37/48-49; Nebe' 78/33.

⁶⁷⁹Saffat 37/48; Sad 38/52; Rahman 55/56.

⁶⁸⁰Vakıa 56/37.

⁶⁸¹Saffat 37/48; Duhan 44/54; Tur: 52/20; Vakıa 56/23.

⁶⁸²Nebe 78/33; Sad 38/52.

⁶⁸³Rahman 55/70.

⁶⁸⁴Saffat 37/49; Vakıa 56/22.

⁶⁸⁵Vakıa 56/23.

⁶⁸⁶Rahman 55/58.

⁶⁸⁷Rahman 55/72.

⁶⁸⁸Vakıa 56/36.

⁶⁸⁹Rahman 55/56,74.

⁶⁹⁰Buharî, "Bed-ül Halk" 8; Müslim, "Cennet" 14.

⁶⁹¹Müslim, "İman" 333.

⁶⁹²Zümer 39/73. Ayrıca bk. Hicr 15/46; Furkan 25/75; Ra'd 13/23-24;

yıldızlar gibi ışıklar saçacaklar⁶⁹³ ve meleklerden gelen iltifatlara karşı şöyle diyeceklerdir: "*Bize karşı vaadini gerçekleştirip dilediğimiz yerinde yerleşebileceğimiz cennete bizleri vâris kılan Allah'a hamdolsun!*"⁶⁹⁴ Âyetin ifade tarzından, müminlerin yerleşim açısından serbestlik içinde olacakları anlaşılmaktadır.⁶⁹⁵ Cennetlikler cennete kılız, tüysüz, sürmeli otuz veya otuz üç yaşlarında girecekler,⁶⁹⁶ daima sağlıklı olacak, onlara yorgunluk ve usanç gelmeyecek,⁶⁹⁷ asla hastalanmayacak; sonsuza kadar yaşayacak, hiç ölmeyecek; her an gençliklerini koruyacak ve hiçbir zaman ihtiyarlamayacaklardır.⁶⁹⁸ Tükürme, sümükürme ve tuvalete çıkma ihtiyacı onlar için söz konusu olmayacaktır.⁶⁹⁹ Konu ile ilgili hadislerin bazı rivayetlerinde cennete girecek erkeklerin, ataları Âdem'inki gibi bir bünyeye sahip olacakları, hatta 60 arşın boyunda bulunacakları anlatılır. Ayrıca erkeklerin bıyıkları yeni terlemiş sakalsız gençler görünümünde ve dünyadakilere oranla yüz erkek kuvvetinde olacakları⁷⁰⁰, kadınların ise çok güzel tenli ve çok değerli elbiselere bürünmüş halde bulunacakları ifade edilir.⁷⁰¹

Cennette kusursuz bir ahlakî hayat yaşanacak, cennetlikler arasında anlamsız ve gereksiz konuşmalar, suçlamalar olmayacak, tam bir dostluk ve kardeşlik hayatı hüküm sürecektir.⁷⁰² Gönüllerindeki kin sökülüp atıldığı için⁷⁰³ hepsi kardeşler olarak tahtlar üzerinde karşı karşıya oturacak⁷⁰⁴ ve birbirlerini soracaklardır.⁷⁰⁵ Aralarında anlaşmazlık ve birbirlerine karşı kin besleme olmayıp kalbleri tek bir kalb gibi olacaktır.⁷⁰⁶ Orada boş sözler değil sadece esenlik veren sözler işitecekler⁷⁰⁷ ve aralarındaki dilekleri hep selâm olacaktır.⁷⁰⁸ Onlar, özenle işlenmiş mücevher

⁶⁹³ Buhari, "Bed'ül-Halk" 8; Müslim, "Cennet" 14-22; Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 7.

⁶⁹⁴ Zümer 39/74.

⁶⁹⁵ Topaloğlu, Bekir "Cennet", *DİA*, a.g.e., VII,381.

⁶⁹⁶ Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 12.

⁶⁹⁷ Fatır 35/35.

⁶⁹⁸ Müslim, "Cennet" 22; Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 8; Dârimî, "Rıkak" 17.

⁶⁹⁹ Buhârî, "Bed-ül Halk" 8; Müslim, "Cennet" 7.

⁷⁰⁰ Tirmizi, "Sıfatu'l-Cenne" 6.

⁷⁰¹ Topaloğlu, Bekir, "Cennet", *DİA*, VII,381.

⁷⁰² Hicr: 15/47; Vâkıa: 56/25; Müslim, Cennet, 16-17.

⁷⁰³ A'râf 7/43.

⁷⁰⁴ Hicr 15/47.

⁷⁰⁵ Müddessir 74/40.

⁷⁰⁶ Buhârî, "Bed-ül Halk" 8; Müslim, "Cennet" 7.

⁷⁰⁷ Meryem 19/60; Vâkıa: 56/25-26 ; Nebe' 78/35.

⁷⁰⁸ Yunus 10/10; İbrahim 14/23.

tahtlar üzerinde karşılıklı yaslanmış olarak⁷⁰⁹ çevrelerine bakıp seyrederek⁷¹⁰ safa sürmekle meşgul olacaklar⁷¹¹ ve ‘*Bizden hüznü gideren Rabbimize hamdolsun*’ diyeceklerdir.⁷¹² Onlar ayrıca her cuma günü güzel kokular saçan rüzgârların estiği bir çarşyı dolaşacaklar, bu şekilde zarafetlerine zarafet katacaklardır.⁷¹³

Elbette ki cennet hayatının nimetleri bu cismanî zevklerden ibaret değildir. Cennet halkı asıl mutluluğu manevî tatminde bulacak, onlar nefes alıp vermek kadar tabii bir şekilde Allah ile irtibat kuracak, cemâlini müşahede ederek O'nunla konuşacaklardır. Bedenî ihtiyaçları gideren ve cismanî zevkler sağlayan cennet nimetleri aslında cennet sakinleri için amaç değildir. Ulaşılmak istenen asıl hedef Allah rızâsıdır. İnsan için bu rızaya nail olmak, Allah'ın kendi katından bedene bahşettiği ruhu⁷¹⁴ yine O'na yöneltmek, O'nu müşahede etmek, O'nunla konuşmaktır. Müslümanlar arasında minnet ve şükran duygularını dile getirmeye vesile olan en samimi ve en yaygın dua ifadesi, ‘Allah râzı olsun!’ cümlesidir. Allah'ın dostları O'na en yakın olan, O'nun rıza ve muhabbetini kazanan, O'nu gönülden sevip rıza ve teslimiyetle en büyük mutluluğa erenlerdir.⁷¹⁵ Cennet ve Allah rızası münasebetini dile getiren bir ayette, şöyle buyrulmuştur : “*Allah mü'min erkeklerle mü'min kadınlara içlerinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler, Adn bahçelerinde güzel meskenler vaad etti. Allah'ın rızası ise hepsinden daha üstündür. İşte en büyük saadet budur.*”⁷¹⁶ Bu ayetin sonundaki ifade, manevî hazların ve ruhanî âleme ait mutluluğun maddî imkânların sağladığı mutluluktan çok daha üstün olduğunu açıkça göstermektedir. Zira bîr amaca vasıta kılınan şey ondan daha önemli ve değerli olamaz. Allah'ın rızâsını kazanmak, vaad edilen cennet nimetlerine erişebilmenin aracı olsaydı, o takdirde bu nimetlerin daha önemli olduğu sonucuna ulaşılabilirdi. Oysa âyette Allah'ın iradesine mutlak teslimiyet gösterenlerin bu davranışları karşılığında yine O'nun lütfuyla pek güzel mükâfatları hak edecekleri, fakat bütün bu nimetlerden daha

⁷⁰⁹ Vakıa 56/15-16; Tur 52/20.

⁷¹⁰ Mutaffin 83/23.

⁷¹¹ Yasin 36/55.

⁷¹² Fatır 35/34.

⁷¹³ Müslim, “Cennet” 13.

⁷¹⁴ Hicr 15/29.

⁷¹⁵ Topaloğlu, Bekir, “Cennet”, *DİA*, VII, 381,383.

⁷¹⁶ Tevbe 9/72. Ayrıca bk. Âl-i İmrân 3/15 ; Beyyine 98/8; Fecr 89/27-30 ; Hadîd 57/20.

önemli olarak O'nun rızâsına nâil olacakları ve en büyük başarının O'nun hoşnutluğuna erişmek olduğu bildirilmiştir.⁷¹⁷ Ebû Saîd el Hudrî (r.a.)'ın Peygamberimizden rivayet ettiği şu hadiste ayeti desteklemektedir: “Allah Cennetliklere şöyle buyuracak: *Ey Cennetlikler! Onlar da Ey Rabbimiz buyur, emret emrini yerine getireceğiz derler. Allah: Cennete girmekten dolayı memnun musunuz? Cennetlikler diyecekler ki: “Nasıl memnun olmayız yaratıklarından hiç kimseye vermediğini bize verdin.” Allah: “Ben bundan daha iyisini size vereceğim” Onlar: Bundan daha üstün şey ne olabilir? Diyecekler. Allah'ta şöyle buyuracak: Sizden razı olduğumu bildirecek ve asla gazab etmeyeceğim.*”⁷¹⁸

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarda cennet nimetlerinin insan akıl ve hayalinin alamayacağı güzellikte olduğunu anlatmaya çalıştık. Şüphesiz cennetteki nimetlerin en büyüğü Allah'ın hoşnutluğunu kazanmak ve Allah'ı görmektir. İslâm âlimleri cennette Allah'ın görülüp görülemeyeceği (rü'yetullah) konusunu başta gelen dinî ve fikrî meselelerden biri olarak incelemiş ve tartışmışlardır. Müminler ölüm sonrasındaki hayatta Allah'a yaklaştırılmış kullar olduklarına göre ulûhiyyet âleminin bazı sırlarına vâkıf olmalı, o muazzam gerçeklerin perdeleri onlar için aralanmalıdır. Bu sebeple sayıları pek az olan bazı Mu'tezilî bilginler dışında bütün İslâm âlimleri cennet ehlinin Allah'ı göreceğini kabul etmiş ve bunu insanoğlunun erişebileceği en büyük mutluluk olarak görmüşlerdir.⁷¹⁹ Elbetteki bu görmenin mahiyeti hakkında kesin bilgi yoktur. Ancak bilginler Allah'ı görme olayında, bu dünyada varlıkların görülmesi için zorunlu olan şartların gerekmediğini ileri sürmüşlerdir.⁷²⁰ Kur'ân-ı Kerîm'de “*Yüzler vardır ki, o gün ışıl ışıl parlayacaktır. Rablerine bakacaklardır.*”⁷²¹ buyurularak, âhirette müminlerin Allah'ı görecekları haber verilmektedir. Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır: “*Muhakkak ki siz şu ayı görüşünüz gibi, Rabbinizi de göreceksiniz. Ve o sırada izdihamdan ötürü birbirinize zarar vermiş de olamayacaksınız.*”⁷²²

⁷¹⁷ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 34.

⁷¹⁸ Müslim, “Cennet” 3; Tirmizi, “Sıfatu'l-Cenne” 18. Ayrıca bk. Buhârî, “Tevhîd” 38; “Rikak” 51.

⁷¹⁹ Topaloğlu, Bekir, “Cennet”, *DİA*, VII, 383.

⁷²⁰ Kılavuz, *İlmihal*, s. 134.

⁷²¹ Kıyâme 75/22-23.

⁷²² Buhârî, “Mevâkit” 16; “Tevhîd” 24; Müslim, “İmân” 81; Tirmizi, “Sıfatu'l-Cenne” 18.

Hatta cennette çarşı ve pazarın bulunduğunu belirten hadiste Efendimiz Allah'ın kendisiyle karşılıklı görüşmediği kimsenin kalmayacağını ifade etmişlerdir.⁷²³

Mümin Kur'an'da aklın ve hayalin idrak edemediği bir mükafat ve mutlulukla müjdelenmiştir. Bu mükafat ve mutluluğun numunesi olan nimetlere mümin daha dünyadayken erişmeye başlar. Çünkü Allah (cc), mümini ahirette cennetle müjdelediği gibi bu dünyada da lütuf ve ikramıyla nimetlendirmektedir. Kur'an'da bu konuda bir çok ayet vardır.⁷²⁴ Allah sevdiği kullarına cenneti hatırlatacak, onların cennete kavuşma arzusu ve heyecanlarını artıracak nimetlerin benzerlerini bu dünyada da yaratmıştır. Fakat tüm bu dünyevi nimetler geçicidir.⁷²⁵ İnsanoğlu ise fitrat olarak ebediliğe meyillidir. İslâm âlimleri ebediyeti yetkinlik, fenayı da eksiklik olarak kabul etmişlerdir. Ebediyet rahmet ve saadet, fena ise gazap ve felâkettir. Seçkin kullara nihayetsiz saadet vaad edildiğine göre cennet, rızâ-yı ilâhî, Hakk'ın cemâlinin müşahede edilmesi gibi saadet vesileleri hiçbir zaman kesintiye uğramamalı, sona ermemelidir. Hz. Âdem'e üflenen ilâhî ruh ile varlık sahnesine çıkarılan insanlık âlemi yokluğa mahkûm edilmemelidir.⁷²⁶ Akıl dahi, cenneteki mükafaatın devamlı olacağını gösterir. Çünkü böyle olmasaydı mükafaatın kesilmesi korkusu, bu muazzam nimetleri onların boğazında bırakırdı. Nimet ne kadar büyük olursa, o nimetin sona ereceği korkusu, o nisbette büyük olur. Bu da, cennetliklerin devamlı keder ve üzüntü içinde olmalarını gerektirirdi.⁷²⁷ Oysa birçok ayet, müminlerin ebedi olarak cennette kalacaklarını ve cennet nimetlerinin tükenmeyip sürekli olacağını bildirmektedir: *“İnanan ve yararlı iş işleyenler ki kişiye ancak gücünün yeteceği kadar yükleriz işte cennetlikler onlardır, orada temelli kalacaklardır”*⁷²⁸ *“Kim Allah'a iman eder, makbul ve güzel işler yaparsa, Allah onun fenalıklarını, günahlarını siler ve içinde ırmaklar akan cennetlere, hem de devamlı/ebedî kalmak üzere yerleştirir”*⁷²⁹ *“Biz onların gönüllerinde olan kini çıkardık, artık onlar sedirler üzerinde karşılıklı oturan kardeşlerdir. Onlar orada*

⁷²³ Tirmizi, “Sıfatu'l-Cenne” 15.

⁷²⁴ Nahl: 16/97; Fussilet: 41/30; Araf: 7/42; Duha: 93/8

⁷²⁵ Kehf 18/32-46; Hadid 57/20; Âl-i İmran 3/185; Ankebut 29/64; A'raf 7/169 vd.

⁷²⁶ Topaloğlu, Bekir, “Cennet”, *DİA*, VII, 385.

⁷²⁷ Râzi, *a.g.e.*, II, 143.

⁷²⁸ A'raf 7/42.

⁷²⁹ Teğabun 64/9.

*bir yorgunluk hissetmezler. Oradan çıkarılacak da değildir.*⁷³⁰ Cennetlikler için saadetin tamâmı işte budur. Çünkü onlar bu emin makamda ölmekten ve bitip tükenmekten emîn olarak nimet içerisinde yüzeceklerdir.⁷³¹ Hem bu ayetleri hem de peygamberimizin cennetin ebediliğini ifade eden hadislerini⁷³² inceleyen İslâm âlimleri cehennem veya azabının ebediyeti hususunda ashaptan itibaren ihtilâf ettikleri halde, Cehm b. Safvân (ö. 128/745) hariç, cennetin ebediyeti konusunda ittifak etmişlerdir.⁷³³

Netice itibariyle rahmeti sonsuz olan Cenab-ı Hak, bir insanın arzulayacağı herşeyin içinde bulunduğu sonsuz bir saadet yurdunu kendisine inanan kulları için hazırlamıştır. Cennet'teki mükâfatları saymak, nasıl olduklarını tam olarak anlamak, güzelliklerini ve ihtişamını tahmin etmek mümkün değildir. Ayetin ifadesiyle *“Gönüllerin özleyeceği, gözlerin hoşlanacağı her şey orada vardır.”*⁷³⁴ Kur'an'da Allah, melekler ve bütün peygamberler inananlara işte bu nimetleri müjdelemişlerdir.

2. SON PEYGAMBER HZ. MUHAMMED'İN (s.a.v.) SIFATI OLARAK BEŞİR

2.1. Kur'an'da Hz. Muhammed (s.a.v.) için Kullanılan Bazı İsim ve Sıfatlar

Müjdelemek, insanlara insanlıklarını hatırlatmak, vadetmek, sevinç ve mutluluğu insanlara getirmek olup ilahi eğitimin bir metodudur. Müjdeci olmayan bir kitap, din kitabı olamayacağı gibi, bu metodu benimsemeyen kimse de peygamber olamaz.⁷³⁵ Bütün Peygamberler, umudunu kaybetmiş insanlara hakikat kapılarını müjdeleyen Allah'ın seçkin kullarıdır. Onlar, fizikötesi alemden ilahi yağmur taneleriyle gelen habercilerdir. Bu anlamda hiçbir peygamber arasında fark yoktur. Ancak Hz. Muhammed (s.a.v.), diğer peygamberlerin kendisi hakkındaki

⁷³⁰ *Hicr 15/48*. Ayrıca bkz. Bakara 2/25; Duhan 44/56; Ra'd 13/35; Sad 38/54.

⁷³¹ İbn Kesir, *a.g.e.*, I, 206.

⁷³² Buharî, “Rikak” 51; Müslim, “Cennet” 13, 40; Tirmizî, “Sıfatu'l-Cenne” 20; Dârimî, “Rikak” 90.

⁷³³ Topaloğlu, Bekir, “Cennet”, *DİA*, VII, 385-386.

⁷³⁴ Zuhurf: 43/71.

⁷³⁵ Bayraklı, *a.g.e.*, II, 74-75.

müjdelerini gerçekleştirmek bakımından onların nübüvvetini mühürleyen ilahi bir damgadır ve beşeriyet O'nunla din açısından tekamül gayesine ermiştir.⁷³⁶ Gerçekten de bu dünya şu veya bu sahada büyüklüğünü göstermiş binlerce insana şahit olmuştur. Nice büyük krallar, savaşçılar, fatihler, filozoflar, kanun adamları, şairler ve kumandanlar bu dünyadan gelip geçmiş ve hepsi de öyle ya da şöyle insanların hayatını bir dönem etkilemişlerdir. Ancak hiç birinin etkisi kalıcı ve ebedi olmamıştır. Hayatı bütünüyle etkileyenler sadece Allah'ın rasulleri olmuştur. Özellikle de son Peygamber Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yirmi üç senelik kısa peygamberlik hayatında insanlık üzerinde bıraktığı etki 1400 senedir aynı canlılığını korumaktadır.

Hayatı tam anlamıyla kaydedilen tek peygamber Hz. Muhammed'dir. O'nun şümüllü ve mükemmel hayatı, her yaş ve meslekteki kadın-erkek bütün insanlık için ideal bir örnektir.⁷³⁷ Nitekim Hz. Muhammed'e (s.a.v.) diğer hiçbir peygambere verilmeyen birtakım özellikler verilmiştir. Son peygamber olması⁷³⁸, risâletinin evrenselliği⁷³⁹, risâletinin cinleri de kapsaması⁷⁴⁰, kendisine inanılması noktasında peygamberlerden söz alınması⁷⁴¹, kendisine Kevser'in verilmesi⁷⁴², âlemlere rahmet olması⁷⁴³, getirdiği dinin korunması teminatının verilmesi⁷⁴⁴, İsrâ ve Mi'rac'ın ona has olması⁷⁴⁵, ismiyle hitap edilmemesi⁷⁴⁶, kendisine Makam-ı Mahmûd'un verilmesi⁷⁴⁷, ümmetinin en hayırlı ümmet olması⁷⁴⁸, hayatına ve beldesine yemin edilmesi⁷⁴⁹ Hz. Muhammed'i diğer peygamberlerden ayıran başlıca hususiyetler olarak sıralanabilir.

⁷³⁶ Koç, *a.g.e.*, s. 35.

⁷³⁷ Afzalurrahman, *a.g.e.*, I, 36,37.

⁷³⁸ Ahzâb 33/40.

⁷³⁹ A'râf 7/158; Enbiyâ 21/107; Sebe' 34/28; Bakara 2/21; Nisâ 4/179 vd.

⁷⁴⁰ Ahkâf 46/29; Cinn 72/113.

⁷⁴¹ Âli İmrân 3/81.

⁷⁴² Kevser 108/1.

⁷⁴³ Enbiya 21/107.

⁷⁴⁴ Tevbe 9/33; Mâide 5/3; İbrahim 14/9.

⁷⁴⁵ İsrâ 17/1; Necm 53/118.

⁷⁴⁶ Mâide 5/67; Enfal 8/64; Müzzemmil 73/1; Müddessir 74/1; Nûr 24/63.

⁷⁴⁷ İsrâ 17/79.

⁷⁴⁸ Âli İmrân 3/110.

⁷⁴⁹ Hicr 15/72; Beled 90/12.

İnsanlığın iftihar tablosu olan efendimiz (s.a.v.), ilahi kelimeler içerisinde birçok farklı açıdan ele alınır. Allah Rasulü'nü doğru bir biçimde tanımak isteyen her muhatap kesinlikle ve öncelikle ilahi kelimeye müracaat etmek zorundadır. Zira vahyin bu bilgileri O'nu (s.a.v.) gerçek anlamda anlamamız için çok önemlidir.

Kur'an'ın Hz. Muhammed'i bizlere tanıtırken takip ettiği yollardan birisi de, O'nu bir takım isim ve sıfatlarla zikretmesidir. Nitekim Kur'an nasıl muhataplarının Allah hakkındaki bilgisizliklerini '*Esmâ-i Hüsnâ*' ile gideriyorsa, Allah'ın elçisi olan Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında bilmemiz gereken şeyleride '*Esmâ-i Rasul*' ile bildirmektedir. Kullanılan bu isimlerde dikkatimizi çeken en önemli husus ise Allah'ın seçmiş olduğu elçisini nitelerken, kendi esması ile aynı nitelendirmeleri kullanmasıdır.⁷⁵⁰ Kâdî İyâz, (ö. 544/1149) Cenab-ı Hak'ın kendi isimlerinden otuzu ile Hz. Peygamber'i (s.a.v.) adlandırdığını söylemiştir.⁷⁵¹ Mesela çok merhametli, çok şefkatli, çok acıyan anlamlarına gelen Raûf⁷⁵² çok merhametli demek olan rahîm⁷⁵³ ve her şeye muttali olan, gören, bilen, haberdar olan, her şeye de hazır ve nazır olan gibi anlamları ihtiva eden şahid ve şehid⁷⁵⁴ isimleri hem Allah'ın isimlerindedir hem de Kur'an'da peygamberimiz için kullanılmışlardır.⁷⁵⁵

Hiç şüphesiz Muhammed ve Ahmed isimleri Kur'an'da Allah Rasulü için kullanılan isimlerin başında gelir. Kur'an'da dört ayette geçen⁷⁵⁶ Muhammed, hamd kökünden türetilmiş ism-i mef'ul olup övülen, övgü gibi manaları ihtiva eder ve övülene övgüde bulunmayı, ona muhabbet, ta'zim ve iclali içerir.⁷⁵⁷ Bu isim Rasulullah (s.a.v.)'in en meşhur ve en yüce isimlerindedir. Onun için Cenab-ı Hak, bu isme özel değer atfetmiştir ki, kâfir: '*Muhammedun Rasulullah*' demedikçe

⁷⁵⁰ Yıldırım, Muhammed Emin, *Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed*, Siyer Yay., 11. Baskı, İst., 2010, s. 15,17.

⁷⁵¹ Kastalânî, Ahmed b. Muhammed, *İlahi Rahmet Hz. Muhammed (sav)*, (trc. Şair Abdülbaki, sadeleştiren İ. Turgut Ulusoy), Hisar Yay., İst., 1984, I, 207.

⁷⁵² Karagöz, a.g.e., s. 322.

⁷⁵³ Karagöz, a.g.e., s. 321.

⁷⁵⁴ Karagöz, a.g.e., s. 221.

⁷⁵⁵ Bkz. Tevbe 9/128; Ahzab 33/45; Bakara 2/143; Nisa 4/41; Nahl 16/89; Hac 22/78.

⁷⁵⁶ Âl-i İmrân 3/144; Ahzab 33/40; Mhammed 47/2; Fetih 48/29.

⁷⁵⁷ Dimeşkî, Muhammed b. Salih, *Peygamber (sav) Külliyyatı*, (trc. Halil İbrahim Kaçar), Ocak Yay., 2. Baskı, İst., 2006, I, 353.

ve O'nun adını telaffuz etmedikçe Müslüman olamaz.⁷⁵⁸ Kur'an'da bir ayette zikredilen⁷⁵⁹ Peygamberimizin Ahmed ismi ise eski kitaplarda zikredilen bir isimdir ve bütün peygamberler bu ismi taşıyan bir peygamberin geleceğini müjdelemişlerdir.⁷⁶⁰ Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: “*Benim beş ismim vardır: Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Mâhi'yim ki Allah küfrü benimle mahfeder, ben Hâşir'im ki insanlar toplanıp bana gelirler ve ben Âkib'im. (benden sonra peygamber gelmeyecektir).*”⁷⁶¹

Muhammed ve Ahmed isimleri, Hz. Peygamber'in üstün özelliklerini kemaliyle kapsayan isimler olmakla birlikte Kur'an'da bu iki ismin yanısıra Peygamber Efendimiz'e hitaben kullanılan başka isimler de mevcuttur. Mübin, Habir, Müzzemmil, Müddessir, Taha ve Yasin bu isimlerden bazılarıdır.⁷⁶² Alimler, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, hem Kur'an-ı Kerim'de hem de diğer mukaddes kitaplar, peygamberlere gönderilen sahifeler ve de sünnette geçen şerefli isimlerini tasnif etmişler ve oldukça fazla sayıda ismi peygamberimize nisbet etmişlerdir. Kastalâni (ö. 923/1517) dörtyüz⁷⁶³, en-Nebhânî (ö. 1350/1932) sekizyüz⁷⁶⁴, ed-Dimeşkî'de tam binbeşyüz⁷⁶⁵ ismi peygamberimize nisbet etmişler ve bunları eserlerinde harf sırasına göre zikretmişlerdir. Alimlerin bu kadar fazla ismi zikretmelerindeki neden, isimlerin çokluğunun ismi alan kişinin şerefine işaret etmesi düşüncesi ve Hz. Peygamber'de mevcut olan bütün sıfatlardan O'nu medhede mahiyette isimler türetilmiş olmasıdır. Bu sebeple genelde efendimize ait sıfatlar, isimleriyle birlikte sıralanmıştır.

Kur'an'da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) isimleri gibi sıfatları da geçmektedir. Allah Rasulü, kendisinden önce gönderilen diğer peygamberlerin sahip olduğu

⁷⁵⁸ Dimeşkî, *a.g.e.*, I, 353.

⁷⁵⁹ Saf 61/6.

⁷⁶⁰ Dimeşkî, *a.g.e.*, I, 355.

⁷⁶¹ Buhari, “Menakıb” 17.

⁷⁶² Geniş açıklama için bkz. Gündoğar, Hamdi, *Hz. Muhammed'in (sav) Özellikleri*, Ravza Yay., İst., 1999, s. 30-33.

⁷⁶³ Kastalâni, *a.g.e.*, I, 205-211.

⁷⁶⁴ Nebhânî, Allame Yusuf b. İsmail, *Hz. Muhammed'in Faziletleri*, (çvr. Fethi Güngör), İnsan Yay., 2. Baskı, İst., 2003, s. 25-33

⁷⁶⁵ Dimeşkî, *a.g.e.*, I, 352- 521.

sıfatlarla donatılmıştır.⁷⁶⁶ Bunun yanında efendimize alemlere rahmet olması, bütün insanlar için hidayet rehberi olması, herkes için en güzel örnek olması ve ahirette şahid olması gibi diğer peygamberlere verilmeyen sıfatlar bahsedilmiştir. Şu ayette peygamberimizin beş sıfatı birden zikredilmiştir: “*Biz seni şahit, müjdecî, uyarıcı; Allah'ın izniyle O'na çağırın, nurlandıran bir ışık olarak göndermişizdir.*”⁷⁶⁷ Aynı şekilde Fetih suresinin 8. ayetinde burada sıralanan şahid, mübeşşir ve nezir sıfatları biradada sıralanmıştır. Şâhid; alim veya hal-i hazıra müttali olan kimsedir.⁷⁶⁸ Peygamberimiz Allah indinde peygamberler hakkında şahitlik yapacaktır.⁷⁶⁹ Ayette ‘*nurlandıran bir ışık*’ olarak tecüme ettiğimiz *Sirâc-ı Münîr*, hüccet, hidayet eden ve yol gösteren anlamına gelir ki Hz. Peygamber’e (s.a.v.), nuruyla dünyayı aydınlattığı ve zuhuruyla küfür ve karanlıkları izale ettiği için verilmiş bu sıfattır.⁷⁷⁰ Allah (cc), bu ayette, kafir ve münafıkların, Zeynep olayını dillerine dolayıp ortalığı bulandırmaya, toplum içinde Hz. Peygamber’in kişiliğine kuşkular uyandırmaya çalışmalarından üzülen Hz. Muhammed’i (s.a.v.), teselli için şöyle buyurmuştur: Biz seni insanlara şahid, müjdecî, uyarıcı ve Allah’a davetçi olarak gönderdik. Onların davranışlarının, Hakk’ın buyruklarına uyup uymadığına sen tanıklık edeceksin. Doğru yolda gidenlere, Allah’ın ödülleri müjdeleyici, hak yoldan ayrılanları da O’nun azabıyla uyarıcısın. Sen Allah’ın izniyle insanları Allah’a çağırıyorsun ve onların yollarını aydınlatan bir lamabasın. Senin ışığınla insanlar karanlıklardan kurtulup doğru yolu bulurlar.⁷⁷¹

Hz. Peygamber için kullanılan sıfatlardan birisi de ‘*beşîr*’ yani müjdecî olmasıdır. Kur’an-ı Kerim’in yaklaşık elli ayetinde Hz. Muhammed’in (s.a.v.) beşîr/mübeşşir vasfı ile nezir/uyarıcı vasfının birlikte yer alması, birincinin iyi habere, ikincinin ise kötü habere tahsisini ifade eder. Buna göre beşîr, ‘müminlere (veya itaatkâr müminlere) özellikle âhîret mutluluğunu ve cenneti müjdeleyen’ mânasına gelir. Beşîr Hz. Peygamber’in isimlerinden biri olarak kabul edilmişse de yanında onun diğer isimlerinden biri veya ismin yerini tutan bir zamir bulunmadan

⁷⁶⁶ Gündoğar, *a.g.e.*, s. 33.

⁷⁶⁷ Ahzab 33/45-46.

⁷⁶⁸ Dimeşki, *a.g.e.*, I, 440.

⁷⁶⁹ Beğavî, *a.g.e.*, s. 1046.

⁷⁷⁰ Dimeşki, *a.g.e.*, I, 433.

⁷⁷¹ Ateş, *a.g.e.*, XIV, 188-189.

kullanılmadığına göre onu Hz. Peygamber'in bir adı değil sıfatı saymak daha isabetli olur.⁷⁷² Kaldı ki beşîr, فَعِيل “feil” vezninde olup bu vezin arapça sarf ilminde sıfatı müşebbehe kalıplarındandır.

2.2. Kutsal Kitaplarda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Gelişini Müjdeleyen Haberler

Peygamberlik zinciri, Hatemü'l-Enbiya/peygamberliğin mührü niteliğini taşıyan Hz. Muhammed (s.a.v.) ile kemale ermiştir.⁷⁷³ Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim nasıl ki önceki ilahi kitapları tasdik etmiş ve doğruluğunu te'yid etmiş ise⁷⁷⁴ Hz. Muhammed'in (s.a.v.) gelişi de aynı şekilde önceki peygamberleri doğrulayıp onları tasdik anlamı taşır. İdeal ve istikametini kaybetmiş beşeriyet için ilahi müjdelerle gönderilen Hz. Muhammed'in geleceği daha önceden bildirilmiştir. Hz. Muhammed'in (s.a.v.), peygamberliğini haber veren, onun hak peygamber olduğunu doğrulayıp belgeleyen çeşitli olaylar, mucizeler ve haberlere '*beşâirü'n-nübüvve*' denilmiştir.⁷⁷⁵ Kur'an'da açıkça Hz. Peygamber'in adı ve vasıflarıyla Kitab-ı Mukades'te haber verildiğine ve Ehl-i Kitab'ın tarihî ve sosyolojik olarak böyle bir beklenti içerisinde olduğuna ilişkin bilgiler, İslâm geleneğinde beşâret düşüncesinin temel dayanağını oluşturur.⁷⁷⁶

Allah Teâlâ insanlığı, gelecek büyük bir peygamberin risaletini kabule hazırlamak için, gönderdiği her peygambere, Hz. Muhammed'in alâmetlerini ve özelliklerini bildirmiş⁷⁷⁷ ve onlardan kendi kavimlerine bunu anlatmalarını ve O'nu gizlemeyip kendilerinden sonraki nesillere de açıklamalarına dair söz almalarını istemiştir.⁷⁷⁸ Bu gerçek Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir: “*Allah peygamberlerden ahid almıştı: 'And olsun ki size Kitap, hikmet verdim; sizde olanı tasdik eden bir peygamber gelecek, ona mutlaka inanacaksınız ve ona mutlaka yardım edeceksiniz,*

⁷⁷² Önkal, Ahmet, “Beşir”, *DİA*, VI, 552.

⁷⁷³ Ahzab 33/40.

⁷⁷⁴ Bakara 2/41,91,97; Âl-i İmrân 3/3,50; Nisa 4/47; Maide 5/46,48; Fatır 35/31.

⁷⁷⁵ Aydın, Mehmet, “Beşâirü'n-Nübüvve” *DİA*, V, 549. Ayrıca bk. Topaloğlu, Bekir- Çelebi, İlyas *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 2010, s. 47.

⁷⁷⁶ Aygün, Fadıl, *Hz. Peygamber'in Nübüvvetini Kanıtama Açısından Beşâirü'n-Nübüvve*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi), İst., 2011, s. 1.

⁷⁷⁷ İbn Âşûr, *a.g.e.*, XXXVIII, 182.

⁷⁷⁸ Semerkandî, *a.g.e.*, I, 281. Ayrıca bk. İbn Kesir, *a.g.e.*, II, 67.

ikrar edip bu ahdi kabul ettiniz mi?’ demişti. ‘İkrar ettik’ demişlerdi de: ‘Şahid olun, Ben de sizinle beraber şahidlerdenim’ demişti.”⁷⁷⁹ Buna göre, Hz. Muhammed (s.a.v.) bütün peygamberler tarafından müjdelenmiş; onun geleceği, peygamberlerin hepsi tarafından haber verilmiştir.⁷⁸⁰ Aslında bu ayette peygamberlerden alınan misak, onlardan öte ümmetlerini bağlayıcı olmalıdır. Zira peygambelerin hiçbirisinin Allah Resulü’nün zamanına yetişecek kadar hayatta kalmadıkları gözönüne alınırsa, bu ayetin esas itibariyle onların ümmetlerini kapsadığı anlaşılmış olur.⁷⁸¹ Ayrıca ayetteki ‘ona mutlaka yardım edeceksiniz’ emri vurgulu bir şekilde yapılmış ve sanki halifeler için alınan bey’at gibi olmuştur ki bu durum Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberler peygamberi olduğunu ortaya çıkarır. İşte bu yüzden O (s.a.v.) en büyük imamdır. Nitekim isra gecesi peygamberler Beyt’ül-Makdis’de toplandıklarında onlara imâm olmuştur. Mahşer günü Allah’u Teala, hakları ayırmak üzere geldiğinde şefaatçi yine O’dur. Ahirette bütün peygamberler O’nun sancağı altında toplanacaktır.⁷⁸²

Kur’an ayetleri esas alındığında Hz. Peygamber’in geleceğini işaret eden, ismi zikredilerek verilen ilk peygamber Hz. İbrahim’dır. Hz. İbrahim, oğluyla beraber Kabe’yi inşa ederlerken Rablerine şöyle dua etmişlerdir: "*Rabbimiz! İçlerinden onlara Senin ayetlerini okuyan, Kitabı ve hikmeti öğreten, onları her kötülükten arıtan bir peygamber gönder.*"⁷⁸³ Bu sıfatlar başka ayetlerde aynıyla Hz. Peygamber için tekrar edilmiştir.⁷⁸⁴ Bilindiği gibi Hz. İbrahim’in peygamber olan iki oğlundan birisi Hz. İshak, diğeri Hz. İsmail’dir. Allah Rasulü’ne kadar bütün peygamberler Hz. İshak’ın soyundan gönderilmiş, bir tek Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. İsmail’in soyundan gönderilmiştir. Mezkur ayette bu duayı İbrahim ve İsmail peygambelerin birlikte ve Kabe’de yapmaları, sözkonusu peygamberin Hz. Muhammed olduğunun bir delilidir.⁷⁸⁵ Kur’ân-ı Kerîm ayrıca Hz. İsâ’nın onu

⁷⁷⁹ Âl-i İmrân 3/81.

⁷⁸⁰ Hamidullah, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Trc: Salih Tuğ), Yeni Şafak Gazetesi kültür Armağanı, Ank., 2003, I, 640.

⁷⁸¹ Ahatlı, *a.g.e.*, s. 91-92.

⁷⁸² İbn Kesir, *a.g.e.*, II, 68. Ayrıca bk. Dimeşki, *a.g.e.*, I, 47.

⁷⁸³ Bakara 2/129.

⁷⁸⁴ Âl-i İmrân 3/164; Cuma 62/2.

⁷⁸⁵ Şiblî, Mevlâna en-Nu’mânî, *Asr-ı Saadet* (İslam Tarihi) (trc. Ömer Rıza Doğrul), Eser Neşriyat, İst., 1978, III, 194. Ayrıca bk. Ahatlı, *a.g.e.*, s. 94.

müjdelediğini haber vermektedir: "*Meryem oğlu İsa da şöyle demişti: Ey İsrailoğulları! Ben Allah tarafından size gönderilmiş bir elçiyim; benden önce gelen Tevrat'ı doğrulamakta ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdelemekteyim*".⁷⁸⁶ Hz. İsa'nın müjdelemekle emredildiği Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bir ismi de Ahmed'dir. Onun Muhammed ismi de Ahmed ismi gibi, aynı hamd maddesinden olarak en güzel ve övülecek isimdir.⁷⁸⁷ Nitekim Allah Rasülü (s.a.v.) bu iki ayete işareten bir hadislerinde "*Ben, atam İbrahim'in duâsı, İsa'nın müjdesi, annemin rüyasıyım; annem rüyasında, kendinden bir nûrun çıktığını ve Şam saraylarını aydınlattığını görmüştür*".⁷⁸⁸

Eski geleneklerin ve kutsal metinlerin çoğunda ahir zamanda gelecek bir kurtarıcı inancı bulunmasına rağmen Kur'an'da böyle bir bilgi yer almamaktadır. Bilakis Hz. Muhammed'in son peygamber ve önceki kitaplarda geleceği haber verilen kişi olduğu vurgulanır.⁷⁸⁹ Bir ayette Hristiyan ve Yahudilerin Hz. Peygamber'i öz oğulları gibi tanıdıkları şu şekilde ifade edilmektedir: "*Bu dünyada ve ahirette bizim için güzel olanı yaz; biz Sana yöneldik*" dedi. Allah: "*Azabıma dilediğim kimseyi uğrattırım, rahmetim herşeyi kaplamıştır; bunu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara, zekat verenlere, ayetlerimize inanıp, yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları, okuyup yazması olmayan peygambere uyanlara yazacağız*", "*Kendilerine Kitap verdiklerimiz, onu (peygamberi) oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar. Onlardan bir takımı, doğrusu bile bile hakkı gizlerler*".⁷⁹⁰ Nitekim Hz. Ömer daha önce Yahudi iken Müslüman olan Abdullah b. Selam'a⁷⁹¹ ayetteki '*onu (peygamberi) oğullarını tanıdıkları gibi tanırırlar*' meselesini sorunca o şöyle demiştir: "*Ben onu, oğlumun bildiğimden daha iyi bilirim, tanırım. O Emîn (Allah), gökten, yerdeki Emîn'e (Hz. Muhammed'e) sıfatlarını indirdi; ben de onu tanıdım. Ama anasından doğan oğlum benden midir, bilemem*".⁷⁹² İlk dönemlerde müslüman olmuş yahudilerin kendi beyanları ile ashabın onlardan duyup

⁷⁸⁶ Saf 61/6.

⁷⁸⁷ Yazır, a.g.e., VII, 4929.

⁷⁸⁸ Beyhâkî, *Delailü'n-Nübüvve*, I, 80; Hakim, *el-Müstedrek*, II, 418, 600.

⁷⁸⁹ Ayğân, Fadıl, a.g.e., s. 1.

⁷⁹⁰ A'râf 7/156-157; Bakara 2/146.

⁷⁹¹ Bk. Buhârî, *Enbiyâ*, 2.

⁷⁹² İbn Kesîr, a.g.e., I, 462.

naklettikleri haberlerde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vasıflarıyla ilgili olan, ancak bugünkü Tevrat'ta bulunmayan çeşitli bilgiler mevcuttur.⁷⁹³ Bir hadiste Rasûlullah'ın Tevrat'ta vasıflarının anlatıldığı şöyle ifade ediliyor: Abdullah b. Amr'a, Rasûlullah'ın Tevrat'taki vasıfları soruldu. O şöyle dedi: "Evet vallahi, Rasûlullah, Kur'an'daki sıfatlarının bazılarıyla Tevrat'ta da tavsif edilmiştir: '*Ey peygamber! Biz seni şahit, müjdeleyici ve uyarıcı; ümmîlere sığınak olarak gönderdik. Sen benim kulum ve elçimsin; sana mütevekkil adını verdim. Bu peygamber, kötü huylu, katı kalpli ve çarşılarda bağıırıp çağırın birisi değildir. Kötülüğe kötülükle karşılık vermez; bilakis affeder, bağışlar. Allah, bu sapmış kavmi, 'Allah'tan başka ilah yoktur.'* diyene, ıslah edene kadar onun ruhunu kabzetmez.'"⁷⁹⁴ Gerçektende Tevrat'taki tebşirat sayesinde Abdullah b. Selâm, Meymûn b. Yâmîn, Kâ'bu'l-Ahbâr, Zeyd b. Su'ne, Muhayrık, Sa'lebe b. Saye ve Useyd b. Saye gibi Yahudiler, Rasûlullah'ı tanıyıp ona îmân etmişlerdir.⁷⁹⁵ Hristiyanlar da Kitâb-ı Mukaddes'te haber verilen bir peygamberin gelmesini bekliyorlardı. Bizans imparatoru Herakliyus ve Varaka b. Nevfel, Hz. Peygamber'in, bu beklenen peygamber olduğunu anlamışlardı. Selmân-ı Fârisî de bu şekilde müslüman olmuştur.⁷⁹⁶ Herakliyus Hz. Peygamber'in davet mektubu gelince peygamberimizi tanıyan birisiyle konuşmak istemiş, o sırada orada bulunan Ebû Süfyan'ı huzuruna çağırtmış ve sorduğu bazı sorulara karşılık aldığı cevaplardan tatmin olarak, onun gerçekten bir peygamber olduğunu, onun geleceğini bildiğini, ama Araplardan çıkacağını ummadığını söylemiş ve şu itirafta bulunmuştur: "*Ona ulaşabileceğimi bilsem, onunla görüşmek isterdim. Onun yanında olsaydım, ayaklarını yıkardım. Onun saltanatı, şu ayaklarımın altındaki yere kadar ulaşacaktır.*"⁷⁹⁷ Yine Mekke döneminde Müslümanların, müşriklerin baskı ve zulümlerinden kurtulmak için bir Hristiyan olan Kral Necaşi'nin ülkesi Habeşistan'a sığındıklarında, Müslümanların sözcüsü Cafer b. Ebi Talib (ra) ile Necaşi arasında gerçekleşen konuşmadan onun ve maiyyetindekilerin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) geleceğini bildikleri anlaşılmaktadır. Nitekim Cafer b. Ebi

⁷⁹³ Aydın, Mehmet, "Beşâirü'n-Nübüvve", *DİA*, V, 550.

⁷⁹⁴ Buhârî, "Tefsîr" 3.

⁷⁹⁵ Bağçeci, Muhittin, *Âyet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler*, Türdav Yay., İst., 1977, s. 43.

⁷⁹⁶ Bağçeci, a.g.e., s. 44.

⁷⁹⁷ Buhârî, "Tefsîr" 4.

Talib'in İslam ve Hz. Peygamber hakkında verdiği bilgiler üzerine Necaşi şunları söylemiştir: *‘Merhaba size ve yanından geldiğiniz şahsiyete, Ben O'nun Allah'ın Resulu olduğuna şehadet ediyorum. İncil'de (ismini ve sıfatlarını) bulduğumuz ve Meryem oğlu İsa'nın geleceğini müjdelediği peygamber şüphesiz O'dur.*'⁷⁹⁸

Yahudi kutsal kitabı Ahd-i Atık'te Kur'ân-ı Kerîm'i doğrular mahiyette birçok peygamber tarafından verilen müjdeler yer almaktadır. Nitekim Hz. İbrahim, Hz. Ya'kub, Hz. Mûsâ, Hz. Dâvûd, İşaya, Daniel, Habakkuk bu tür müjdeler vermişlerdir.⁷⁹⁹ Ne var ki, Hz. Peygamber ve ümmeti hakkında verilen bu müjde ve vasıflar, bugün elde mevcut Kitab-ı Mukaddes'te aynen bulunmamaktadır. Bununla birlikte şu an ki resmi Kitab-ı Mukaddes dikkatli bir şekilde okunduğunda, anılan hadislerde geçen cümlelere çok yakın ifadeler bulmak halen mümkündür.⁸⁰⁰ Mesela Tevrat'ta Hz. Peygamber'i (s.a.v.) müjdeleyen delillerden birisi şudur: *“Onlar için kardeşleri arasından, senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve sözlerimi onun ağzına koyacağım ve ona emredeceğim herşeyi onlara söyleyecek. Her kim peygamberleri tarafından, benim adıma söylenen sözleri dinlemezse, ben onlardan intikam alacağım.”*⁸⁰¹ Yüce Allah burada Hz. Musa'ya hitab etmiş ve gelecek olan peygamberin kardeşleri arasından olacağını ve kendisine benzeyeceğini haber vermiştir. Hz. Musa, Hz. İbrahim'in iki oğlundan biri olan Hz. İshak'ın soyundan geliyordu. Dolayısıyla gelecek olan peygamber Hz. İshak'ın soyunun devamı olan İsrailoğulları arasından değil onun kardeşi Hz. İsmail'in soyu olan Araplar arasından gelecektir. Araplar arasından gelen yegane peygamber ise Hz. Muhammed (s.a.v.)'dir.⁸⁰² Gelecek olan peygamber için *‘Senin gibi bir peygamber’* denilmesi, O'nun, Hz. Musa'ya benzer olduğunu ve tıpkı onun gibi müstakil bir kanun koyucu özelliğe sahip olacağını ifade etmektedir. Hz. Musa'dan sonra bu

⁷⁹⁸ Beyhakî, *Delailü'n-Nübüvve*, II, 300.

⁷⁹⁹ Aydın, Mehmet, “Beşâirü'n-Nübüvve”, *DİA*, V, 550. Ahd-i Atık'te peygamberlerin verdikleri müjdeler için bk. Tekvin, 12/1-3; Tekvin, 49/10; Tesniye, 18/18; 33/ 2; Mezmur, 45/3-18; İşaya, 21/6-7, 13-16; 42/9 vd.; 43/1,6; Daniel, 2/31-32; 7/13-14; Daniel, 2/31-32; 7/13-14; Habakkuk, 3/3.

⁸⁰⁰ Ahatlı, *a.g.e.*, s. 98.

⁸⁰¹ Tesniye, 18/18-19.

⁸⁰² Rahmetullah, el-Hindî, *İzhâru'l-Hakk Tercümesi*, (Terc: Ömer Fehmi Efendi-Nüzhet Efendi), Sönmez Yay., İst., 1972, s. 654-655. Ayrıca bk. Ahatlı, *a.g.e.*, s. 101.

özelliklere sahip olarak gönderilen tek peygamber Hz. Muhammed'dir.⁸⁰³ Ayrıca Allah'ın, kelamını onun ağzına koyması, o peygamberin ümmî olacağını, sadece kendisine vahyedilene insanlara duyuracağını ifade eder. Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmî idi ve kendisine vahyedilene insanlara duyuruyordu.⁸⁰⁴

Tevratta Hz. Muhammed'in (s.a.v.) geleceğini müjdeleyen en önemli delillerden birisi de şudur: “*Ve dedi: Rabb, Sînâ'dan geldi; ve onlara Saîr'den doğdu; Faran (Paran) dağından parladı.*”⁸⁰⁵ İslâmî kaynaklarda bu ifade Hz. Muhammed'in (s.a.v.) geleceğinin müjdelenmesi olarak yorumlanmakta ve şu şekilde açıklanmaktadır: Rabbin Sînâ'dan gelmesi Hz. Musa ile konuşması, Seir'den doğması Hz. İsa'ya İncil'i indirmesi, Paran dağından parlaması da Hz. Muhammed'e eski adı Faran olan Mekke'de Kur'an-ı Kerîm'i inzal etmesidir.⁸⁰⁶ İbranice bir kelime olan Paran'ın Arapçalaşmış şekli olarak belirtilen Fârân, Mekke'nin veya Mekke dağlarının Tevrat'ta zikredilen ismi olarak gösterilir.⁸⁰⁷ Zira Kur'an-ı Kerim'de, Hz. İbrahim'in zürriyetinden bir kısmını Beyt-i Harâm'ın yanında ekinsiz bir vadiye yerleştirdiği⁸⁰⁸, evin temellerinin ise İbrahim ve İsmail tarafından yükseltildiği⁸⁰⁹ belirtilmektedir. Bu vadi Mekke vadisi, ev de Kabe olduğuna göre Hz. İsmail ile annesinin yerleştiği ve yaşadığı yer o bölgedir. Nitekim Tevrat'ta İsmail'in annesi Hâcer ile birlikte Paran çölünde ikamet ettiğine dair bilgi de⁸¹⁰ Paran'ın Mekke olduğunu göstermektedir.⁸¹¹

Tevratta yer alan bir pasajda, bir peygamberin özellikleri şu şekilde sıralanır: Üstün bir güzelliğe ve parlak bir yüze sahiptir. Dudaklarından letafet (hikmetli sözler) saçılacak, zamanın sonuna kadar mübarek olacaktır. Kılıç, celâl ve haşmet kuşanmış, kudretli ve güçlü, kullandığı okları sivri olan ve onları kullanmaya her an hazır bulunan birisidir. Kavimler onun emri altına girecek, iyiliği sevip günaha

⁸⁰³Yazır, *a.g.e.*, I, 531. Ayrıca bk. Ulutürk, Veli, *Kur'an'da Ehl-i Kitap*, İnsan Yay., İstanbul, 1996, s.90; Ahatlı, *a.g.e.*, s. 101.

⁸⁰⁴A'raf 7/157,158; Necm 53/3-4.

⁸⁰⁵Tesniye, 33/2.

⁸⁰⁶Rahmetullah, el-Hindî, *a.g.e.*, s. 655-656; Ayrıca bk. Ulutürk, *a.g.e.*, s.91. Harman, Ömer Faruk, “Fârân”, *DİA*, XII, 166.

⁸⁰⁷Ahatlı, *a.g.e.*, s. 103.

⁸⁰⁸İbrahim 14/37.

⁸⁰⁹Bakara 2/127.

⁸¹⁰Tekvîn. 21/ 21.

⁸¹¹Harman, Ömer Faruk, “Fârân”, *DİA*, XII, 166.

kızacaktır. Kralların kızları ona hizmet edecek, komşu ülkelerin padişahlarından ona hediyeler gelecektir. Ümmetinin zenginleri, onun emrine itaat edip mallarını cömertçe harcayacaklar, ismi nesilden nesile anılacak ve kavimler daima ona teşekkürde bulunacaktır.⁸¹² Bu sıfatların hepsi, Hz. Muhammed’de (sav) mevcuttur. Özellikleri sayılan bu peygamber, Hz. Muhammed’dir.⁸¹³

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi bir ayette Hz. İsa’nın ağzından, kendisinden sonra gelecek ve ismi Ahmed olan bir peygamberin geleceğinin bildirilmesi⁸¹⁴, erken dönemden itibaren Müslüman alimleri, eğer varsa, mevcut İncil metninin neresinde bu malumatın bulunduğu konusunda araştırmaya sevk etmiştir. İslam alimleri Hz. İsa’ya vahyedilen İncil’de bunun mevcut olduğunu, fakat daha sonra tahrif neticesinde bu haberin incil metinlerinden çıkarıldığını belirtmişlerdir.⁸¹⁵ Yuhanna incilinde geçen ve içinde ‘tesellici’ olarak tercüme edilen kelimenin kullanıldığı cümleler konunun nirengi noktasını teşkil etmektedir.⁸¹⁶ Şöyle ki: :
*“Ben Baba’dan isteyeceğim ve O size, sizinle daimî kalacak olan başka bir Periqlytos gönderecektir.”*⁸¹⁷ *“Benim gitmem sizin için hayırlıdır; çünkü ben gitmezsem, Periqlytos size gelmez. Fakat gidersem, onu size gönderirim. Ve o geldiği zaman, günah için, salâh için ve hüküm için dünyayı ilzam edecektir... Size söyleyecek çok şeylerim var; fakat şimdi dayanamazsınız. Fakat o ‘Periqlytos’ gelince, size her hakikate yol gösterecek; zira kendiliğinden söylemeyecektir; fakat her ne işitirse söyleyecek ve gelecek şeyleri size bildirecektir.”*⁸¹⁸ Periqlytos kelimesi, hristiyanlar tarafından tahrif edilerek *Paraklet* şekline dönüştürülmüş ve ona ‘teselli edici, aracı, hakikat ruhu’ gibi mânâlar verilmiştir.⁸¹⁹ Onlara göre Hz. İsa’nın geleceğini müjdelediği parakletos Rûhulkudüs’tür ve İsa Mesih’in kendilerinden ayrılması sebebiyle hüznülenen havarilere Rûhulkudüs bir teselli olmak

⁸¹² Mezmurlar 45/1-17.

⁸¹³ Rahmetullah, el-Hindî, *a.g.e.*, s.658. Ayrıca bk. Ulutürk, *a.g.e.*, s.94.

⁸¹⁴ Saff 61/6.

⁸¹⁵ Aydın, Mehmet, “Faraklit” *DİA*, XII, 165.

⁸¹⁶ Ahatlı, *a.g.e.*, s. 106.

⁸¹⁷ Yuhanna, 14/16.

⁸¹⁸ Yuhanna, 16/7-13.

⁸¹⁹ Davud, Abdulahad, *Tevrat ve İncil’e Göre Hz. Muhammed*, (Terc: Nusret Çam), Nil Yay., İzmir, 1992, s. 270.

üzere geldiği için kelime genellikle ‘teselli veren’ olarak tercüme edilmiştir.⁸²⁰ Oysa Periqlytos, gerek etimolojik, gerekse lügat manası itibariyle ‘en meşhur, şanı yüce ve övülmeye layık olan kimse’ demektir. İslami kaynaklarda Faraklit şeklinde yer alan bu kelime, Arapçada ‘en çok hamdeden’ manasına gelen Ahmed kelimesinin tam karşılığıdır.⁸²¹

Periqlytos’un belirtilen özelliklerinden birisi, kendiliğinden birşey söylememesi, ne vahyedilmişse onu aktarması ve olacak şeyleri söylemesidir. Bu özellikler, Hz. Muhammed’te (s.a.v.) mevcuttur. O, Kur’an’ın diliyle şöyle der: “Ben, ancak bana vahyolunana uyarım ve ben, ancak bir uyarıcıyım.”⁸²² “O hevasından konuşmaz; konuştuıkları, ancak ona vahyolunanlardır.”⁸²³ âyeti de aynı gerçeği ifade eder.⁸²⁴ Peygamberimizden önce ne Periqlytos isminde bir Yunanlı’ya, ne de Ahmed isminde bir Arap’a rastlanılmıştır; bu, eşsiz bir mucizedir.⁸²⁵ Müslüman âlimler, bir taraftan ‘parakletos’ şeklinde geçen kelimenin ‘Ahmed’ anlamına gelen Periqlytos’un tahrif edilmiş biçimi olduğunu ileri sürerken diğer taraftan Yuhanna İncili’ndeki Parakletos kelimesinin gerek Hz. İsa için kullanılmış olması gerekse İncil’de zikredilen nitelikleri sebebiyle Kutsal Ruh olamayacağını, Hz. İsa gibi bir Allah elçisine delâlet ettiğini ve bu elçinin de Hz. Muhammed olduğunu ortaya koymuşlardır.⁸²⁶ Bütün bunlardan, Hz. İsa’nın geleceğini haber verdiği Periqlytos’un, son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) olduğu sonucuna varılmaktadır.

Müslüman alimler, başta zikrettiğimiz Kuran ayetlerinden yola çıkarak Hz. Muhammed’in (s.a.v.) peygamberliğini ve geleceğinin müjdelendiğini kanıtlamak maksadıyla Tevrat ve İncil’den yararlanmışlardır. Bu başlık altında temas ettiklerimiz dışında Tevrat ve İncil’de Müslümanlara göre peygamberimizi

⁸²⁰ Aydın, Mehmet, “Faraklit”, *DİA*, XII, 165.

⁸²¹ Ahatlı, *a.g.e.*, s. 109. Ayrıca bk. Davud, *a.g.e.*, s. 287-288.

⁸²² Ahkâf 46/9.

⁸²³ Necm 53/3-4.

⁸²⁴ Davud, *a.g.e.*, s. 288-289.

⁸²⁵ Davud, *a.g.e.*, s.289.

⁸²⁶ Aydın, Mehmet, “Faraklit”, *DİA*, XII, 165.

müjdeleyen daha birçok haber mevcuttur.⁸²⁷ Biz burada bu müjdelerden bazılarını kısaca izah etmeye çalıştık.

2.3. Hz. Muhammed'in Beşir Sifatının Tezahürleri

Peygamberlerin vazifeleri müjdelemek ve uyarmaktır. Rehberliğin ve irşadın altında yatan mana da budur. Cennet ve ötesiyle insanları müjdeleyip teşvik etmek, cehennem ve içindekilerle insanları ikaz edip uzaklaştırmak peygamberlerin ve onları yakın takibe almış müminlerin meslekleridir.⁸²⁸ Peygamberler, insanların ahlakını düzelten, ruhları yücelten, Allah'ı ve ahireti öğreten, Kitabı tebliğ eden rehber ve elçilerdir.⁸²⁹ Onların tamamı Allah'a çağırın ve insanları karanlıktan aydınlığa çıkaran parlak birer kandildirler.⁸³⁰ Diğer peygamberlerden farklı olarak tüm bu özellikler Hz. Muhammed'te (s.a.v.) en mükemmel bir şekilde mevcuttur. Bütün peygamberler içinde takipçilerine bütün meselelerini çözmeye muktedir tam ve mükemmel bir hayat örneği bırakmak sadece Peygamberimizin mümeyyiz vasfı olmuştur. Bu örnek hayat, insanların söz ve amellerini, kalp ve ruhlarını, hal ve hareketlerini, ahlaklarını, medeniyet ve kültürlerini ıslah etmiştir.⁸³¹ Hz. Peygamber, aile fertleri ve diğer insanlar arasındaki davranışları bakımından insanlığın çok fevkiye yükselmiş, doğru sözlü ve emin olması, harama tevessül etmemesi, sebatkar olması, zorluklara tahammül etmesi ve lanet okumaması, iyi geçimli ve affedici olması, kul hakkına riayet etmesi, tevazu sahibi ve vefakar olması, dünyaya tamah etmemesi, birlik ve beraberliğe önem vermesi, hanımlara, çocuklara ve hayvanlara şefkatli davranması ve güzel ahlak sahibi olmasıyla beşir sıfatının tezahürlerini hayatının her alanında göstermiştir. Bizler, efendimizin bütün bu özelliklerini kuşatıcı ve beşir sıfatını en güzel bir şekilde özetlediğini düşündüğümüz iki yönüne temas etmek istiyoruz.

⁸²⁷ Bkz. Tekvîn, 17/20; 49/10; Tesniye, 18/ 17; 32/21; 33/2; Mezmur, 45, 149; İşıya, 21/6-9:42/9-17: 54; 60/1-7; 65/ 1-6; Daniel, 2/31-45; Matta, 3/2; 4/ 17; 6/10; 10/7; 13/31-32; 20/1-16; 21/33-44; Luka, 9/2; 10/9; Yuhanna, 14/15-16; 15/26; 16/7-8, 13-14.

⁸²⁸ Şeker, Mehmet Y., *Rahmet Hazinesinin Anahtarı Efendiler Efendisine Salat ve Selam*, Işık Yay., İst., 2011, s. 23.

⁸²⁹ Karacabey, Salih, *Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)*, Diyanet İlmî Dergi, (Özel Sayı), DİB. Yay., Ank., 2000, s. 120.

⁸³⁰ Sebe 34/52; Ahzab 33/46; Talak 65/11.

⁸³¹ Afzalurrahman, a.g.e., III, 175.

2.3.1. Rahmet Peygamberi Olması

Vahiy, dünya hayatında varoluş gayesini bilemeyen, günlük hayatında karşılaştığı sayısız soru ve sorunlarına cevap arayan, ölüm ve ötesini merak eden kısacası hayatın ve ölümün anlamını arayan insana doyurucu cevaplar sunmaktadır. Bu anlamda bütün peygamberler şüphesiz Allah'ın insanlığa bir lütfu ve rahmetidir. Ancak son peygamber olması, nübüvvetinin cinlerde⁸³² dahil herkesi içine almasından dolayıdır ki Hz.Muhammed (s.a.v.) Kur'an'da '*Biz seni ancak alemlere rahmet olarak gönderdik*'⁸³³ hitabına mazhar olmuştur. Bu ayet 'Bu adam aramıza ayrılık tohumları ekti, yakın akrabaları birbirinden ayırdı,' diyen Mekke müşriklerinin Hz. Peygamber'i bir bela ve felaket olarak kabul etmekle yanılıya düştüklerini bildirmekte ve cevap olarak onlara şöyle demektedir: 'Ey akılsızlar, onun size bir bela olarak geldiğini düşünmekle yanılıya düşüyorsunuz, aslında o size Allah'tan bir rahmet ve bereket olarak gelmiştir.'⁸³⁴ Bu rahmetin iki yönünden bahseden Mâverdî, (ö. 450/1058) tefsirinde şöyle diyor: Rahmetin birincisi, Allah'a itaat ve O'nun mükafatına ulaştırmak için bir hidayettir. İkincisi ise insanlardan helak edici azabı kaldırmaktır. Ayetteki alemler için de iki durum sözkonusudur. Birincisi insanlardan iman eden müminlerdir. İkincisi ise bütün insanlardır.⁸³⁵ Hakikaten de inanç ve ahlak alanında büyük bir buhran yaşayan insanlığı helakten kurtaran Rasulullah'ın rahmeti, diğer peygamberlerle kıyaslanamayacak kadar büyük ve geniştir. İnsanlık derin çukurlara yuvarlanıp gitmekten O'nun rahmetiyle kurtulmuş ve mükerrem bir varlık olduğunu O'nunla bilmiştir.⁸³⁶ O'nun sayesinde karanlıklar aydınlığa dönüşmüş, insanlık semasındaki kara bulutlar dağılmıştır. Bu sebeple Hz. Muhammed (s.a.v.) rahmetin kaynağıdır.⁸³⁷ Rasulullah'ın rahmeti zaman bakımından kıyamete kadar bütün nesilleri kapsarken, mekan itibariyle de sınırsızdır ve bütün alemleri kuşatmıştır.⁸³⁸ Onun getirdiği Kur'an, önceki kitapları doğrulayan, onların muhtevalarını ve özlerini kendi bünyesinde toplayan⁸³⁹ çağlar

⁸³² Cin 72/1-2.

⁸³³ Enbiya 21/107.

⁸³⁴ Mevdûdi, *a.g.e.*, III, 336.

⁸³⁵ Mâverdi, *a.g.e.*, III/475-476.

⁸³⁶ Akın, Ferruh, *Efendimiz'in (SAV) Yüce Ahlakı*, Muştu Yay., İst., 2011, s. 10,11.

⁸³⁷ Dimeşkî, *a.g.e.*, VII,46.

⁸³⁸ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 289.

⁸³⁹ Cerrahoğlu, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDVY., 8. Baskı, Ank., 1991, s. 32.

üstü ve evrensel bir kitaptır; soy sop, ırk veya kültürel çevre farkı gözetmeksizin bütün insanlığa hitap etmekte, herkese doğru yolu göstermektedir; akıl ve sağduyuya hitap edip insanları birlik, beraberlik, kardeşlik, adalet, eşitlik ve yardımlaşmaya çağırılmaktadır. Hz. Muhammed (s.a.v.), insanlığın yararına olan güzel ahlak esaslarını kendisine indirilen bu Kuran ışığında ortaya koymuş, şahsında davranış modeli olarak yaşamıştır. Diğer bir ifadeyle Hz. Peygamber Kuran'ın öngördüğü İslam'ı herkesçe kolayca anlaşılabilir ve örnek alınabilecek bir üslûpla yaşamış, yaymış, yaşayacak ve yayacak örnek nesiller yetiştirmiştir.⁸⁴⁰ Âlemlere rahmet olmasının bir sonucu olarak Hz. Muhammed (s.a.v.), insanlara birbirlerini, hayvanları, bitkileri sevmeyi; ekolojik çevreyi korumayı tavsiye etmiştir. İnsanlara kurtuluş ve mutluluğa erme yollarını öğreten yine odur. Onun vasıtasıyla insanlar dünya ve âhîret hayatları bakımından birçok iyilik elde etme imkanı bulmuşlardır.⁸⁴¹ Nitekim kendisi de bir hadisinde "*Ben bir rahmet ve hidayet rehberiyim*" buyurmuştur.⁸⁴² Müşriklere beddua etmesini teklif edenlere, "*Ben lânetçi olarak değil, âlemlere rahmet olarak gönderildim*"⁸⁴³ diye cevap vermiş, başka bir hadisinde de '*Ben Muhammed'im, ben Ahmed'im, ben Mukaffiyim*⁸⁴⁴, *ben Haşir'im, ben tevbe ve rahmet peygamberiyim*' demiştir.⁸⁴⁵

Râzi, Rasulullah'ın âlemlere rahmet olarak gönderilişini iki yönden ele alır ve bunu şöyle açıklar: O dinî bakımdan rahmettir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlar bir câhiliyyet ve dalalet içinde iken ve ehli kitap, yani yahûdi ve hristiyanlar aradan uzun zaman geçtiği, tevatürleri kesildiği ve kitapları hususunda ihtilaflar meydana geldiği için, dinleri hususunda şaşkınlığa düştükleri bir zamanda gönderilmiştir. Böylece Allah Teâlâ O'nu, hakkı aramaya ve kurtuluş ile mükafatı elde etmeye hiç bir yolun kalmadığı bir zamanda peygamber olarak gönderdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) insanları hakka çağırdı, onlara mükâfaat yollarını açıkladı, onlara Allah'ın hükümlerini gösterdi helâli haramdan ayırdetti. Dünyevî bakımdan

⁸⁴⁰ Algül, Hüseyin, *Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed*, Diyanet İlmî Dergi, DİB. Yay., Ank., 2000, s. 482.

⁸⁴¹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, III, 705.

⁸⁴² Dârimî, "Mukaddime" 3.

⁸⁴³ Müslim, "Birr" 87.

⁸⁴⁴ Mukaffî 'son peygamber' demektir.

⁸⁴⁵ Buhari, "Menakıb" 17.

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) rahmet oluşu, insanların onun sayesinde pek çok zilletlerden, savaşlardan ve harblardan kurtulmaları, onun dininin bereketli sayesinde yardıma mazhar olmalarıdır.⁸⁴⁶

Rasulullah (s.a.v.) inananlar için en güzel örnek⁸⁴⁷ ve rahmettir.⁸⁴⁸ O, en yüce ahlakın sahibidir⁸⁴⁹, müminlere kendi canlarından daha yakındır.⁸⁵⁰ Kıyamet günü Allah (cc), peygamberini ve O'na iman ile çevresinde yer alanları utandırmayacaktır.⁸⁵¹ O'nun gönderilişi insanlık için Allah'ın en büyük lütfu ve nimetidir.⁸⁵² Zira insanlar, Peygamber'in içlerinde bulunmasıyla geçmiş ümmetlerin uğradığı azaptan emin olmuşlardır.⁸⁵³ İbn-i Abbas (ö. 68/687) şöyle demiştir: 'Muhammed (s.a.v.), kendisine inanan ve tasdik eden bütün insanlar için rahmet idi. Ona inanmayanlar bile geçmiş ümmetlerin başına gelen zillet ve helakten salim olmuşlardır.'⁸⁵⁴ Hz.Peygamber'den önceki devirlerde peygamberleri yalanlayanların ve onlara kötülük edenlerin cezaları dünyada hemen veriliyordu. Fakat Muhammed'in (s.a.v.) ümmetinin cezaları ya ölüm anına ya da ahirete tecil edilmiştir.⁸⁵⁵ Yani O'nun varlığı, azabın gelmesini önleyen bir özelliğe sahiptir.

Bütün esma-ı hüsnâ'nın kendisinde en yüksek mertebede tecelli ettiği Hz. Muhammed'te (s.a.v.) hususiyle iki ismin tecellisi öndedir. Bunlar şefkat ve merhamettir.⁸⁵⁶ Kuran bu hakikatı şöyle ifade eder: "Ey inananlar! And olsun ki, içinizden size, sıkıntıya uğramanız kendisine ağır gelen, size düşkün, inananlara şefkatli ve merhametli bir peygamber gelmiştir."⁸⁵⁷ Peygamberimizin ümmetine olan düşkünlüğünün kaynağı olan 'rauf' ve 'rahim' sıfatları, ondan başka birisi için aynı anda kullanılmamıştır.⁸⁵⁸ Ayrıca ayette peygamberimize izafe edilen bu sıfatlar mübalağalı bir formda kullanıldığından bu özellik onun, özelde Müslümanlar,

⁸⁴⁶ Râzî, *a.g.e.*, XXII, 230.

⁸⁴⁷ Ahzab 33/22.

⁸⁴⁸ Tevbe 9/61.

⁸⁴⁹ Kalem 68/4.

⁸⁵⁰ Ahzab 33/6.

⁸⁵¹ Tahrim 66/8.

⁸⁵² Âl-i İmrân 3/164.

⁸⁵³ Enfal 8/33.

⁸⁵⁴ Kurtubî, *a.g.e.*, XIV/302.

⁸⁵⁵ Bursevi, İsmail Hakkı, *Tefsîru Ruhü'l-Beyân*, Matbaâti Osmaniyye, 1331, V, 526.

⁸⁵⁶ Akın, Ferruh, *a.g.e.*, s. 10.

⁸⁵⁷ Tevbe 9/128.

⁸⁵⁸ Zemahşeri, *a.g.e.*, III/111.

genelde de bütün insanlar için sahip olduğu nezaket ve şefkat duygularının yoğunluğunu yansıtır.⁸⁵⁹ Buna göre Yüce Allah kullarına nasıl şefkatli, merhametli ise o da ümmetine o denli şefkatli ve merhametlidir. Ümmetinin hırs derecesinde hayrını ve iyiliğini ister, cennete kazandırmak için var gücüyle çalışır. Bizim sıkıntıya düşmemiz ona ağır gelir, onu derinden üzer. Azap görmemiz şöyle dursun zahmet çekmemiz bile onu müteessir eder. Çünkü onun inananlara ince bir şefkati, derin bir merhameti vardır.⁸⁶⁰ Ona uyabildiğimiz takdirde ilahi muhabbet ve mağfirete erişeceğimiz müjdesi verilmiştir.⁸⁶¹ Ümmetini cehennem azabına götüren bir yola düşmemesi için bir baba şefkatinin ötesinde ikaz eden Rasulullah (s.a.v), ‘*Hiç şüphesiz ben size bir babanın evladına olan durumu gibiyim*’⁸⁶² buyurarak bizlerin hayırlara ve güzelliklere kavuşması hususundaki ısrarını ifade etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v), insanları inanmadıkları zaman karşılaşacakları kötü akıbetle uyarıyor ve onları hidayete davet ediyordu. Ancak kendisine inanmayıp karşı koyduklarını görünce çok üzülüyor ve Kuran’ın ifadesiyle neredeyse kendini yiyip tüketecek bir duruma geliyordu.⁸⁶³ İnsanların iyiliği için duyduğu bu kesif arzu Kuran’da ifadesini şu şekilde bulur: “*Sen ne kadar yürekte istersen iste, insanların çoğu inanmazlar.*”⁸⁶⁴ Ümmetine o kadar düşkündür ki, zaman zaman kurtuluşları için gözyaşı bile döktüğü oluyordu. Onu razı ve mutlu edecek tek şeyin ümmetinin kurtuluşu olduğunu bilen Allah (cc), ‘*biz seni ümmetin hakkında razı edeceğiz ve seni üzmeyeceğiz*’ müjdesiyle hoşnut etmiştir.⁸⁶⁵

Şefkat güzel ahlaktır. Şefkat, derin ve sırlı bir hakikattir. Şefkatin tedavi edemeyeceği bir hastalık, açamayacağı bir kapı yoktur. Şefkat ve yumuşaklık bir davanın ya da hareketin gönüllere yerleşmesinde en önemli duruşlardan birisidir.⁸⁶⁶ Kalbi katı birisinin gerçek mürebbi olması düşünülemez.⁸⁶⁷ Kaba ve katı kalpli bir kimse -başka bazı erdemlere sahip olsa da-muhataplarında nefret uyandırır; insanlar

⁸⁵⁹ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 247.

⁸⁶⁰ Yazır, *a.g.e.*, IV, 2653.

⁸⁶¹ Âl-i İmran 3/31.

⁸⁶² Ebu Davud, “Taharet” 4.

⁸⁶³ Kehf 18/6; Şuara 26/3.

⁸⁶⁴ Yusuf 12/103.

⁸⁶⁵ Müslim, “İman” 346.

⁸⁶⁶ Akın, *a.g.e.*, s. 21,43.

⁸⁶⁷ Akgül, *a.g.e.*, s. 96.

böyle bir kimseyi dinlemek istemezler veya onun arkadaşlığına katlanamazlar.⁸⁶⁸ Sevilen, beğenilen bir kaynak, muhatapları daha fazla etkilemekte ve istenen yönde tutum değişmesine katkı sağlamaktadır.⁸⁶⁹ Ancak şu bir gerçektir ki insanlara sevgi ve merhametle davranmak, işler yolunda gitmese de iyiliği ve adaleti uygulamaya devam etmek öyle kolay bir iş değildir. Böyle bir olgunluğa ulaşabilmek sürekli çaba istemektedir. Hatta insanın sadece kendi çabası yetmemekte, ilahi rahmete de ihtiyaç duyulmaktadır: “*Allah'ın rahmetinden dolayı, sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba ve katı kalbli olsaydın, şüphesiz etrafından dağılır giderlerdi. Onları affet, onlara mağfiret dile, iş hakkında onlara danış, fakat karar verdin mi Allah'a güven, doğrusu Allah güvenenleri sever.*”⁸⁷⁰ Müslümanları, gayr-i müslimleri, dostları, düşmanları, hürleri, köleleri, büyükleri, küçükleri, hatta insanların yanında hayvanları da içine alacak kadar geniş bir şefkat ve rahmetle islâm gibi evrensel bir mesaj getiren, bir Peygamber'in kaba ve katı kalpli bir kimse olması düşünülemez.⁸⁷¹

Allah'ın kendisine lütfettiği bu özellikleri sayesinde ki Peygamber efendimiz, Hz. Ali'nin ifade ettiği gibi daima güler yüzlü, güzel huyluydu, çok merhametli, çok affediciydi, sert ve katı kalpli değildi, yanındakilere karşı nazik davranan bir insandı. Kaba ve sert konuşmaz, kötü davranmaz, bağırıp çağırılmaz, kimseyi ayıplamaz, aşırı bir şekilde övmezdi. Hoşuna gitmeyen şeyleri görmezden gelirdi. Kendisinden bir şey umanın umudunu boşa çıkarmazdı...⁸⁷² Efendimize on yıl hizmet ettiğini söyleyen Enes (ra), onun bir kez olsun kendisine canı sıkılıp ‘of’ demediğini, bir şey yaptığında ‘*niçin böyle yaptın*’ ya da ‘*böyle yapsaydın ya*’ demediğini haber vermektedir.⁸⁷³ O’nunla karşılaşan ve sohbet eden herkesin kalbi ona karşı büyük bir sevgiyle dolmuş oluyordu. Eline geçen herşeyi yoksullara dağıtır ve kapısına gelmiş bulunan hiçbir kimseyi boş çevirmezdi.⁸⁷⁴ Rahmet, Hz. Peygamber’in adeta ruhuydu. O, şefkat ve merhamete içinden gele gele inanıyor ve

⁸⁶⁸ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 700.

⁸⁶⁹ Koç, *a.g.e.*, s. 187.

⁸⁷⁰ Âl-i İmran 3/159. Koç, *a.g.e.*, s. 189.

⁸⁷¹ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, I, 700.

⁸⁷² Tirmizî, Ebu İsa Muhammed, *Şemâil-i Şerife*, (trc. H. Nakşibendî), Ank., Hilal Yay., Trs., s. 355.

⁸⁷³ Müslim, “Fezâil” 54.

⁸⁷⁴ Saka, *a.g.e.*, s. 80.

onu özellikle tatbik ediyordu.⁸⁷⁵ Çocuğa bırakılacak en güzel mirasın edep olduğunu ifade eden⁸⁷⁶ Hz. Muhammed (s.a.v), çocuk eğitimini sadaka vermekten bile üstün bir eylem olarak görmüş⁸⁷⁷ ve ‘*Küçüklerine karşı şefkatli davranmayan bizden değildir*’⁸⁷⁸ buyurarak çocuk eğitiminin ve sevgisinin önemine işaret etmiştir. Allah Rasulü (s.a.v), her insanla diyalogunda olduğu gibi çocuklarla da harika bir iletişim içindeydi. Kuran’da, göz aydınlığı⁸⁷⁹, dünya hayatının süsü ve ziyneti⁸⁸⁰ olarak nitelenen çocuklara hiç kızmaz, kızanları da uyarırdı. Onların ağlamalarına çok üzülürdü. Hatta bir defasında çocuk ağlama sesini işittiği için namazı kısa tutmuştu.⁸⁸¹ Çocuklara karşı şefkatli davranmayı ‘imanın kemalinin bir göstergesi’⁸⁸² olarak gören Hz. Peygamber (s.a.v), geceleri kızlarının ve torunlarının üstünü örter, torunları Hasan ve Hüseyini sever, onları öper, başlarını okşardı.⁸⁸³ Bir keresinde çocuklarını hiç öpmediğini söyleyen birini ‘*Allah senin kalbinden merhamet duygusunu almışsa, ben sana ne yapabilirim ki*’ buyurarak ikaz etmişti.⁸⁸⁴

Merhametin en önemli bir sonucu insanlara kolaylık göstermek ve yumuşak davranmaktır.⁸⁸⁵ Ümmetine dini mükellefiyetleri hafifletmesi, onlar için kolaylığı istemesi de rahmet peygamberinin en bariz özelliklerinden birisidir. “*Sen onlara kaba ve katı yürekli olsaydın, etrafından dağılıp giderlerdi*”⁸⁸⁶ ayetini ümmetine hep kolaylığı isteyerek ve onlar için dini mükellefiyetleri azaltarak tatbik eden Allah Rasulü, “*Nerede kolaylık varsa, orada güzellik vardır. Kolaylığın bulunmadığı her şey çirkindir*”⁸⁸⁷ ve “*Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Müjdeleyiniz, ürkütmeyiniz*”⁸⁸⁸ buyurmuştur. Hz. Aişe’nin ifadesiyle Rasûlullah

⁸⁷⁵ Akgül, *a.g.e.*, s. 100.

⁸⁷⁶ Tirmizi, “Birr ve Sıla” 33.

⁸⁷⁷ Tirmizi, “Birr ve Sıla” 33.

⁸⁷⁸ Ebû Dâvûd, “Edeb” 58; Tirmizî, “Birr” 15.

⁸⁷⁹ Furkan 25/74.

⁸⁸⁰ Kehf 18/46; Âl-i İmrân 3/16.

⁸⁸¹ Buhari, “Ezan” 65; Müslim, “Salat” 192.

⁸⁸² Tirmizi, “İman” 6.

⁸⁸³ Sürmeli, Mehmet, *Gaye İnsan Hz. Muhammed (sav)*, Müsiad Ankara Şubesi Yay., Ank., 2006, s. 24.

⁸⁸⁴ Buhari, “Edeb” 18; Müslim, “Fezail” 64; İbn-i Mace, “Edeb” 3.

⁸⁸⁵ Koç, *a.g.e.*, s. 190.

⁸⁸⁶ Âl-i İmrân 3/159.

⁸⁸⁷ Müslim, “Birr” 78; Ebû Dâvûd, “Edeb” 10.

⁸⁸⁸ Buhârî, “İlim” 11, “Edeb” 80, “Cihâd” 164; Müslim, “Cihâd” 6-7.

(s.a.v.), iki şeyden birini yapma konusunda serbest bırakıldığı zaman, günah olmadığı takdirde mutlaka onların en kolayını seçerdi.⁸⁸⁹ Bir defasında bedevînin biri Mescid-i Nebevî’de küçük abdestini bozmuştu. Sahâbîler onu azarlamaya kalkıştı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:“*Adamı kendi haline bırakın. Abdest bozduğu yere bir kova (veya büyük bir kova) su dökün. Siz kolaylık göstermek için gönderildiniz, zorluk çıkarmak için değil.*”⁸⁹⁰ Bu olayda Hz. Peygamber’in, uygunsuz davranışta bulunan kişiye hoşgörülle davranmasının yanında, sahâbeyi de eğittiği ve konuyla ilgili genel prensipleri hatırlattığı görülmektedir. Hoşgörü Hz. Peygamber’in tüm faaliyetlerinde önemli bir ilke idi. O (s.a.v.), rahmet duygusundan dolayıdır ki namazı uzun kıldığı için başkalarına sıkıntı veren bir adamı ‘*içinizde nefret ettirenler var*’ buyurarak azarlamış⁸⁹¹, bazılarının bütün bir seneyi oruçlu geçirdiğini duyduğu vakit o kimseleri yanına çağırılmış ve bu şekildeki ibadeti onlara yasaklamıştır.⁸⁹² Bir defasında ashabına hitap ederek imkanı yerinde olanların hac yapmalarının farz olduğunu onlara bildirmişti. Orada bulunanlardan biri, ‘*her sene mi hac yapacağız?*’ deyince, Rasulullah (s.a.v) sessiz kalmıştı. Bunun üzerine soru soran kimse üç kere sorusunu tekrar etti. En sonunda Peygamberimiz (s.a.v.); ‘*Eğer evet deseydim her sene hac yapmanız farz olacaktı ve siz de buna güç yettiremeyecektiniz*’ buyurarak ümmeti için zorlanacakları bir hükmün farz kılınmasını arzu etmemiştir.⁸⁹³ Aynı şekilde birkaç gece mescide gidip ashabına Teravîh namazını kıldırılmış ancak daha sonra çıkmamış ve bu namazı odasında kılmıştı. Sahabiler, Efendimizin çıkıp kendilerine namaz kıldırmalarını arzu etmişlerdi. Allah Rasulü (s.a.v.), onların bu arzularını gördüğünü fakat bu şekilde cemaate devam ederse teravîh namazının kendilerine farz kılınabileceğini, bu takdirde de ümmetinin buna güç yettiremeyeceğini onlara bildirmişti.⁸⁹⁴

Hoşgörü ile merhamet kavramları aslında farklı kavramlar olsa da hoşgörünün içeriğinde merhamet de mevcuttur. Bir başka ifadeyle hoşgürsüz

⁸⁸⁹ Buhârî, “Menâkıb” 23, “Edeb” 80, “Hudûd” 10; Müslim, “Fezâil” 77, 78.

⁸⁹⁰ Buhârî, “Vudû” 58, “Edeb” 80; Müslim, “Tahâret” 98-100.

⁸⁹¹ Buhari, “İlim” 28, “Ezan” 61, 63; Müslim, “Salât” 182.

⁸⁹² Buhari, “Nikah” 1.

⁸⁹³ Müslim, “Hac” 412; Nesâî, “Menasik” 1.

⁸⁹⁴ Buhârî, “Salatu’t-Teravîh” 2; Müslim, “Salatu’l-Müsafirîn” 178.

merhamet olmaz.⁸⁹⁵ Allah (cc), Kur'an'ı Kerim'de Hz.Peygamber'den insanların kusurlarını güzellikle ve olgunlukla karşılmasını, onlara yumuşak ve hoşgörülü davranmasını, katı ve sert olmamasını şu ifadelerle istemektedir: “*Sen af yolunu tut, bağışla, uygun olanı emret, bilgisizlere aldırış etme.*”⁸⁹⁶ Ayetteki af kelimesine tefsirlerde verilen mânalardan birisi de, insan ilişkilerinde kolaylık yolunu seçmek, başkalarını külfet ve meşakkate sokacak tutum ve davranışlardan, beklentilerden uzak kalmaktır. Cahillere aldırmanın mânası ise, insanları hak ve hakikat çizgisine, iyilik ve doğruluk yoluna çağırırken kendini bilmezlerin edep ve ahlakla bağdaşmayan kötü ve çirkin davranışlarına, küstahça hareketlerine, haksızlıklarına aynıyla karşılık vermemek, bu tür hareketler karşısında öfkeye kapılarak affedici olmaktan, iyiliği emretmekten vazgeçmemek; aksine ısrarla sabırlı, hoşgörülü, kolaylaştırıcı ve bağışlayıcı olmaktır.⁸⁹⁷ Gerçektende Allah Rasülü, nazik ve terbiyeli olduğu kadar müşfik idi. İnsanlara sevgi ve şefkatle muamele eder, düşmanlarına karşı dahi sertlikte bulunmazdı. Ona dikenli çalı, taş ve pislikler atan, her türlü fenalığı yapan, canına kastedenler dahi şefkatten başka bir davranış görmemişlerdir.⁸⁹⁸ Şahsi sebeplerden dolayı asla intikam almamış ve en azılı düşmanlarını dahi affetmiş ve onlara belli bir değer vermiştir.⁸⁹⁹ Kaybedilen değerleri tekrar topluma kazandırma mücadelesinde birçok zorluklarla karşı karşıya kalmış, bu uğurda çok sıkıldığı zamanlar olmuş,⁹⁰⁰ ancak o (s.a.v), Cenab-ı Hakk'ın engin rahmetinin yeryüzündeki temsilcisi sıfatıyla bütün hayatı boyunca insanların ilahi rahmetten istifade etmesi için olağanüstü çaba harcamıştır.⁹⁰¹ Allah Rasülü'nün insanlara engin rahmeti öyle boyutlara ulaşmıştır ki, faaliyetlerini durdurmak ve engellemek için ellerinden gelen her şeyi yapan düşmanlarına karşı dahi hep affedici davranmış ve Allah'tan helaklerini değil hidayetlerini istemiştir. Uhud savaşı esnasında dişi kırılıp yüzüne miğferinin bir parçası saplandığı bir esnada hemen ellerini kaldırarak, “*Allah'ım kavmime hidayet et, çünkü onlar (beni) bilmiyorlar*” diyerek onlar için dua etmiş ve başlarına gelecek muhtemel bir belayı

⁸⁹⁵ Yiğit, Yaşar, *Peygamberimiz ve Hoşgörü*, DİB Yay., 4. Baskı, Ank., 2010, s. 108.

⁸⁹⁶ A'raf 7/199. Ayrıca bak. Hicr 15/85-86; Âl-i İmrân 3/159.

⁸⁹⁷ Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, II, 649-650.

⁸⁹⁸ Afzalurrahman, *a.g.e.*, I, 42.

⁸⁹⁹ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 292.

⁹⁰⁰ Gündoğar, Hamdi, *a.g.e.*, s. 67.

⁹⁰¹ *Hiz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi*, DİB Yay., Cep Kitapları, 1. Baskı, Ank., 2011, s.79.

önlemeye çalışmıştır.⁹⁰² Hz. Âişe (r.a.) anlatıyor: Peygamber (s.a.v.)’e “Uhud gününden sana daha şiddetli gelen bir gün ile karşılaştın mı?” dedim. Şöyle cevap verdi: “Evet, Akabe gününde senin kavminle ilgili olarak karşılaşmış olduğum hal, daha şiddetli ve vahimdi. Kendimi Abdi Yaley b. Abdi Kelâl’e tanıttım. İstedğim şeyi onaylamadılar. Yüzüm keder dolu olarak yanlarından ayrıldım. Biraz uzaklaşmış, Seâlib’in yakınlarına varmışım. Başımı kaldırdığımda bir bulutun beni gölgelendirdiğini gördüm. Cibril oradaydı. Bana seslenerek şöyle dedi: ‘Muhakkak ki Allah, kavminin sana dediklerini ve seni reddedişlerini işitti. Sana 'dağların meleğini gönderdik, onlara dilediğini yapasın' dedi. Bu esnada dağların meleği bana seslenerek şöyle dedi: ‘Ey Muhammed! Allah kavminin söylediklerini işitti. Ben de dağlar meleğiyim, Rabbim beni emrine verdi ki dilediğin şeyleri bana emredesin; dilersen şu iki dağı başlarına geçireyim.’ Ben de şöyle dedim: ‘Bilakis ben, onların soylarından Allah'a hiçbir şeyi şirk/ortak koşmayan, yalnızca Allah'a ibadet eden kişiler çıkarmasını Allah'tan temenni ederim.’”⁹⁰³ Benû Hanife reislerinden Sümâme bin Usâl kendisinin de itiraf ettiği gibi öldürülmeyi hak eden suçlar işlemiş azılı bir İslâm düşmanı idi. Yakalanıp Mescid’de bir direğe bağlanmış ancak üç gün sonra Hz. Peygamber, hiçbir karşılık almaksızın onu affederek serbest bırakmıştır. Sümâme, o kadar hayret etmiş ve hislenmişti ki şehir çıkışında rastladığı ilk pınarda abdest alarak Rasulullah’ın huzuruna dönüp Müslüman olmuştur.⁹⁰⁴ Mekke fethinde, yaptıkları bunca eziyet ve savaşımlardan başları yere eğik Mekkelilere Hz. Peygamber (s.a.v.): “Bugün, siz, muâheze edilecek değilsiniz. Gidiniz, hepimiz serbestsiniz!” demiştir.⁹⁰⁵ Peygamber Efendimiz, affetmekle başka bir şey değil; sadece insanların hidâyete ermesini amaçlamaktadır. Rasulullah her önüne geleni affetmiş ve kötülüğü hep iyilikle gidermiştir. Çünkü Kur’an öyle tavsiye ediyordu: “İyilikle kötülük bir olmaz. Sen (kötülüğü) en güzel bir tavırla önle. O zaman (görürsün ki) seninle arasında düşmanlık bulunan kimse, sanki yakın bir dost olur.”⁹⁰⁶

⁹⁰² Buhari, “Enbiya” 54; Müslim, “Cihad” 105.

⁹⁰³ Buhari, “Bed’u’l-Halk” 7; Müslim, “Cihad” 111.

⁹⁰⁴ Buhârî, “Meğâzi” 70; Müslim, “Cihad” 59; Ebû Dâvud, “Cihad” 119.

⁹⁰⁵ Hamidullah, Muhammed, a.g.e., I,172.

⁹⁰⁶ Fussilet 41/34.

İnsaniyla, hayvaniyla, bilineni ve bilinmeyeni ile bütün alemlere merhamet eden Allah (cc), Hz. Muhammed’i (s.a.v.) bu alemşümül rahmetin biricik temsilcisi olarak göndermiş ve onu sadece bir bölgenin, bir yörenin, bir iklimin ve bir ırkın değil, topyekün insanlığın şefkat ve merhamet ocağı kılmıştır. Onun her şeye şamil olan merhameti, en çok beşeri münasebetlerde çıkmakla birlikte cemadattan nebatata, yani cansız varlıklardan bitkilere ve hayvanlara varıncaya kadar bütün varlıkları kapsamaktadır.⁹⁰⁷ Efendimizin insani ilişkilerde gösterdiği şefkat ve merhametin en şahika örneklerini hayvanlarave diğer varlıklara karşı tutumunda da görmekteyiz. Bir hadisinde "*Yerdekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin*"⁹⁰⁸ ve "*Allah her şeye iyilikle ve güzellikle muamele edilmesini ister*"⁹⁰⁹ buyurarak merhamete erişmeyi, tüm yeryüzündeki varlıklara merhamet etmeye endekslemiştir. Bir köpeğe su veren kadının bağışlandığını belirtirken⁹¹⁰, bir kediye eziyet edip ölümüne sebep olmanın Allah'ın gazabını çektiğini vurgulamıştır.⁹¹¹ Yüzüne damga vurulmuş bir merkebin haline çok acıyan Allah Rasülü, "*Bu hayvanı yüzünden dağlayana Allah lanet etsin*"⁹¹², buyurmuş, haksız yere bir serçeyi öldüren Allah'ın kıyamet günü hesap soracağını haber vermiştir.⁹¹³ Rahmet peygamberi (s.a.v.), hayvanlara iyilikte sevap olup olmadığı hakkında kendisine yöneltilen bir soruya "*Her ıslak ciğer sahibine (hayat sahibi her canlıya) yapılan iyilikten dolayı sevap vardır*"⁹¹⁴ şeklinde cevap vermiş ve bir Müslümanın en önemli vasfının merhametli olmak olduğunu beyan etmiştir.

Hiç şüphesiz rahmet, Hz. Muhammed’in müjdeci vasfının en önemli tezahürüdür ve sahip olduğu yüce sıfatların en barizi ve geniş tazim ifade edenidir.⁹¹⁵ O kutlu elçinin ağzından dökülen rahmet yüklü sözler, gözünden akan yaşlar, semadan dökülen yağmur damlaları misali çorak araziye rahmet, çöle nur,

⁹⁰⁷ Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi, a.g.e., s.19-20.

⁹⁰⁸ Tirmizî, "Birr" 16.

⁹⁰⁹ Ebu Davud, "Edâhi" 12; Tirmizi, "Diyât" 14.

⁹¹⁰ Buhari, "Şirb" 9, Edeb 27; Müslim, "Selam" 153.

⁹¹¹ Buhari, "Bed'u'l-Halk" 16; Müslim, "Enbiya" 54.

⁹¹² Müslim, "Libas" 107.

⁹¹³ Nesâi, "Dahaya" 42.

⁹¹⁴ Müslim, "Selam" 41.

⁹¹⁵ Pişgin, Yasin, *İnsan ve Peygamber Olarak Olarak Hz. Muhammed*, Yayın Evi, 1. Baskı, Ank. 2011, s. 109.

ölüme hayat, zulme adalet, ahlaksızlığa erdem, cehalete bilgi, vahşete merhamet, düşmanlığa barış, karanlığa aydınlık, şirke iman olmuştur. En büyük sorunu sevgi açlığı olan günümüz insanı, Efendimizin rahmet yüklü damlalarına muhtaçtır.⁹¹⁶ İnsanlık O'nun (s.a.v.) rahmet dağıtan sancağının altında toplanmadıkça kurtulamayacak ve karanlıklar içinde kalmaya mahkum olacaktır.

2.3.2. Ümitvar ve Ümit Bahşedici Olması

Arapça karşılığı reca' olan ümit, ye'sin zıddıdır.⁹¹⁷ Ye's ise ümitsizlik anlamına gelir ki⁹¹⁸ hayırdan ümidi kesmek manasına gelen 'kunût' kelimeside böyledir.⁹¹⁹ Ümit, umma, beklenti ve gerçekleşmesi beklenen şey demektir. Bir cehdin, bir kararlılığın, doğru ve iyi olana istekli olmanın, güzel bir işi başarmak için veya güzel bir hizmete destek için ortaya irade koymanın, muhabbetli ve sabırlı davranmanın adıdır.⁹²⁰

İyimserlik ve yüksek moral, başarıya ulaşmanın ve örnekliğin temel unsurlarındandır. İnsanların, morali bozuk, hayata küsmüş birisini örnek almak istemeyecekleri tabiidir. Aynı şekilde insanlar, kendilerine karamsar tablolar çizen birisini dinlemeyeceklerdir. Bu yüzden, davetçinin bizzat kendisinin ümitvar olması yanında, daveti etrafında toplanan insanlara, çevresindekilere de ümit bahşederek, onlardaki istikbale ait endişe ve tereddütleri kesinlikle izale edip sabır ve sebatla, azim ve irade ile, ümit ve iştiyakla davaya bağlanmalarını sağlamak zarureti vardır.⁹²¹ İnanıp iyi iş yapanları cennetle müjdeleyen, inkar edenler ve yalan söyleyenleri de cehennemle korkutan Kur'an-ı Kerim'in ana hedeflerinden birisi insanları ümit ve korku arasında tutmaktır. Bütün peygamberler beşir olmaları yönüyle insanlara ümidi; nezir olmaları yönüyle de korkuyu aşılama çalışmışlardır. Beşir sıfatlarının bir tezahürü olarak onlar daima ümitvar olmuşlar ve hangi durumda olursa olsun karamsarlığa yer vermemişlerdir. Onlar, insanlar için her konuda olduğu gibi, her türlü zorluk karşısındaki ümit ve tevekkül dolu

⁹¹⁶ Yiğit, *En Güzel Örnekten Rahmet Damlaları*, s. 5-6.

⁹¹⁷ İbn Manzur, *a.g.e.*, XIV, 309.

⁹¹⁸ İbn Manzur, *a.g.e.*, VI, 259.

⁹¹⁹ Râgıb, *a.g.e.*, s. 413.

⁹²⁰ Algül, Hüseyin, *Nebevi Müjdenin İzinde*, Işık Yay., İst., 2009, s. 50.

⁹²¹ Önkal, *a.g.e.*, s. 326.

tutumları ile en güzel örnek olmuşlardır. İnkâr edenlerin en ağır işkence, itiraz ve baskılarını sabır ve tevekkülle karşılamışlar, Allah'ın her zaman kendileriyle birlikte olduğunun bilinciyle, hiçbir zaman ümitsizliğe kapılmamış, mücadelelerine daha da artan bir şevk ve kararlılıkla devam etmişlerdir. Hz. Musa'nın kavmi düşmanlar karşısında korkuya kapılıp ümitsizliğe sürüklenirken, Hz. Musa asla ümitsizliğe kapılmamış, bu samimiyet ve teslimiyetine karşılık Allah da onlara büyük bir mucizeyle yardım etmiş, denizin yarılmasını ve böylece onlar için bir yol açılmasını sağlamıştır.⁹²² Ağır bir hastalıkla mücadele eden Hz. Eyyub, durumundan dolayı en ufak bir teessür veya ümitsizliğe kapılmamış, derin bir bağlılıkla Allah'a yönelmiş, Allah'tan şifa dilemiştir. Neticede de hastalığında hayır görmüş ve bu davranışıyla bütün Müslümanlara güzel bir örnek teşkil etmiştir.⁹²³ Hz. Yusuf'un babası Hz. Yakup, diğer oğullarının Hz. Yusuf üzerine kurdukları hileli plan üzerine Allah'tan ümidini hiç kesmemiş ve bütün samimiyetiyle Allah'a yönelmiş, onun geri gelmesini Allah'tan istemiştir.⁹²⁴ Hz. İbrahim'e bir çocuğu olacağını müjdesini vermeye gelen elçiler de aynı davranışta bulunmaktadır: *“Dediler ki: ‘Seni gerçekte müjdeledik; öyleyse umut kesenlerden olma’”*.⁹²⁵ Hz. İbrahim'i kavmi gereği gibi takdir edememiş, onu yakarak öldürmeye kalkışmıştır. Bu olayda Hz. İbrahim Allah'a çok büyük bir sadakat göstermiş, ümidini hiçbir şekilde yitirmeden Allah'ın rahmetine güvenmiş, güzel bir teslimiyetle kaderine teslim olmuştur. Allah da kendisine hiçbir zarar ve eziyet dokunmadan ateşi ona esenlik kılmış, onu kurtarmıştır.⁹²⁶ Kısacası tarih boyunca yaşamış olan bütün peygamberler, Allah'ın rahmetinden hiçbir zaman ümit kesmemeyi emretmişlerdir.

İslamiyet, iman ve ümit dinidir. Kur'an'ı Kerim, insanlara zorluk değil kolaylık sunarak onları günah vadisinden çekip Allah'a ve onun kullarına lütfettiği güzelliklere, ahlaki erdemlere yönlendirmek amacıyla, hemen her yerinde insanlara umut ve gelecek duygusu aşılamaktadır.⁹²⁷ Kur'an, mü'minin her durumda umut içinde olmasını gerektirecek müjdelere doludur. Bir ayette *“Ey kendi nefisleri*

⁹²² Şuara 26/ 60-63.

⁹²³ Sad 38/41-44; Enbiya 21/84.

⁹²⁴ Yusuf 12/86-87.

⁹²⁵ Hicr 15/55.

⁹²⁶ Ankebut 29/24; Enbiya 21/84.

⁹²⁷ Yiğit, *En Güzel Örnekten Rahmet Damlaları*, s. 126.

aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin! Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz ki O, çok bağışlayan, çok esirgeyendir. ⁹²⁸ buyuran Allah (cc), başka ayetlerde de kendinden ümit kesmeyi küfürle, cehaletle ve delaletle eşdeğer kabul etmiştir. ⁹²⁹ Bu ayet, kafirleri ve diğer asileri tevbeyle ve Allah'a yönelmeye davet etmektedir. Zira ayette, işlenen günah ne olursa olsun ve isterse deniz köpüğü kadar olsun Allah'ın bütün günahları affedeceği ifade edilmiştir. Abdullah b. Mesud (ra) bu ayetin Kur'an'da insanı en çok rahatlatıp ümide yönelten ayet olduğunu söylemiştir. ⁹³⁰

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), insanlara devamlı ümit ve müjde vermiştir. O, insanlığa ümitsizliğe karşı ümit ve güvenin temini olmuştur. Zira gönderildiği dönemdeki insanların büyük çoğunluğu Allah'ın rahmetinden ümidini kesmiş ve insanın tertemiz yaratılışı hakkında sû-i zana kapılmıştı. ⁹³¹ Alemlere rahmet olan peygamberimiz İslam'ın müminlere cenneti kazandıracağını, onları cehennemden kurtaracağını ve daha önemlisi Allah'ın rahmetine kavuşturacağını müjdelemiş, hiçbir insanın başka bir insanın yaptığı kötülükten sorumlu olmayacağını ilan etmiştir. ⁹³² En çetin dönemlerde bile asla ümitsizliğe düşmeyen Allah Rasulü ⁹³³, aksine müminlere daima ümit ve müjde vermiştir. Hayata iyimser bakışı onun en önemli örnek davranışlarından ve özelliklerinden birisi olmuş, muhataplarının farklı tepkilerine karşı daima azim ve ümitle davetine devam etmiştir.

İnsanın en zor ve en sıkıntılı anlarda ümide ihtiyacı vardır. İşte Hz. Peygamber, bu ihtiyacı çok iyi biliyor ve anında müdahalede bulunuyordu. ⁹³⁴ Müşrik Arapların birleşerek Medine üzerine saldırıya geçtiklerini haber alan Hz. Peygamber, şehri savunmak için hendek kazılmasını emretmiş, ancak bu iş Müslümanları oldukça yormuş kendisi başta olmak üzere birçok sahabe karnına açlıktan dolayı taş bağlamıştı. Böyle çok sıkıntılı bir anda sahabilerin kıramadığı bir kayayı Allah Rasulü balyozu eline alıp tekbirler getirerek birkaç darbeye kırmış ve

⁹²⁸ Zümer 39/53.

⁹²⁹ Yusuf 12/87; Hicr 15/56.

⁹³⁰ İbn Kesir, *a.g.e.*, VII/106, 108.

⁹³¹ Afzalurrahman, *a.g.e.*, III, 302.

⁹³² Zariyat 53/38-41.

⁹³³ Algül, *a.g.e.*, s. 489.

⁹³⁴ Önkal, *a.g.e.*, s. 326.

her bir parça kırılışında Kisra ve Kayser'in saraylarının Müslümanların eline geçeceği müjdesini vererek etrafındaki sahabilere ümit bahşetmiştir.⁹³⁵ Mekke döneminde müşriklerin işkencelerine karşı artık dayanacak güçleri kalmayan bazı sahabeler Hz. Peygamber'e gelmişler ve kendisinden yardım isteyip dua etmesini ve bu sıkıntıdan artık kurtulmak istediklerini beyan etmişlerdi. Bunun üzerine rahmet peygamber'i onların sabır ve metanetlerini arttırmak ve ümitlerini kaybetmelerini önlemek için şöyle buyurmuştu: *“Sizden önceki ümmetlerde bir adam demir tarakla taranır ve sinirleri kemiğinden sıyrılırdı da bu işkence onu diniden döndürmezdi. Testere başının saç ayırımına konur ve iki parçaya bölünürdü; bu da o adamı dininden döndürmezdi. Allah muhakkak bu dini tamamlayacaktır. Öyleki San'â'dan kalkan yolcu Hadramevt'e içinde Allah korkusundan başka hiç bir korku olmadan gidebilecek”*⁹³⁶.

İnsan her ne kadar Allah'ın mükemmel bir biçimde yarattığı varlık olsa da zaman zaman bilerek ya da bilmeyerek hata, kusur ve günah olarak nitelendirilebilecek türden davranış ve tutumlar sergileyebilir. Günah işlemek, hata etmek, belkide insanı meleklerden ayıran özelliklerin başında gelir. İşte bu yüzden günah ve ma'siyetten Allah'a yönelme anlamına gelen tevbe⁹³⁷, yaptığı kötülükleri düzeltme ve eksiklerini tamamlama imkanına sahip olan insanın, ilim, iman ve salih amellerle eksiklerini tamamlayıp olgunluk kazanmasıyla ilgili Kur'an mefhumlarından biridir ve dinimizde günahlardan kurtulma ümidinin tek anahtarı olarak görülmüştür. Tevbe kapısının açık oluşu, umutsuz insanlara umut sunmakta ve insanları karamsarlıktan ve günaha ısrardan kurtarmaktadır. Kuran-ı Kerim'de tevbe ile ilgili oldukça fazla ayet vardır.⁹³⁸ Günde yüz defa Allah'a tevbe eden Hz. Peygamber (s.a.v)⁹³⁹, kulunun tövbe etmesinden dolayı Allah Teâlâ'nın çok sevindiğini⁹⁴⁰ ve Allah'ın, can boğaza gelmeden kulun tövbesini kabul edeceğini⁹⁴¹ haber vererek günahkar insanlara hep umut aşılamıştır. Ayrıca tebliğ ve

⁹³⁵ İbn Kesir, İsmail b. Amr, *el-Bidaye ve'n-Nihaye*, Beytu'l-Efkar ed-Devliyye, Lübnan, 2004, I, 564.

⁹³⁶ Buhârî, “Menâkıbu'l-Ensâr” 29.

⁹³⁷ Yiğit, *En Güzel Örnekten Rahmet Damlaları*, s. 121.

⁹³⁸ Bk. Tahrim 66/8; Hud 11/3,52; Nur 24/31; Bakara 2/222; Şûrâ 42/25; Tevbe 9/104.

⁹³⁹ Müslim, “Zikir” 42.

⁹⁴⁰ Buhârî, “Daavât” 4; Müslim, “Tevbe” 1, 7, 8.

⁹⁴¹ Tirmizî, “Daavât” 99; İbn Mâce, “Zühd” 30.

irşadlarında, dinleyene ümit bahşeden kıssalara yer verir, muhatabının kıssada belirtilen duygulardan örnek alarak azimle, ye'se düşmeden İslam'a sarılmasını te'min gayesi güderdi. Doksan dokuz kişiyi öldüren bir eşkiyanın tevbeye niyetlendikten sonra '*tevben kabul olmaz*' diyerek kendini ye's bataklığına itekleyen rahibi de öldürmesi, sonra karşılaştığı alim, fazıl birisinin '*Allah ile kul arasına kimsenin giremeyeceğini*' belirterek ona ümit vermesi ve irşadda bulunması kıssası,⁹⁴² gerçekten insan psikolojisinde ümit, aşk, azim ve iradeyi kamçılayıcı özelliklere sahiptir.⁹⁴³

Şüphesiz insan, geleceğe dönük ümit ve hayalleriyle hayata bağlanır. Ne var ki yaşadığımız daralmalar hatta mağlubiyetler moralimizi bozabilir, yıpranmamıza neden olabilir. Ama bunlar kesinlikle trajedilere, çaresizliklere dönüştürülmemelidir. Karanlığın en fazla koyulaştığı, ümitlerin yitirmeye başlandığı an, ilahi yardımın yaklaştığı andır. Bu durum Kur'an'da şöyle anlatılır: "*Yoksa, siz sizden önce geçenlerin durumu başınıza gelmezden önce cennete gireceğinizi mi sandınız? Onlara öyle yoksulluk ve sıkıntı dokunmuştu, öyle sarsılmışlardı ki, nihayet elçi ve onunla birlikte inananlar: "Allah'ın yardımı ne zaman?" diyecek olmuşlardı. İyi bilin ki, Allah'ın yardımı yakındır.*"⁹⁴⁴ Allah'a iman edenler için ümitsizliğe yer yoktur: "*Gevşemeyin, üzülmeyin, eğer inanyorsanız, mutlaka siz üstün geleceksiniz.*"⁹⁴⁵. Rasulullah (s.a.v.), sunmuş olduğu bu ümit ışıltılarıyla insanlığa hayat için yeni ve güzel bir imkan bağışlamış, insanın, zayıf ve değersiz kalbine, yıpranmış çürümüş ve soğuk cesedine yeni bir ruh, yeni bir sıcaklık kazandırmıştır.

2.4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İslam Ümmetine Verdiği Bazı Müjdeler

Müjdelemek, gelecek güzel gün ve nimetlerin önceden haberini vermektir. En genel manada Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlara Allah'ın rahmetini, O'nun katındaki af ve mağfireti, cenneti, cennette cemalullah'ı ve ebedi saadeti

⁹⁴² Buhari, "Enbiya" 54.

⁹⁴³ Önkal, a.g.e., s. 327.

⁹⁴⁴ Bakara 2/214.

⁹⁴⁵ Âl-i İmrân 3/139.

müjdelemiştir.⁹⁴⁶ Beşir, müminlere özellikle ahiret mutluluğunu ve cenneti müjdeleyen demek olup⁹⁴⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.), diğer tüm peygamberler gibi beşirdir ve insanlara müjdeler verir. Yalnız Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hitabı evrensel olduğu için⁹⁴⁸ müjdeleri de evrensel bir özellik arzeder. Daha öncede açıkladığımız gibi uyarı ve müjdeleme ifadelerinin kullanıldığı ayetlerde müjde ifadesinin uyarıdan önce zikredilmiş olmasındandır ki⁹⁴⁹ Rasulullah (s.a.v.) İslam'ı tebliğde her zaman Allah'ın insanlara bahsettiği nimetlerin çokluğundan ve güzelliğinden bahsetmiş, ayrıca iman edip diğer dini vecibeleri yerine getirenlere de cennet nimetlerinin varlığını müjdelemiştir.⁹⁵⁰

Sünnet, nebevi müjdeler demeti gibidir. Müjde ve ümit denizi olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.), ümmetinin istikballerine ümitle bakmalarını sağlayan ve onları huzura, feraha ve sürura kavuşturan güzel haber ve müjdelerinin tamamını burada zikretmeye çalışmak, koca deryayı bardağa sığdırmaya banzer. Birçoğuna daha önce değişik başlıklar altında değindiğimiz bu müjdeler içinde bahsetmediklerimizden bazılarını burada kısaca özetlemeye çalışacağız.

Hiç şüphesiz Hz. Peygamber'in (s.a.v.) verdiği müjdelerin en büyüklerinden biri ümmetine şefaate edeceğini haber vermesidir. Kur'an'da şefaate konusu birçok ayette geçer.⁹⁵¹ Şefaate edecek olanlardan ilki de Allah Rasulüdür.⁹⁵² Bu, Rasulullah'ın en büyük özelliklerinden biridir. Zira onun isimlerinden birisi de 'eş-Şefî' dir.⁹⁵³ Hz. Peygamber'e şefaate makamı olarak tefsir edilen Makam-ı Mahmud'un verildiğini şu ayet beyan etmektedir: "*Geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl. Belki de Rabbin seni övülecek makama (makam-ı mahmud) yükseltir.*"⁹⁵⁴ Müfessirler, ayette geçen 'asâ' (umulur ki) kelimesinin, Allah adına kullanıldığında kesinlik ifade ettiği hususunda görüş birliğine

⁹⁴⁶ Mehmet Y. Şeker, *a.g.e.*, s.24.

⁹⁴⁷ Önkal, Ahmet, "Beşir" *DİA*, V, 551.

⁹⁴⁸ En'am 6/92; Şûra 42/7; Tekvir 81/27.

⁹⁴⁹ Furkan 25/56; Fatır 35/24; Ahzab 33/45,47.

⁹⁵⁰ Karaman, Fikret, *a.g.e.*, s.244.

⁹⁵¹ Yunus 10/3; Bakara 2/48,255; Enbiya 21/28; Taha 20/109; Zümer 39/44; Necm 53/26; Meryem 19/87 vd.

⁹⁵² Müslim, "Kitabu'l-Fadâil" 3.

⁹⁵³ Nebhâni, *a.g.e.*, s. 29.

⁹⁵⁴ İsra 17/79.

varmışlardır. Çünkü bu fiil bir şey ummayı ifade eder. Allah ise bir kimseyi umutlandırıp, sonra ona umutlandırdığı şeyi vermemekten çok yücedir. Hafız İbn-i Hacer (ö. 852/1449) ulemanın çoğunun Makam-ı Mahmud tabirinden kasdın şefaata olduğu noktasında hemfikir olduklarını, İbn-i Cerir et-Taberî’de (ö. 310/923) tefsir ve te’vil alimlerinden çoğunun Makam-ı Mahmud’un, insanları mahşer meydanındaki sıkıntıdan kurtarıp rahatlatmak için Hz. Peygamber’in (s.a.v.) duracağı makam olduğunu söylediklerini nakleder.⁹⁵⁵ Makam-ı Mahmud’un şefaata olduğu bir hadiste şöyle ifade ediliyor: “*Kıyamet günü insanlar cemaatler halinde olurlar. Her ümmet peygamberine tabi olur. ‘Ey falan bize şefaata et, Ey falan bize şefaata et’ derler ve en sonunda Rasulullah (s.a.v.) şefaata eder. İşte o gün Allah’ın peygamber’ini Makam-ı Mahmud’a ulaştırdığı gündür.*”⁹⁵⁶ Yine birçok hadis-i şerifte geçtiği gibi Peygamberimiz (s.a.v.) ümmeti için şefaata etmeye izinlidir. O, mü’minlerin günahlarının bağışlanması için Allah’a dua etmiştir ve Ahirette yine dua edecektir.⁹⁵⁷ “*Her peygamberin kabul edilen bir duası vardır. Diğer peygamberler o duayı yapmakta acele ettiler. Ben ise bu duamı Kıyamet gününde ümmetime şefaata için sakladım. Ona, ümmetimden şirk koştımayanlar kavuşacaklardır*”⁹⁵⁸, “*Şefaatom, ümmetimden büyük günah işleyenler içindir.*”⁹⁵⁹ Bunlara benzer birçok hadiste Peygamberimiz’in şefaata iznine sahip olduğu ve kıyamet günü şefaata edeceği müjdelenmektedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), cennette bir nehir olan ve süttten daha beyaz, baldan daha tatlı⁹⁶⁰ ve kendisinden bir içenin bir daha susamayacağı şekilde⁹⁶¹ tavsif ettiği Kevser havuzunun yanında ümmeti olan bizleri beklediğini ve o gün diğer peygamberlerin ümmetlerine göre çokluğumuzla övüneceğini müjdelemektedir.⁹⁶² Şüphesiz Hz. Muhammed’e ahirette verilen nimetlerden birisi de bazı alimler tarafından hayr-ı kesir/çok hayır şeklinde tefsir edilen⁹⁶³ Kevser’dir.⁹⁶⁴ Hz. Aişe

⁹⁵⁵ Dimeskî, *a.g.e.*, XII, 488.

⁹⁵⁶ Buhari, “Tefsiru’s-Sûre” 10; Tirmizi “Tefsiru’s-Sûre” 7.

⁹⁵⁷ Müslim, “Cenâiz” 102-103.

⁹⁵⁸ Buhârî, “Deavât” 1; Müslim, “İman” 334-342; İbn Mâce, “Sünnet” 37; Tirmizî, “Deavât” 141.

⁹⁵⁹ İbn Mâce, “Zühd” 37; Tirmizî, “Kıyame” 11.

⁹⁶⁰ Tirmizî, “Kıyamet” 15.

⁹⁶¹ Buhari, “Rikâk” 53.

⁹⁶² Tirmizî, “Kıyamet” 15.

⁹⁶³ Taberî, *a.g.e.*, XXIV, 682,683.

Kevser'in muazzam bir nehir olduğunu⁹⁶⁵, Abdullah b. Abbas'ta (ö. 68/687) Allah'ın onu sadece Hz. Muhammed'e bahsettiğini söylemişlerdir.⁹⁶⁶ Elli küsur sahabînin rivayetiyle gelen Kevser ile ilgili hadislerden anlaşılan, onun cennette Peygamber Efendimize verilen ve ümmeti için hayırlar içeren bir nehir veya havuz olduğudur. Boyu bir aylık mesafe uzunluğundadır. Boyu eni kadardır. Maşrapları altın ile gümüştedir ve bunların sayıları semadaki yıldızlardan daha çoktur. Miskten daha hoş kokuludur. Sütten daha beyaz, baldan daha tatlı, kardan daha serindir. Kevser'in iki oluşu vardır. Birisi altından, diğeri gümüştedir. Kenarlarında inciden kubbeler yer alır.⁹⁶⁷ Kevser'in başında mü'minler Hz. Muhammed ile buluşacak ve onun ümmeti olmanın, şerefini, hazzını, doyumsuz mutluluğunu yaşayacaklardır. Ahirette Allah'ın sevgilisi Hz. Muhammed (sav) ile beraber olmak, onun sancağı altında bir araya gelmek, Kevser'in başında onunla buluşmak müminin ahirette kavuşacağı mükafatlardandır.⁹⁶⁸

Müjde Peygamberi Hz. Muhammed'in (s.a.v.), ümmetine verdiği güzel haber ve müjdelerden bir demeti şu şekilde takdim edebiliriz: *"Kim Allah'dan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in, Allah'ın kulu ve peygamberi olduğuna içinden gelerek şehâdet ederse, Allah onu cehenneme haram kılar."*⁹⁶⁹, Hz. Muhammed (s.a.v.), Ebû Hüreyre'ye şöyle buyurmuştur: *"... Allah'dan başka ilâh olmadığına gönülden inanıp şehâdet getiren kime rastlarsan, ona cennetlik olduğu müjdesini ver!"*⁹⁷⁰ *"Ümmetinden kim Allah'a herhangi bir şeyi ortak kılmadan (şirk koşmadan) ölürse cennete girer."*⁹⁷¹, *"Hiç şüphesiz Allah Teâlâ'nın yüz rahmeti vardır. Bu rahmetten bir tanesi sebebiyle varlıklar birbirlerine merhamet ederler. Doksan dokuzu ise, kıyamet gününe alıkonmuştur."*⁹⁷², *"Kişi kıyamet günü sevdikleriyle birlikte olacaktır."*⁹⁷³, *"Gecenin karanlığında mescidlere giden*

⁹⁶⁴ Kevser 108/1.

⁹⁶⁵ Buhari, "Tefsiru's-Sûre" 108.

⁹⁶⁶ Buhari, "Tefsiru's-Sûre" 108.

⁹⁶⁷ Dimeşki, a.g.e., XII, 492.

⁹⁶⁸ Gündoğar, Hamdi, a.g.e., s. 100-101.

⁹⁶⁹ Buhârî, "İlim" 49; Müslim, "İmân" 53.

⁹⁷⁰ Müslim, "İmân" 52.

⁹⁷¹ Buhârî, "Tevhid" 33; Müslim, "İman" 153; Tirmizî, "İman" 18.

⁹⁷² Müslim, "Tevbe" 20.

⁹⁷³ Buhârî, "Edeb" 96; Müslim, "Birr" 165; Tirmizî, "Zühd" 50.

kimseleri, kıyamet gününde kusursuz bir nûr ile müjdele. ”⁹⁷⁴, “Sabah veya akşam camiye giden kimseye, her gidişi için Allah cennette bir ikram hazırla(tı)r. ”⁹⁷⁵, “Bir kimse iyilik yapmak ister sonra da onu yaparsa, Cenâb-ı Hak o iyiliği on mislinden başlayıp yedi yüz misliyle, hatta kat kat fazlasıyla yazar.”⁹⁷⁶, “Yorgunluk, sürekli hastalık, tasa, keder, sıkıntı ve gamdan, ayağına batan dikene varıncaya kadar müslümanın başına gelen her şeyi, Allah, onun hatalarını bağışlamaya vesile kılar.”⁹⁷⁷, “Bütün kalbiyle şehid olmayı isteyen kişiyi Allah, yatağında ölse bile, şehidler mertebesine ulaştırır.”⁹⁷⁸, “Allah’tan korkunuz. Beş vakit namazınızı kılınız. Ramazan orucunuzu tutunuz. Mallarınızın zekâtını veriniz. Yöneticilerinize itaat ediniz! (Bu takdirde doğruca) Rabbinizin cennetine girersiniz.”⁹⁷⁹, “Kulum bana (farzlara ilâveten işlediği) nâfile ibadetlerle durmadan yaklaşır, nihayet ben onu severim. Kulumu sevince de (âdetâ) ben onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli ve yürüyen ayağı olurum. Benden her ne isterse, onu mutlaka veririm; bana sığınırsa, onu korurum.”⁹⁸⁰, “Bir müslüman (veya mü’min) abdest aldığı zaman, yüzünü yıkarken gözleriyle işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür gider. Ellerini yıkadığında elleri ile işlediği günahlar abdest suyu (veya suyun son damlası) ile dökülür (öyle ki kişi bütün günahlardan arınır ve tertemiz olur). Ayaklarını yıkadığında da, ayaklarıyla işlediği günahları abdest suyu (veya suyun son damlaları) ile akıp gider. Nihayet o müslüman günahlarından tamamıyla arınmış olur.”⁹⁸¹, “Büyük günahlardan kaçınılması halinde, beş vakit namaz, iki cuma ve iki ramazan, aralarında (işlenecek küçük) günahlara kefârettir.”⁹⁸², “Müslüman bir kişi bir ağaç diker de ondan insan, hayvan veya kuş yerse, bu yenen şey kıyamet gününe kadar o müslüman için sadaka olur.”⁹⁸³, “Bana itaat edenler cennete girer.”⁹⁸⁴, Allah Teâlâ şu âyeti indirdi: “Allah hiç kimseye gücünün üstünde bir şey teklif etmez. Herkesin kazandığı iyilik kendi yararına, kötülük de

⁹⁷⁴ Ebû Davud, “Salât” 49.

⁹⁷⁵ Buhârî, “Ezân” 37; Müslim, “Mesâcid” 285.

⁹⁷⁶ Buhârî, “Rikâk” 31; Müslim, “İmân” 207, 259.

⁹⁷⁷ Buhârî, “Merdâ” 1, 3; Müslim, “Birr” 49.

⁹⁷⁸ Müslim, “İmâre” 157; İbni Mâce, “Cihâd” 15.

⁹⁷⁹ Tirmizî, “Cum’a” 80.

⁹⁸⁰ Buhârî, “Rikak” 38.

⁹⁸¹ Müslim, “Tahâret” 32; Tirmizî, “Tahâret” 2.

⁹⁸² Müslim, “Tahâret” 16.

⁹⁸³ Müslim, “Müsâkât” 10.

⁹⁸⁴ Buhârî, “İ’tisâm” 2.

kendi zararınadır. Ey Rabbimiz! Unutur veya yanılırsak bizi sorguya çekme!” Allah Teâlâ: “Evet” buyurdu. “Ey Rabbimiz, bizden öncekilere yüklediğin gibi, bize ağır yük yükleme. ” Allah Teâlâ: “Evet” buyurdu. “Ey Rabbimiz! Gücümüzün yetmeyeceği şeyleri de bize taşıtma. Bizi bağışla, kusurlarımızı yok say, bize acı. Sen mevlâmızsın, o kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et” (Bakara: 2/286) Allah Teâlâ: “Evet” buyurdu.⁹⁸⁵, “Bir iyiliğe öncülük eden kimseye o iyiliği yapanın ecri gibi sevap vardır.”⁹⁸⁶, “Din kardeşinin ihtiyacını karşılayanın, Allah da ihtiyacını karşılar. Müslümandan bir sıkıntıyı giderenin Allah da kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Bir müslümanın ayıbını örtenin, Allah da kıyamet gününde ayıplarını örter.”⁹⁸⁷, “Rasulullah (sav): ‘Ben ve yetimi himâye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız’ buyurdu ve işaret parmağıyla orta parmağını, aralarını biraz aralayarak gösterdi.”⁹⁸⁸, “Her kim kız çocukları yüzünden bir sıkıntıya uğrar da onlara iyi bakarsa, bu çocuklar onu cehennem ateşinden koruyan bir siper olurlar.”⁹⁸⁹, “Allah Teâlâ; ‘Benim rızâm uğrunda birbirlerini sevenler için peygamberlerin ve şehidlerin bile imreneceği nurdan minberler vardır’ buyurmuştur.”⁹⁹⁰, “Beş vakit namaz, herhangi birinizin kapısı önünden gürül gürül akan ve içinde günde beş defa yıkandığı ırmağa benzer.”⁹⁹¹, “Hangi müslümanın cenâzesinde Allah’a şirk koşmamış kırk kişi hazır bulunup namazını kılarsa, Allah, onların ölü hakkındaki şefaatinin mutlaka kabul eder.”⁹⁹², “Kıyamet günü bazı müslümanlar dağlar kadar günahlarla gelir, Allah da onları affeder.”⁹⁹³, “Azîz ve celîl olan Allah, gündüz günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gece rahmet kapısını açık tutar; gece günah işleyenin tövbesini kabul etmek için gündüz rahmet kapısını açık tutar. Bu uygulama güneş batıdan doğuncaya kadar böylece devam eder.”⁹⁹⁴, “Kur’an okuyunuz. Çünkü Kur’an, kıyamet gününde kendisini

⁹⁸⁵Müslim, “İmân” 199.

⁹⁸⁶Müslim, “İmâre” 133; Ebû Dâvûd, “Edeb” 115; Tirmizî, “İlim” 14.

⁹⁸⁷Buhârî, “Mezâlim” 3; Müslim, “Birr” 58.

⁹⁸⁸Buhârî, “Talâk” 25, “Edeb” 24; Ebû Dâvûd, “Edeb” 123; Tirmizî, “Birr” 14.

⁹⁸⁹Buhârî, “Zekât” 10, “Edeb” 18; Müslim, “Birr” 147.

⁹⁹⁰Tirmizî, “Zühd” 53.

⁹⁹¹Müslim, “Mesâcid” 284.

⁹⁹²Müslim, “Cenâiz” 59.

⁹⁹³Müslim, “Tevbe” 51.

⁹⁹⁴Müslim, “Tevbe” 31.

okuyanlara şefaathçi olarak gelecektir”⁹⁹⁵; “Kim Kur’ân-ı Kerîm’den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir.”⁹⁹⁶, Şüphesiz ki benim ümmetim, kıyamet gününde, abdest izlerinden dolayı yüzleri nurlu, elleri ve ayakları parlak olarak çağırılacaktır. Yüzünün nûrunu artırmaya gücü yeten kimse bunu yapsın”⁹⁹⁷; “Büyük günahlardan kaçınıldığı müddetçe, beş vakit namaz ile iki cuma, aralarında işlenen küçük günahlara keffârettir.”⁹⁹⁸, “Kim ilim tahsil etmek için bir yola girerse, Allah o kişiye cennetin yolunu kolaylaştırır.”⁹⁹⁹

Tüm bu müjdeleri veren, sadık haberci Hz. Muhammed (s.a.v.), garanti eden de Allah (cc) olunca insanların tereddüde mahal bırakmadan bu müjdelere nail olmak için iman etmesi ve ümidini kaybetmeden hakikat kapılarını araması gerekir. Zira verilen bu müjdelerin amacı inancı kuvvetlendirmek ve hayır yollarına yönelmeye teşvik etmektir.

⁹⁹⁵Müslim, “Müsâfirîn” 252.

⁹⁹⁶Tirmizî, “Fezâilü’l-Kur’ân” 16.

⁹⁹⁷Buhârî, “Vudû” 3; Müslim, “Tahâret” 35.

⁹⁹⁸Müslim, “Tahâret” 14; Tirmizî, “Mevâkîf” 46; İbni Mâce, “İkâmet” 79.

⁹⁹⁹Müslim, “Zikr” 39; Buhârî, “İlim” 10.

SONUÇ

Manevi müjdelere, bize ötelelerden ses getiren, ebedi mutluluğun, ilahi rahmetin ve mağfiretin esintilerini bize ulaştıran haberlerdir. Sıkıntılar ve meşakkatlerle dolu dünya hayatında insanların gönüllerinde ümit ve rahmet coşkusu yaşatan bu müjdelere peygamberler ve ilahi kitaplar getirmişlerdir. Bu müjdecilerin Kur'an'daki bu yönlerini ifade eden sıfatları, beşîrdir. Beşîr, müjdeleyen, muştı veren ve güler yüzlü olan demektir.

Rüzgârlar, Kur'an'da Allah'ın rahmetiyle yere indiği ve genelde rahmet olarak nitelendirilen yağmurun habercisi oldukları için üç ayette müjde olarak vasıflanmıştır. Rüzgar, bulutları sürükleyen ardında rahmet olan yağmurları getiren müjdecilerdir. Yüce Allah, suların buharlaşmasından oluşan bulutları, rüzgâr vasıtasıyla istediği yörelere sürer. Yağmur getiren rüzgâr belli olur. İnsanlar, yağmurun müjdecisi olan bu rüzgârların esmesinden sevinirler. Dolayısıyla harekette ve çalışmada müjdelere gizlidir. Çünkü çalışmanın sonunda elde edilen başarı ve kazanç insanı sevindiren bir durumdur.

Mübaşeret neticesinde dünyaya gelen insan, müjdeden türemiştir ve güzelliğiyle ortaya çıkması ve görünmesi anlamında kendisine beşer denmiştir. Zaten insanın kendisi de bir müjdedir. Her insanda, bu dünyada kendi nesebini ve zürriyetini devam ettirmek için fitrî bir arzu vardır. Kur'an-ı Kerîm, genel olarak insanların Allah'tan 'kusursuz, iyi bir çocuk' talep ettiklerini bildirmektedir. Aynı şekilde bazı peygamberlerle salih kulların, Allah'ın kendilerine iyi bir nesil, temiz bir soy ve soylarından O'na kulluk eden milletler vermesi için dua ettikleri bilinmektedir.

Yüce kitabımız Kur'an-ı Kerim'in, bizzat Kur'an'ın içinde geçen sıfatlarından ikisi, müjde ve müjdeciler anlamına gelen *Büşra* ve *beşîr* dir. Kur'an ayetleri, ilahi bir mesaj olarak insanlara Allah'ın vereceği mükafatları müjdeleyen bir kitap olması hasebiyle beşîrdir. Onun sevinç dağıtan içeriğinden inananlar istifade edeceklerdir. Allah Rasulü (s.a.v.), Kuran'ın bu ahlakıyla ahlaklanmış, insanları daha çok Kur'an'da varid olan müjdelere dine davet etmiştir. Denilebilir ki

O'nun insanlığa sunduğu en büyük müjde Kur'an'dır. Zira insanlık bu ilahi mesaj sayesinde mâverâ ile bağını kuvvetlendirebilmiştir. Vahyin temel gayesi, ortaya koyduğu çeşitli kanıtlarla inananların imanını pekiştirmek, Allah'ın buyruk ve hükümlerine teslim olanlara, yanlış inanç ve davranışlardan korunup doğru yola yönelmelerinde rehber olmak, bu yolda ilerleyenlere kurtuluş ve mutluluk müjdeleri vermektir. Muhtevasında birçok temel konuyu içeren Kur'an-ı Kerim'in insanları ıslah metodlarından birisi belki de en önemlisi daima kolaylığı getirmesi ve zorluğu kaldırmasıdır.

Beşîr, nezîr ile birlikte peygamberlerin, özellikle tebliğlerinde kullandıkları bütün usul ve metodları kapsayıcı nitelikte olan ve davetlerinin iki temel unsuru özelliğini taşıyan sıfatlarıdır. Peygamberler Allah'ın rahmet eseri olarak insanları hakka davet etmekle, onlara rahmeti müjdelemek ve azapla korkutmakla vazifeli seçkin kimselerdir. Bu onların ilk ve en önde gelen sorumluluklarıdır. Bu sorumluluk, bütün insanlığın hayat ve ölümünü, saadet ve ızdırabını, mükafat ve cezasını ilgilendiren bir sorumluluktur. Beşîr olan peygamberler, umutlarını kaybetmiş olan insanlara hakikat kapılarını açan ve onlara mâverâdan ilahi rahmet taneleriyle gelip Allah'ın varlığını ve birliğini, melekleri, ölümden sonra dirilmeyi, tevbeyle, Allah'ın rahmet ve yardımını ve nihayette de cenneti müjdeleyen elçilerdir. Peygamberler, insanların en umutsuzluğa ve zulme battığı çağlarda varlıklarıyla müjde olan hakikat kahramanlarıdır. Beşîr ve mübeşşir Peygamberlerin önde gelen sıfatı, tebşîr ise onların çok önemli görevidir.

İnsan bu dünyadaki amellerinden dolayı ya ödülü, ya da cezayı hak eder. İyi işler yapanların müjdeli haberlere, mükâfatlara, iyi sonuçlara kavuşması, suç işleyenlerin cezaya çarptırılması aklın gereğidir. Kuran ayetleri incelendiğinde bütün peygamberlerin insanları Allah'a inanmaya davet ederken bu iki şeyi kullandıkları görülür. Peygamberler insanları inanmaları için zorlamamışlardır. Onların vazifesi acı ve tatlı sadık haberler vermek, kavimlerini sevindirici şeylerle müjdelemek, zarar verecek şeyleri haber verip korkutmak ve sakındırmak, itaatları ve itaatların sevabını, günahları ve günahların cezasını haber vermek ve tebliğ etmektir. Allah tarafından tayin edilmeyen bir kimsenin müjde ve uyarılarının ise

böyle bir otorite ve dayanağı yoktur. Beşîr sıfatının bir gereği olarak peygamberler görevlerini ifa ederken nefret ettirmeden, hikmetle, yumuşaklık ve nezaketle davetlerini yapmışlardır. Kolaylaştırmak, sevinç ve mutluluk dağıtmak her peygamberin sünnetidir. Onlar insanları inanmak için zorlayıp baskı kuran kimseler değil, sadece iman edilmediğinde azabı haber veren, iman edildiği takdirde de cennetle müjdeleyen kimselerdir.

Hz. Muhammed (s.a.v.), geleceği daha önceki kitaplarda ve Kuran'da müjdelenen ve bizzat kendisi aleme müjdelere getiren bir beşîrdir. Verdiği müjdelerin tek bir tanesi bile hayatımıza hayat katmış, kurumuş ve bunalmış gönüllerimizi verdiği kurtuluş ümitleri yeniden yeşertmiştir. O, davranışları, konuşması, simasına akseden imanı, hayatındaki istikametiyle Yüce Allah'ın varlığını müjdeleyen en büyük delildir. Hangi açıdan bakılırsa bakılsın içinde yaşadığımız çağ, onun ümit ve sevinç bahşeden müjdelere, rahmet yüklü damlalarına muhtaçtır.

Müjde vermek, inananların şevk ve heyecanlarını harekete geçirir, onların hayırlı işler peşinde koşarken azim ve gayretlerini arttırır. Yaptığı hayırlı işin akabinde cennete gireceğini ümit eden kişi, elbetteki o hayırlı işi çok daha farklı bir ruh hali ve arzuyla ifa edecektir. İnsanlara sevinç ve mutluluk dağıtmak, hem Allah'ın emri , hem de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetidir. İnsan ahlakını düzelten, ruhları yücelten, insanlara Allah'ı ve ahireti öğreten, kitabı tebliğ eden en büyük rehberler olan bütün peygamberlerde olduğu gibi müslümanlar da davet görevini yerine getirmekle sorumludurlar. İnsanlığın dünya ve ahiret saadeti önce peygamberlere daha sonra da peygamberlerin varisleri olan davetçilere bağlı kılınmıştır. Davetçilerin toplumda örnek şahsiyet olabilmeleri peygamberleri örnek almalarına bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerle ilgili anlatılan kıssaların zikrediliş gayelerinden biri, davetin her safhasında bütün davetçilere örnekler sunmak, metod ve programlar takdim etmek, onlara, nuruyla yollarını aydınlatacak ve hidayete götürecek kandiller sergilemek, önderler ortaya koymaktır. Bu kıssalardan hareketle din eğitimcileri ve toplumda dini vazifeleri yürütenler, Kur'an'ın ve bütün peygamberlerin davetteki müjde metodunu iyi anlamalı, onları

bu konuda iyi örnek almalı ve bunu tam manasıyla uygulamalıdır. İyi işler yapıp kulluk vazifelerini layığıyla yerine getirenlere Allah'ın neler vaadettiğini davetlerinde işlemeli böylece onların gönlünü fethetme yolunu izlemelidirler.

İslam davetçilerinin, beşir sıfatının belkide en önemli yönünü teşkil eden insanlara şefkat ve merhamet duymayı gerektiği gibi anlaması için Allah'ın kullarına hidayet yollarını gösteren rahmet ve şefkat elçilerinin hayatlarına bakmaları yeterlidir. İslam davetçileri bu ulvi görevlerini ifa ederlerken, kendisine dikenli çalı, taş ve pislikler atan, her türlü fenalığı yapan ve canına kastedenlere dahi şefkatten başka bir davranış göstermeyen Hz. Peygamber'i (s.a.v.) her konuda örnek almalıdırlar. O, küçüğüyle yaşlısıyla, inananı ve inanmayanı bütünü insan soyuna ve de diğer bütün canlılara son derece şefkat ve merhamet doluydu. İnsanlara sevgi ve muhabbet beslemek onun en bariz özelliklerindendi. Şahsi sebeplerden dolayı hiç kimseden asla intikam almamış ve en azılı düşmanlarını bile daima affetmiştir. Bu sebeple davetçi, her müslümandan daha çok affedici ve merhametli olmalı, Rasulullah'ın yolundan giderek kişisel kin ve düşmanlıklarını bir tarafa atarak muhatabına önyargısız yaklaşmalıdır. Başkalarına karşı şefkat ve merhamet beslemeyen bir kişi, onların iyiliğini ister mi? Halbuki davetçi tıpkı tüm peygamberler gibi insanları cehennemden kurtarıp cennete girmelerine vesile olmada büyük bir hırsıyla gayret eden, irşad olmayanlar için üzülen önderler olmalıdır. O kendisi için sevdiği bir şeyi başkaları içinde seven kimsedir. Aynı zamanda o, davet mükellefiyetinin sabır ve azim istediğini aklından çıkarmayarak hiç bir zaman ümidini kaybetmeden, hidayetini Allah'tan olduğunu bilerek hareket etmelidir. Durmadan yorulmadan davetine ısrarla ve ihlasla devam etmeli, defalarca reddedilmiş olsada kalbinde taşıdığı ümit ve azmi kaybetmemelidir. Bunun yanında daveti etrafında toplanan insanlara daima ümit bahşetmeli, istikbale ait tereddüt ve endişelerini gidermelidir.

Davet konusunda en etkili yollardan biri kolaylıktır. Kolaylaştırmak, Rasulullah'ın (s.a.v.) İslama davetindeki temel ilkelerinden biridir. Davette kolaydan başlayıp ağır ağır zora doğru gitmek esastır. Bizzat Allah'ın İslam'ın hükümlerini yirmi üç sene gibi bir sürede kademe kademe indirmiş olması,

kolaylaştırmanın en bariz örneğidir ve Yüce Allah insanlar için tayin etmiş olduğu esaslarla kolaylık murad ettiğini ve güçlük istemediğini belirtmiştir. Bundan dolayı davetçilerin, ilahi pensipleri anlatırken tedrici bir usul benimsemeleri muhatabın kabulü açısından oldukça önemlidir. Zira zayıf yaratılışa sahip insan psikolojisi kolayca meyillidir. Biraz zorluk görünce hemen gevşemekte ve yüz çevirmektedir. Bu sebeple bir şeyi ancak yavaş yavaş alıştıktan sonra benimser. Aksi takdirde muhatabı bir anda ağır bir yükümlülükle karşı karşıya bırakmak onun inkarına yol açabilir. Nitekim insanların bu hassas yönlerini bilen Hz. Peygamber (s.a.v.), kendi metodu olan bu uygulamayı çeşitli memleketlere gönderdiği elçilerden de istemiştir. Bu yüzden her davetçi insanların ruhunda psikolojik infial uyandırmamak için tedrice riayet etmek suretiyle kolaylık yolunu tutarak davetinde kolaylık prensibini esas almalı, muhataba güç gelecek ve onun nefretini çekecek davranışlardan sakınmalıdır. İşin kolay ve hoş gelen yönünden başlamalı, ruhsat tarafı tercih etmelidir.

Davetçilere örnek teşkil eden bütün peygamberlerin ortak vasıflarından birisi de muhatalara karşı hüsn-ü muamelede bulunmaktır. İnsanlar, kendilerine yapılan iyi muamele, yumuşak davranış, güler yüz ve tatlı dilden hoşlanırlar. Güler yüzlü ve yumuşak sözlü olan kimseler insanlar tarafından her zaman sevilirler ve daima yakın bir ilgi ve alaka görürler. Kaba ve haşin davranış, kırıcı ve yıkıcı sözler ise muhatabı uzaklaştırmaktan başka bir etki bırakmaz. Davetçi, bu psikolojik unsura çok dikkat ederek davetini gerçekleştirmeli, karşıdaki insana nasıl davranacağını hesaba katarak hareket etmelidir. Yersiz olarak yapılacak sert bir çıkış, davette bütün emeklerin boşa gitmesine yolaçabilir ya da onu zedeleyebilir. Şuhalde bütün müslümanların ve özellikle de islam davetçilerinin peygamberlerin beşir sıfatının bir gereği olarak hareket ve faaliyetlerini hüsn-ü muamele esasına dayandırmaları, muhatabın hatasını yüzüne vurmadan güzel söz ve tatlı dille hareket etmeleri, bunu davetlerinin şiarı haline getirmeleri davetin meyve vermesi açısından çok önemlidir. Ayrıca islam davetçisi, nasıl ki Hz. Peygamber davetine karşılık hiç kimseden ücret istemediyse kendisinde hiç kimseden bir ücret, bir iltifat ve bir teşekkür beklememeli, görevini sadece Allah için yapmalı ve karşılığını da Allah'tan beklemelidir.

Kısacası İslam davetçileri, Peygamberlerin ve özellikle de Peygamberimizin beşir sıfatının tezahürleri olan davranışları tam manasıyla işlemeli ve bunu sosyal hayatın her alanına yansıtmaya çalışmalıdır.

KAYNAKLAR

- AFZALURRAHMAN, *Siret Ansiklopedisi*, (trc. Tercüme Kurulu), İnkılab Yay., 2. Baskı, İst., 1996.
- AHATLI, Erdinç, *Peygamberlik ve Hz. Muhammed'in Peygamberliği*, DİB. Yay., Ank., 2007.
- AHMED B. HANBEL, (ö. 241/855) Ebu Abdillah, *Müsnedu Ahmed b. Hanbel*, Beytu'l-Efkâri'd-Devliyye, Riyad, 1998.
- AHMET MUHTAR Ömer, *El-Mu'cemu'l-Mevsûi li Elfâzi'l-Kurâni'l-Kerim*, Müessesetu Sutûru'l-Ma'rife, 1. Baskı, Riyad, 2002.
- AKGÜL, Muhittin, *Kur'an'da Hz. Muhammed'in (sav) Özellikleri*, Işık Yay., İzmir, 2010.
- AKIN, Ferruh, *Efendimiz'in (SAV) Yüce Ahlakı*, Muştı Yay., İst., 2011.
- ALBAYRAK, Halis, *Kur'an'ın Bütünlüğü Üzerine*, Şule Yay., İst., 1998.
- ALGÜL, Hüseyin, *Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed*, Diyanet İlmi Dergi, DİB. Yay., Ank., 2000.
- Nebevi Müjdenin İzinde*, İst., Işık Yay., 2009.
- ÂLÛSÎ, Ebu'l-Fadl Şihabud-Din, (ö.1270/1854) *Rûhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kurani'l-Azîm*, Dâru İhyâu't-Türâs, Beyrut, , trs.
- ATEŞ, Süleyman, *Kur'an Ansiklopedisi*, Kuba Yay., Kur'an Bilimleri ve Araştırma Vakfı, İst., trs.
- ARSLAN, GIYASEDDİN, "Tefsir Çalışmalarında Konulu Tefsirin Önemi", FÜİFD., sy. II, Elazığ, 1997.
- AYDEMİR, Abdullah, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler*, TDVY., Ank., 1990.
- AYĞAN, Fadıl, *Hz. Peygamber'in Nübüvvetini Kanıtlama Açısından Beşâirü'n-Nübüvve*, (Doktora Tezi), İst., 2011.
- BEĞAVÎ, Ebu Muhammed Hüseyin, (ö. 516/1122) *Meâlimu't-Tenzîl*, Dâru İbn Hazm, 1. Baskı, Beyrut, 2002.
- BAGÇECİ, Muhittin, *Âyet ve Hadislerde Peygamberlik ve Peygamberler*, Türdav Yay., İst., 1977.
- BAYRAKLI, Bayraktar, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*, Bayraklı Yay., 2. Baskı, İst., 2001.

- BEYHAKÎ, Ahmed b. El-Huseyn, (ö. 458/1065) *Delâilu'n-Nübüvve*, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, trs.
- BUHÂRÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail, (ö. 256/869) *Sahihu'l Buhârî*, Dâru İbn-i Kesîr, 1. Baskı, Dimaşk, trs.
- BURSEVÎ, İsmail Hakkı, (ö. 1137/1725) *Tefsîru Rûhu'l-Beyân*, Matbaâti Osmaniyye, 1331.
- CAN, Ali, "İslam'a Davette Kavı-i Leyyin ve Mülâyemet Esası", *Yeni Ümit, Dini İlimler ve Kültür Dergisi*, Sayı: 93, (Temmuz, Ağustos, Eylül 2011 sayısı), İst., 2011.
- CERRAHOĞLU, İsmail, *Tefsir Usulü*, TDVY., 8. Baskı, Ank., 1991.
- CEVHERÎ, İsmail b. Hammad, (ö. 393/1003) *Es-Sıhah, Tâcu'l-Luğa ve Sıhâhu'l-Arabiyye*, Dâru'l-İlm, 4. Baskı, Beyrut, 1990.
- ÇELİK, İbrahim, *Kur'an Işığında Hoşgörü ve Şiddet*, Kişisel Yay., İst., 2001.
- ÇETİNKAYA, Bayram Ali, "Beşir (Müjdelenen-Müjdeleyen/Müjdecî)", *Diyanet Aylık Dergi*, Nisan 2011.
- DÂRİMÎ, Abdullah b. Abdurrahman, (ö. 255/868) *Sünenu'd Dârimî*, (thk. Hüseyin Selim Esed), Dâru'l-Muğnî, 1. Baskı, Riyad, 2000.
- DAVUD, Abdulahad, *Tevrat ve İncil'e Göre Hz. Muhammed*, (Terc: Nusret Çam), Nil Yay., İzmir, 1992.
- DİMEŞKÎ, Muhammed b. Salih, *Peygamber (sav) Külliyyatı*, (trc. Halil İbrahim Kaçar), Ocak Yay., 2. Baskı, İst., 2006.
- DOĞAN, Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Vadi Yay., 1. Baskı, Ank., 2001.
- EBU DAVUD, Süleyman b. El-Eş'as, (ö. 275 / 888) *Sünenu Ebi Davud*, Beytu'l-Efkâri'd-Devliyye, Riyad, trs.
- EBUS-SUUD, Muhammed el-İmmadi, (ö. 982/1574) *İrşadu Akli's-Selim ila Mezeye'l-Kitabi'l-Kerim* (thk. Abdulkadir Ahmet Ata), Mektebetü Riyad el-Hadise, Riyad trs.
- ECE, Hüseyin K, *İslamın Temel Kavramları*, Beyan Yay., İst., 2000.
- ERTÜRK, Ahmet Çetin, *Genç Sözlük*, Kalkan Matbaacılık 6. Baskı, Ank., trs.
- FETHULLAH SA'İD, Abdüs-Settar, *el-Medhal ile't-Tefsîri'l-Mevdûi'*, Dâru't-Tıbaa' ve'n-Neşru'l-İslâmiyye, 1. Baskı, Kahire, 1986.

- FÎRÛZÂBÂDÎ, Muhammed b. Ya'kub, (ö. 817/1414), *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetür-Risale, 8. Baskı, Beyrut, 2005.
- Besâiru Zevi't-Temyîz fî Latâifi'l-Kitâbi'l-Azîz*, (thk. Muhammed Ali Neccar), Lecnetu İhyâi't-Turâsi'l-İslâmî, 3. Baskı, Kahire, 1996,
- GAZALÎ, Muhammed b. Muhammed, (ö. 505/1111) *İhyau Ulumu'd-Din*, el-Matbaatu'l-Osmaniyye, 1. Baskı, Mısır, 1289.
- Yeni İhyâ-u Ulumiddîn*, (Tehzib ve Tekmil, Abdulhâlık Duran), Hikmet Neşriyat, İst., 2002.
- GÜNGÖR, Mevlüt, *Kur'an Araştırmaları I*, Bayrak matbaası, İst., 1995.
- GÜNDOĞAR, Hamdi, *Kur'an'da Hz. Muhammed'in (sav) Özellikleri*, Ravza Yay., İst., 1999.
- HAMİDULLAH, Muhammed, *İslâm Peygamberi*, (Trc: Salih Tuğ), Yeni Şafak Gazetesi kültür Armağanı, Ank., 2003.
- HUART, C.L, İslam Ansiklopedisi, M.E.B. Basımevi, trs.
- HÜSEYİN, Muhammed, *Da'vetü'n-li'llah*, Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1984.
- İBN ÂŞUR, Muhammed Tâhir, *et-Tahrir ve't-Tenvir*, Daru't-Tunusiyye li'n-Neşr, Tunus, 1984.
- İBN ATİYYE, Ebu Muhammed Abdulhak, (ö. 383/993) *el-Muharraru'l-Vecîz fi Tefsiri Kitabi'l-Aziz*, Daru İbn-i Hazm, Beyrut, trs.
- İBN FARİS, Abu'l-Huseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyya, (ö. 394/1004) *Mu'cem Makayisu'l-Luğa*, (thk. Abdusselam Muhammed Harun), Daru'l-Fikr, 1979.
- İBN HİŞAM, *es-Siretü'n-Nebeviyye*, (ö. 151/768) (Thk. Mustafa es-Seka ve Arkadaşları), el-Matbaatü'l-Halebi, Mısır, 1375/1936.
- İBN KESÎR, İsmail b. Amr, (ö. 774/1373) *Tefsiru'l-Kurani'l-Azim*, Daru Taybe, 2. Baskı, Riyad, 1999.
- el-Bidayetü ve'n-Nihayetü*, Beytu'l-Efkar ed-Devliyye, Lübnan, 2004.
- İBN MÂCE, Muhammed b. Yezid, (ö. 233/887) *Sünen-i İbn-i Mâce*, Dâru İhyâu Kutubi'l-Arabiyye, Beyrut, trs.
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed İbn-i Mükerrrem, (ö. 711/1311) *Lisanü'l-Arap*, Daru Sâdır, 1. Baskı, Beyrut, 1990.
- İSFEHÂNÎ, Râğıp, (ö. 502/1108) *el-Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, Tahkik: Muhammed Seyyid Keylani, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, trs.

- IZUTSU, Toshihiko, *Kur'an'da Allah ve İnsan*, (trc: Süleyman Ateş), A.Ü.B., Ank., 1975.
- KARACABEY, Salih, *Peygamberimiz Hz. Muhammed (sav)*, Diyanet İlmi Dergi, (Özel Sayı), DİB. Yay., Ank., 2000.
- KARADAŞ, Çağfer, *İslama Giriş* (Temel Esaslar), DİB. Yay., Ank., 2008.
- KARAGÖZ, İsmail, *Esma-i Hüsnâ (Ayet ve Hadislerin Işığında Allah'ın İsim ve Sıfatları)*, DİB. Yay., Ank., 2007.
- KARAMAN, Fikret, *Sünnetin Işığında Tebliğ ve Davet*, DİB. Yay., 2. Baskı, Ank., 2010.
- KARAMAN , Hayreddin- ÇAĞRICI , Mustafa- DÖNMEZ, İbrahim Kâfi-GÜMÜŞ, Sadrettin, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, DİB. Yay., 2. Baskı, Ank., 2006.
- KÂSİMÎ, Muhammed Cemaluddin, *Mehasinu't-Te'vil (Tefsiru'l-Kasimi)*, (thk: Muhammed Fuad Abdülbaki), Daru İhyau Kutubu'l-arabiyye, 1. Baskı, 1957.
- KASTALANÎ, (ö. 923/1517) *İlahi Rahmet Hazreti Muhammed (SAV)*, (*el-Mevahib'l-Ledünniyye*), (Trc. Şair Abdülbaki, sadeleştiren İ. Turgut Ulusoy), Hisar Yay., İst., 1984.
- KESKİOĞLU, Osman, *Nüzûlundan Günümüze Kur'an-ı Kerim Bilgileri*, 3. Baskı, TDVY., Ank., 1993.
- KILAVUZ, Ahmet Saim, *İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi*, Marmara Üni. İlahiyat Fak. Vakfı Yay., İst., 1997.
- KOÇ, Ahmet, *Kur'an'da İnsan ve Hz. Muhammed*, Rağbet Yay., İst., 2005.
- KURTUBÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. Ahmed, (ö. 671/ 1273) *el-Camiu li Ahkami'l-Kur'an*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki), Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut, 2006.
- MAHALLÎ, Celaluddin Muhammed (ö. 864/1459)- SUYUTÎ,, Celaluddin Abdurrahman, (ö. 855/1451) *Tefsiru'l-İmameyni'l-Celaleyn*, Daru İbn Kesir, Dimaşk, 1986.
- MÂVERDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, (ö. 450/1058) *en-Nuketü ve'l-Uyûn (Tefsiru'l-Mâverdi)*, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrut, trs.
- MERÂĞÎ, Ahmed Mustafa, *Tefsiru'l-Merağî*, Mektebetü ve Matbaatu Mustafâ el-Babi, 1. Baskı, Mısır, 1946.

- MEVDUDÎ, Ebu'l Al'â, *Tefhimu'l-Kur'an*, İnsan Yay., 2. Baskı, İst., 1995.
- MUHAMMED FUAD Abdalbaki, *Mu'cemu'l-Müfehres li-Alfazi'l-Kurâni'l-Kerim*, Daru'l-Hadis, Kahire, 1364.
- MUHAMMED, İsmail İbrahim, *Mu'cem'ul-Alfâz ve'l-A'lâm el-Kur'âniyye*, Dâru'l-Fikr el-Arabiyye, Kahire, trs.
- MUHAMMED, Reşid Rıza, *Tefsiru'l-Menar*, 2. Baskı, Kahire, Daru'l-Menar, 1947.
- MUSTAFA, Müslim, *Kur'an Çalışmalarında Yöntem*, (trc: Salih Özer), Fecr Yay., 2. Baskı, Ank., 1998.
- MÜSLİM, Ebu'l Huseyn b. Haccac, (ö. 261/874) *Sahihu Müslim*, Dâru İhya'ul-Kutubi'l-Arabiyye, Beyrut, 1991.
- NEBHÂNÎ, Allame Yusuf b. İsmail, (ö. 1350/1932) *Hz. Muhammed'in Faziletleri*, (çvr. Fethi Güngör), İnsan Yay., 2. Baskı, İst., 2003.
- NESEFÎ, Ebu'l-Bereket Abdullah b. Ahmed, (ö. 710/1310) *Mederiku'tenzil*, Daru'l-Kelimi't-Tayyib, 1. Baskı, Beyrut, 1998.
- ÖNKAL, Ahmet, *Rasululah'in İslam'a Davet Metodu*, Esra Yay., 10. Baskı, Konya, 1995.
- PAÇACI, Mehmet, *Kur'an'a Giriş*, İSAM Yay., İst., 2006.
- PİŞGİN, Yasin, *İnsan ve Peygamber olarak Olarak Hz. Muhammed*, Yayın Evi, 1. Baskı, Ank. 2011.
- RAHMETULLAH, Hindî *İzhâru'l-Hakk Tercümesi*, (Terc: Ömer Fehmi Efendi-Nüzhet Efendi), Sönmez Yay., İst., 1972.
- RÂZÎ, Fahrüddîn, (ö. 606/1209) *Mefatihü'l-Gayb*, Daru'l-Fikr, 1. Baskı, Beyrut, 1981.
- RÂZÎ, Muhammed b. Ebi Bekr, *el-Muhtârî's-Sihah*, Mektebetü Lübnan, Beyrut, 1986.
- RECEP Abdulcevad, İbrahim, *Mu'cem'u Mustalahati'l-İslamîfi'l-Misbâhi'l-Munîr*, Dâru'l-Âfâk el-Arabiyye, 1. Baskı, Kahire, 2002.
- SABUNÎ, Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, Daru'l-Kurani'l-Kerim, 4. Baskı, Beyrut, 1981.
- SAKA, Şevki, *Kur'an-ı Kerim'in Davet Metodu*, Seha Neşriyat, 2. Baskı, İst., 1991.

- SEMERKANDÎ, Ebu'l-Leys Nasr b. Muhammed, (ö. 373/983) *Tefsiru's-Semerkandi (Bahru'l-Ulûm)*, (thk. Adil Ahmed Abdulmevcud; Ali Muhammed Muavvad; Zekeriya Abdulmecid), Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1993.
- SÜRME Lİ, Mehmet, *Gaye İnsan Hz. Muhammed (sav)*, Müsiad Ankara Şubesi Yay., Ank., 2006.
- ŞAHİN, Hasan, *Kur'an-ı Kerim Ansiklopedisi*, İst., Erciyes Üni. İlahiyat Fak. Aile ve Kültür Kitaplığı Yay., 1988.
- ŞA'RÂVÎ, Muhammed Müteveli, *Kur'an Mucizesi*, (trc: Sait Şimşek), Esra Yay., 1.Baskı, İst., 1995.
- ŞEKER, Mehmet Y., *Rahmet Hazinesinin anahtarı Efendiler Efendisine Salat ve Selam*, Işık Yay., İst., 2011.
- ŞEYHZÂDE, Muhammed b. Muslihiddin, *Haşiyetü Muhyiddin Şeyhzâde ala Tefsiri Kadı Beydavi*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 1. Baskı, Lübnan, 1999.
- ŞİBLÎ, Mevlâna en-Nu'mânî, *Asr-ı Saadet (İslam Tarihi)* (trc. Ömer Rıza Doğrul), Eser Neşriyat, İst., 1978.
- ŞİMŞEK, M. Said, *Kur'an'ın Ana Konuları*, Beyan Yay., 2. Baskı, İst., 2001.
- TABERÎ, Ebu Ca'fer Muhammed b. Cerir, (ö. 310/923) *Camiu'l-Beyan an te'vili âyi'l-Kur'an*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin), Daru Hicr, 1. Baskı, Kahire, 2001.
- TAFTÂZÂNÎ, Sâdüddin, (ö. 792/1390) *Şerhu'l-Mekasid*, (Thk. Dr. Abdurrahman Umeyr), Âlemu'l-Kütüb, Beyrut, trh.
- TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa, (ö. 279/892) *Sünen-i Tirmizi*, Dâru'l-Garb'il-İslamî, 1. Baskı, Beyrut, 1996.
- Şemâil-i Şerife*, (trc. H. Nakşibendî), Hilal Yay., Ank., Trs.
- TOPALOĞLU, Bekir – ÇELEBÎ, İlyas, *Kelâm Terimleri Sözlüğü*, İst., 2010.
- ULUTÜRK, Veli, *Kur'an'da Ehl-i Kitap*, İnsan Yay., İst., 1996.
- ÜNAL, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Nil Yay., 2. baskı, İst., 2001.
- VÂHİDÎ, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed, (ö. 468/1076) *Esbabu Nuzulu'l-Kur'an*, (thk. Dr. Mahir Yasin el-Fahl), Daru'l-Miyman, 1. Baskı, Riyad, 2005.
- YAVUZ, Salih Sabri, *İslam Düşüncesinde Nübüvvet*, İnsan Yay., İst., trs.
- YAZIR, Elmalılı Hamdi, (ö. 1942) *Hak Dini Kuran Dili*, Eser Neşriyat ve Dağıtım, 3. Baskı, İst., 1979.

YILDIRIM, Muhammed Emin, *Alemlere Rahmet Hazreti Muhammed*, Siyer Yay., 11. Baskı, İst., 2010.

YILMAZ, Hasan, *Semantik Analiz Yönteminin Kur'an'a Uygulanması*, Kurav Yay., 1. Baskı, Bursa, 2007.

“Kur'an'ı Anlamada Odak Kavramların Bilinmesinin Önemi Üzerine Analitik Bir Değerlendirme”, *Ankara Üni. İlahiyat Fak. Dergisi*, 22, Erzurum 2004.

YİĞİT, Yaşar, *En güzel Örnekten Rahmet Damlaları*, DİB Yay., 3. Baskı, Ank., 2010.

Peygamberimiz ve Hoşgörü, 4. Baskı, Ank., DİB Yay., 2010.

ZEMAŞERÎ, Muhammed b. Ömer, (ö. 538/1143) *Keşşaf*, Mektebetü'l-Ubeyken, 1. Baskı, Riyad 1998.

Hz. Peygamber ve Merhamet Eğitimi, Ank., DİB Yay., Cep Kitapları, 1. Baskı, 2011.

TDK, *Türkçe Sözlük*, TDKB., 5. Baskı, Ank., 1969.